

10.737

3

HALLIBURTON

—
A világkörül

N. M.

OSZK

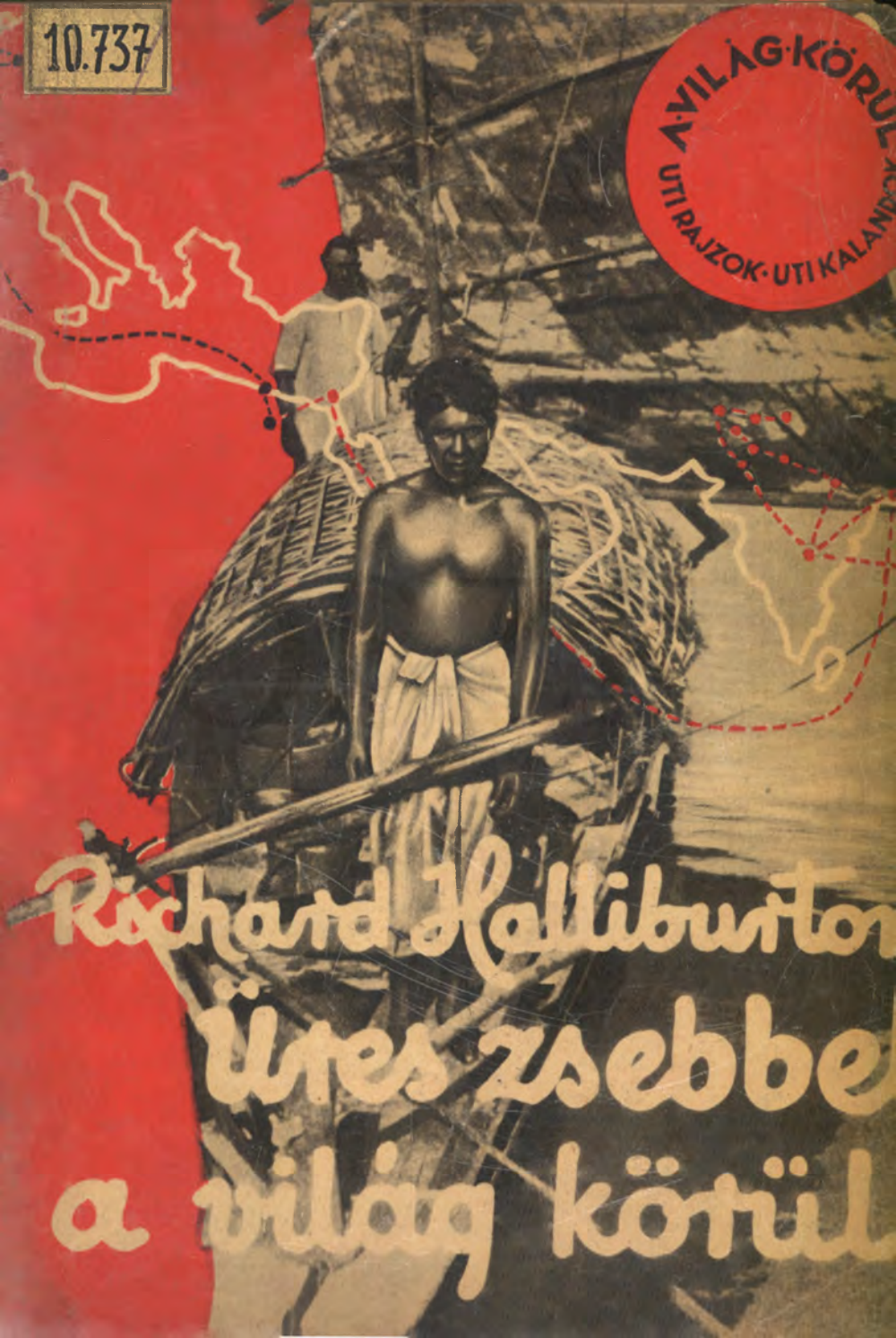
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

10.737

A VILÁG KÖRÜL
UTIRAJZOK · UTIKALANDÓK

Richard Halliburton
Útes zsebbe
a világ körül

A VILÁG KÖRÜL

ÜTIRAJZOK — ÜTIKALANDOK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A VILÁG KÖRÜL

ÚTIRAJZOK — ÚTIKALANDOK

ÜRES ZSEBBEL A VILÁG KÖRÜL

ÍRTA

RICHARD HALLIBURTON

D A N T E K I A D Á S

RICHARD HALLIBURTON
ÜRES ZSEBBEL
A VILÁG KÖRÜL

FORDÍTOTTA
FODOR ERZSÉBET

A SZERZŐ EREDETI
FELVÉTELEIVEL

D A N T E K I A D Á S

A VILÁG KÖRÜL

ÚTIRAJZOK — ÚTIKALANDOK

HAT VILÁGRÉSZ CSODÁS, EXOTIKUS
KÉPE MODERN VILÁGJÁRÓK ÉL-
MÉNYEIBEN, AZ UTAZÓK EREDETI
FELVÉTELEIVEL ILLUSZTRÁLVA

1931. ÉVBEN JELENNEK MEG:

OHLE: AZ ISMERETLEN SZAHARÁBAN

JOHNSON: A KANNIBÁLOK SZIGETÉN

JOHANN: 40.000 KILOMÉTER

STRATIL-SAUER:

VÁNDORÚTAM ÉS FOGSÁGOM AFGANISZTÁNBAN

SAJTÓ ALATT VANNAK:

PLÜSCHOW:

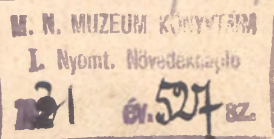
VITORLÁSON A CSODÁK ORSZÁGÁBA

O'BRIEN: FEHÉR ÁRNYAK A DÉLI TENGEREN

ANGEBAUER: OVAMBO

OHLE: KALANDOS ÚTON AZ ATLASZ KÖRÜL

TOVÁBBI KÖTETEK ELŐKÉSZÜLETBEN

DANTE KIADÁS

2 1926

R1965

I. Indulás.

Hát végre mégis eljött a május Princetonba. Most már nem lehetett kételkedni benne. A tavaszi szellő, mely hálótermünk tágra nyitott ablakain át surrant be hozzánk, virágzó gyümölcsösök illatát hozta, rügyező fák és bimbózó virágok kifejezhetetlen édességét. A nap folyamán nem vettem észre ezeket a jó szagokat, de most, hogy eljött az este, betöltötték a levegőt és elárasztották dolgozószobánkat.

Kirohantam a szobából az élettől lüktető, árnyékos kertbe. Sohasem láttam még ilyen szépségtől, költészettől itatott éjszakát! Ha a szobatársaimra gondoltam abban a vezeklőcellában, elfogott a türelmetlenség.

Az elragadtatás hulláma csapott át rajtam. Ifjúság, — nincs drágább kincse az életnek. De hiszen ez a kincs az enyém, ez az ideiglenes, mulandó, drága kincs *most* az enyém, hiánytalanul és tökéletesen! Mihez is fogok kezdeni vele?

Romantika, ez volt az, amire leginkább vágytam. Éhes voltam a tenger, a távoli kikötők, idegen mosolyok romantikájára. Arra vágytam, hogy hajóra szállhassak, akármiféle hajóra s elvitorlazzam vele, talán Kínába, talán Spanyolországba, talán a Déli-tenger szigeteire s ott ne csináljak semmit egész nap, csak heverjek a tengeráztatta fővenyen és majmokkal szedessem a kókuszdiót.

Nagy hegyek romantikájára is éheztem. Gyerekkorom óta álmodoztam arról, hogy egyszer megmászom a Fujiyamat, vagy a Matterhornt, azt is tervez-

tem, hogy megostromlom az Olympus hegyét s meg látogatom az isteneket, akik ott tanyáznak.

Június, — vizsga . . . Most végre abba a helyzetbe kerültem, hogy meghallgathattam vágyaim hívó szavát és elindulhattam.

Családjaink úgy képzelték, hogy egyszerűen utazni vágyunk és vizsgaajándékként felajánlottak nekünk egy világkörüli luxusutazást. De *így* mi már utaztunk máskor is és most valami kevésbé prózaira vágytunk. Ezért aztán gúnyosan visszautasítottuk az „Olympic“-ot és — zsebünkben hálósobánk bútortárának árával¹⁾ — nekivágtunk: munkát keresni egy teherhajón.

Előkelő munkát kapni azonban egyáltalában nem olyan könnyű feladat, mint ahogy mi azt elképzeltük. Meglehetős megdöbbenéssel szögeztük le, hogy a Princeton-i egyetem diplomája tengerérmunkaközvetítők szemében éppenséggel nem keltett érdeklődést ügyünk iránt. Irvine barátom és én kétségbeesésünkben a támadás új eszközéhez fordultunk. Kölcsönösen „levesestányér“-fazonra nyírtuk egymás haját, zöld flanelinggel díszítettük fel magunkat s aztán hamisítatlan tengerésztájszólással és azzal a mesével támadtuk meg az „Ipswich“-nek, egy kis teherhajónak a kapitányát, hogy huszonnégy év óta ma vagyunk először szárazföldön. A hajóskapitány kissé bizalmatlan volt, de művészien nyírt fejünk látványa, úgy látszik, megmentette a helyzetet. „Felvett a listára“ tehát, s ezt annál helyesebben tette, mert a zsebünkben volt egy levél a hajóstársaság elnökétől, melyben szigorúan utasították erre a kapitányt.

S így aztán végre egy júliusi reggelen a kis „Ipswich“ elindult New-York kikötőjéből Hamburg felé; én hálásan integettem Szabadság-szobor kisasszonynak, ám ő nem vett észre engem. Úgy látszik: nem szeret flörtölni közönséges matrózokkal . . .

¹⁾ Az amerikai kollégiumi diák maga tartozik bebútorozni intézeti hálósobáját és tanulmányai végeztével el szokta adni a bútoraikat. (A ford.)

II. Megalázzuk a Matterhornt!

Hamburg semmiesetre sem volt utunk tervezett végcélja. Kalandjaink sora már Lisszabonban, vagy Manilában is megkezdődhetett volna, ha az „Ipswich“ történetesen ellátogat ezekbe a kikötőkbe. Mert, hogy melyik kikötőben szállunk partra Romantika országában, az igazán jelentéktelen mellékkörülmény volt. Felhúztuk vitorláinkat, hogy felfogjuk velük a szelet, akárhonnan fuj is — és a nyugati szelek Németországba sodortak bennünket.

Miután a tengeren keresett tizenöt dollárunkból hetet sikerült elpocsékolnunk (igaz, hogy ennek az összegnek egy részét „Ottó“-nak és „Opheliá“-nak egy biciklikerpárnak beszerzésére fordítottuk, mert azt terveztük, hogy kerékpáron fogjuk felfedezni Európát), úgy vélekedtünk, hogy elég pénzt költöttünk már Hamburgban és udvariatlan eljárás volna a kontinenssel szemben, ha a fennmaradt összeget nem szóránánk el egyenletesen és pártatlanul.

Irvine egyenesen Párizsba akart kerékpározni; én Rómát vettem a fejembe. Hogy elkerüljük az összeveszést, úgy határoztunk, hogy a sorsnak engedjük át a döntést. Irvine behúnyta a szemét, háromszor egymásután megfordult Európa térképe előtt, aztán a mutatoujjával rábökött. Amikor megint kinyitotta a szemét, kisült, hogy fél Rotterdamtól eltakarta — és mi elindultunk Rotterdam felé.

Poggyászsunkkal (értsd: két darab egykilós hátizsák) előbb Berlinbe mentünk, aztán olyan lassan gurultunk faluról falura nyugatnak, hogy két hétbe beletelt, míg elértük a „Deutschland-Nederland“ határjelzőtáblákat. A vámőrök aránylag elég gyorsan megállapították, hogy nem vagyunk szökött fegyencek.

Amsterdam, Hága és Rotterdam után megint ott álltunk a sorsdöntő térkép előtt. A szemem, kicsit szándékosan, kicsit ösztönösen, — Svájcba lopózkodt, ahol az olasz határon apró betűk jelezték egy hegyről: „Matterhorn“. Ide húzott a szívem, mióta Lawrenceville-i diákszobánkban ott függött a fenséges hegység képe és magára vonta minden belépő tekintetét. Most is csak be kellett húnynom a szemem és csillogó, csábító csúcsa ott vibrált előttem, mint Jeanne d'Arc előtt az angyalok és kardok jelensége. Valami kízó vágy vett erőt rajtam, hogy a lábam alá kényszeríthessem Európának ezt a leghíresebb, gyilkos hegyét. Hogy valóban több embert ölt már meg, mint akármilyen más hegy a világon? Annál nyomósabb ok arra, hogy neki-vágjak! Oh, ifjúság, — most itt a remek alkalom, hogy kiéljelek . . . Persze, felszerelésünk nincs, sőt pénzünk sincs ekkora költsékezéshez, dehát volt-e vajjon turista felszerelése Mózesnek, mikor felmászott a Sináj-hegyre vagy Noénak, mikor bárkájából kilépve, leereszkedett az Araráton? Most már csak egy komoly feladat volt még hátra: Irvinet is el kellett szédítenem saját Matterhorn-örületemmel.

Mielőtt még dönteni tudtam volna, hogy miféle harcászati eljárás lenne ebben az ütközetben a legeredményesebb, — Irvine megszólalt.

— Te, Dick, szeretnék valamit mondani neked. Persze, hiszen tudom, szóba se jöhet . . . túldrága is... meg túlveszélyes, meg . . . de mégis, mióta a képe ott lógott a szobánkban, folyton arra gondolok . . . hát szóval: én *úgy* szeretnék felmászni a Matterhornra!

A hotelhall vendégeinek, sőt magának Irvinének őszinte elcsodálkozására, teljes erőmből hátbavágtam barátomat és vadul elkezdtem éljenezni.

Szeptember huszadika volt, ilyenkor a Matterhorn megmászásának ideje végefelé jár, talán el is múlt már, nem volt hát sok veszteni való időnk. Eladtuk Ottót és Opheliát, a kapott összeggel Kölnbe mentünk és onnan haladéktalanul fölfelé, a Rajna

mentén. Versenyt kellett futnunk az alpesi rossz időjárással és így nem sok időnk jutott a folyóparti utazás élvezésére; hogy azonban mégis némi előtanulmányt végezzünk a Matterhorn-elleni merénylethez, néhány napot azzal töltöttünk, hogy felmáztunk a kölni és strassburgi katedrálisok tornyaiba, aztán Ehrenbreitstein magasán fekvő várába, ahonnan le lehet tekinteni Coblenzre, a híres Loreley-sziklákra, s az ösvényekre, melyek egy féltucat, rajnamenti hegycsúcsot koronázó várkastélyhoz vezetnek. Végül utolsó tréninggyakorlatul felmáztunk az elzászi Vogézek egy csomó fenyőkoszorúta hegyére és gyalog jártuk be ezt a Strassburgtól a svájci határig terjedő, mintegy száz angol mérföldnyi területet.

És így aztán, mikor végül Zermattba érkeztünk, teljesen felkészültünk a nagy ütközetre, — sőt még a felhólyagzott talpak és izomláz integető lehetőségeire is. Vezetőket kerestünk és megkezdődtek az alkudozások.

— Nyilván csináltak már más, nagyobb hegyi túrát is? — kérdezte az egyik, Adolphe, aki kitűnően beszélt angolul.

Nem mertük elárulni neki, hogy az Alpesi Klub tagfelvételéhez mindössze egy csomó megmászott lépcsőfok lehetett volna az ajánlólevelünk, mert a Matterhorn szezónja már két héttel elmúlt és féltünk, hogy nem vállal el bennünket.

— Oh, rengeteget! — feleltük szerényen és felsoroltunk minden hegycsúcsot a Palisadoktól a Popocatepetlig.

Minthogy Adolphék sohasem hallottak még a Popocatepetlről, ez mélységes hatást gyakorolt rájuk és így elhatároztuk, hogy nekivágunk a Matterhornnak, mihelyt fönt eloszlik a köd és eláll a hóvihar.

— Remélhetőleg van szöges cipőjük, vastag harisnyájuk, gypjúkesztyűjük, sapkájuk, szvetterjeik, jégcsákányuk, stb. stb. — kérdezték. — Mert ez bizony

nem az Olajfák hegyei Kegyetlenül hideg lesz fent és minthogy szezón után jöttek, elég bajunk lesz a túrán!

A mi összes felszerelésünk egy fogkeféből állott (személyenként) és egy beretvakészülékből. Kétségbeesetten néztünk egymásra. Ha megvennénk a felsorolt dolgokat, nem maradna pénzünk a vezetőkre. Amikor ezt bevallottuk nekik, elnevelték magukat és bőségesen elláttak bennünket saját felszerelésükből.

Egész idő alatt olyan köd volt, hogy egy percre sem gyönyörködhattunk a fenséges hegy látványában; negyedik nap azonban vihar tört ki a völgyben és a felhőszakadás megtisztította a láthatárt. Másnap reggel ablakunkhoz szaladtunk és a korai napfényben, szikrázó fehérségében, gögösen a föld s a többi hegyek felett — felragyogott a Matterhorn.

Reggel kilenckor Adolphe és André felbátorodtak és kötelekkel, élelmiszerekkel, felszereléssel megrakodva, nekivágtunk az útnak. Előbb azonban vezetőink, — akikben nyilván több volt a lelkiismeretesség, mint a tapintat, — bevittek minket az útmenti temetőbe, ahol elgondolkozva olvastunk a régi sírkövek feliratait:

C. H. és R. H. — szerencsétlenül jártak a Matterhornon 1865-ben.

W. K. W. — lezuhant a Matterhornról 1870-ben.

B. R. B. 1891 június 2-án két vezetővel lezuhant a Matterhornról 3000 láb mélységbe — stb.

A szomszédos múzeum hasonlóképpen kellemes és lelkesítő. Itt láthatók Hudson, Hadow és lord Douglasnak, a halhatatlan emlékű angol turistáknak jégcsákányai és felszerelése, akik Mr. Whimperrel és három vezetővel vágtak neki 1865-ben a Matterhorn legyőzésének. A társaságból csak Whimper és két vezető maradt életben. Irvine és én ez utóbbiakra gondoltunk, amikor elindultunk...

Néhány órás csigavonalas mászás után visszatekinthettünk arra a keskeny szakadékra, mely a Rajnához és a civilizációhoz vezet. Sok időnk nem volt,

mert még kétezerötszáz lábnyi utat kellett megtennünk a menedékházig, ahol az éjszakát tölteni akartuk. Kétórai mászás után értünk fel zihálva; alattunk gleccsertenger terült el, mint egy kéz kinyújtott öt ujjá, a Monte Rosa napfényben villogó csúcsától addig a keskeny szalagig, mely kétezer lábnyi mélységben hegyipatak jéghideg, sebes vizét vitte le a völgybe. Fölöttünk hótól csillogó csúcsok fenséges félköre örködött és a Matterhorn szegezte mérföldnyire kimagasló fejét a búcsúzó napba, mely szikrázó sugár-diadém-mal koszorúzta meg az Alpesek urát. A felhőtlen ég még erősítette a hegyek villogó terítőjének töretlen fehérségét, a szemünk belefájdult tőle.

A menedékházban fekvőhelyek és kályha várt ránk. Éjfél után három órakor megint útnak indultunk, hogy minél nagyobb utat tehessünk meg, mielőtt a nap megolvasztja és bizonytalanná teszi a jeget. Fölöttünk a tejút birkózott a kora októberi holddal. Vezetőink kötéllel kötöztek bennünket magukhoz; úgy találtuk, hogy meglehetősen emlékeztethetünk szelíd, pórázon vezetett ölebekre, ezért Irvine is, én is, ugatással feleltünk André és Adolphe kiáltásaira. Eleinte feleslegesen lógtak közöttünk a kötelek, mert mind a ketten frissek voltunk még és átlagos ügyességgel tudtunk mindig vezetőink sarkában maradni. Később egyre keservesebb lett a mászás. Néhány száz méternyire például merőleges sziklafalon kellett felkapaszkodnunk és hó és jég annyira kitöltöttek minden rést, hogy Adolphenak lépcsőket kellett vájnia számunkra csákányával. Egy alkalommal megcsúsztam és hó- és kő-lavinával zuhantam alá. Vezetőm szerencsére azonnal megrántotta a kötelet és mint egy cementzsákot, felhúzott a magasba. Előtte egyébként már rég nem volt kétséges, hogy nem vagyunk azok a született hegyizergék, akiknek lent a völgyben állítottuk magunkat. Pedig a tulajdonképeni nehézségek még csak most kezdődtek. Mire négyezer méter magasságba

értünk, a szél oly hevesen fújt, hogy körmünkkel, fogunkkal kellett kapaszkodnunk a csúszós, jeges sziklafalba. A hegynyeregről mélyen beásott vas sodronyhorgok lógtak, azokon kellett feltornásznunk magunkat. A ritka levegőben még kimerítőbb volt minden erőfeszítés és vibráló hókristályok tűszúrásként érték az arcunkat. Félig vak voltam már, nem éreztem a karomat, az agyam öntudatlanságban ködlött. Szerencsére Adolphenak lehettek már tapasztalatai efféle gyakorlott hegymászókkal, — mikor látta, hogy a kötélhágcsó utolsó részleténél félúton egyre megakadok, egyszerűen felrántott magához. Mire — hasonló módon — Irvine is felérkezett, a kimerültségtől levágtuk magunkat a hóba és csak akkor vettük észre, hogy reggel lett, — elmulasztottuk a világ egyik legszebb látványát: hajnalhasadást a Matterhornon. Az utolsó harminc méter olyan volt, mint egy hóba ásott állólétra. Konokul magam elé nézve, másztam előre — és egyszer csak Adolphe megragadta a karomat.

— Gratulálok! — mondta. — Megérkeztünk.

Hát fent voltunk valóban, 4482 méter magasságban. Lábainknál Svájc terült el, nyugaton a Mont-Blanc emelkedett fehéren, északon az örök hóba burkolt Jungfrau. Délről az olasz tavak ködlöttek és keletről a Monte Rosa-hegycsoport nézett le ránk.

A legszélsőbb sziklacsúcson kuporogva, fogyasztottuk el reggelinket. A szél, — nyilván bosszúból, amiért betörtünk birodalmába, — igyekezett darabokra szaggatni bennünket, de mi nem törődtünk a megdühödött elemekkel. Ereinkben a diadalmas élet dalolt és a lábainknál elterülő látvány szépsége mélységes hallgatásra késztetett. Láttam, hogy Irvine is úgy érez, mint én, mert a kezei összekulcsolódtak és a tekintete elárulta, hogy most egybeolvadt az örökkévalósággal... Egyszer csak áhitattól elfogódott hangon megszólalt. Remegve lestem az ihletett szavakat.

— Oh, Dick, — mondotta fátyolos hangon, — most, hogy annyi éveig beszéltem és álmodoztam róla,

végre tényleg módomban lesz — egy mérföldet köpni...

Csak a két vezetőnek köszönheti, hogy azon nyomban le nem löktem a Matterhornról.

Alig tértem magamhoz ebből a csapásból, máris jajveszékelní kezdett, hogy elfelejtette magával hozni ötkilós súlyzóit (melyeket Berlin óta cipelt magával) és így ma elmulasztja reggeli tornáját. Erre szelíden azt tanácsoltam neki, hogy szaladjon le és hozza fel magának. Aztán meg azért dühöngött, mert az olaszsvájci határt jelző keresztbe kapaszkodva, elővettem noteszemet és fagyos ujjaimmal jegyezgetni kezdtem gondolataimat a széltépázta lapokra.

— Mondd, ha most innen Zermattba potyognál, akkor is firkálnál közben ebbe az átkozott noteszbe? — kérdezte.

— No, ez legalább széleskörű olvasóközönséget biztosítana írásművemnek! — feleltem, mert a zermatti múzeum üvegbúra alatt őrzött műtárgyai jutottak eszembe. Örökéletűvé akarod tenni a noteszedet, vagy a ruhád? Roppant egyszerű: ugorj le a Matterhornról!

Általában azt tartják, hogy csak a sors néhány kegyeltjének sikerült eddig erre a javíthatatlan hegyre feljutnia. Ez tévedés, — nyaranta sok turistatársaság száll szembe a vén oroszlánval, hogy aztán büszkén és megelégedetten térjenek vissza a földre, mondván: soha többé. Ma már nincs hegycsúcs Svájcban, amelyen nem járt volna még turista. Elsőnek lenni a sasok nyomában: tagadhatatlanul nagy élvezet; ám tizediknek, vagy századiknak lenni — sem sokkal kisebb.

Mi nagyon élveztük. Úgy éreztük, hogy elértük a nagy célt és igazán, egészen éltük a fiatalságunkat, mikor beteljesedett ifjú életünk ez a forró vágya, dédelgetett álma és fent állhattunk a kristálytisza levegő, ég és hó birodalmában. Tíz óra lett, mikor végre el tudtunk szakadni alpesi trónusunktól. Engedjék meg, hogy ne nyilatkozzam kimerítően leereszkedé-

sünk részleteiről. Turistanadrágunk fenekének tökéletes hiánya, meglehetősen ékesszólással végezte ezt el helyettem . . .

III. Largo.

Bár a Rhone völgye nem a legszebb része Svájcnak, még mindig túlszép ahhoz, hogy az ember gyorsvonattal robogjon keresztül rajta. Irvine és én például még nem láttunk eleget Svájcból, semhogy feláldozhassuk a Rhone völgyét a gyorsvonatutazás oltárán. Én már a Zermatt—Lausanne-i személyvonat harmadik osztályú fülkéjében is elkezdtem kérdezni magamat, hogy hová az ördögbe rohanunk mi olyan nagyon? Egész bensőm fellázadt hirtelen az Alpesek ekkora megalázása ellen. Felkaptam tehát a hátizsákomat, tudattam útitársammal, hogy részemről elegendő volt ebből a hülye harmadik osztályú kupéból és most sétálni fogok kicsit, aztán leugrottam a vonatról, a nélkül persze, hogy tudtam, vagy törődtem volna azzal: milyen messzire lehetek és melyik állomástól. Szegény Irvine tátott szájjal vette tudomásul örült ötletemet, — búcsúszavaim sem világították meg nagyon a helyzetet, amikor ugyanis utána kiabáltam, hogy Párizsban várjon majd meg. Egyébként magam is csodálkoztam egy kicsit, amint ott álltam a sín mentén és a nyugat felé távolodó vonat utolsó kocsija után néztem.

Mindenekelőtt meg kellett tudnom, hogy hol vagyok. Egy arrajáró felvilágosított, hogy a genfi tó már csak három kilométernyire van innét. Ez pedig boldogító hír volt, mert a genfi tó Montreux-t jelentette, Montreux Chillont, Chillon pedig álmaim legszebb ábrándkastélyát.

Nekivágtam az útnak és az őszi délután szelőd

csendjében nemsokára felkéklett előttem a mozdulatlan Léman-tó. Még néhány perc és a legtisztább vízű tó tükrében csillogtatva tornyait és tornyocskáit, sötétzöld hátterével, az Alpesek havas csúcsainak árnyékában előttem állott Európa egyik legrégibb lovagvára, Chillon hófehér épülete. Becsatangoltam az egész várat, még Bonivard híres börtönébe is eljutottam, mely mélyen a víz tükre alatt fekszik és a hét gyakran megénekelt oszlop egyikén meghatottan betűztem ki lord Byron belekarcolt nevét.

Alig tudtam megválni a régi szép vártól, mikor alkonyat tájban az örök kitessekeltek. Már elmúlt hat óra, de a délután olyan meleg volt, a Léman-tó olyan békés, hogy nem tudtam ellentállni a víz csábításának. Egy elrejtett kis berekben ledobtam poros ruháimat és az alkonyat bíborától pirosra festett vízben leúsztam még egyszer Chillon fehér faláig, hogy elbúcsúzzam rég letűnt korok e köbe dermedt, poétikusan szép emlékeitől.

IV. Miss Jámorka.

Első nap, amikor összetalálkoztunk Irvine-nel Párizsban, kis penziónk hosszú ebédlőasztalánál mindjárt felfedeztük Miss Jámorkát. Nem mertük megszólítani, először azért, mert rettenetesen félénknek nézett ki és másodszor azért sem, mert körülöttünk pletykanénikék tömege ült, akik nyilván kórusban kezdtek volna jajgatni ekkora szemtelenség fölött. Irvine nem tudta, hogy hívják, ezért állandóan Jámorka kisasszonynak nevezte, mert rideg, tartózkodó modorrából arra következtetett, hogy valami zárdában hallgat bibliakurzusokat.

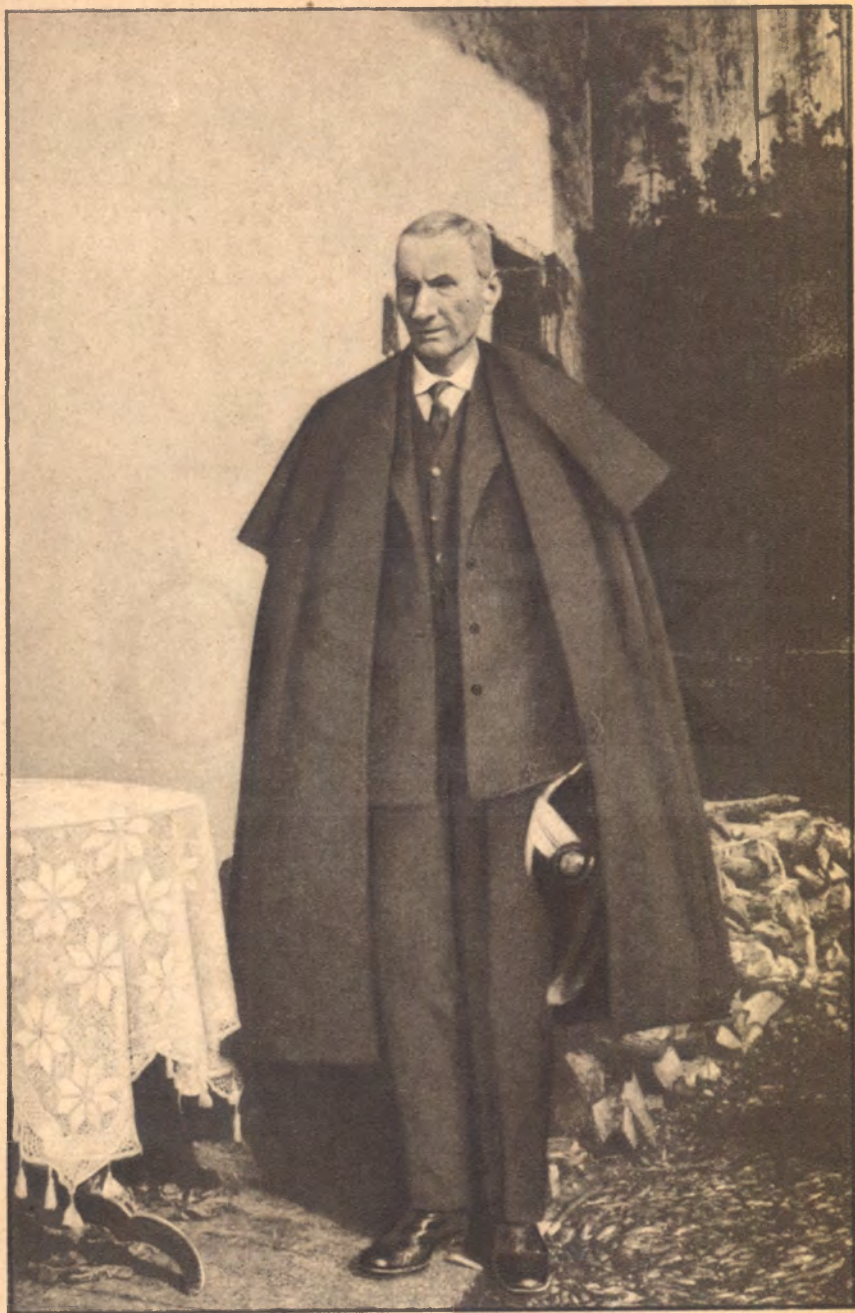
Talán éppen ez a tartózkodó modor főzött meg bennünket, talán egyszerűen az a tény, hogy ő volt az egyetlen leány a penzióban. De annyi biztos, hogy

Jámborka kisasszony személye körül valami izgató rejtély lebegett és mi pokoli terveket kezdtünk már kovácsolni állandó és érthetetlen ridegségének letörésére.

Mindent kitűnően elrendeztünk önágyasága megszöktetésére és egy délutáni táncos teához való elcipelésére, mikor szerencsére egy kevésbé erélyes eszköz kínálkozott három Folies-Bergéres-jegy formájában, melyeket egy ifjú amerikai házaspár küldött nekünk, akik motorkerékpáros nászútjukon szedtek fel engem a Genfi-tó partján, Montreaux és Lausanne között és ingyen szállítottak el egészen Párizsig. A meghívás úgy szólt, hogy hozzam el magammal a színházba természetesen Irvinet és harmadiknak egy hölgyet, — persze valami helyes fiatal leányt. Mi tehát rögtön elhatároztuk, hogy e harmadik jegy jogcímén sürgősen meg fogunk ismerkedni asztaltársnőnkkel, a madonnával. Vacsoránál azonban, amikor a meghívás történelmi pillanata érkezett, egyszerre elpárolgott minden délutáni bátorságunk. Hogyan merészeljünk a Folies-Bergéresbe hívni egy ilyen lilioszájat, főleg amikor még nem is ismerjük? Minthogy azonban ő volt az egyetlen párizsi leány-„ismerősünk“, nem nagyon válogathattunk. Én törtem jobban a franciát és így nekem kellett vállalnom a döntő ütközetet. Bátorítóul felhajtottam a boromat, aztán, — magamra öltve a világ legszelidebb és -megbízhatóbb arckifejezését, — feléje hajoltam.

Nem jutottam tovább, mint: „Bocsásson meg, kisasszonyom . . .“ Jámborka arca bíborvörösre gyúlt, én elvesztettem a biztonságomat — és persze, elvesztettem a csatát. Mielőtt újra összeszedhettem volna erőimet, Jámborka futva elhagyta a terepet.

Hölgy nélkül mentünk hát a színházba és közben azzal vigasztaltuk magunkat, hogy szegényke, bizonyára soha életében se tenné a lábát ilyen helyre, de ha el is jött volna velünk, a második felvonás után úgylis haza kellett volna vinnünk.

Az „elnök úr“.
Andorra köztársaság feje.

Andorra.

A világ legkisebb államának legkisebb fővárosa.

A második felvonás egyébként tényleg, aligha szerepelhetett volna zárdanövendékek műsorán. Az érzéki török háremjelenet folyamán három, hagyományos Folies-Bergéres-jelmezekbe „öltözött” (helyesebben: vetkőzött) leányzó heverészett a diványokon, vagy lubickolt vidáman a medencében. A jelenet tetőpontján berohant közülük egy néhány szem üveggyöngybe öltözött királynő és vad keleti táncba kezdett.

Irvine hirtelen megszorította a karomat. „Nézd!” — sziszegte.

— Mit néztek?

— A táncosnőt!

— Hát ismered?

— Hogy ismerem-e? Hiszen ez miss Jámborka!

És tényleg az volt. A penzió rémült kis madonája azonos volt a Folies háremkirálynőjével! Kikerestük a nevét a programmból és a névjegyünkön arra kértük, hogyha valóban ő az asztaltársnőnk: találkozzék velünk előadás után, ha pedig nem volna az, — mindenesetre találkozzunk akkor is.

Francianyelvű válasza nagyjából így hangzott:

„Kedves amerikai uraim! Valóban én vagyok az a kisasszony. Ha csendesén viselkedem az asztalunknál, nem törődnek velem. Ha én vagyok Kelet királynője, égnék a vágytól, hogy megismerhessenek? Gonoszok! Nem tudom, helyesen teszem-e, de a színészbejárónál — megvárom magukat.”

Zárdanövendékből színpadi Seherezadevá vedlett új pajtásunkkal ott álltunk hát a probléma előtt, hogy hol ünnepeljük meg összetalálkozásunkat. Én autótúrát ajánlottam a Champs Eliséen át az Etoileig, de Irvine inkább az Eiffel-torony megmászását javasolta és Jámborka lelkesen helyeselt neki. (Élénken emlékezve matterhorni élményeimre, előbb persze megígértettem Irvine-nel, hogy fent a csúcson megkímél majd keneteljes megjegyzéseitől...)

Ám az Eiffel-toronnyal megbuktunk, — az ajtaja

zárva volt. Szerencsére Jámorka sem ment egy jó ötletért a szomszédba.

— Menjünk valamelyik Trocadero-toronyba! — kiáltotta. — Az is van vagy háromszáz láb magas.

A legszebb álmaiból felriasztott toronyőr rémülten meredt ránk.

— Megbolondultak maguk? Éjszaka a toronyba? Takarodjanak, de rögtön!

Jámorka esengő mosolya szerencsére ellenállhatatlannak bizonyult. Megkaptuk a kulcsot.

Csigavonalas felkapaszkodásunk a rég elhagyott liftakna körül, — utazásom egyik legérdekesebb élménye volt. Vastag porrétegen és áthatolhatatlannak tűnő pókhálótömegeken kellett utat törnünk, Jámorka visszhangkettőzte kacagórohamainak kíséretében. Amikor felértünk, — percekre elnémultunk az éjszakai Párizs lábainknál elterülő, tündéri látványától. És Jámorka egyszer csak felsóhajtott:

— Köszönöm, Istenkém!

Úgy látszik, mégsem tévedtünk olyan nagyot azal a csúfnévvel . . .

V. Francia kastélyok.

Párizshoz fűződik történetem legszomorúbb fejezete. Irvinének, a bölcs és optimista Irvinének hirtelen és akarata ellenére, Olaszországba kellett utaznia; magamra maradtam hát, vigasztalhatatlanul. Jámorkával együtt könnyes szemmel néztünk vonata után, — a Trocadero óta annyi szép csínyt követtünk el hármasban!

Bánatomban elhatároztam, hogy vigasztalódásul meglátogatom a francia kastélyokat. Előbb azonban gyászosan apadó tőkémert kellett sürgősen kiegészítenem. Bezárkóztam hát egy hétre az Amerikai Könyv-

tárba és két történetet írtam a Rajna völgyéről, meg a Matterhornról. A még hiányzó pénzt úgy szereztem meg, hogy két hétre kibéreltem egy „studio“-t, meg egy grammofont és táncleckéket adtam. Intézetem dísztanítványai — a penzió két legveszélyesebb pletykanénikéje volt. Az ő védnökségüknek köszönhetem, hogy körülbelül ugyanannyi frankkal bicikliztem el Párizsból, mint amennyivel Hamburgba megérkeztem volt.

Tíz napig csatangoltam a francia várkastélyok és költők birodalmában. Jártam Lochesban, Bloisban, Amboiseban és Chenonceauxban, melyről Medici Katalin egyszer azt sóhajtott: „Vegyetek el mindent, de hagyjátok meg nekem Chenonceauxt“. Hát a Medici Katalin vérszomjas politikájával talán nem mindenki ért egyet; de az ízlését, azt osztom.

Fontevrault várában nagy kiábrándulás ért. Dühöngő novemberi viharban kellett órák hosszat küzdenem az elemekkel, míg odaértem, hogy áhítatos látogatást tegyek gyermekkorom regényes hőse, Oroszlánszívű Richárd földi maradványainál. Ám az illetékes tisztviselő nem adott engedélyt ehhez a látogatáshoz. A vár ugyanis egyidejűleg kolostor és börtön céljaira szolgál és abban a kápolnában, ahová az angol királyokat temették, most — fegyencek laknak.

St. Nazairenél a tengerhez értem. És most hová? A kérdés nem okozott gondot, hiszen Spanyolország csábító közelsége gyorsan megfelelt rá. Igaz, hogy vagyonom alig ötven dollárra apadt, de Spanyolországban a szegénység igazán a népies szokások közé tartozik.

Előbb azonban megnéztem még Carcassonne-t, melyről a francia hazafi ugyanazt állítja, mint az olasz Nápolyról: „Ne halj meg addig, míg nem láttad Carcassonet!“ Én, a XX. század modern amerikai gyermeke, megilletődve járkáltam a korai középkor itt felejtett városában. Erődítményei, melyeket a nyugati gótok kezdtek el építeni és Szent Lajos fejezett be, olyan

művésziek és tökéletesek voltak, hogy ezt a várat soha a történelem folyamán nem vette még be ellenség! Átbolyongtam egy éjszakát ötvenkét tornya, másfél mérföldnyi falai, földalatti folyosói közt és a hajnali napsugár józan világításánál megilletődve búcsúztam el a keresztes lovagok, szaracénok, nyugati gótok légióitól, akikkel képzeletem benépesítette ezt az elvarázsolt, csodálatos mesevárost.

VI. Hannibál betör Andorrába.

— Beszélhetnék kérem az Elnök úrral? — kérdeztem a barátságos arcú öregúrtól, aki ingujjban, nyakában sállal, kijött eléem a kopogásomra.

— Én vagyok az elnök, uram — hangzott a válasz.
— Nem akarna beljebb fáradni?

Néhány másodpercig is beletartott, míg magamhoz tértem. Köztársasági elnököt cylinder és Ferenc József-kabát nélkül eddig nem tudtam elképzelni. És most, íme itt állt előttem Andorra elnöke — ingujjban! Mielőtt eszembe jutott volna a francia frázis, amely a: „Köszönöm, jövők“-nek felel meg, majd utána néhány bocsánatkérő megjegyzés erről a szokatlan formájú látogatásról, házigazdám már új olajat öntött zavarom tüzére, amennyiben megfogta a karomat és néhány lépcsőfokon felvezetett a „Fehér Ház“ konyhájába (egyben fogadótermébe, mert az egész épületben ebben az egyetlen helyiségben volt tűzhely). Majd beültetett egy nagy karosszékbe, melyet ő maga húzott a pattogó hasábok elé, felkért, hogy cseréljem fel nedves cipőmet az ő papucsával és felszólított, hogy tegyem fel a lábam az övé mellé a kandalló kőpárkányára és próbáljam ki egyik cseréppipáját.

— Na és most, uram, — mondotta, miután mély tisztelettel fogadtam lenyűgöző vendégszeretetének

mindezeket a megnyilvánulásait, — miben lehetek szolgálatára?

Tíz perc óta most tudtam először kinyitni a számat.

— Tulajdonképen semmiben, uram. Csak éppen abban a megtiszteltetésben akartam részesülni, hogy megismerkedhessem önnel. És hát most itt vagyok.

— És milyen messziről jött ide ezért a megtiszteltetésért?

— New-Yorkból, — feleltem merészen.

— Kizárólag azért, hogy velem megismerkedhessék?

— Hát nem egészen. Carcassoneból jövök és útban Spanyolország felé, nem tudtam ellenállni a vágynak, hogy ellátogassak Andorrába, — olyan különös és regényes ez a kicsi ország! Hát persze, ez az út a Pyreneusokon át, hóban, viharban nem volt éppen kellemes, — de nekem tetszett.

És tényleg, tetszett is! Ez az egész utazás Carcassonne óta olyan kalandos volt, mint egy Dumas-regény valamelyik fejezete. Aztán meg, maga az ötlet, hogy megnézem Andorrát, a földkerekség legkisebb, legmagasabb, legósdibb és legelszigeteltebb köztársaságát, annyira elragadott, hogy a legkomolyabb ellenérveknek is el kellett némulniok, lobogó lelkesedésem súlya alatt.

Néhány évvel ezelőtt még nem tudtam biztosan, vajjon halat jelent-e az „Andorra“ szó, vagy gyümölcsöt; míg aztán egyszer véletlenül egy térképen bukkantam rá és megállapítottam, hogy nem ehető tárgy, hanem független köztársaság, amelynek hatezer lakosa, százötvenhét négyzetmérföld területe, köztársasági elnöke, „Fehér Ház“-a és parlamentje van és mindez ezer év óta fent bújik meg a Pyreneusok tetején. Kiderítettem, hogy ez a játékköztársaság Európának egyetlen olyan megmaradt kis foltocskája, melyet az utazási irodák autóbuszsáskái még nem leptek el, annál az egyszerű oknál fogva, hogy a főváros ki-

vételével, amelyet egy hatvan mérföldes, piszkos országút köt össze a külvilággal, az ország belsejét csak jólábú turista, vagy öszvér közelítheti meg.

Még jóval, mielőtt hajóra szálltam New-Yorkban, elhatároztam, hogy egyszer majd valahogy ellátogatok ebbe a remeteköztársaságba. Amikor Carcassoneba értem, végre itt volt az alkalom. Elbúcsúztam az ódon citadellától és nekivágtam egyenesen a Pyreneusoknak (miután kerékpáromat feladtam egy marseillesi hajóra, mert Spanyolország után oda készültem menni).

Amikor Axba, az Andorrához legközelebb eső, utolsó vasútállomásra érkeztem, megállapítottam, hogy versenyfutásomat, melyet Touraineban kezdtem meg a téllal, végérvényesen elvesztettem. Félméteres fagyott hótakaró fedte ezt a nyolcszáz méter magasságban fekvő várost. Mi lesz még akkor fent a szorosban? A szállodatulajdonos rémülten értesült tervezett kirándulásomról.

— Ebben a szezonban még sosem járt arra senki! — mondotta. — Egy hónappal elkésett. Majd meglátja, az öszvérutat már járhatatlanná tette a hó. — Aztán dermesztően részletezett rémregényekbe kezdett azokról a szerencsétlenekről, akik — 1800-ig visszamenőleg, — nem hallgattak az intő szóra, belevesztek a hóba és *azóta* nem hallani róluk!

Pesszimista jóslatai kezdték elvenni a bátorságomat. Óvatosabbik énem harcba szállt örült tervemmel, de, — mint rendesen, — döntő vereséget szenvedett a kíváncsiságomtól. Egy kis hó — hát aztán? Ha fel tudtam mászni a Matterhornra... Gerünk csak! Szerencse fel! — sugdosta bennem egy hangocska. Ha Hannibal át tudott kelni a Pyreneusokon egy egész hadsereggel, majd csak sikerül neked is, hadsereg nélkül... Elhatároztam tehát, hogy nekivágok a kalandnak, — sokkal elragadóbb volt ez a bolond ötlet, semhogy le tudtam volna róla mondani.

Hát ha már benne vagyok, a teherautó, mely a hatvan kilométernyire fekvő l'Hospitalet-ig közlekedik

(határmenti kis város, ahonnan az Andorrához vezető gyalogút elágazik), elvihetne s megtakaríthatna nekem harminckilométeres nehéz gyaloglást. Ki is használtam hát a posதாகocsit, felkapaszkodtam rá és száguldottam vele l'Hospitalet-ig. Éppen borraivaló után kitoráasztam a zsebemben a soffőr számára, mikor ő szeliden tudatta velem, hogy a menetdíj *nyolcvan frank*. (Akkoriban körülbelül hét dollár.)

— Én teherautón utaztam, nem pedig autótaxin, drága Bandita úr, — feleltem, — és ennek megfelelően fogom önt díjazni.

— A teherautóból autótaxi lesz, mihelyt utast szállít, kedves Dollárforrás úr és ön meg fogja fizetni az én nyolcvan frankomat, mert bizonyára nem feledkezett még meg arról, hogy a levelei nálam vannak.

Persze! Rábíztam néhány fontos levelet, hogy adja fel, ha visszatér Axba, mert nekem az elutazás izgalmaiban már nem jutott időm rá.

— Na, csináljuk meg az üzletet, jó? — biztatott a soffőr szeretetreméltóan. — Nyolcvan frank és én feladom a leveleit, — ellenkező esetben magamnál tartom őket, amíg ki nem izzadja ezt az összeget.

— Szemet szemért! — mondták a régi héberek. Ihletet merítve az Írásból, kiszedtem a mágnest az ócska motorból és zsebrevágtam. És minthogy ez volt az egyetlen mágnes egész l'Hospitaletben, a soffőr elgondolkozott egy kissé a helyzeten, aztán kijelentette, hogy ő tulajdonképpen csak viccelni akart. A tárgyalások befejeztével szépen kicseréltük zálogtárgyainkat és én az enyémhez egy szerény borraivalót is mellékeltem, melyet a kapott szolgálatokhoz méreteztem...

Axban kellőképpen meggyőztek már a számár — mint pyreneusi útitárs — értékéről és így azonnal körülnéztem egy ilyen hasznos háziállat után. Rövidesen előkerült egy vállalkozó, aki a szezonban bérbe szokta adni állatait az Andorra — Seo d'Urgel-i útra; ez a legelső spanyol város a határ mentén, ahol társa átveszi az állatokat és az első kínálkozó alkalommal

visszaküldi őket l'Hospitaletbe. A vállalkozó eleinte nem nagyon mutatkozott hajlandónak arra, hogy kitegye valamelyik öszvérét egy novemberi utazás fárasztó veszélyeinek, még hozzá olyasvalakiért, aki sem az ország, sem az öszvér természetét nem ismeri. A végén aztán mégis sikerült megnyugtatom, amennyiben bevallottam, hogy ifjabb éveimben részben ló-doktori, részben alpesi vezetői minőségben működtem, mely tények erősen meggyorsították a tárgyalás menetét. A fenevad tehát — egy sárgarézszőgekkel művészien kivert kengyel és vitorlavászon nyereg kíséretében — az enyém lett egy hétre, hatvanöt frank és ama szent ígélet ellenében, hogy olajjal, szénával és vízzel mindig jól fogom tartani őt.

— És mi a neve, kérem? — kérdeztem, mielőtt útrakeltünk új barátommal.

— „Josephine“, uram.

— Űgy. Hát nézze csak, drága öregem, én nem utazhatom egy ilyen nevű útítárssal! Mit szólna hozzá a családom? Nálunk otthon olyan pletykások az emberek! Én Hannibálnak fogom nevezni.

És így lett Josephineből Hannibál.

Hannibál és én l'Hospitaletben töltöttük az éjszakát, hogy erőt gyűjtsünk holnapi utunkra Soldeauig, az első andorrai városig, ami tízórás lovaglást és ezerháromszáz méter emelkedést jelentett.

A falusiak újból a tűzhöz gyülekeztek, hogy elvegyék a bátorságomat. Most már hiába, — nem lehetett visszacsínálni az ügyet.

Másnap reggel, miután kiszabadítottam Hannibált az istállójából, melynek ajtaját hóbuckák torlaszolták el, nekivágtunk a jeges, csúszós útnak. Hét óra volt, amikor az ólomszínű, semmi jóval nem kecsegtető ég alatt elindultunk l'Hospitaletből és olyan dermesztő, szeles hófúvásban értük el nyolc óra mulva a szoros felső végét, hogy nem láttunk messzebb öt méternél. A viharban minden idő- és irányérzésemet

elvesztettem és vak hittel bíztam magam a kis számár vezetésére.

De mint ahogy évszázadok előtt az eredeti Hannibál rázta öklét a Pyreneusok csúcsáról, letekintve a Galliában táborozó római légiók felé, ez a nemtelen öszvérdruszája is, — mely fordított irányban követte a karthágói példát — diadalmasan iázott, amikor felkapaszkodott végre a magasba és Andorra völgyei elmosódtak a távolban.

Túl a csúcson a vihar egyszerre megdöbrentő hirtelenséggel elült. Amint kiderült az idő, előtűntek a házak és a Soldeauga vezető út. Itt aztán csinos istállót találtam Hannibál számára, de ha az ellátása nem volt különb, mint az enyém a közeli kiskocsmában, akkor bizony elég rosszul mehetett a sora.

Másnap reggel már hajnalhasadáskor talpon voltunk és nyolc órát, vagy talán még többet ereszkedtünk lefelé a meredek el-elágazó úton, amikor a fordulónál hirtelen nagy szakadék tűnt elő a hegyekben és mögötte széles, fás síkság, amelyen már nem zúgott a sebes hegyifolyó, hanem szeliden csobogott az átellenes oldal felé. És ott, a domboldalon terült el és kapaszkodott szeliden felfelé, egy napsütötte kert zöld szőnyegén Andorra, a világ minden országának legmeghatóbb, legnyomorultabb fővárosa. Ám a látszat gyakran csal. Amikor egy hét múlva elbúcsúztam tőle, nagyon fájt a szívem. Ebben a piszkos, kicsi városban olyan elragadó, egyszerű emberek laknak, hogy rosszul esik elmenni tőlük és visszatérni a nagyvilág bonyolult, boldogtalan és gyakran oly terhes bölcsességéhez.

Hannibál körülvézetett a városon, ami közel tíz percig tartott. A Grande Place-on ellátogattunk a két szállodába. Előbb abból a szempontból vizsgáltam meg őket, hogy melyiknek van kevésbé kellemetlen illata; minthogy azonban alig volt különbség, azt választottam, amelyikben kevesebb kutya ugatott.

Rövidesen megállapítottam, hogy Andorra min-

den inkább, mint francia. Miután észak felé igen nehéz az összeköttetés, inkább Spanyolország formálta meg az ország jellegét. A nyelvük spanyol tájszólás, ruháik, pénzük, szokásaik, arcuk és alakjuk spanyol és mégis — különös! — kétségbevonhatatlan, hogy a franciákat, mint népet a spanyol fölé helyezik és együttérzésük a testvérköztársasággal kétségtelen. A világháború alatt, mikor ennek a törpe nemzetnek a világ összes országai közül a legkevesebb köze volt az öldökléshez, egyszerre úgy találták, hogy ősi köztársasági eszményeik veszélyben forognak és a hatezer főnyi lakosságból kilenc ember francia zászló alatt hadba vonult. Hárman kitüntetéssel érkeztek vissza, hárman vakon és rokkantan, hárman pedig elestek a „közért“.

A Place de la Concorde-on most a három hősi halott dicsőségére emlékmű emelkedik és rajta a francia felirat:

*A három andorrai örök dicsőségére,
akik meghaltak, hogy megmentseék
a világot a demokráciának.*

Első este vacsora után érdeklődtem, hogy miféle franciául beszélő forrásnál tudhatnék meg egyet-mást Andorráról.

— Hát az elnök útbaigazíthatná önt, Senior.

— Fogad az elnök este is a kormányzósági palotában?

— Si, Senior, hacsak nem tölti kávéházban az estét.

Így történt aztán, hogy meglátogattam ő excellenciáját, aki vendégszeretően bevezetett a Fehér Ház konyhájába s most ott ülhettem papucsos kényelemben előkelő házigazdával a tűzhely előtt.

A ház egyszerű külsejéből kiviláglott, hogy a nemzet legmagasabb tisztét valóban a nép fia viseli. Ez a nagy tűzhely cseppet sem különbözött az összes többi házak tűzhelyeitől, a főzőeszközök sem voltak kevésbé egyszerűek, mint amilyeneket a soldeai kony-

hában láttam. Az anyamacska és öt kölyke ott gomolyogtak az üszkösödő tűz körül és egy nagy kutya barátságosan rakta mancsát az ölembe, mikor leültem egy házilag faragott székre.

Az öregúr egyszerűsége és kedvessége azonnal elbűvölt. Mindaz a hódolatteljes tisztelet, mellyel kész voltam adózni neki, rokonszenvvé, szinte szeretetté olvadt, amikor láttam, hogy az egyik kismacskát az ölébe veszi és a melléhez szorítja, hogy elaludjék.

Nemcsak, hogy hajlandó volt beszélni, de akart is! Amikor arra kértem, hogy mondja el nekem Andorra eredetét, vagy egy félóra hosszat mesélgette, mint történt, hogy mikor Nagy Károly fia kiűzte a tizenegyedik században a mórokat a Pyereneusokból, hálából, amiért olyan hőiesen küzdöttek mellette, kiáltozta a völgy lakóinak függetlenségét. 1278-ban a pici ország Franciaország és Spanyolország közös gyámságának védelme alá került és ez a kettős felelősség még a jelen időkben is tart. Két nagy szomszédjának védőszárnya alatt Andorra élete eseménytelenül folydogált az elmúlt századok alatt. Nem voltak háborúi, ellenségei, szociális forrongásai, nem voltak hősei, kiemelkedő alakjai, kormányválságai. Öröködt felette a saját gyöngesége, elszigeteltsége, szegénysége. Nem nyerne vele senki semmit, ha legyőzné Andorrát.

— Milyen részt vesz a két gyám a kormányzatban?

— Igazán nagyon keveset, bár ha a kettő közül valamelyik ellenez egy rendszabályt, akkor az már nem léphet életbe. De ez sohasem történik meg, — tette hozzá vállat vonva. — A mi közjogunk olyan egyszerű és olyan régi, hogy valami jogtalanság aligha fordulhat elő. Aztán meg tudja, nincs nekünk olyasmink, amit kormányozni kellene. Amikor huszonnégy képviselőnket évenként négyszer összehívjuk, összesen csak két napig üléseznek és sokszor még annyi dolguk sincs, amivel ezt a két napot el lehetne tölteni.

— Az ön népe rendkívül elégedettnek látszik!

— Igen, ez igaz is. Még pedig azért igaz, mert nincs semmi, amivel összehasonlíthatnánk azt, amit mi boldogságnak tartunk. Nincs a világon nép, mely szorosabban csüngne hagyományain, mint az andorrai.

— Egyszer a haladópartiak majdnem polgárháborút okoztak, mert azt kívánták, hogy tánczenénknél vezessük be az ősrégi duda és tamburin helyébe a hegedűt és a kornétot. Nekünk nincs művészetünk, iparunk, vagy irodalmunk. Kevesen közülünk láttak valaha vasutat, vagy mozit. Viszont, — mi közünk nekünk a haladáshoz? Nézzen csak fel kopasz szikláinkra, vagy kopár hegyeinkre! A mi számunkra csak egyfajta élet létezik: a falusi élet és annak aztán ki kell aknáznunk minden örömét, szeretnünk kell földünk szomorú báját, — hálálkodnunk kell Istennek, ha olyan tisztán érthető nyelven szól hozzánk, mint ez a mai nap volt.

— És a népességük? Gyarapodott a századok folyamán?

— Nem, uram. az elmúlt hatszáz esztendő alatt alig kétszáz emberrel ingadozik. Lakosságunk száma ötezernyolcszáz és hatezer között áll ma, állt régen és fog mindig is állni. Semmi kilátásunk iparra, ami idegeneket vonzana ide. A sors arra ítelt minket, hogy sohase terjeszkedhessünk. Hiszen — két hegyfal közé ékelve, — még így is elég küzdelmes az életünk.

— Sokat utazott ön már Európában?

— Hogyne, szép darabot bejártam! — felelte és alig tudtam elnyomni egy mosolyt, mikor naivan hozzátette: — egyszer voltam Barcelónában, Franciaországban pedig egészen Toulouseig eljutottam. Persze, nem számítom Ax-ot és Urgelt. Majd egyszer, ha lejárt az elnökségem, remélem, hogy Párizsba és Madridba is ellátogathatok.

Beszélgetésünk most Amerikára fordult, amiről csak kevés elképzelése volt, az is mind teljesen téves;

így aztán éjfél lett, mire úgy éreztem, hogy helyesbítettem őket és mire felkészültem a távozásra.

— Ha eljön holnap, megmutatom magának a Kapitóliumot! — mondotta és felemelte a gyertyát, hogy kikísérjen a kapun.

Hazamentem az elhagyatott Place de la Concorde-on keresztül, melyet a havas hegycsúcsok mögött bujkáló fogyóhold világított meg halványan és arra gondoltam, hogy milyen szerény és elragadó úriember Andorra köztársaság elnöke...

Amikor néhány nap mulva tervezgetni kezdtem az elutazást, úgy éreztem, hogy most már csak egy dolog hiányzik kirándulásom sikerének a tökéletességéhez és ez az elnök fényképe volna, akit különben első találkozásunk óta többször meglátogattam. Így aztán egy napsugaras reggelen magamhoz vettem a fényképezőgémem és felkészültem, hogy minden körülmények közt valahogy a lencsém elé kapjam. Ez az elhatározásom, hogy esetleges ellenkezését leszereljem és kicsikarjam tőle ezt az utolsó kegyet, annyira lefoglalt, hogy majdnem elmentem volna mellette az utcán, ha ő meg nem szólít. Munkaruhája és papucs volt rajta, — celluloidgallérja és kötetlen nyakkendője nélkül, melyek honfitársaitól megkülönböztették, nyugodtan nézhettem volna öszvérhajcsárnak (amiben nem is tévedtem volna nagyot, mert hiszen az is volt, mielőtt az állam érdekei a fővárosba szőlítették).

— Jó reggelt, Elnök úr, ez aztán a szerencsés találkozás! Én elutazom ma és azért kerestem önt fel, hogy ajándékozzon meg a fényképével, emlékül ebben a szép városban tett szép látogatásomra!

Bár nagyon zavarban volt, amiért ekkora érdeklődés központjába került, végül mégis beleegyezett, mert nem illett volna szeretetreméltó lényéhez, hogy valamit megtagadjon.

— De ne most! — kérte. — Jöjjön el egy óra mulva hozzám, addigra felveszem a hivatalos ruhá-

mat és kalapomat. Mert ebben a ruhában én nem vagyok köztársasági elnök, hanem csak — paraszt.

Szívesen beleegyeztem abba, hogy várok rá és amikor a megbeszélt órában elmentem hozzá, olyan változást észleltem a külsejében, hogy az szinte a csodával volt határos. Vasárnapi ruháját viselte; frissen fényezett bőrcipője csillogott, közben haját is vágatott és újabb tíz percig kellett várnom, míg a leánya megkötötte új nyakkendőjét és lekefélt a kabátját. Végül aztán ott állt előttem a napsütötte verandán, vállán a hivatali kabátjával és míg a leánya, karján mosolygó kisbabájával, másik kezével a ruhaszáritókötelet emelte magasra az apja arca előtt, — elkészült a felvétel, még pedig, hála lelkes imáimnak, meglehetősen sikerrel.

Ő volt az utolsó, akitől elbúcsúztam.

— Isten önnel, uram, — mondtam, miközben kezet fogtam vele. — *Vive Andorra et vive son president!*

— Ön nagyon kedves, — felelte, — de mi egyszerű emberek vagyunk és nincs sok közünk a dicsőséghez... Remélem, udvarias fogadtatásban volt része az országunkban és sajnálom, hogy már ilyen korán el kell utaznia; no, de ha muszáj, hát Isten vele és bon voyage!

Ott állt a kapuban az elnök úr, a hegyek igazi fia, mikor elkötöttem Hannibalt a „Fehér Ház“ előtti póznától, — utánunk nézett, amíg áthaladtunk a téren és befordultunk a délfelé vezető országútra.

Öszvérem és én nemsokára elértük a vaskaput, melyen át Seo d'Urgelbe, a közeli spanyol városkába lehet jutni és amikor visszafordultam, hogy még egy pillantást vessek a csodálatos panorámára, a nap éppen kibújt a felhők mögül és az északi szél egy távoli vízesés tompa morajlását hozta. Valami csöndes szomorúság hulláma csapott át rajtam, amint utoljára elnéztem Andorra zöld és boldog völgyét és halk kis

sóhaj csengett a hangomban, mikor rávágтам egyet az öszvéremre:

— Fel, Spanyolországba, Hannibal, Spanyolországba!

VII. Spanyol tánc.

Ez volt aztán a különös fogadtatás! Péntek este lefeküdtem aludni egy barcelónai penzióban; félig halott voltam attól a három kimerítő naptól, amelyet részben vonaton, részben gyalog utaztam át Andorrából és vasárnap reggel még mindig ezt a pyreneusi fáradtságot aludtam ki, mikor egy algeriai zenekar átható, nazalis dűnnyögése és dob harsogása valahol a közelben hirtelen az eget kezdte hasogatni és Álomországból visszahozott újra az ébrenlétbe. Mielőtt azonban egészen felébredtem volna, a keleti dudák vad ritmusa egyszerre csak táncoltatni kezdte a lábaimat. Ennek az izgató zenének nem lehetett ellenállni. Kikerengőztem az ágyamból, a fürdőszobába simmiztem, aztán a ruháimba tangóztam, a reggelihez fandangóztam, kikankanoztam a kapun és végigmazurkáztam az utcát, hogy ráakadjak azokra a bolondos dudákra. A Plaza de la Pazon működtek szilajon és körülöttük egy csomó örült spanyol táncolt; soha életemben nem láttam még ilyen nevetséges táncot. Egy-egy körben átlag három-harminc táncos mozgott, még pedig olyanformán, hogy vállmagasságban megfogták egymás kezét, térdüket könnyedén behajtvá, balra léptek négy lépést, aztán vissza és körbe peregetek. A csoportok tökéletes egységben mozogtak, minden résztvevő ugyanannál a hangjegynél változtatott irányt és ugyanabban a pillanatban guggolt, vagy emelkedett. Örült látvány volt, — hangosan felnevettem! Mindegy, valamit mégis csak kellett kezdenem ezzel az idegölő muzsikával. Egyszerűen nem bírtam nyugton maradni: így aztán

futólag körülnéztem, hogy megbizonyosodjak róla: nincs-e a közelben amerikai, aztán beugrottam egy ugráló szextettbe és mindjárt megtanultam az egyszerű lépést.

Hallatlanul nevetséges élmény volt! A táncosok közben hihetetlenül komolyak maradtak. Egyetlen szó nem hangzott el, egyetlen száj nem húzódott mosolyra, miközben az ezer ember, — alig a huszad-részüik nő, — lenyűgözően ünnepélyes komolysággal lépkedett és guggolt jobbra, lépkedett és guggolt balra. Voltak körök, mint például az enyém, amelyek kizárólag férfiakból álltak, egymás kezét tartva és fejükön kalappal! Bár állandóan szorongtam, hogy valaki ismerős rajtakaphat így lépegetés közben, mégis éppúgy elkedvetlenedtem, mint a többiek, mikor a zene elhallgatott.

Amikor a köröm szétoszlott, egy fiatalemberre pillantottam, aki a zsebébe nyúlt és kihúzta onnan Baedeker „Spanyolország és Portugália“ című égi-
piros, angol kiadását. Minerva baglyára, mi dolga lehet egy barcelónainak — az angol Baedeckerrel? Szörnyű felismerés derengett bennem: ez a barcelónai — amerikai honfitársam volt!

— Mondja kérem, nem érezte kicsit ostobának magát ebben az eszeveszett táncolásban?

Majdnem elejtette a Baedekerjét.

— Hát... hát persze, természetesen, — dadogta és mondhatatlanul dühösen nézett rám. Aztán hirtelen eszébe jutott valami és hozzátette: — de mondja csak, öregem, hiszen *maga is* táncolt!

Megígértük egymásnak, hogy ezt soha senkinek a világon el nem mondjuk...

— Neve és foglalkozása? — kérdezte mosolyogva, a bejelentőcédulák hivatalos hangján.

— Richard Halliburton, garaboncsádiák. És a magáé?

— Paul Mv. Grath — Chicago — műépítész-hallgató.

Az andorrai „Kapitólium“.
A kis köztársaság parlamentje, mely a XVI. században épült.

**Gibraltár, melyet az ókorban Herkules oszlopának neveztek.
A Földközi-tenger kulcsa.**

Megismerkedésüket, melyet Terpsichorenak köszönhettek, este egy orfeumban ünnepelték meg az építészhallgató és a garabonciásdiák, miközben lelkesen tapsoltak Gráciának és centime-okat, meg kávéskanalakat hajigáltak feléje. Grácia — kecsesség, — soha név nem illett még így egy leányra! Soha leány nem táncolt ennyi életkedvvel! Tizenhétéves lehetett Andaluziának ez az igazi rózsája és a barcelónai orfeumkörnyezet szemmeláthatólag nem rontotta, durvította még el. Amikor először kijött a színpadra, valami gögös közömbösség és megközelíthetetlenség volt a modorában, mintha azt akarta volna mondani: „Még nem tudom, kegyeskedem-e táncolni, vagy sem.“ A földszint lelkes óvációja aztán bátorságot öntött belé. Na jó, talán mégis fog táncolni. Kezére illesztette kasztanyettáit és sarkával dühösen toppantott. Most bevágott a zene és Grácia beledobta magát a legvadabb, lélekkel telített táncba, amit valaha táncoltak az ibériai félszigeten, Portugáliát beleértve. Villogó, fekete szeme és elragadóan hajlékony tagjai egy jégtömböt is megolvasztottak volna. Ez a spanyol virágszál rohamban vette be az egész közönséget. Az emberek ordítottak, tapsoltak és spanyol szokás szerint rézpénzt, sapkákat, cigarettát, kávéskanalakat dobáltak feléje, sőt egy úr egy földszinti páholyból, elragadtatásának mámorában, levette kabátját és a lábai elé dobta, mintha Sir Walter Raleigh lett volna és a táncosnő: Erzsébet angol királynő. Sohasem láttunk még ilyen felvillanyozó táncost. Lehet, hogy Salome született benne újjá, — előadás után azonban a szomszédos bálteremben találkoztunk vele, ahol alkalmazotti minőségben működött . . .

Igen, ott volt, de oh, mennyire megváltozott . . . Ragyogó fekete haját újra megfésülte. Ridegen szabott fekete kosztümöt viselt, mely egy ötvenéves nőnek igen jól állt volna. Otromba, csúf kalapját mélyen behúzta a homlokába és így tökéletesen elfedte kifejezőteljes szemeit. Nagyot sóhajtottunk, mikor andaluziai

rózsaszálunkat ilyen lehetetlen kis mű-parisienneként láttuk viszont. A következő hat hét alatt különben is gyakran kellett sóhajtanunk, amikor a valódi Spanyolország oly brutálisan nyomta el álmaink Spanyol-honját... Mert az én álmaimban Spanyolország úgy élt, mint a művészet, muzsika, romantikus élmények igazi hazája, — mint a régi Spanyolország, szóval. A kiábrándulás ott kezdődött, mikor az első pillantást vetettük Grácia áruházban vásárolt, utcai kosztümjére.

Ám nem voltunk hajlandók belenyugodni abba, hogy második benyomásunk róla csak így harc nélkül győzze le az elsőt. Az orfeumigazgató bemutatott benünket neki és záróráig megállapíthattuk, hogy romlottsága nem terjedt mélyebbre, mint a kosztümje. A lénye valóban éppen olyan naív és jóhiszemű volt, mint amilyennek elképzeltük. Egy szót sem tudott angolul és míg Paul a lehető legfolyékonyabban fecsegett castíliai nyelven, nekem a „Hogy tanulok meg spanyolul öt perc alatt“ című könyvecském anyagára kellett szorítkoznom.

Aztán megbeszéltük, hogy másnap délután, — amennyiben hajlandó lesz otthon hagyni „párizsi“ kalapját és magára veszi mantilláját, — no és persze, ha elhozza kasztanyettáit, — elvisszük kocsikázni a parkba.

Olyan délutánok, amilyen ez volt, csak egyszer érik az embert egy életben. Nyitott viktóriában ültünk mi hárman a napsugaras spanyol ég alatt. Paul elhozta a mandolinját (mindenüvé magával vitte, mint Irvine a súlyzóit), én meg kosárba csomagolt vacsorát a penzióból. A városi parkban találtunk egy árnyékos helyet és elküldtük a kocsit. Grácia remek hangulatban volt: elénekelt minden nótát, amit tudott, míg Paul kitűnően kísért második századbeli kínai himnuszoktól Irving Berlin legújabb jazz-ötletéig terjedő műsorával. Grácia egy órát töltött azzal, hogy megtanítson engem a kasztanyetta technikájára és végül nekem ajándékozta saját szerszámaiból zenei neve-

lésem tökéletesbítése érdekében. Amint megtanultam bánni velük, művészi együttesünk valóban tökéletes lett. Grácia táncolt, Paul játszott, én csattogtam. Mire beállt a sötétség és megszabadított minket lelkes nézőinktől, egyre bizalmasabbak lettünk. Grácia kitűnő koloratúra-utánzónak bizonyult, Paul a fejére állt, én három citrommal végeztem egyensúlyozó mutatványokat. Egyhangúlag elhatároztuk, hogy társulatot alapítunk és vándorartista lesz belőlünk, — talán lett is volna, ha Gráciának hirtelen eszébe nem jut, hogy tíz perc múlva az orfeumban kell lennie.

Miután letettük elragadó barátnőnket az öltözőjébe és szomorúan elbúcsúztunk tőle, kimentünk a pályaudvarra és — délutáni különcködésünk, a bérelt batár kiegyensúlyozására, — harmadik osztályú vasúti jegyet váltottunk Valenciába.

Aki még nem utazott Spanyolországban harmadikon, az nem tudja: mi a kényelmetlenség. Ez a tizenkétórás utazás az ügető, rázó kocsiban mindkettőnk számára végzetes lehetett volna, ha Paul el nem hozza magával elválaszthatatlan mandolinját és én kasztanyettáimat. Az egész fárasztó éjszaka alatt pengette változatos műsorát, míg én csattogva kísértem.

Valencia Spanyolország igazi lelke. A látvány, mely a hatalmas székesegyház óratornyából nyílik, elfelejteti az emberrel a piszkos és elhanyagolt utcákat. Itt decemberben ragyogó az idő. Felhőnek még csak nyoma sincs az égen. Körülöttünk ódon fehér falak csillogtak és számtalan remek torony simult hozzájuk arany, meg piros, meg szürke színekben. Zöld narancs- és olajfák mezői nyúlnak el a Földközi-tenger kékjéig, amíg meg nem törik a Gibraltárhoz hasonló St. Antoine-foknál.

Negyven Madrid fénye sem tudta volna elcsalni Pault ezektől az aranytornyoktól és mert én türelmetlenül vágytam már a főváros után, egyedül kellett elindulnom, hogy aztán Granadában találkozzam vele.

VIII. Új mesék az Alhambráról.

Madridban csalódtam. Világvárosnak tagadhatatlanul szép, de éppoly kevésbé romantikus, mint mondjuk Indianapolis. Súlyosan megfekszi az angol-szász civilizáció. Itt nincsenek valenciai aranytornyok, granadai Alhambrák, sevillai székesegyházak. Valóban, nehéz olyasmit találni Madridban, ami igazán spanyol, leszámítva a bikaviadalokat, az eltérő időszámítást, a tétlen férfiakkal megtömött kávéházakat, a koldusok seregét és itt-ott egy-egy bolondos, régimódi öreg dáma mantilláját.

Egy heti ottidőzés és reménytelen kiábrándulás után végleg feladtam Madridot, hogy Granadába menjek, ahol Paul várt rám és — ilyen gyönyörű decemberi holdtöltében, amilyen most előntötte Spanyolországot, — bizonyára valami bolondul gyönyörű élmény is... Miután tökéim időközben harminc dollárra apadt, úgy döntöttem, hogy a vasúti jegy luxusát mellőzni fogom, viszont következképen a huszonnégyórás utazás legnagyobb részét kalauzok elöl való kitéréssel töltöttem.

A nap már majdnem elérte a láthatárt, amikor Granadába értünk. Utolsó sugarai elsuhantak Sierra hófedte csúcsai felett, majd visszapattantak a várszerű bástyák vöröses tömegéről, melyek megkoronázzák a várost. Megéreztem, hogy ezek itt nem közönséges spanyol romok, de számtalan zarándokutak célja, a nyugat legszebb keleti palotája, Spanyolország legromantikusabb épülete: az Alhambra.

Mi jól választottuk az időt, mert decemberben lepad a turisták tömege. Nehéz megérteni, hogy miért, hisz a mórok vörös városa ilyenkor is napsugárban fürdik és a kertekből virágok és narancsfák illatát

hozza a szél, — de mi csak örültünk neki, mert ilyenformán a vár szinte kizárólag a mienk volt, Paulé és az enyém és kedvemre csavaroghattam egész nap falai között, míg Paul valamelyik tóban tükröződő kaput, vagy kecses oszlopsort rajzolgatott szorgalmasan.

Nem akarok sokáig időzni a híres vár sokat megénekelt szépségeinél, mégis, egy különös kalandom kedvéért, meg kell állanom egy pillanatra a mirtusok udvaránál. Ott ugyanis a Comares-i torony oszloplugasai olyan tökéletes szépséggel tükröződnek a medence vizében, hogy ennek a látványnak egy igazi fényképész, — akinek pedig én tartom magamat, — nem tud ellentállni. A siker azonban kizárólag az aranyhalacsák hangulatától függ, melyek benépesítik az égbék vizet, mert ha nagyon jókedvűek, — felismerhetetlenné lubickolják a tükörképet.

Egy napsugaras reggelen lesbe álltam hát a géppemmel és éppen köszönetet akartam szavazni a halacskáknak szelid lelkületükért, mikor egy őrmárknyi kenyérmorzsát dobott be a vízbe védeenceinek, mire valóságos kis vihar kerekedett a víz felszínén.

Sokáig vártam a kedélyek lecsillapodására, míg végül rájöttem, hogy a jelentéktelen kis halak nyilván gúnyt űznek belőlem. Erre megüzentem a háborút, amennyiben állványom segítségével kihalászgattam morzsáikat, abban a reményben, hogy az élelmiszerkészletétől megfosztott ellenség dühösen visszavonul majd a mélységbe. Remekül dolgoztam, már csak egy morzsa maradt, az azonban olyan messze volt, hogy meg kellett ragadnom egy mirtuszbokrot és a víz fölé hajolnom. Oh, csalfa mirtusz! Én hittem benned, szegényes giz-gaz, ám te letörtél alattam. A történelmi emlékü halastó messze visszhangzó csobbanással fogadta a mirtuszágat, állványt és fényképészt és amikor segélykiáltásomra a szomszédos udvarból a helyszínére siető Paul megpillantott az alig egyméteres vízben, egyik kezemben mirtusággal, másikban az állvánnyal, — olyan nevetőgörcs vett erőt rajta, hogy

csak kis idő múlva tudott kiszabadítani siralmas helyzetemből, az ellenséges főhadiszállásról.

Mire hazaértünk távoli lakásunkra és én felcseréltem csöpögő ruhámat Paul ünneplőjével (ugyanis víz alá merülésemmel egyidejűleg egész ruhatáram víz alá merült), elhatároztuk, hogy vérkeringésem felfrissítése céljából megtekintjük Generalife kertjeit, a mór királyok nyári palotáját. Nem lévén azonban engedélyünk rá, a kert őre, egy vérbőségben szenvedő agg spanyol, nem akart beengedni bennünket. Míg Paul tárgyalta vele, én csendesen belógtam és megtettem minden tőlem telhetőt, hogy meglássak egy darabkát ebből a mór paradicsomból, mielőtt ez az égi porkoláb kidob belőle. A szenvedélyes spanyol erre olyan hévvel iramodott utánam, mint parasztlgazdák szoktak kiskorú almatolvajok után, míg mögötte Paul táncolt eszeveszett vidámsággal és buzdított mindketőnket a sportszerű kitartásra. Egyébként tényleg megdönthettük a gyorsasági rekordot, mert öt perc alatt beholtuk az egész kertet.

Sokat persze nem láttunk belőle. Mire szégyenteljes kiüzetésünk után, amikor a dühösen becsapott rácsos kapun megcsörrentek a biztonsági zárok, el is határoztuk Paullal, hogy visszamegyünk még egyszer, még ha Gethsemane kertje lenne is.

A kapuról persze nem lehetett szó; azonban rendszeres felfedezőutunkon egy résre bukkantunk a kertet környező falban és miután beleestünk egy rózsabokorba, melyről mindketten letéptünk egy bimbót, — szerencsésen benn voltunk megint a tilos területen.

Az őr még mindig ott dühöngött a történetek felett a kapu mögött, amikor jól ismert hangok ütötték meg fülét, — két régi ellensége sétálgatott békésen ugyanazon az úton, amelyről az imént sikerült kiűznie őket! „Hát ördögök ezek?” gondolhatta rémülten, mert hörögött valamit spanyolul, mikor a gomblyukunkba tűzött rózsák egyszer csak elárulta előtte utunkat. Amikor a rózsák felé bökve, fenyegetések vulkánját szórta

ránk, Paul egyszerre megértette a dolgot. Oh, hát e miatt a két szegény kis virág miatt tört ki a vihar? Az építészjelölt úr most mély tisztelettel meghajolt és arkangyali ártatlanság mosolyával nyujtotta át az el-tulajdonított bimbót őrzőjének . . .

Ekkora szemtelenség már sok volt a spanyol-nak. A halántékához kapott, vadul felüvöltött, be-rohant a fülkéjébe és addig maradt ott, míg két ördögi ellensége alapos, körültekintő látogatás után el nem hagyta a kertet.

IX. Sevillai szirének.

— Nem is értem, mit találhatnak rajtam ezek a senioriták, hogy annyit kacérkodnak velem! — jegyezte meg Paul, mikor másodnapja voltunk Sevil-lában.

— Veled?! — kiáltottam, — oh te szemérmetlen, beképzelt alak! Te bandzsa, nem látod, hogy rám mo-solyognak?

A valóság az volt, hogy a mantillák védelme alatt számtalan szempár meredt mindkettőnkre és e szem-párok különös viselkedése annál is inkább megdöb-bentett, mert hiszen igazán elég ártatlanok voltunk mind a ketten benne . . . Valahányszor Barcelónában vagy Granadában bánatos magányunkban ránéztünk egy súlyosan őrzött leányzóra, olyan fagyos pillantá-sokat kaptunk, amilyen csak szelíd barna szemektől telik. És bár az igazság az volt, hogy néha ezek a szelíd barna szemek néztek először, akkor is csak a kíváncsi-ság irányította őket és ugyanannyi jelentősége lett volna, ha például egy rózsaszínű, vagy kék elefántra, esetleg más, különös állatra néztek volna. Ezek a te-kintetek azonban itt a könnyelmű Sevillában félreért-hetetlenül kacérok voltak és ez okozta azt a kelleme-

sen csiklandozó érzést, ami onnan származik, ha az ember inkább muszájból, mint meggyőződésből nőgyűlölő.

Legelső sevillai szirénkalandunkat már Granadából való elutazásunkkor éltük át, néhány nappal karácsony után, egy harmadosztályú vasúti kocsiban. Úgy kezdődött, hogy amikor felmáztunk a kupéjába, mandolinnal, fényképezőgéppel, festékes szekrényekkel, hátizsákokkal és XIII. Alfonzzal megrakodva (utóbbi egy ötvenhét fajtából származó, gazdátlan korcs kiskutya volt, mely Granada óta nem volt hajlandó tágitani tőlünk) önagysága hangosan felnevetett. Ám olyan feltűnően csinos volt, hogy Paul és én kénytelenek voltunk megbocsátani neki. Gúnyos kacagása azonban tüstént szeretetreméltó mosollyá enyhült, mihelyt Paul elővette a mandolinját és izgató spanyol dalokat kezdett pengetni rajta. Erre lábaival rögtön ritmikusan topogni kezdett, fürtös fejét rázogatta és egész úton olyan felháborítóan mosolygott a szemem előtt Paulra, hogy az zavarában ott felejtette a botomat és saját sapkáját a kupéban, mikor XIII. Alfonz kíséretében leszálltunk a vonatról. A szemérmetlen nőszemély egyébként — összesen ötesztendő volt, de máris jellegzetes példánya a sevillai női nemnek.

Valahányszor elhagytuk a penziókat, részünk volt ebben a mosolyszüretben, amíg aztán Paul hiúsága odáig fajult, hogy az előbb említett megjegyzésre ragadtatta el magát. Mikor én persze azt kezdtem erősíteni, hogy a mosolyok nekem szólnak, *engem* vádolt beteges hiúsággal és gúnyosan azt állította, hogy rám legfeljebb néhány utcai hölgy nézeget furcsa szőke hajam miatt. Én azonban annyira biztos voltam a magam dolgában, hogy a következő párbajt ajánlottam fel neki: könyveljük el pontosan, hogy tizenkét óra alatt ki-ki hány mosolyt tud kiváltani és döntsük el ezen az úri módon vitánkat. Paul ebbe szívesen beleegyezett.

Előbb meglehetősen nehézségeink voltak a játékszabályok, szabálytalanságok, korhatár, stb. meghatározása körül. Végül is úgy döntöttünk, hogy súlyosan elítélendő „hibapont”-nak számít, ha kedves mosolyunkra megvető pillantás a válasz, míg korhatárul a negyvenedik esztendő tűztük ki.

Az első győzelmet Paul aratta, amennyiben rávigyorgott a penziótulajdonosnőre, aki hasonló szeretetreméltósággal viszonzta üdvözlését. Én azzal az indokolással emeltem óvást az eredmény ellen, hogy a szóbanforgó hölgy túl van a korhatáron. Erre megkérdeztük tőle, hogy van-e már negyven.

— Harminchét vagyok, — felelte a senora, mert többet természetesen nem volt hajlandó bevallani.

A következő hölgy, akire az augusztusi napsütés minden verőfényével rámosolyogtam, megvető pillantással mért végig. „Minusz egy, szeretett Romeo barátom!” — vihogott Paul. Egy másik esetben az anya Paulra mosolygott, a leány rám és ebből nagy vita kerekedett, hogy vajjon a tudatosan érett anyai mosoly volt-e az értékesebb, vagy a szelesen vidám fiatal leányé. Végül morogva egyezett bele az eldöntetlenbe.

Késő estig tombolt a csata, fel-le Sevilla forgalmas utcáin. Tulajdonképpen le kellett volna tartóztatni bennünket és ez a világ minden más városában meg is történt volna.

Mondanom sem kell, hogy Paul végül döntő fölényrel (számarány: harminchat pont huszonegy ellen) megnyerte az ütközetet. Mint igazi sportsmann azonban azzal a ténnyel igyekezett kisebbiteni győzelmét, hogy ő teljes öt évvel idősebb nálamnál és így jóval több ideje volt: tökéletesíteni magát ebben a finom művészetben.

X. A gibraltári börtön.

Ha útikalauz volna ez a könyv, — pedig nem az, — vagy útleírás, — ami legfeljebb egyes oldalain szokott csak lenni, — akkor a szerző most kijelentené, hogy mindenki, aki Spanyolországban jár és nem látogatja meg Gibraltárt, elesik a világ egyik legérdekesebb látványától. Gibraltár ugyanis, — többek között, — angol gyarmat, a kilencedik hadtest főhadiszállása, fontos erődítmény, mely Algecirassal szemben terül el, püspöki székhely, kikötője jelentéktelen és talaja jurrasszikus, kaktuszokkal benőtt és majmoktól megfertőzött mészkö.

És most különösen fog hangzani, ha bevallom, hogy ezek közül az izgató tények közül egyik sem kellette fel érdeklődésemet a sziklák iránt. Kevésbé prózai okok késztettek erre a kirándulásra. Amikor utazásomon átkeltem a Pyreneusokon, az igazi célom Gibraltár volt, — Gibraltár, „Hercules oszlopa“, amelyen túl a régiek nem mertek hajózni, mert azt hitték, hogy ott a világ vége és onnan a semmibe zuhanna hajójuk, Gibraltár, ahol Tarik, az első mór törzsfőnök partra szállott, hogy Spanyolországba törjön be és ahonnan hétszáz évvel később az utolsó mór tért vissza Afrikába, Gibraltár, mely a phoeniciai időktől a napoleoni háborúkig tizennégy drámai ostrom színhelye volt, Gibraltár, a Sziklák Oroszlánja, a Földközi-tenger megdönthetetlen ura, a legyőzhetetlenség szimbóluma, — szóval a *romantikus* Gibraltár.

Cadizban, ahová azért mentünk, hogy kipihenjük Sevilla fáradalmait, három napig rajongtam Paulnak Gibraltárról. Mindebből egy szót sem hallott, annyira betöltötte ennek a valamikor királyi városnak ma már pusztuló, de még mindig elragadó szépségű építészete.

Minthogy azonban én már nem győztem tovább türelemmel, felszálltam egyedül a gibraltári gőzösre, miután előbb kicsikartam makacs útitársamtól szent esküjét, hogy egy hét múlva utánam jön.

Még aznap délután közeledtünk az Algeciras-öblhöz és ekkor a túlsó parton hirtelen megláttam a vizekből kiemelkedő fenséges Sziklát (nagy csalódásomra hiába kerestem meredek falán az Általános Biztosító Társaság hidetését, melynek lángbetűi tudvalevőleg reklámképeken mindig ott láthatók).

Amikor átkeltünk az öblön, éppen alkonyodott és az oroszlán hatalmas feje mögött szeliden emelkedett a telihold. Néhány másodpercig úgy tűnt, mintha sápadtan és rejtelmesen végigcírógatta volna Gibraltár szikláját, hogy aztán lassan elmeneküljön a halványodó ég mögé. Az jutott eszembe, hogy nagyon csodálkoznék, ha itt, a világ egyik legfenségebb színpadán, ilyen holdvilágos estén nem várna rám valami nagyon-nagyon elragadó, különös kaland. Prófétai ösztönöm a legjobbakkal biztatott.

Gibraltár levegője valahogy különösen ígéretteljes volt ezen a januári éjszakán. Miután apadó tőkémnek megfelelő, olcsó szállást találtam egy silány kis szálloda legtetetjén, késő este megvacsoráztam és — kalap és felöltő nélkül, — elindultam csavarogni a Fő-utcára. Nem akartam messzire menni és csak céltalanul balagtam felfelé a Szikla városi oldalán vezető zégzugos úton. A táj szokatlanul világos volt ezen az éjszakán, mert a téli hold minden múltó órával erősebben ontotta fényét és most már fent, magasan az égről világította meg a felsorakozó csillag-myríádok harcát a láthatatlan uszályok és hadihajók lámpásainak sűrű hadával, melyek ellepték az Algeciras-öblöt. A tenger és a város remek látványa felülmúlt minden várakozást és most már boldog voltam, hogy legyőztem értük az elemeket... Céloamat elértem hát és a hidegre, meg a kései órára való tekintettel, vissza akartam fordulni, de az ilyen éjszakákon valami örület sugárzik a telihold-

ból . . . egyszer csak erőt vett rajtam valami heves és hirtelen vágyakozás, hogy felkapaszkodjam a Szikla legszentebb csúcsára.

Az a gyanum, hogy idegenek számára tilos a sötétség beállta után az erődítmény felsőbb része körül csavarogni, beigazolódott, mikor nekirohantam egy tizenöt láb magas drótkerítésnek, melyen a következő beszédes felírás díszelgett: *„Idegen, eddig és ne tovább! E hely alatt csak egy nemzetközi kikötő terület, de — felette a világ legnagyobb és legjelentékenyebb erődítménye.“* A drótkerítést, mely az utat a tilos területtől elválasztotta, kis portásfülke őrizte és mellette apró házacska, melynek megvilágított ablaka mutatta, hogy az ő ott tartózkodik. Mindegy, — a drótkerítés kapuja nyitva volt és én besétáltam. A fülke üres volt, de a házikó nyitott ajtaján át angol katonákat láttam. Izgalmas pillanat volt! Próbáljak meg besurranni, vagy cselekedjem úgy, mint félénk és közönséges emberekhez illik: várjam be a holnap reggelt és a hivatalos engedélyt? Míg én az eshetőségek felett töprengtem, a hold elárasztott pokoli fényével. „Engedj, engedj ennek a nagyszerű csábításnak!“ — suttopta.

Egy ugrás. Semmi ellenállásra nem találtam, — bent voltam hát, biztonságban . . . A szívem a torkomban dobogott, amint felszaladtam a széles úton, míg egy elágazáshoz s egy táblához értem, melyen alig olvasható felírás állott: *„Idetartozók kivételével — szigorúan tilos“.* Hát ez az út csak valami nagyon érdekes felé vezethet! Természetesen elindultam és felfelé kapaszkodtam további kétszáz méteren, — míg végül, a fáradságtól és izgalomtól elfúlva, megállottam egy zászlórúd alatt, a Rockgun-Point legtetjén, a vár északi csúcsán, mintegy négyszáz méternyire a csillogó Földközi-tenger felett! E fenséges sasfészekben egy tábori ágyúra bukkantam. Felugrottam rá, lábujjhegyre álltam a cső szájánál és azzal az érzéssel nyújtóztam fel a csillagos ég felé, hogy most csak egy nagyot kellene ugranom az ürbe és ott úszkálhatnék

én is a világmindenségben, mint ahogy ugyanerről a helyről ma alkonyatkor elúszott innen a hold . . . Kiáltani szerettem volna, vadul, mámorosan! A téli szél dühösen tépázta fedetlen fejemet. De Istenem, ki törődött ilyenkor a széllel? Hadd fujjon csak kedvére, — megtöltöttem vele a tüdőm és ez erőt öntött belém, hogy szembe tudjak szállni nemtelen hatalmával. Hiszen az a trónus, amelyen én ültem, a legyőzhetetlenség szimbóluma volt! Hiszen ebben a percben két óceán és két világrész felett uralkodtam és az égbolt csillagaival barátkoztam! Egy ilyen élmény pillanatában nem voltam többé földi csavargó, — nem, nem, — maga a mindenható Jupiter voltam, aki a brit Olympus csúcsáról kormányozza a világegyetemet . . .

Oh és milyen csodálatos volt ez a világegyetem, — Afrika és Európa és az Atlanti- és Földközi-tengerek hullámozottak csillagfényben a lábaim alatt — apró, füstölgő hajók siklottak valahol messze keletre, Suez felé, — egyik oldalon a lejtősen elnyúló, álmodó város, — a másikon kopár emelkedés, melynek csúcsáról közel négyszáz méternyi, foszforeszkáló mélységbe dobhattam volna kavicsomat, — északon Spanyolország és a Sierra-hegység; délen a csodálatos Szikla csipkés nyerge, melynek egy-egy pontja még magasabb volt, mint ahol én most álltam . . . Gibraltár utcáit beezüstözte a hold. Az afrikai Hercules Oszlopa, tiszta közelsége ellenére még vagy ezer lábnyira volt fölöttem. Az ég csillagai letekintettek a kikötő csillagaira, — boros kancsó nélkül is a paradicsom volt ez a hely.

A kísértő hold bölcs tanácsot adott; mert hiszen, mindezek után, mit törődtem volna én a börtönnel? A hideget azonban nem bírtam tovább, lesiettem tehát a tilos úton; amikor a kapuhoz értem, az őr nem volt már bent a fülkéjében, hanem az őrházikó ajtajához támaszkodott kényelmesen. Én meg elbújtam az árnyékban és türelmesen vártam vagy egy óra hosszat, hogy a kapus eltűnjön a házában. Két óra tájban a gya-

nutlan katona végre elúnta magát, lustán járkálni kezdett fel-alá, aztán bement a kunyhójába, — alkalmat adva nekem a menekülésre. Most megint kisurrantam a tágrányított kapun és végre megbizonyosodtam arról a régen gyanított tényről, — hogy tudniillik az ördög kegyeltje vagyok.

Másnap, amikor belépőjeggyel felfegyverkezve, újra elindultam tegnap esti utamon, kötelességszerűen megállítottak a kapuban és számos aláírás, lebélyegzés és ellenőrzés után, végre megengedték, hogy egy fegyveres őr kíséretében meglátogassam a gallériákat.

— Előfordul, hogy beengednek ide idegeneket az esti ágyúlövés után? — kérdeztem kísérőmtől, mert még mindig nem tudtam tegnap esti élményem teljes jelentőségét felfogni.

— Soha! — hangzott az erélyes válasz. — Tudja, ez egy erődítmény és a katonai hatóságok nagyon szigorúak. Pedig kár, bizony, mert a kilátás este a Rock-gun Pointról csodaszép.

— Valószínűleg, — feleltem közömbösen. — De mondja, mi történne, ha valakit *mégis* megfognának éjjel a csúcson, engedély nélkül?

— Az ki van zárva, mert az örök sohase engednék be.

Azok a csodálatos képek, amiket innen fentről a föld s az óceán nyújtottak, erősen lekötötték az olyan ember szemét, aki, mint én, annyira érdeklődött fényképészet iránt. Lázadó hangok szólaltak meg minduntalan bennem a vár fényképészgyűlölő törvényei ellen és ez a lázadás végül is olyan kalandba vitt bele, amilyenben kevés amerikainak lehetett része Gibraltárban.

Természetesen nagyon jól tudtam, hogy a Sziklán szigorúan tilos a fotografálás. Én azonban illusztrálni akartam azt a cikket, amit éjféli élményemről készültem írni és minthogy vásárolni nem lehetett fényképeket, az egyetlen lehetőségem az volt, hogy a saját gépemmel készítssem el őket.

Esőkabátom zsebébe rejtve, elég egyszerű dolog

volt becsempészni az örök elől az ördögös masinát; aztán leráztam a vezetőmet és a galériába lépve, annyi felvételt csináltam, amennyire kedvem tellett. Mikor a sziklákban vájt St. George-termet üresen találtam, időfelvételre állítottam be a gépemet és egész sor ágyút kaptam le vele. Aztán felrohantam a tilos úton Rock-gun Point csúcsára, ahol keresöm ugyancsak sok olyan részletet talált, amelyek gyönyörrel tölthetik el az amatőrfényképész szívét. Mondanom sem kell, hogy filmtekercsem gyorsan elfogyott . . .

Az örnek persze fogalma sem volt róla, hogy amikor leadtam a belépési igazolványomat, miért siettem olyan nagyon ki a kapun . . . Alig vártam, hogy egy előhívólaboratóriumhoz érjek és megtudjam: teljesítette-e a lencse a kötelességét. Jóval, mielőtt a lemezek megszáradtak, ott voltam megint, hogy drága egészségük iránt érdeklődjem és elragadtatással állapítottam meg, hogy mind a tizennyolc darab a fényképészet diadalát hirdette!

Másnap reggel visszamentem, hogy még néhány felvételt csinálhassak, de kissé felhősnek találtam a napot és így kis időre lemondtam a fényképészetről, hogy látogatást tegyek a hegy gerincén levő jelzőállomáson. Az ügyeletes tiszt a legnagyobb vendégszeretettel köszöntött és egy csésze tea mellett vagy egy óra hosszat beszélgettünk a Szikláról, történelméről és jelentőségéről. Amikor az ajtóhoz kísért, lemutattam a kikötőhöz vezető útra, mely letről a piniafák közül egy keskeny résen át ide fehérlett és megjegyeztem, hogy milyen szép fényképfelvételt lehetne készíteni erről.

— Bizony, lehetne, — felelte, — de attól tartok, hogy sohasem lesz lehet, mert, tudja, a fényképezés innen mindenekfelett tilos. Ez megbocsáthatatlan bűn Gibraltárban, — és az Isten legyen irgalmas annak, akit rajtacsípnék.

Kicsit elsápadtam. A zsebemben egy tekercs ágyúkról készült film nyugodott abban a pillanatban.

Hány sikerből lett már kudarc, mert az ember nem tudott idejekorán megállni... Egy hajszálon múlt, hogy a „Na, még csak egyszer“ című gyámoltalan jelige hirtelenül pontot nem tett utazásom — sőt egy kicsit az életem végére is... Harminc remek felvételem volt már a legkülönbözőbb beállításokból, amikor visszatértem még egy utolsó „tanulmányútra“. Felkapaszkodtam tehát a jelzőállomás közelébe és éppen ki akartam nyitni a gépet, miközben megfogadtam, hogy a felvétel után bemegyek a parancsnokhoz és elbúcsúzom tőle, mikor felnéztem és megállapítottam, hogy a nevezett uriember ott áll mögöttem néhány lépésnyire és haragos arccal néz rám.

— Fiatalember, — mondotta hidegen, — nem tudom megérteni, hogyha valakit ismételten óvnak attól a tettől, amelyet maga most elkövetett, hogyan lehet az illető olyan ostoba, hogy mégis elköveti. Remélem, be fogja látni, hogy nekem most kötelességem magát letartóztatni.

Arra hivatkozni, hogy én nem fényképeztem, mert a felvétel még el sem készült, méltatlan lett volna, de meg félig valóttan is, hiszen a többi felvétel már kész volt. Így hát minden, amit mondtam, illetőleg mondhattam, csak ennyi volt: „Igen, uram, belátom“.

A kíváncsiság erősebb volt bennem tettem következményei iránt, mint a félelem, amikor kíséret nélkül lementem a kapuhoz és nagy csodálkozásomra: az őrkök nem tartóztattak fel. Én mindenesetre azt gyanítottam, hogy ez csak vihar előtti szélcsend. Amikor lakásomra értem, végiggondoltam helyzetemet és arra a meggyőződésre jutottam, hogyha egyenesen szembe merek nézni a váddal, a hatóság nyilván jelentéktelennek tekinti majd az ügyet és megengedi, hogy felszálljak arra a teherhajóra, mely másnap indul Marseilles felé. Ha előre láttam volna a gibraltári törvényszék kegyetlen hangulatát, nem lettem volna ennyire optimista. Azzal tisztábban voltam, hogy a fényképeket majd elkobozzák tőlem és a szobámat átkutatják. Azt

Gibraltár erődjének legmagasabb építménye, 400 méterrel a tenger színe felett.
Titokban készült felvétel.

Egyiptom pálmakertje.
A fákon túl jobboldalt a Kheops-piramis.

nem tagadhattam le, hogy vannak felvételeim, mert hiszen bizonyára kihallgatják majd annak az üzletnek a tulajdonosnőjét, ahol előhívták őket. A két kidolgozatlan tekercsről azonban csak én tudtam, azokat hát elrejtettem, a nélkül, hogy bárkit is belekeverjek az ügybe. Ezeket elhelyeztem tehát a csatornában, mely közvetlenül ablakom alatt futott. A tizennyolc kidolgozott negatívot gondtalanul kivettem az íróasztalra.

Csak másnap reggel kaptam idézést. Talán azért késlekedtek addig, mert azt hitték, hogy szökni próbálok majd és ilyenformán magam szolgáltatom a terhelő bizonyítékot, amikor a katonai hatóság — zsemben a fényképekkel, — letartóztat. Én azonban nem voltam ilyen ostoba. Minden előkészület nélkül lefoglalták összes vagyonomat, — köztük a szembe-tűnő lemezeket, — és felkértek, hogy kísérjem el őket a rendőrségre. Itt egy mérges és rosszindulatú parancsnok fogadott, akit az izgatott katonai hatóság már sikeresen meggyőzött arról, hogy én német kém vagyok és hogy az Egyesült-Államok útlevele, a két tengeri útlevél és matrózigazolványom valamennyi Berlinben készült hamisítvány. Remélték, hogy lépre megyek, amikor egy angol tiszt hirtelen németül szólított meg, — azt hiszem, azt várta, hogy meglepetésemben megfelejtkezem szerepemről és anyanyelvemen fogok válaszolni. Dadogva és hibásan felszólított tehát, hogy mondjam meg neki németül: honnan szerezzem az útleveleimet. Én feleltem is, de talán még nálánál is ügyetlenebbül makogtam; beszélgetésünk végül is olyan mulatságossá fajult, hogy az egész törvényszék harsány nevetésbe tört ki. Persze, mindenki tisztában volt vele, hogy nincs a világon német, aki olyan rosszul beszélné a nyelvét, mint én.

Megfeleltem ezer buta kérdésre, amit hozzám intéztek és megtettem minden lehető, hogy tisztázzam a helyzetemet, miközben mindig az igazsághoz tartottam magam, kivéve persze, hogy arról a két filmtekercsről, amit a szállodám csatornájába rejtettem,

nem tettem említést. És éjféli kirándulásomról sem beszéltem, melyet a nyitott kapun át tettem Rockgun Pointig, mert attól tartottam, hogy ez a tisztek részére túlsok izgalommal, a szívélyes őrség számára pedig túlszigorú büntetéssel járna.

Délután hat órakor felvittek a bíró elé. Amikor azt hallottam, hogy a katonai kiküldöttek kémvezérnek és gyanus jellemnek írtak le engem, aki mindössze egy kis barna hátizsákkal utazik, kezdtem kijönni a sodromból. Az ügyészség a tárgyalás négy napra való felfüggesztését kérte a bizonyítékok kiegészítése céljából. A bíró beleegyezett és engem, — ama kellemes érzéssel, hogy társadalmi pályafutásomnak immár befelelgett, — levezettek a régi mór börtönbe.

A börtönőrnek elrendelték, hogy tegyen meg minden óvintézkedést a rabbal szemben, mert bár ártatlan-képű, — alapjában rendkívül veszélyes fickó. Ruhámat alaposan átkutatták, lemértek, megszámoztak és bevezettek egy apró cellába, amelynek fényűző bútorzata az egyik sarokban egy Anna királynő korabeli matracból s a másikban egy XIV. Lajos stílusú paradicsomkonzerv-ládából állott. Az őr behozott két félpiszkos lepedőt és felém dobta őket. „Feküdjön le — és tíz perc múlva sötét legyen!” — mondta röviden, mikor kiment.

— De kérem, őr úr, várjon egy percig! — kiáltottam utána a rácson keresztül. — Én még nem ebédeltem és nem is vacsoráztam. Mit gondol, életben maradok így a főtárgyalásig?

— Na, majd kap enni holnap! — vigasztalt kedvesen.

Másnap, napkelte előtt, villanycsengő berregett. Olyan hirtelen ébredtem, hogy hamarjában nem tudtam megérteni: mi dolgom lehet nekem egy cellában és már azon kezdtem tűnődni, hogy vajjon nem ment-e el az eszem és nem öltem-e meg valakit. A következő percben azonban már derengett bennem a jóval kevésbé érdekes valóság. Aztán egy felügyelő lépett lak-

osztályomba és szinte torkán akadt a szó, mikor észrevette, hogy még nincs kitakarítva.

— A szobalány kimenőt kapott ma reggel, így bizony egyedül kell majd megvetnie ágát! — mondta metsző gúnnyal.

— Csakhogy nem tudom, hogy *ebben* a börtönben hogy szoktak takarítani! — feleltem az igazsághoz híven.

— *Ebben* a börtönben! Hát hány börtön szokásaival ismerős már maga?

— Oh, sokkal!

— Miféle vétségekért?

Rájöttem, hogy veszélyes útra tévedtem, hát elhatároztam, hogy kitalálok egy csinos történetet és néhány valóban érdekes bűnt fogok bevallani.

— Vasútrablásért és bigámiáért! — feleltem szerényen.

Ettől a perctől kezdve mélységes tiszteletben volt részem a felügyelő részéről. Igaz viszont, hogy ez nem gátolta abban, hogy egy csomó kellemetlen dolgot végeztessem velem; végül is méltatlankodva fordultam örömhöz:

— Engem semmiféle bűnben sem marasztaltak el, ítéletet sem hoztak még ellenem. Csak addig maradok őrizetben, amíg megállapítják rólam, hogy bűnös vagyok-e, vagy ártatlan; nem tűröm, hogy úgy bánjanak velem, mint egy elítélttel.

— Igaza van, fiatal úr. Nem is kell dolgoznia addig, míg visszajön a legközelebbi tárgyalásáról.

Hát ez nem hangzott valami nagyon vigasztalóan.

Reggeli előtt mintegy harmincat közülünk sorba állítottak és félóra hosszat sétáltattak körbe a börtönudvarban. A reggel már kristálytiszta derengett és a nap, meg ez a kis testgyakorlás felmelegítették félig meggémberedett tagjaimat; füttyörészni kezdtem hát, mintha az Úristen tényleg a mennyekben lakna és itt a földön is rendben volna minden, — mire a rabszolgahajcsár rámordított: „Abbahagyni!”

- Abbahagyni, mit? — kérdeztem.
- Fűtyülést abbahagyni.
- Énekeljek inkább?
- Nem. Tilos fűtyülni, tilos énekelni, tilos nevetni, tilos beszélni, minden tilos. Dutyiban van, fickó!
- Oh, persze! — feleltem, mert azonnal megfelejtkeztem a negyedik tilos-ról.

Amikor az őr a délelőtti folyamán megtudta, hogy ma van a huszonkettedik születésnapom, egyre több szabadságot engedélyezett. Mikor megkérdeztem: nem tudna-e valami olvasni valót szerezni nekem, kinyitotta a „könyvtárat“, ahol egy polcon vagy hét tucat poros könyv állott és felszólított, hogy szolgáljam ki magam. Az első kötet, amit kiszedtem, a „*Szentek élete*“ volt. A második: „*Mózes*“. A „*Katolikus teológia*“ a gyűjtemény díszé és ékessége lehetett, mert piros bőrbe volt kötve. Aztán volt vagy egy tucat Biblia angol és spanyol nyelven.

Egyetlen kicsi kötet volt az egész gyűjteményben, amely felkeltette érdeklődésemet: „*Gibraltár rövid története*“. Volt benne egy remek felvétel a cellámról és minthogy szerettem volna egy kis emléket börtönbeli tapasztalataimról, zsebre vágtam a könyvecskét. Mikor aztán távoztam a fegyházból, „*Gibraltár rövid története*“ velem távozott.

Időközben Paul megérkezett Cadizból. Hosszas keresés után meglehetősen meglepődve állapította meg, hogy a város vendégszeretetét élvezem és volt benne annyi szemtelenség, hogy amikor megpillantott a vasrács mögött, hangosan felkacagott. Éppen jókor jött, mert én már aggódni kezdtem a két negatív-tekeres csatornabeli sorsa iránt és szükségem volt rá, hogy kinyomozza nekem: megtalálta-e őket a rendőrség, vagy sem. Ha megbizonyosodom róla, hogy biztonságban vannak, állhatatosan megmaradhatok a védekezésem mellett. Paul megígérte, hogy beköltözik a régi szobámba, ha lehet: kikutatja a csatornát és ha a tekercek biztonságban vannak — mosolyogva köszönt

majd, amikor a tárgyalóterembe lépek; ha nem, — a homlokát fogja ráncolni.

Negyednap elővezettek. Nagyon örültem neki, mert a cellaélet újszerűségét már megúntam és ez a tétlenség egyre terhesebb lett. Az ő barátságosan elköszönt tőlem és sok szerencsét kívánt a tárgyaláshoz.

Paul közben rendkívül ügyesen játszotta szerepét. A folyosón találkoztunk és az arcán trónoló mosoly fültől fülig ért! Ennek a mosolynak a jelentését nem lehetett félreérteni, — a lemezek biztonságban voltak. Mondhatatlanul megkönnyebbültem.

Miután minden oldalról számosan megeskettettek, hogy csakis a szintiszta igazat fogom vallani, a tárgyalás a katonai hatóságok ténymegállapításainak felsorolásával megkezdődött. Vádoltak engem:

1. mágikus képességek felhasználásával, mivel be tudtam csempészni megtéveszthetetlen őreik elől a fényképezőgépet;

2. a vár biztonsága ellen való vétkes szándékkal, amit az erődítményről való felvételeim, — amelyeket nekik eléggé nem dicsérhető ügyességgel sikerült lefoglalniuk — (kivéve azokat persze, melyek még mindig a csatornában rejtőztek) kellőképpen igazolnak;

3. azzal, hogy egyébként is felette veszélyes és gyanús jelenség vagyok, lévén összes poggyászom egy kis *barna* hátizsák. Így tehát nagy bűneim lehető leg súlyosabb elbírálását kérik.

Nem volt ügyvédem és ezért megengedték, hogy magam védekezzem.

— Bűnösnek érzem magam, tekintetes Törvényszék, a fényképezésben. Kizárólagos célom az volt, hogy illusztrációkat készítek a cikkhez, melyet egy magazinba szándékoztam írni a Szikláról. A felvételeket beszolgáltattam (milyen hősiesen vallhattam ezt, hála Paul felbátorító mosolyának . . .). Az üzlet, amely kidolgozta őket, igazolhatta önöknek, hogy tizennyolc felvételem volt. Mind a tizennyolc a kezükben van! Az amerikai konzulátus igazolta önöknek, hogy öt útleve-

lem egytől-egyig eredeti és nem hamisított okmány. Bevallom: tudtam, hogy Gibraltárban tilos a fényképezés, de minthogy *öt* olyan üzletet láttam, amelyeknek virágzó előhívólaboratóriumuk van, ebből arra következtettem, hogy a törvényt nem muszáj olyan komolyan venni. Ami pedig gyanus kis *barna* hátizsákomat illeti, nagyon csodálom, hogy az ügyész úr, — akinek bűnügyi kutató- és következtetőképessége oly mindenre kiterjedő és alapos, — poggyászom színéből és kis terjedelméből oly kétségbevonhatatlan bizonyossággal állapította meg német voltomat, — holott például négynapos szakállam sokkal ékesszólóbban bizonyítja azt, hogy bolsevik vagyok.

Most a bíró került sorra.

— Fiatalember, — mondotta, — a törvényszék nem arravaló hely, hogy maga ott gúnyolódhassék. Ez a gúny különben sem egészen helyénvaló az olyan veszélyes helyzetben, amilyenben ön van e percben! Meg vagyok győződve róla, hogy maga nem kém, de úgy találom: nem volt tisztességes eljárás magától fényképezni, amikor jól tudta, hogy tilos.

— De van a kérdésnek hasznos oldala is, uram! — feleltem. — Ezeknek, az önök törvényei ellenére készült felvételeknek megjelenése semmiesetre sem ártott volna az erődítményüknek, viszont felkelthette volna sok ezer olyan olvasónak az érdeklődését, akiknek eddig még nem volt alkalmuk Gibraltárban gyönyörködhetni.

— Ebben nem értek egyet magával! — felelte a bíró nyomatékosan. — És figyelmeztetésül mindazoknak, akik úgy vélekednek a törvényről, mint ön, elítélem tíz font pénzbüntetésre, vagy be nem hajthatóság esetén egyhavi fogházra.

Felsőhajtottam ettől a súlyos ítélettől. Még harminc nap e rosszul táplált csavargók között elképzelhetetlen volt, viszont egy ötvenezer dolláros büntetést pillanatnyilag éppolyan könnyedén tudtam volna kifizetni, mint egy ötven dollárosat. Ám az angol tisztek

ekkor megmutatták, hogy igazi úrak és jó pofák, mert mikor az a bizonyos tiszt, akivel ama elragadó német társalgást folytattam, megtudta, hogy a fizetendő büntetéspénz összegével nem rendelkezem, *elsőnek ajánlott fel annyi pénzt, amennyire csak szükségem van!* Viszont mégsem kellett elfogadnom ezt a szívességet, mert Paul segítségemre sietett és ellátott a szükséges tőkével.

Miután lefizettem a büntetéspénzt és átvettem a gratulációkat, eltávoztam a tárgyalóteremből. Fényképezészenvedélyem alábbhagyott ugyan kissé, de azért egy kevés mégis maradt még belőle. Nem tudtam volna például elhagyni Gibraltárt a börtönöm fényképe nélkül. Zsebrevágtam hát a gépemet, melyet a hatóságok visszaszolgáltattak nekem és felkapaszkodtam megint a mór fegyház kedves, ismerős útján. Miután engedélyt kaptam a belépésre, sikerült rábeszélnem a barátságos őrt, hogy álljon oda annak a cellának az ajtaja elé, ahol a hirhedt német kém tanyázott.

— Hallja; fiatalember, magának még rossz vége lesz, ha nem dobja el azt a gépet! — intett az őr atyai hangon.

De azért belevigyorgott a lencsébe.

Aznap éjjel, a sötétség leple alatt előkerestem lemezeimet csatornabeli rejtekükből és — állig felfegyverkezve egy elsőosztályú spanyol körutazási jegyfüzettel, melyet egy emberszerető gondolkozású amerikai hölgy adott nekem, aki már elutazott Spanyolországból és így nem volt szüksége a még hátralévő hétszáz mérföldre, — Algecirasba szöktem. Paul ügyes ujjaival kiszedte a füzetből önagysága fényképét s az enyémet ragasztotta a helyére, — így utaztam, egy darabon Paul kíséretével a francia határra, egész Marseillesig — luxusvonaton.

Kis idő múlva diadalmas mosollyal olvasgattam egy kávéházban annak a levélnek a másolatát, amelyet az imént küldtem el a Gibraltári Katonai Cenzori Hivatal címére:

„Igen tisztelt Uraim!

Talán emlékeznek még annak az utazgató amerikai újságírónak az esetére, akit egy hét előtt Gibraltárban kémkedés gyanúja folytán letartóztattak és elítéltek. Én azonos vagyok illetővel és hogy emlékeztessem Önöket ama viharra, melyet e pohárvíz-ügyben felkavartak, itt mellékelem festői erődtítményük tizenkét kitűnő felvételét, amelyeknek lemezeit sikerült megmentenem a gyengéd eljárástól, melyben társaiknak volt részük... Miután tudom, hogy mennyire ritkák az ilyen felvételek, küldök egy névaláírással ellátott másolatsorozatot a fegyházörnek, akinek jóindulatú bánásmódját a legnagyobb mértékben értékeltem, továbbá egy kártyalapokra művészien felragasztott második sorozatot a törvényszéki tárgyalóterem falainak díszítésére, — a bíró úrnak.

Kérem, ne fárasssák magukat valami köszönőlevél írásával! Jól tudom: mennyi dolguk van a kémek letartóztatásával. Meg aztán a címem is meglehetősen bizonytalan. Kérem adják át üdvözleteimet a rendőrségnek és hódolatteljes tiszteletemet a Sziklának

s maradtam őszinte hívők

Richard Halliburton.“

XI. Monte Carlo grófja.

Három hete felgyült postámban. mely Marseillesben várt rám, volt néhány apró csekk a kiadóimtól, — természetesen a negyedrésze sem annak, mint amennyit vártam. Matterhorn-cikkemet egy utazási magazin közölte, míg német remekművemet részletekre tördelve, több napilap vette át. Hát ez bizony kicsit elkedvetlenített, de azért a száz dollár is egész jól jött ezekben a nehéz időkben. Na és most mit kezdjek vele?

— Menj Monte Carlóba, ott szerezz hozzá még-

egyszer annyit és aztán indulj Egyiptomba! — sugalta a kísértés. — És ha elvesztenéd az utolsó filléredet is? Monte Carlo elég szép hely az éhenhaláshoz.

A kísértés tíz órakor reggel kezdte el erkölcstelen működését, tizenegy órakor kiváltottam Carcassone-ban feladott biciklimet és tizenkettőkor már dühösen nyomtam a pedált, útban Nizza felé.

Nálamnál sárosabb jelenség aligha érkezett valaha ebbe a virágos városba. Egyenesen egy szállodába mentem, amelyre két év előtti ittartózkodásomból úgy emlékeztem, hogy meglehetősen igénytelen. Azóta két pálmát állítottak az előcsarnokba, következésképpen úgy felemelték az árakat, hogy az én anyagi helyzetemben lehetetlen volt hosszabb időre megbirkózni velük. Az átbiciklizett nap után azonban mégis kénytelen voltam egy napra megszavazni magamnak ezt a fényűzést az általános és alapos nagymosakodás kedvéért.

A szállodában pillanatnyilag egyetlen szoba volt csak üres, amelyet már odaígértek valakinek; délutánig azonban nekem adták — akkor átköltöztetnek majd egy másik szobába.

Én már semmit sem bántam, — rögtön otthonosan éreztem magam és azonnal nagymosodává alakítottam az ideiglenes szobát.

Amikor ebéd után visszajöttem és berontottam az ajtón, — meghökkenve tápolyogtam vissza. Itt varázslat történt! Sáros fényképezőgépem, hátizsákom, beretválószerszámom helyén — ezüst és elefántcsont toalettkészlet, előkelő fényképsor előtt kristályvázában virágcsokor s a diványon elnyúlva — pontosan úgy, mint madame Recamier, Dávid festményén, csak éppen nem mezítláb, — maga a varázsló: egy gyönyörű fiatal leány. Valami bocsánatkérésfélét dadogtam franciául és kitápolyogtam, — mire visszahívott és kezembe nyomta az otffelejtett biciklipumpámat.

— Thank you! — mondtam révedezve.

— Oh, hát nem francia?

— Nem, amerikai vagyok. És maga sem?

— Hát, nem egészen. New-Yorkban élek.

Így ismerkedtem meg szobám új lakójával, honfitársammal, Pauline kisasszonnyal, aki New-Yorkban egyetemi hallgató volt, elkényeztetett házileány és a „társadalmi élet parazitája“, majd Párizsban képzőművésznövendék — és most lejött egy kicsit napozni a Riviérára. Megbeszéltük, hogy bemegyünk Monte Carlóba és csálhatatlan módszeremmel kifosztjuk a bankot.

A kaszinóba nem akartak beengedni, mert a tavalyi belépőjegyem szerint még kiskorú voltam. Őnagysága mosolya és ütköző bajuszom szerencsére megmentették a helyzetet.

Annyira bízunk „módszerünkben“, hogy összes magunkkal hozott vagyonunkat, — személyenként kétszáz frankot, — azonnal beváltottuk zsetonokra. Pauline ült az asztalhoz, én — kezemben papírral és ceruzával, — vezényeltem. Vagyonunk rövidesen megduplázódott —, nyolcszáz frankunk volt már, tehát több, mint amennyibe egész spanyolországi kirándulásom került — és a további három perc alatt elvesztettük az egészet.

Pauline sokkal többet jajgatott, mint én, akinek pedig a fél vagyonát jelentette ez az elvesztett kétszáz frank. Most leltárt csináltunk zsebeink tartalmáról. Megvolt a tértí vasúti jegyünk. Azonkívül az enyémben két frankot találtam, egy Lincoln féle szerencsepennyt, néhány cigarettát, gyufaszálat, szobakulcsot és egy arany fogplombát. Pauline ezzel szemben valóságos Dárius királykisasszonynak bizonyult: arany puderdoboza, fülbevalói és kesztyűje után diadalmasan kotorászott elő — egy tízfrankos bankót

Végignézegettük Monte Carló fényűző kirakatait és mikor már nagyon úntuk az ékszerészek háromfontos briliánsait, a lábunk, mint két szegény árva-gyereké, cöveket vert egy cukorkásbolt előtt. Egy krémes csokoládécsodának végül is nem tudtunk ellent-

állni; megmaradt tizenkét frankunkból vettünk belőle egy negyedkilót és békésen elfogyasztottuk egy padon. Mennyivel értelmesebb kábítószer volt ez kétségbeesésünkre, mint holmi agyvelőt roncsoló, buta golyó!

Közben eszünkbe jutott, hogy még nem is uzsonnáltunk. Beültünk hát egy közeli kávéház szélső asztalához és csak mikor már teavárás közben elfogyasztottunk fejenként négy darab süteményt, jutott eszünkbe, hogy nem tudjuk kifizetni.

Mint akit kilőttek, rohant tehát a két tolvaj és meg sem állt a pályaudvarig.

A kerékpárom Nizzában értéktelen volt, „kénytelen” voltam tehát visszatérni Monte Carlóba, hogy ott eladjam. A kapott nyolcvan frankra már annyira vigyáztam, hogy két órába is beletellett, míg sikerült az utolsó fillérig elvesztenem.

— Túlságosan lelkiismeretesen játszik, fiam!

A kissé szokatlan megszólítás egy idősebb úr szájából hangzott el. — Senki se nyer, — folytatta, — aki egész nap ugyanannál az asztalnál ül és a fejét töri, mint maga. Jöjjön, próbálja meg máshol, tanuljon tőlem, én egész délután nyertem.

— Én tanulnék, uram, de már nincs miből!

— Oh, hát tartsa csak a kezét! — és duzzadó zsebéből két maroknyi zsetont öntött reszketeg tenyereembe.

Amikor elbúcsúztam Mr. Midástól (csak másnap tudtam meg az igazi nevét) *hétszáznegyven frankot, száznegyvenöt dollárt* olvasott a kezembe a közömbösarcú zsetonbeváltó. Azt hiszem, ha nekem adják az egész Standard Oil Company-t, akkor sem éreztem volna ilyen gazdagnak magam! Visszamentem a kávéházba, melyet Pauline-nal kiraboltunk és negyven frankot fizettem ki a lopott süteményekért.

Soha többé nem merészkedtem be Monte Carlóba, — kivéve, mikor Pauline-nal a Ciro-ban ünnepeltük meg gazdasági újjászületésünket, pávanyelv és Paul

Roget-féle borok mellett — új zöld ruhában, jade fülbevalókkal és gyöngyszürke kamásnival és vidám nyakkendővel, malagapálcával — és Franciaország legnagyobb szegfűjével a gomblyukamban.

XII. Éjszaka a Kheops tetején.

A princetoni egyetemen Roger professzor azzal a megjegyzéssel szokta elkezdni az „Ókori keleti irodalom története“ című előadássorozatot, hogy „Egyiptom országát ötezer év és ötezer mérföld választja el tőlünk“. Ezt a megállapítást idéztem magamban, amikor a nyolcnapos utazás vége felé Alexandria fehér falai feltűnedeztek a láthatáron s a magam részéről megállapíthattam, hogy Egyiptom — csak tíz mérföldnyire van tőlem, nem pedig ötezernyire.

Ámbár a legkevesbbé sem volt ellenemre, hogy ez az utazás véget ért. Nyolcnapos átkelés a Földközi-tengeren februárban, fedélközi utasi minőségben éppen elegendő, — pláne, ha a hullámok ragaszkodnak ahhoz, hogy minduntalan átcsapjanak a fedélzeten. No meg aztán, ez a rideg élet fájdalmasan különbözött attól a bágyasztóan előkelő lézengéstől, melyet oly hirtelen hagytam abba Nizzában. Nem túlságosan dicsőséges utazásomban tulajdonképen kedves honfitársam és barátnőm, Pauline volt a bűnös: tíznapos napsütéses rivierai semmittevés után ugyanis azon kezdett morfondírozni, hogy az én szépen indult csavargó-karriérem lassankint meddő tunyasággá fajul. Sértegetései annyira felbosszantottak, hogy egy hirtelen dührohamomban bedobtam sétapálcámat a Földközi-tengerbe, vadontúj, kemény kalapomat utána hajítottam, letéptem gyöngyszürke bokavédőmet, kiszakítottam a virágot kabátom gomblyukából és gúnyosan elköszöntem Pauline-től, aki elhűlve bámult utánam.

Miután csekély cókókomat begyömöszöltem a hátizsákomba, kifizettem a penziószámlámat és beugrottam egy vonatba, amely éppen Marseillesbe indult. Ott aztán húsz dollárért fedélközi jegyet váltottam egy francia teherhajóra, egyrészt azért, mert aligha tudtam volna szerény tőkémert eredményesebben elkölteni, másrészt, mert ezzel a gesztussal kellőképpen meggyőzhettem magam elhatározásaim állhatatosságáról. Íme, monsieur Dumas, egy újabb eset „*cherchez la femme*” című tételének igazolására.

A *Hawraise*-gőzös február huszonötödikén indult Marseilleből — nyilván nem túlságosan ideális időben fedélközi utasok számára. Én mégis egész kibírhatónak találtam a helyzetet. Nappal sütött a nap és az éjszakákat elég kényelmesen oldottam meg olyanformán, hogy egy kötélcsomó üregébe tettem a terítőmet és a takarót meg a kötélcsomót magamra borítottam. Így aztán esténként, amikor „visszavonultam” és lefeküdtem szépen, csak az arcomat érhette a metszően hideg szél — és miután felmondtam magamnak mindazokat a verseket, melyeket kívülről tudtam, megkerestem a Nagy Medvét, a Cassiopeiat, a Plejadokat és mindazokat az alakzatokat, melyeket a képzelet szokott rajzolni a csillagok közé.

A hajó majdnem kizárólag az enyém volt; volt elég vizem a tisztálkodáshoz, elég élelmem a táplálkozáshoz, elég napsütésem a melegedéshez, — miféle csavargó kívánhat többet ennél? Ott feküdtem éjszakánként a fedélzeten, a tündöklő égbolt alatt, érdeklődésemet megosztottam Voltaire olvasása és a sirályok játékának figyelése között, idegen országok még ismeretlen szépségei vártak rám, napsugár, szél, tenger engem dédelgettek, — úgy éreztem, hogy enyém a világ.

Így utaztam nyolc napon át Egyiptom országa felé.

A másodosztályú vonatjegy ára Alexandriától Kairóig durván ráébresztett arra a tényre, hogy nem vagyok többé alacsonyvalutájú országban és ha tényleg meg akarom „oldani” Egyiptomot a megmaradt

száz dollárommal, semmit sem szabad enyhítenem kegyetlen takarékosági rendszeremen, melyet olyan hősiezen betartottam a „*Hawraise*“ fedélzetén.

Számot vetve anyagi viszonyaim határaival, a „*Stepherd's*“, vagy „*Semiramis*“-hotelek kísértáltak lehetőségeim területéről, hogy helyet adjanak a *Y. M. C. A.* hálótermének,¹⁾ ahol kényelmes és főleg ingyenes hálóhelyet utaltak ki számomra. Minthogy a lakás problémáját így szépen megoldottam, teljes felkészültséggel vártam mindazokat a lehetőségeket, melyek történhetek velem.

Abban ugyanis bizonyos voltam, hogy valami izgalmas dolog vár rám, mert éppen két holdhónap múlt el gibraltári kalandom óta, — ma megint telihold világította meg a várost és öntötte el ezüst fényével a Nilus folyót. Zseblámpával, törzszerű bicskával és néhány piaszterrel felfegyverkezve, bekószáltam az arab negyedet, kikémleltem a mosékat, végiglátogattam hasisbarlangjaikat, átsurrantam a szűk sikátorokon s megálltam rosszképű utcasarkokon, — röviden: kerestem a Nagy Kalandot, amiről mindig gyanítottam, hogy Kairóban leselkedik rám. Ezek az éjszakai kirándulások valóban telve voltak regényes látványosságokkal és szórakozásokkal, de semmi igazi drámai történetet nem nyújtottak! Sohase rabolták el tőlem hét piaszteremet s a törömet sem kellett egyszer sem kihúzni tokjából. A valóságban az egyetlen izgalmas pillanatot a nacionalisták tüntetése szerezte, akik, — mintegy ezer ordító, csuklyás alak, — előzőnlőtték az utcát a *Continental*-szállodával szemben, köveket hajigáltak a boltok kirakataiba s aztán eszeveszetten futni kezdtek. Kairóban már nyilván túltengett a rend, — sajnos, — az érdekesség rovására.

Mikor negyedik éjszakája hajszoltam eredmény-

¹⁾ *Y. M. C. A.* = *Young Mans Christian Association*, azaz Fiatal emberek Keresztény Szövetsége, szociális működésű társaság, mely többek között a világ minden nagyobb városában ingyenes hálóhelyet nyújt átutazó, szegénysorsú fiatalembereknek. (*A fordító*.)

telenül a véres és viharos szenzációkat, tíz óra tájban bánatosan feladtam a reményt, visszatértem „szállodám“, az „Y“ elé és felbáméskodtam a meglehetősen magas épület homlokzatára. A telihold már múltófélben volt és még mindig nem sült ki belőle semmi rendes dolog! Magamban csúnyán leszidtam ör-ördögömet (mert ha van őrangyal, miért ne lenne őrdög is?), aki ily súlyos mulasztást követett el romantikával való ellátásom körül, — és még hozzá éppen Kairóban, ahol egyenesen tékoznia kellett volna!

Erélyes eljárásomnak nyilván azonnal meglett az eredménye. Agyamban ugyanis hirtelen megjelent a pyramisnak (melyet még nem látogattam meg) holdfényes víziója. Meg kellene nézni a valóságban is! Ez az ötlet azonnal megragadta képzeletemet és lelki szemem már átnyúlt a messzire terjedő város szélein túl, a Nílus partjára, a Lybiai sivatag csúcsánál magányos pusztaságban emelkedő pyramisokhoz.

Magányos pusztaságban... Szegényké, milyen elhagyatottnak érezhetik magukat ilyenkor éjszakánként. Tiszta dolog — társaságra volna szükségük. Nekem is. Gondolatmenetem egész logikus volt tehát, amikor elhatároztam, hogy azonnal felkeresem őket és velük töltöm az éjszakát.

Nem tartott tovább néhány pillanatnál, amíg felkaptam ágyamról a takarómat, zsebrevágtam a fényképezőgépet és felugrottam a Kheops felé induló utolsó villamosra, mert a Kheops csúcsán szándékoztam ma álomra hajtani fejemet...

A végállomás teljesen kihalt. Taxiknak, csacsiknak, tevéknek, — melyekről azt hallottam, hogy elszokták özönleni az állomást, — sehol semmi nyoma. Remek, — nem fognak gyötörni tolakodó vezetők! Végtelenül megkönnyebbültem e felfedezéstől és azonnal nekivágtam, hogy megkeressem a pyramisokat, ami nem volt éppen nehéz feladat, — különösen egy ilyen éjszakán, amikor hatalmas, fekete kötömegük tülemelkedett mindenben és éles csúcsaikat beleszúrták

a tündöklő mennyboltba. (Vagy legalább is a gyöngyházzsínű, teliholdas éjszakába.) Nem tudtam megállapítani, hogy merre van az a jól kitaposott út, mely tudomásom szerint a Kheops egyik szögletétől vezetett felfelé, pedig jól megvizsgáltam mind a négy oldalt, melyek közül kettőt erősen megvilágított a hold, míg a másik kettőt mély árnyék burkolta. Egy-két fegyveres örön kívül aligha lehetett itt élőlény rajtam kívül, ennek a félelmes temetőnek egész területén. Most egy kis felfedezőútra indultam s a Szfinkszre bukkantam, amely rejtelemesen pihent a holdfényben s erre, — eltérve eredeti tervemtől, a pyramis-hegyitúrától, — megálltam egy pillanatra, hogy tiszteletteljes láogatást tegyek Thomas Cook et Sons' legfőbb attrakciójánál. Amint ott álltam az öreg szobor előtt, — melyet a hold kék fénye és árnyai borítottak, — megpróbáltam minden tölem telhetőt, hogy arcomra a gögös közöm-bösség kifejezését öltsem; ám erőfeszitésem teljes kudarcra járt. Ez a kifürkészhetetlen arc mélységes hatást tett rám.

Aztán visszatértem a nagy pyramishoz. Nem igen tudtam elhatározni, hogy merre keressek magamnak utat a csúcsig, végül is a Nílus felé néző oldal mellett döntöttem. A kérdés technikai részét úgy oldottam meg, hogy terítőmet és fényképezőgépet mindig magam elé tettem és én aztán utánuk másztam. Mintegy öt évezred előtt ennek a gigászi sírkőnek felülete teljesen sima volt, miután — azóta rég elmozdult, — háromszögletű tömbök voltak beleillesztve a lépcsőfokok szögébe. A felület mai állapota nem nagyon különbözik az eredetitől; mert a porladó kövek s az omladék újból kitöltötték a hézagokat, úgyhogy újabb néhányezer év alatt ebből a kivájt kőszoborból már csak egy szabályos formájú homok- és kavicsdomb marad. Amint párkányról párkányra kapaszkodtam, ez az omladékos anyag gyakran meglazult a talpam alatt és legördült a földre, miközben akkora lármát csapott, hogy már attól tartottam: mindjárt a

Halliburton a Kheops-piramis tetején.

Nincs az a kérgesszívű utazó, akit a szfinksz láttára el ne fogna a megilletődés.

Holdvilágos éjjel a Nilus partján.

helyszínére rohan Kairó rémült rendőrsége, nehogy az Istenért, valaki ellopja legdrágább pyramisukat! Később aztán megtaláltam az északi csúcstól vezető, kitűnően kitaposott lépcsős utat, melyet a turisták használni szoktak — én azonban már elhatároztam, hogy szűz ösvényen kapaszkodom fel, mert ez még érdekes új színnel gazdagította kalandomat.

Húszpercnyi mászás után megálltam egy pillanatra, hogy lélekzetet vegyek — és ekkor vettem észre, hogy már csak négy lépésre vagyok a csúcstól. Egy rugaszkodás, — egy ugrás, a négy lépésből három lett, — aztán kettő, — aztán egy, — s aztán fenn álltam a csúcson!

Sok-sok toll írta már le azt a panorámát, amely délben tárul a szemlélő elé a Kheops csúcsáról; de kevesen számoltak be arról, amit éjjel nyujt ez a látvány. A mögötte elterülő sivatag elvesztette körvonalainak élességét és hullámzó homoktenger lett belőle, meghatározhatatlan puhaságú térség. A vonal, mely a sívár pusztaságot az üde trópusi zöldtől elválasztja, olyan éles volt, mintha kés metszette volna, — seholsem olvadt egyik a másikba fokozatos árnyalással, mert a folyóparti buja vegetáció nem tűr semmiféle pajtáskodást a sivataggal.

Bár a történészek azt állítják, hogy Kheops király saját dicsőségét hirdető síremléknek szánta a Nagy Pyramist, én meg vagyok győződve róla, hogy trónnak építette, melynek az volt a rendeltetése, hogy csillagos éjszakákon üldögélhessen ott és elmerülve virágzó birodalmának szemlélésében, a búzával, gyeppel borított bársonyos földek látványában, amelyet hatalmas pálmák csoportjai szakítottak meg, csatornák ezüstös csíkjai szeltek át, csillogó tavak ékítettek s a távolban a szikrázó Nílus osztott ketté — békét, nyugalmat találjon ebben a látványban.

Néhány oroszlánbőr-felsőkabát nélkül azonban aligha időzhetett volna sokáig a király ezen a leyegős, az éjszakai szelek rohamainak kitett trónuson. Csak

terítóm hősie használatával tudtam valahogy fölmelegedni, ami pedig az alvást illeti, — hát arról szó sem lehetett. De ki tudott volna itt alvásra gondolni, ebben a környezetben, ahol a sejtelmes ókor lengett körül? A tolakodó vezetők nyája ágyban pihent, a turisták nyája biztonságban volt „Stepherd's“ égisze alatt, — az ötezeréves Kheops enyém volt, kizárólag az enyém.

Négy óra tájban a hold alábukott a második pyramis mögé és megbújva a hárommillió kubikméternyi kötömeg mögött, fekete háromszöget formált a hegyszerű épületből, két szikrázó „befogó“-val. Egy óra múlva aztán teljesen eltűnt puha fénye s a háromszögből hatalmas, formátlan, jelentéktelen tömeg lett.

Valamivel később, mélyen alatt egy kis faluban kukorékolni kezdett egy kakas, mintegy jelezve, hogy a láthatár keleten tisztulni kezd. A falucskák s a pálmafák formája újból kibontakozott, amint a szürkület fokonként megvilágosodott és átszínesedett. A megmunkált terület hatalmas, tarka szövedékét a föld gőzölgő bíborszínű párája rejtette még s a kairói Mohamed Ali mosé két tű-vékony minaretje átszúrta az égbolt vonalát. Egy szivárvány elbújhatott volna szegyenében, ha látta volna a napfelkelte városra, folyóra, kertekre és sivatagra szórt színeit. Egy ötven tevényi karaván, amely időt akart takarítani a korai indulással, nesztelenül jött errefelé egy távoli oázisról; most egy héja röppent fel a magasba fészkéből, mely nem sokkal alattam lehetett, — szamárhajcsárok kiáltásai szakították meg a csendet s vörös napkorong emelkedett a Nílus fölé, — reggel volt.

Így nézték végig a pyramisok egymillióhétszázötvenezredszer a hajnal hasadását. „Évszázadok tekintenek le rátok“, — mondotta Napoleon katonáinak a pyramisok előtt. Oh, sokkal, sokkal több, mint évszázadok, — mondja a civilizáció s a világ történelme. Háromezer esztendő Krisztus előtt! Szinte felfoghatatlan, de mégis itt állnak és itt fognak állni még számtalan emberöltőkig. Hiszen a pyramisok nem emberi

kéz veszendő munkája, hanem maguk az elemek, a föld egy része, amely vele együtt vénül, amíg mi, s a mi civilizációnk s a mai szobraink és nyelveink és szokásaink már rég eltűntek és elfelejtődtek. És amikor Londont és New-Yorkot csak úgy ismerik majd, mint Tróját: a legendák nyomán, — ez az eljövendő kor éppen úgy néz majd fel a pyramisokra, mint ahogy mi nézünk ma fel rájuk: csodálattal és áhitattal.

Kilenc óra tájban a tűző nap melege segített megszabadulni ezektől a gondolatoktól és kergetett el a folyton változó panorámától, amelyben kilenc óra hosszat gyönyörködtem. Amikor leereszkedtem a pontosan jelzett úton, felkapaszkodó turisták bámultak csodálkozva a szemben jövő különös jelenségre: a magányos, kalapnélküli, álmoszemű, borzashajú fiúra, aki egy terítőt húzott maga után. Ha tovább is figyelemmel kísérik ezt a furcsa alakot, — láthatták volna, amint nehézkesen lebocsátkozik földanyánkhoz, tovább ballag a facsoporthoz egy fűborította laguna mellé, leteríti terítőjét az árnyékba és a ráboruló pálmák alatt menten álomba merül . . .

XIII. A Nílus sellője.

Cook luxuszőzős jegye Kairótól Luxorig háromszáz dollárba kerül; vasúti jegy a III. osztályon ugyanoda: háromba. Képtelen lévén eldönteni, hogy melyiket válasszam, megtanácskoztam a dolgot pénztárcámmal és heves viták után, ellenfelem érveinek súlyától meggyőzve, a szárazföldi utazás mellett döntöttem.

Végeláthatatlan, egész éjszakán át tartó zötyögés volt ez az út. Az egyiptomiak serege, — számtalan gyermekkel és poggyással súlyosbítva, — olyan szomorú társaság volt számomra, hogy egy elsőosztályú kocsiba menekültem előlük és egész Luxorig visszautasítottam

minden odairányuló kísérltet, mely engem visszatérésre, vagy a jegykülönbözet megfizetésére akart bírni. Bár reggel aztán nagyon megéheztem egy kis alvásra, a helyi látványosságokra még sokkal éhesebb voltam; így aztán leraktam hátizsákomat egy nem túlságosan jóhírű görög hotelbe és két mérföldet gyalogoltam, hogy megnézhessem a híres Karnak-templomot, az ókori építészeti világ legnagyobb csodáját.

Kilenc órától uzsonnaidőig bandukoltam Karnak gigászi oszlopainak erdőiben, régi csodák világában s a hatalmas kőtömbök között földöncsúszó hangyának éreztem magam.

Csak a délután közepe táján tértem haza a Luxor-i úton, izzó napsütésben. Bandukolás közben éhség, s kínzó szomjúság kezdett gyötörni és ráadásul az a meggyőződés, hogy a vasúti utazás s Karnak porfelhői révén sikerült magamra szednem az összes egyiptomi pizsokmennység felét. Némi képzelőtehetséggel magam elé tudtam vetíteni a Princeton-i egyetem uszodájának délibábját, — mely oly tiszta volt és hideg és kristályosan átlátszó, — vagy a Maine sziklás partjait csapkodó, üdítő, tajtékozó hullámverést. Víz! Víz! Milyen gyönyörű halálnemnek tűnt most nekem a hirtelen vízbefúlás . . .

— „Miért nem mész egy kicsit úszni a Nílusba, ha olyan szörnyen vásik a fogad egy fürdőre?“ — Örödgöm mindig kész volt egy kis pokoli sugalatra.

— De olyan piszkos! — ellenkeztem.

— Félig sem olyan piszkos, mint te magad!

— Csak úgy hemzsegek benne a krokodilusok.

— Szamárság. Miért tudnak a bennszülöttek lubickolni benne?

— Na jó, — hát akkor gyerünk!

Mindjárt találtam egy remek, árnyékos, homokos, bozóttól körülzárt kis tisztást, néhány száz yardnyira az ár irányában húzódó külvárostól. Gyorsan lehajigáltam magamról maszatos ruháimat és a langyos folyóba ugrottam. A hőség, s az áttüzesedett utcák pora

után még így is üdítő volt a víz. Egyik tempó a másik után, — és egyszer csak azon vettem magam észre, hogy már alig van távolság a két part között. Ebben a száraz évszakban a folyó alig volt egy harmad mérföld széles és így nem lehetett nehéz feladat az átúszása. Könnyen engedtem tehát a csábításnak, azaz az átelles part hívogató közelségének és közben nem vettem észre, hogy mire odaértem, céltalan lubickolásom közben a folyó árja elvitt a Winter Palace Hotelén túl, a kiindulási pontomnál egyharmad mérföldnyivel lejjebb és fáradtmagam most ott nyújtózott a vízen, éppen szemben a Luxor-templommal, mint Mrs. Malaprop valamelyik „Nílusi allegoriá“-ja. És ekkor legnagyobb megdöbbenésemre, lesujtott rám helyzetem kényes voltának problémája. Nem tudok az árral visszaúszni arra, amerre jöttem, mert mielőtt elérném a partot, amelyen a ruháim voltak, a víz többszáz méternyire lejjebb vinne. Közben egy csomó számárhajcsár-fiú közeledett, hogy alaposabban megszemlélje a különös vízitünetem, aki voltam — minthogy azonban a vízitünetem állapota nem volt éppen alaposabb megszemlélésre alkalmas, valamit tennem kellett. Miután segítségért fohászkodtam Allahhoz és az összes tengeri istenekhez, újra elmerültem a vízbe és — miközben legalább kétszer olyan gyorsan haladtam északra, mint ahogy kelet felé igyekeztem, — végül is elértem a hazai partot a Savoy Hotel főbejárata alatt, ahol egy csomó európai állott tisztán kivehetően és nyilván meglehetősen megbotránkozva. Így aztán egyre lejjebb és lejjebb vitettem magam az árral, míg végül egy mór vitorlácsónak mellett a kimerültség megállásra kényszerített, — a csónakos őszinte elcsodálkozására. Volt a közelben a bennszülötteknek egy csomó rakodóháza, de énrám úgy ráimjesztett ez az én expressz földközi-tengeri kényutazásom, hogy azt hiszem akkor is partra szálltam volna, ha egy presbiteriánus vasárnapi iskola piknikjének kellős közepébe pottyanak. Beletellett né-

hány percbe, míg a hajósok megszokták ezt a „vízitüneményt“; végül is a csónak gazdája megszólított arabusul, mely nyelvből természetesen egy szót sem értettem.

Tekintettel a körülményekre, nyilván olyasvalami lehetett, hogy:

— Honnan a fenéből került ide és mi dolga van itt?

Néhány ziháló lélegzetvétel után az ő ruhájára mutattam, aztán magamra, aztán a csónakjára, a kezemmel fölfelé integettem a folyón, jelezvén, hogy arrafelé szeretném magam elvitetni vele, s aztán azt mondtam: „Piaster!“

Megértette és fülsiketítő hahótába tört ki.

Most megint arabusul kezdett el dumálni, aztán a legénységére mutatott (legénység, értsd: egyetlen legény), aki éppen szorgalmasan cipelt búzászsákokat a partról a hajóra, majd olyanformán vonogatta a vállát, hogy ezzel elég ékesszólóan magyarázta meg, miszerint nem áll módjában rendelkezésemre állani, amíg meg nem rakja vitorlását, — tehát körülbelül jövő hétig.

Nyöszörögve kerestem megoldást dilemmámra. Nem marad más hátra, — várnom kellett, míg besötétedik. Megkértem a hajóst, hogy adja nekem a „legénység“ rózsaszínű hálóingét (a szokásos egyiptomi viselet) és annak bő ráncaiba burkolódzva (elragadóan hülye látvány lehettem), ott üldögéltem a fedélzeten, mielőbbi besötétedésért és menekülésért fohászkodva.

Nyolc óra tájban, hálóing és szürkület védelme alatt, nekiduráltam magam az ütközetnek. Valakinek velem kellett jönnie a ruháim felkutatása végett és a vitorlás gazdája, aki úgy látszik, nem tartotta nagyon ildomosnak, hogy egy lenge, rózsaszínű hálóingbe öltözött fehér embert egy ugyancsak lenge köténykébe burkolt legénység kísérjen el, arra a meggyőződésre jutott, hogy erre az elkísérésre ő maga lesz a legalkal-

masabb személy. Fültől fülig húzódó vigyorgással baktatott tehát mögöttem, míg én mezítláb, kalap és harisnya nélkül lopódtam végig a város mentén a kis tisztásig, ahol legnagyobb meglepetésemre és kimondhatatlan megkönnyebbülésemre, hiánytalanul megtaláltam ruháimat.

Hassam, a vitorlás gazdája, a várható baksis reményében egész a hotelig elkísért, ahol megkérte az arabul is beszélő görög tulajdonost, hogy kérdezze meg tőlem: meg akarom-e nézni az Edfu-i híres Horus-templomot, s ha igen, — nem volna-e kedvem vele menni most vasárnap (aznap péntek volt éppen) le a Niluson, az ő „Pillangó“ hajóján. Az ötletet remeknek találtam és így azonnal beleegyeztem.

Az új programm folytán maradt egy napom Theba meglátogatására, amit — ha már egyszer Luxorban voltam, — nem mulasztottam volna el egy tucat Edfu-templomért sem. Szombaton korán reggel átvitettem magam a Niluson egy apró bárkán. Ugyanazok a számarhajcsárok és dragománok, akik tegnap délután minduntalan visszakényszerítettek a vízbe, tömött sorokban vártak ránk és vad üvöltéssel vetették magukat a riadt túristákra. Amikor partra szálltam, egy tolakodó arab engem is megragadott; cserébe egy suhintást kapott sétatálcámtól a feje fölé és ráadásul feloldhatatlan szent eskümet, mely szerint életem fogytáig kerülni fogom őt és összes pályatársait.

Megnéztem térképemet, aztán — boldogan élvezve függetlenségemet — elindultam a Királyok Völgye felé. Alig mentem vagy száz métert, amikor egy testes angol úr és még testesebb neje, — a Cook-iroda expedíciójának egy töredéke, — számarháton lovagolva, utolért. A szamarakat két hajcsár terelte, ugyanazok, akikkel kissé barátságatlanul bántam partraszállásomkor. Amikor megállapítottam, hogy útjuk célja ugyanaz, mint az enyém, elhatároztam, hogy nem tévesztem őket szem elől, mert így legalább kétszeresen biztos leszek a helyes út megválasztásában. A két sza-

márbojtárgyerek azonban úgy látszik, szenvedélyesen gyűlölte a szolgálatkészséget, főleg az ingyen-szolgálatkészséget az olyan ádáz ellenséggel szemben, amilyen én voltam; úgy igyekeztek tehát megszabadulni kellemetlen személyem jelenlététől, hogy ütlegeikkel nyaktörő gyorsaságra ösztökélték szegény állataikat, miközben üvöltve vágtattak utánuk és minduntalan hátránéztek, hogy vajjon nem sikerült-e még lerázniuk engem. Nekem persze nehéz volt lépést tartanom ezzel a repülő svadronnal, de hogy megtanítsam őket tisztelni a fehér embert: Allahra fogadtam, hogy egész nap a sarkukban maradok.

A türelempróba szerencsére alig tartott száz méterig. Az angol úr neje ugyanis (testvérek között vagy száz kiló és legalább kétszer olyan súlyos, mint a csa-csija) otthon aligha tartozhatott a lóspört nevezetesebb művelői közé és sem súlya, sem alakja, tapasztalatai vagy egyéni ízlése nem tették alkalmassá egy vágató számár zsokéjának hivatására. A szerencsétlen hölgy mindjárt az elején elvesztette az egyik kengyelvasát, aztán a másikat. A kalapja a szemére hullott, viszont nem merte elvenni kezét a kantárról, hogy visszatolja. Hajtincsek és kövér végtagok mozdultak el gyors egymásutánban rendeltetésük helyéről és a drámai összjelenésből lassankint nem maradt meg egyéb egy vérfagyasztó sikolynál.

— Állítsák meg! Állítsák meg!

A rosszindulatú hajcsár éppen követni akarta ezt a félre nem érthető utasítást, ám közben észrevette, hogy én még mindig szorosan mögöttük baktatok, mire eszeveszett ütlegek újabb tömegét zúdította a szegény megvadult állatra. A csacsi erre egész megtébolyodott, még vadabb ügetésbe kezdett, mire a szegény angol dáma utolsó fohással Istennek ajánlotta lelkét. Férjének, aki a menet élén vágatott, végül sikerült megállítania táltosát, miközben persze elvesztette fehér trópusi sisakját. Amikor a mögötte ügető csacsi utólérte, az is megállt, azonban olyan hirtelen, hogy majdnem le-

hajította az amúgy is kétes biztonságban ülő, magából kikelt, rémült és mondhatatlanul dühös amazont.

Felszedtem a sisakot és így kitűnő ürügyem volt a bíborvörösre gyúlt arcú, ziháló házaspárhoz való közeledésre, akik éppen azzal voltak serényen elfoglalva, hogy összeszidják és megfenyegessék a bűnös hajcsárokat. Akárhogy is igyekeztem, nem tudtam elnyomni a nevetést, amit ez az ellenségeimen aratott, megsemmisítő győzelem váltott ki belőlem. Önagysága gyilkos tekintete azonban rögtön ajkamra fagyasztotta a kacajt, — ő, úgy látszik, semmi mulatságosat nem látott a fennforgó helyzeten. Szenvedélyesen utálta a nevetést, — nem volt humora szegénynek.

Visszaadtam a sisakot, a béke megköttetett s én elkísértem őket a sírok közé, majd velük ebédeltem Cook éttermében. Bár még sok látnivaló várt ránk, a fáradt házaspárnak ebéd után egyetlen vágya az volt, hogy amilyen gyorsan csak lehet, hazakerüljenek a szállodájukba. Elbúcsúztunk tehát.

Oh, ti szegény, mogorvaképű turisták! Bizony, a gorilla testi megalkotottságára s a pocsolyalakó teknősbéka lelki kiegyensúlyozottságára van szüksége annak, akit egy ilyen egyiptomi társasutazásra ítélnek, különösen akkor, ha homok, nap és legyek is elkövetnek minden tőlük telhetőt (amit tényleg sohasem szoktak elmulasztani), hogy elrontsák az élvezetet, amit a civilizáció ódon fáklyájának roncsai nyujtanának.

Amikor porosan és félig megsülve a folyóhoz közeledtem, szinte hegyiharmatnak néztem a piszkos, langyos vizet. Feledve volt tegnapi balszerencsém, — az ilyen kánikulás kirándulás után *muszáj* volt úsznom egy kicsit! Azért mégis tanultam tegnapi leckémből, szerződtettem tehát egy csónakot, hogy kísérfen át a folyón és hozza utánam a ruháimat. Fél úton aztán felém emelte a fényképezőgépemet és lekapta a Nílust, középen egy félig elmerült fejjel.

Közben eszembe jutott, hogy milyen kellemes meglepetés volna Hassam számára, ha megint egyszer

rákiáltanék a mélységből. Most már gyerekjáték volt leúszni a folyón az ismerős úton és útközben újból bekapaszkodni a barátom hajójába. Fent volt a fedélzeten és ijedtében majdnem kilehelte nemes lelkét, amikor megpillantott. Csak a „legénység“ menekült fejevesztve, mert attól tartott, hogy újból kisajátítom hálóingét; pedig most nem volt szükségem rá, mert útitársam az egész utazás alatt végig mögöttem maradt s a parton sisakomtól a cipőig mindenemet becsületesen visszaszolgáltatta.

Másnap pitymallatkor, élelmiszerrel kellően felszerelve, ismét a „Hassan“-on voltam. Amint a nap felcsillant a Luxor-templom oszlopai mögül, elindultunk a legszebb harminchat óra felé, amiben életemben részem volt. Mert a gyönyörűségeknek milyen összetétele lehet vajjon olyan elragadóan romantikus, mint az utazás egy vitorlášhajón a pálmafasorral szegett Níluson, mely fölé nappal kék ég borít sátrát, s éjjel csillagok myriádjai világítják? Nem kellett hozzá túlmerész képzelet, hogy magam elé tudjam vetíteni Cleopatrát, amint virággal borított bárkáján, kéjes és tunya egyiptomi luxustól környezve, itt siklott le a Níluson, ugyanezen partok között . . . Ám elképzelhető kellemetlen ébredésem, amikor Cleopatra újjászülésének legszebb részleteinél — Hassam egyszer csak a menetidj előlegezett kiutalását kérelmezte.

Mínhogy a szél kedvező volt, nem kötöttünk ki az alkonyat beálltakor, hanem tovább vitorláztunk, míg a napsugár kifényesítette és barnából aranyszínűre festette a vizet, míg az alkony csöndje éjszakába mélyedt és az eget villogó drágakövek borították el. Azt reméltem, hogy a trópusi éj varázslatában beszélgetésre bírom majd Hassámot és ez meg is történt volna, ha az ő angol tudománya nem szorítkozik kizárólag a „mon-ee“¹⁾ szóra, s az enyém az arab „imshi!“-re (erigy a pokolba), mely korlátozások arra

¹⁾ „mon-ee“, azaz money — magyarul pénz. (A fordító.)

kényszerítettek bennünket, hogy az olyasfajta elvontabb tárgyú vitákról, mint például a mohamedanizmus fölénye a kereszténység fölött, — lemondjunk.

Ez a vitorlánhajón töltött éjszaka annyira telítve volt romantikus bájjal, hogy amikor őrizetlen gondolataim visszakalandoznak Egyiptomba, nem a kheops tetején látott napfelkelténél pihennek meg, sem Karnak hegyszerű templománál, hanem ennél az ősi folyón töltött gyönyörűséges éjszakánál, amikor a pillangós csónak félig álmodva vitt szélfújta vitorlái közt a Nilus csillogó, villogó, hullámozó ösvényén — és mindezt egy dollár és tíz cent ellenében.

Minthogy Hassam csak két nap múlva készült visszatérni Luxorba, én, — miután kedvemre alaposan végignézttem Edfu remek templomát, — vonattal mentem vissza Luxorba, majd, — miután elég templomot láttam, — gyorsan tovább Kairóba.

Április elseje Kairóban heves fejtörésben talált. A kérdés így szólt: „innen hová?“. A görög szigetek, Olympus hegye s a Dardanellák a balkaromat ráncigálták, de ugyanolyan hevesen cibálták jobbomat Benares, Agra és Kashmir völgye. Évek óta vágyódtam titokban arra, hogy egyszer keresztülúszhassam a Hellespontust, de nem kevésbbé emésztett rajongásom a Taj Mahal iránt. Minthogy egész vagyonom hatvan dollárra rúgott, ez a tény egyáltalán nem befolyásolta a mérleg egyik vagy másik oldalát, mert nem tudnám megállapítani, hogy melyik világrésznek van valami előnye a másik felett a szegény ember szempontjából.

Kétnap emésztő fejtörés után jutott csak eszembe az én szerencsétlathozó Lincoln-fillérem, — melyet Amerikából hoztam magammal, s amely már Monte Carlóban is segített rajtam, — mint az elhatározó döntéshez szükséges egyetlen biztos eszköz. A sors problémáit remekül meg lehet oldani a feldobott rézpénz jóslatával, — pláne az ilyen rézpénzével, mely sohasem fog becsapni engem.

Tehát: a fej a görögországi utat jelenti, az írás

Indiát. Az első menetben Görögország nyert, a másodikban India, aztán megint Görögország, aztán megint India és aztán, — mi csoda nagyszerű kalandok sorát rejtette magában a sorsdöntő ötödik dobás parancsa, — írás következett!

Miután így szépen megoldottam e fontos kérdést, három további napot azzal töltöttem, hogy tőkém hatvan dollárról száz dollárra emeljem, amennyiben külön vezetőként szerepeltem két középkorbeli amerikai házastársnál, akik azt kívánták tőlem, hogy „védjem meg őket moséktól, bazároktól és temetőktől”.

Aztán, — mivel féltettem tőkém a telhetetlen gyomrú Kairótól, — az amerikai katonai attasé mindenható személyes ajánlólevelével felszerelve, mely Port Said-i konzulunknak szolt, a kikötőbe siettem.

Éppen aznap, amikor megérkeztem, befutott a Szezei-csatornába az „Aranykagyló”-gőzös, egy szép, nagy olajos hajó, mely Kalkuttába indult, s amelynek egy matrózra volt szüksége. Azonnal felvettek s elindultunk, keresztül a száz mérföldes sivatagon, izgalmas hónapok elé, — melyek ennek a romantikus történetnek lecsodásabb élményeit tartogatták számomra.

XIV. A fokhagyma-evők.

Vasárnap keltünk át a kanálison. Ünnepnapi lévén, nem volt semmi dolgom, kivéve, hogy megismerkedjem a legénységgel. A többi kilenc matróz egytől-egyig görög volt, a csónakmester és a fűtők egy része szintén. Csak a tisztek voltak első generációbeli amerikaiak. Ha eleinte bizalmatlan is lehettem volna egy kicsit a legénységnek új bajtársuk iránti érzelmeivel szemben, ez a bizalmatlanság gyorsan eloszlott, amikor kiderült, hogy nem volt megfelelő munkaruhám, s ők egymással vetekedve láttak el a szükséges ruha-

darabokkal szerény kis ruhatárukból. Az egyik fiú gyapjúinget adott, a másik khakinadrágot, a harmadik megcsinálta a ládám, a negyedik segített berendezni a kamrámat. Már az elején összebarátkoztunk.

Egyébként olyan kimondhatatlan, sokszótagú neveket viseltek, hogy kénytelen voltam leegyszerűsíteni magamnak a dolgot és „Douratelianous“-t például „Slim“-nek, vagy többi honfitársát, akiknek még nyelvtörősebb nevük volt „Louie“-nek, „Shorty“-nak, „Jack“-nek stb. keresztelni. Ők a maguk részéről hasonlóan nehéznek találták a „Halliburton“ nevet is ezért megegyeztek a „Boy“¹⁾ című rövidítésben, amivel viszont illő helyreutasításban részesültem a görög nomenclatúrával szemben tanúsított becsmérő magatartásom miatt.

A hellének szíve egyébként jobb volt, mint az asztalnál tapasztalható modoruk. Az ételek közelgő illatára ugyanis elvesztették minden önuralmukat, elhajították rozsdakaparóikat, vagy ecsetjeiket, mintha ezek az ártatlan tárgyak hirtelen tüzes vassá változtak volna kezükben és egymást majdnem feldöntve, vad hajszában, éhes szemekkel rohantak a legénységi étterembe. Eleinte megpróbáltam jó példával előljárni és bizonyos méltóság jeleit igyekeztem megjátszani az asztalnál, de minthogy méltóságom következményeképpen, majdnem éhenhaltam, gyorsan abbahagytam az idealizmust, hogy vezetőszeretet kapjak az ételekért vívott élethalálharcban. A szükség leleményessé tett és az a mód, amellyel végül is megoldottam feladatomat (hogy t. i. hozzájussak az engem megillető részhez a koszból), valóban zseniális volt. Oh, a kollégiumi nevelés valóban áldásos intézmény, — nélküle dehogy is jutott volna eszembe az a dicsőséges gondolat, hogy stratégiai okokból — lemondjak a levesről! És mivel egyetlen görög sem tudta volna soha ekkora áldozatra rászánni magát, így senki sem vitathatta el azt a jo-

¹⁾ Boy = fiú. (A ford.)

gomat, hogy elsőnek kaparinthassam meg a húsos és főzelékes tálat!

Bár mindig elegendő étel volt az egész asztaltársaság számára, Epicur eme telhetetlen fiai akkora mennyiségeket halmoztak fel a tányérjukra, hogy az utolsó embernek gyakran már semmi sem maradt! Miután az összes elemeket összekeverték s az egészet olívaolajjal és ecettel öntötték nyakon, utolsó diadalmas tromfnak behozták zár és lakat alatt tartott, legértékesebb csemegéjüket, egy darab fokhagymát, majd apró darabkákra vagdosták ezt az ingyenc falatot, tele-szórták vele a tálat — és mindegyikük képes lett volna bekebelezni az egész bonyolult összetételű tömeg felét!

Semmi sem oldja meg úgy a Földközi-tengeri nyelveket, mint az evés. Étkezéseinknél az ember állandó életveszedelemben forgott, mert a matrózok emelkedett szellemű vitáikhoz oly vadul hadonásztak késeikkel és villáikkal, hogy asztalszomszédjuk szemévelága közben igazán nem játszhatott szerepet. Amellett akkora lármát csaptak, hogy legalább öt percig tartott, míg az ember hozzájutott a kért tányérhoz. Egy nyugodt „légy szíves, kérlek, a kenyeret“ például kevesebbet ért a semminél. Eredményt csak úgy lehetett elérni, ha szócsövet csináltunk a tenyerünk-ből és úgy üvöltöttünk át az asztalon: „*Hé, — kenyeret!*“ de minthogy közülük többen alig értettek angolul, még így is ki voltam téve annak, hogy kenyér helyett borsot vagy a nélkülözhetetlen fogpiszkálótartót kapom.

A hajósinas halálos ellenségei a gépészek voltak, akik, — közvetlenül azután, hogy a szegény gyerek tisztára súrolta asztalainkat és padjainkat, — el szoktak látogatni hozzánk olajtól csöpögő ruháikban és mindent bemocskoltak, amihez hozzáérték. A legnagyobb gonosztevő ezen a téren „Micky“ volt, a fűtő, egy ir óriás, akinek hunyorgó kék szeme és mindig mosolygó arca csak úgy árasztotta a szeretetreméltóságot és jóindulatot bajtársai iránt.

— Micky szíve akkora, mint egy „moslékosdézsa!“

— jegyezte meg róla a főgépész. Csak rá kellett nézni és az ember belátta, hogy a főgépésznek igaza volt. Tizenhatéves korában szökött meg hazulról Micky, hogy fűtő lehessen egy gőzösön és tizennégy év óta annyi tüzet szított, hogy intelligenciájának nagy része a szó szoros értelmében kiégett az ágyából és izomerővé vált. De egész legénységünk negyvenöt tagja közt nem volt még egy olyan szelídkedélyű fiú, mint ez a bivaly-erejű óriás.

A szelid Herkules és én, már indiai utazásunk legelején kitűnően összebarátkoztunk. Megmutatta nekem a levelesskatulyáját és úgy vigyorgott, mint egy kis kölyök, amikor nézegetés közben Providence Rhode Island-beli szívyszerelmének fényképéhez érkeztünk. A kép három hamisítatlan ir leányt ábrázolt és amikor megkért, hogy találjam ki: melyik a három közül az ő szívének úrnője, természetesen a legcsinosabbat mutattam. (Amivel persze súlyos hibát követtem el — mindjárt tudhattam volna, hogy csakis a legmarkosabbról lehet szó...)

Mielőtt a Vörös-tengerből az Indiai-óceánba futtunk, az egyik szállásmesterünk túlsók ópiumot szívtott és kidúlt a szolgálatból; erre az első tiszt, aki nyilván rájött, hogy nem tartozom a szenvedélyesebb rozsdakaparók közé, azt ajánlotta, hogy helyettesítem maródi kollégámat.

— Kormányoztál már? — kérdezte tőlem az első tiszt. (Soha életemben. De úgy találtam, hogy éppen itt volna az ideje, megtanulni végre.)

— Hát persze, hiszen tulajdonképpen kormányos vagyok! — feleltem.

— No, akkor vedd át Louie munkáját, amíg ő jobban lesz. Nyolctól tizenkettőig leszel őrségen. Különben megbeszélheted Slimmel, hogy hogyan akarjátok felváltani egymást a kormánynál.

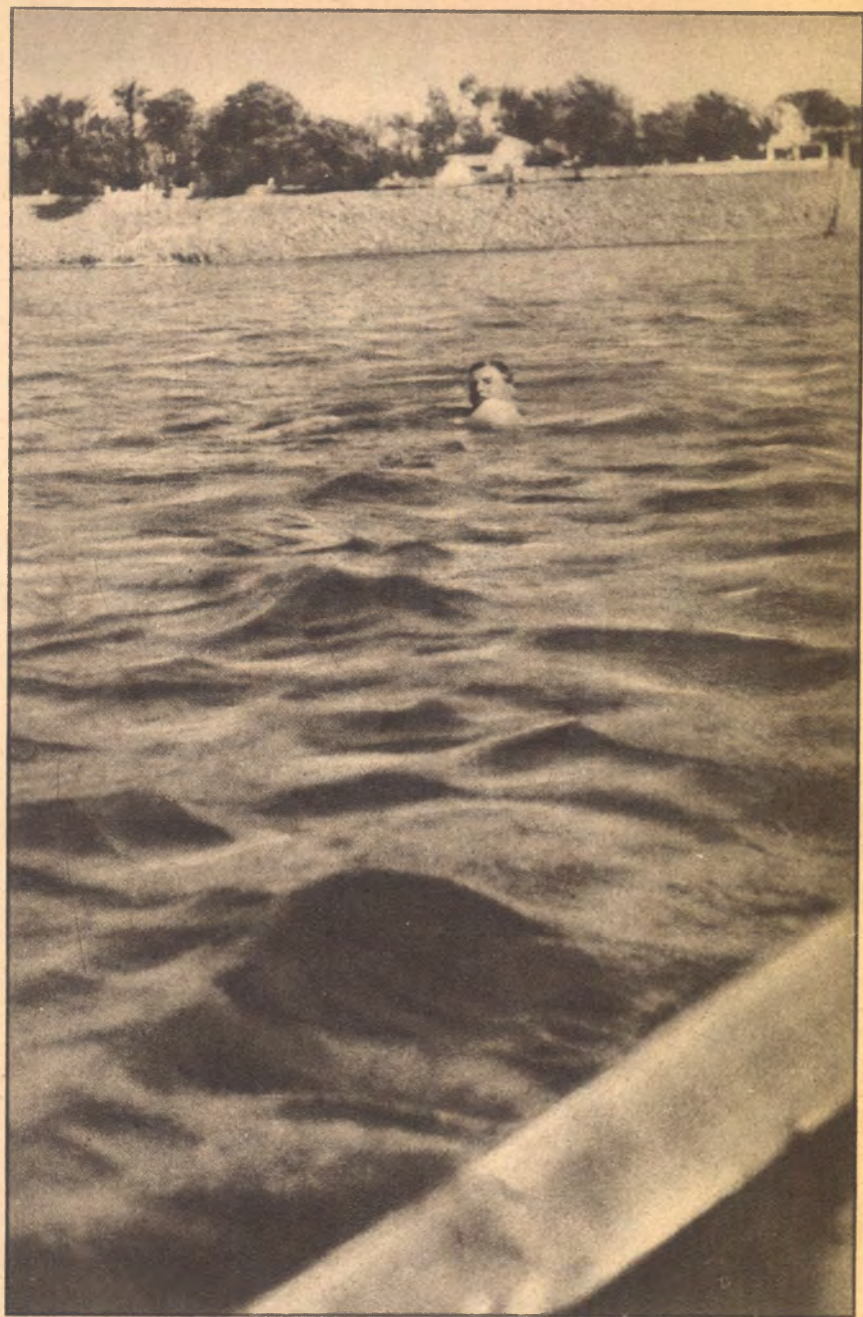
„Slim“ Dourateliasinous legkedvesebb barátom és a legkitűnőbb fiú volt a görögök között. Huszonöt-esztendő volt és kicsit magasabb iskolázottsága, fino-

mabb érzései révén, jóval felülmúlta értelem és lélek dolgában a hajón levő honfitársait. Közismert tény volt, hogy ő a hajónk legkülönb matróza, a legértelmesebb és a legmegbízhatóbb. Ha valami különleges, kényes munka akadt az árbóc tetején, a tiszték mindjárt azt mondták: „Küldjétek csak Slimet!” — és már kúszott is, ügyesen, mint egy majom! Éppoly gyorsan felismert minden közbejött bajt, mint maga a csónakmester és ő már javában dolgozott az elhárításán, mielőtt mi többiek megtudtuk volna, hogy egyáltalában miről van szó. Ő vigyázott rám, hogy jól végezzem a rám bízott munkát, ő tanított meg arra, amit a jó matróznak a csillagokról tudnia kell, még egy kevés modern konyhagörögre is megtanított. Agyonkínzott kis macskánk, a „Sweet Caporal“, őt szerette az egész legénységből a legjobban; amit nem is csodálok, mert a jószívű matróz szíve egész melegeivel elárasztotta ezt a vén angol kandúrt; pástétommal, kondenzált tejjel tömte, összefogdosta neki a fedélzetre tévedt repülőhalakat, a bundáját vakargatta és gyengéd, becéző hangján elhalmozta mindazokkal a gorombaságokkal és sértő gúnynevekkel, melyekben oly meglepően gazdag a tengerészszótár:

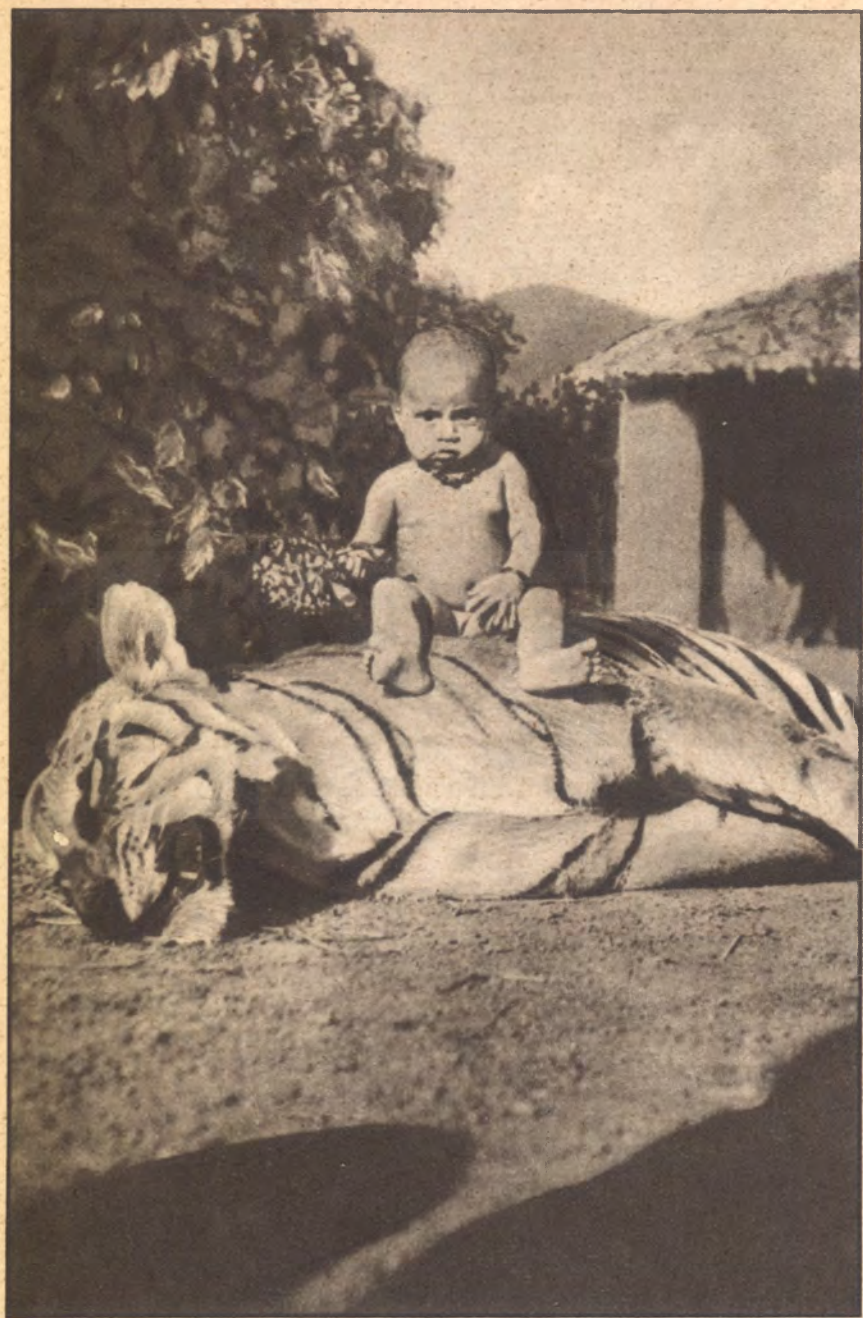
— Te lusta, tetves, szódavíznyaló (utóbbi különben minden angolnak egyetemleges elnevezése az amerikai tengerészek között), te átkozott vén liverpooli csavargó, ki a fene alkalmazott téged ezen az amerikai hajón? Csináltál te már egy garas ára munkát? Csak heverészel mindenkinek az útjában és kiiszod az egész kondenzált tejünket! A kapitány is nem rajtakapott a minap, mikor a kanárimadara körül szaglásztlál, mi? Jobb volna, ha lemondanál erről a vén... És nehogy aztán Kalkuttában kikezdj valami nővel és lekésd miatta a hajót! Tudod, azok a macskák nem tudnak szódanyaló nyelven, te, te, te... stb.

Hát ez volt Slim.

És most, amikor az „Arany kagyló“ kormányzása várt rám, megvallottam ennek a fiúnak, hogy éle-

Halliburton átússza a Nílust Luxornál.

Vadászsákmány.

temben összesen két dolgot kormányoztam eddig: autót és a tangópartneremet.

— Hát Istenem, ez egy nagy darab óceán, van rajta hely elég! — vigasztalt Slim, — megtanulod te ezt egy perc alatt.

Amikor rám került az őrség, sikerült olyan egykedvű arccal átvennem a kormányt, hogy a tiszt szem-melláthatólag roppant megbízott ügyességemben és nyugodtan lement a térképszobába.

Keleti irányba kellett haladnunk. Fél perc alatt nyugatra lendült az iránytű. Erre ijedtemben nagyot rántottam a kormánykereken, — semmi nyoma az eredménynek, — most egy félfordulat, — a tű elkezd megint a helyes irányba inogni, de alighogy útközben megérkezett rendeltetési helyére, máris száguld tovább vagy tíz fokkal lejjebb.

— Ha ez így folytatja, nemsokára visszaérünk Suezba, — gondoltam, — és gyorsan két teljes kört csináltam a kormánykerékkel a tat felé, abban a reményben, hogy így megállíthatom ezt az ostoba tántorgást; de csak azt értem el vele, hogy újabb tíz fokkal tértünk el a helyes iránytól. Most az Arany Kagyló egy negyedóraig részeg táncot járt, s útközben csak néha, véletlenül érintette az előírt egyenes utat.

Szerencsétlenségemre a kapitány éppen a kormányfülke mögött ringatódzott kényelmes függő ágyában és így abban a kellemes helyzetben volt, hogy észrevehette (ki ne vette volna észre?) azt a cik-cakos szerpentinvonalat, amely hajónk útját a vízben jelezte. Válogatott átkozódások és káromkodások között viharzott be a kormányfülkébe és ordítva kérdezte, hogy ki az a holdkóros állat, aki itt kitérni igyekszik holmi képzelt tengeralttjárók elől.

— Én vagyok az, uram! — feleltem szerényen.

Az iránytűre nézett, — tíz fokkal feljebb volt az előírt helyénél. Aztán belémszúrta átható tekintetét.

— Kormányoztál te már életedben?

— Gyakran, uram, de ennél a keréknél ma va-

gyok először. Minden kerékkal előbb úgy-e, foglal-
kozni kell egy kicsit . . .

— Szerintem előbb téged kéne keréketörni egy
kicsit! — hangzott a barátságos válasz. — Mr. Bond!
(az első tiszt ugyanis közben beszaladt a nagy károm-
kodás hallatára), küldjön csak be valakit, hogy vi-
gyázzon erre a fickóra, mielőtt keresztül-kasul szalad-
gálja az óceánt. Mert ha így folytatná, egy hetet is
késhefnénk miatta!

Erre aztán elhívták Slimet fedélzeti munkájától,
hogy ellenőrizzen. Nyugodt modorával megmagyarázta
nekem, hogy tartsam a szemem mindig az elülső ár-
bocon, annak körülbelül mindig egyeznie kell a kor-
mánykerék iránytűjével; ha úgy látom, hogy az árboc
iránya egy kicsit eltér, akkor lendítsek kettőt a kere-
ken, — de sohasem teljes körforgást, — s ezzel megint
helyrebillentem az egyensúlyt. Kis idő múlva ezek a
könnyed mozdulatok tényleg pontos irányt eredmé-
nyeztek, bár a kapitány persze, még napokig azt állí-
totta, hogy arról a vonalról, melyet a hajó útja jelez
maga mögött a vizen, mindig pontosan meg tudja álla-
pítani, hogy én állok-e a kormánynál.

Azt a két órát, amelyet tíztől éjfélig kellett a kor-
mány mellett töltenem, mindig gyönyörűséges köte-
lességnek tekintettem. Sehol a világon nincsenek olyan
tündöklő csillagok és olyan cirógató éjszakai szellő,
mint az Indiai-óceán felett. A hídról lenézhet az em-
ber az elhagyatott fedélzetre, amely oly mozgalmas
nappal és olyan nyugodalmas ilyenkor . . . Nyolc mat-
róz alszik zavartalanul és mélyen, — mint a halottak,
— szellős hálólhelyén, nincs bánatuk, idegeik, felelős-
ségérzésük, fölös megbánásaik, előérzeteik képzelt kel-
lemetlenségekről, nincsenek családi ügyeik vagy gaz-
dasági problémáik, amelyek megzavarhatnák jól meg-
érdemelt álmukat. Az óceán szelíden hintáztatja
őket fel-le, a kettéhasított habok zúgó csobogása úgy
morajlik, mint a vízesés muzsikája. Szegény neurasz-
ténikus, szeretnél aludni tudni? Menj el tengerésznek!

Hajónk egész legénysége közül tagbaszakadt, alacsony csónakmesterünk volt években a leggazdagabb és szellemi javakban a legszegényebb. Bár ötvenkét-esztendő volt és ebből negyvenkettőt töltött a tengeren, egy kezdetleges, durva kis szóállományon kívül nem tanult meg angolul írni, olvasni, vagy beszélni. A parancsok, amelyeket kaptam tőle, olyan értelmetlen zagyvaságok voltak (pláne, minthogy ráadásul bozontos bajusza szűrőjén át érkeztek), hogy többnyire inkább csak úgy körülbelül sejtettem azt, amit mondani akart.

Valami ismeretlen oknál fogva a hajó mindenesi hatáskörét bízta rám s így, ha nem voltam őrségen, nekem kellett például a köszörűkövet hajtani számára, ezt tartani, amazt elhozni, stb. A mellett egy jó nagyapó gondosságával örködött kényelmem és biztonságom felett, ami egész mulatságos lett volna, — ha nem lett volna egy kicsit értelmetlen. Ha a többi fiúkat az izzó vas-fedélzetre küldte, hogy a tűző napsütésben rozsdát kaparjanak, engem gondosan távoltartott ettől a megbízástól azzal az indokolással, hogy: „napforróság téged csinál beteg“, de a következő parancsával leküldött a dohos és fojtogatóan meleg hajóraktárba, hogy százfontos vas emelőcsigákat, vagy ötgallónos fehérbádoggannákat cipeljek, amíg fel nem másztam a fedélzetre, hogy a még aránylag hűvösebb napsütésben kipihenjem magam. Szigorú elvei közé tartozott, hogy megtiltsa nekem a hajó szélén való munkákat, mert attól tartott, hogy a vízbe pottyanak és megesznek a cápák, de egy másodpercig sem habozott, ha arról volt szó, hogy az árbocra küldjön fel egy festékes vederrel, húsz lányira a kilátó fölé, ahol a létráknak már nincsenek fokai, s én csak úgy tudtam feljebb mászni, hogy a veder fülét a fogam közt tartottam. Valahányszor az öreg csónakmester holmi veszedelmes vagy kényelmetlen helyzettől akart megóvni, rögtön imádkozni kezdtem és felkészültem a legrosszabbra.

Egyszer alkonyatkor, — mintegy ötszáz mérföldnyire lehattunk a ceyloni parttól, — tíz-tizenketten az előfedélzetén gyűltünk össze, s ott kerestünk menedéket a nap elől, amely ma rendkívül forrón sütött egész nap és most, mielőtt lebukott a láthatár alá, még kiadta utolsó tűzét. Egy levendulaszínű szalag hangolta lágyabbra az ég színét és csak a repülő halak beláthatatlan tömege zavarta az álnokul csendes tengert. Legénységünk összes tagjai, — az utolsó kis hajósinasig vagy gépolajozóig, — csupa igazi kalandor volt, akiknek erkölcsi érzéke, — hogy enyhén fejezzem ki magam, — elsatnyult és akiknek a történetei, melyek erőszakról, börtönökről, szökésekről, vérengzésről, szennyes romantikáról, vagy rablásokról szóltak, azt a meggyőződést keltették az emberben, hogy az igazság, — már amennyiben ezek a mesék igazak voltak, — voltaképen nagyobb fantáziával dolgozik, mint a költészet. Az ilyen alkonyati meseórákban a csoport valamelyik tagja rendszerint azzal az elkerülhetetlen megjegyzéssel búcsúztatta az előbbi történetet, hogy: „No, emmég semmi, mer tuggyátok, én eccer láttam...” és a következő öt perc aztán azzal a történettel telt el, amit ő „látott”.

Azon a bizonyos estén, már jóval a sötétség beállta után az úszásról kezdtünk beszélgetni és a „vén Ed”, — matróztársunk, aki már húsz éve szolgált s akinek a meséi valamivel szavahiheőbbek voltak a többiekénál, egy olyan történetbe kezdett, amely, — bár talán egy órával ezelőtt olvasta valami képeslapban, — erősen lekötötte mindannyiunk érdeklődését.

Azt állította, hogy egy újskóciai gőzösön szolgált, mikor Mc Alister nevű bajtársukat kilenc mérföldnyire a kikötőtől a vízbe hajították. A hajójuk éppen versenyzett egy hajóvetélytárssal és a renegát kapitány, semhogy elveszítse a fogadást, inkább veszni hagyta a matrózát; azt persze nem tudhatta, hogy ez a különleges ember kilenc mérföldet is tudott úszni, ha az élete függött tőle. Mc Alister valóban minden se-

gítség nélkül el is érte a kikötőt s akkor elindult egy revolverrel, hogy lelőjje a kapitányt. Az utcán találkoztak és

— Mac egyenes feléje indult, átkozott gyilkosnak nevezte őt és még mielőtt valaki . . .

A „vén Ed“ sohasem tudta befejezni történetét. Mikor ehhez a ponthoz ért, úgy látszott, mintha a nap hirtelen lehullott volna pályájáról és ijesztő hirtelenséggel újból nappallá változtatta az éjszakát. Sugárzó, vakító világosság öntötte el a tengert és az eget, melyet egy másodperccel előbb még teljes sötétség borított.

Ez azonban nem csillagászati, hanem mechanikus jelenség volt. Sistergő, fújtató tűzvulkán tört ki a kéményünkből és felemelkedve mintegy száz lábnyira a levegőbe, lángjaival megvilágította az eget és a földet. A mi teherszállítmányunk ugyanis nyersolaj és gazolin volt s így a robbanás tulajdonképen azt jelentette, hogy a tartályok égtek — s ütött az utolsó óránk . . .

A tűzjelző gong hangjai térítettek magunkhoz megdöbbenésünkből, — mindenki a gépház felé rohant, mely a tűzijáték hevesességéből ítélve, olyan lehetett, mint egy izzó tűzhely. A többiekkel együtt én is rohantam alá a létrán a fedélzetre, mikor a félúton valaki megragadta a vállam és visszatartott. Slim volt.

— Te, várj! — kiáltotta. — Ha túlsokan mennek egyszerre, felfordul az egész.

— Engedj el, Slim, a hajó mindjárt felrobban!

— Ha felrobban, ott lent is felrobban mindenki!

Mindenütt rettenetes lárma és kavarodás volt. Az égő olaj gejzirjei visszahullottak a fedélzet vászontetőjére és vagy egy tucat helyen lángba borították. De az első rémületkitörés elmúltával valahogy helyreállt a rend — elég sok főpróbát rendeztünk már a tűzvész esetéből! Mögöttem Slim egyre kért, hogy várjak, mert lehet, hogy a lángok hirtelen fellobbanó ereje túlnagy nyomást gyakorol a kazánokra; leereszkedtem és láttam, hogy lent a szivattyúk és egy féltucat cső már működött. Mindannyiunk leírhatatlan megkönnyebbü-

lésére, a tűzvész majdnem éppen olyan gyorsan ült el, mint ahogyan kitört. A robbanás, amitől tartottunk, nem következett be, csak a tüzelőolajgázok gyulladtak ki, mert ezek a fűtőházban, ahol egy fűtő gondatlansága révén nem volt levegő, a kéményben oxigénnel egyesülve, lángra lobbantak és aztán a sűrített levegő hirtelen elszálltával, örült erővel szöktek fel az égig. A tűznek akkora visszfénye volt, hogy más hajók, közülük olyanok is, amelyek néhány mérföldnyire voltak tőlünk, azt hitték, hogy végzetes szerencsétlenség történt velünk és egyre-másra kaptuk tőlük az érdeklődő dróttalan táviratokat. Rádiós tisztünk aztán felelt nekik, hogy a dolgok nem állnak olyan rosszul, amilyenek látszanak és felajánlott segítségükre aligha lesz szükségünk.

Ettől függetlenül, — a néhány nap alatt, amíg Kalkuttába értünk, egy percig sem tudtunk megfelejtkezni arról, hogy egy olyan tartálynak a tetején élünk, amely ezer tonna gázolint tartalmaz, — holott ez a tény máskor soha eszünkbe sem jutott volna.

Húsvét vasárnapján, — amikor a hőmérő higanyoszlopa árnyékban száztíz fokot mutatott s a szél úgy perzselte a bőrünket, mint egy olvasztókemence lángja, — az Aranykagyló kikötött Budge-Budgeban, a Hooghlyn, tizenkét mérföldnyire Kalkutta alatt és a matrózok, akik, mióta Texasból elindultak, azaz ötven napja éltek bezárva a hajón, siettek elkészülni mindennel, hogy végre megint egyszer szárazföldre léphessenek. Amikor elhagytam a hajót, szerződéseim értelmében, negyven dollárral emelkedett kis tőkém! A többi matróz is megkapta felgyült zsoldjának felét. Maroknyi rupia bankjegyet lobogtatva, jöttek fel a kapitány irodájából és a boldogságnak azon a fokán, amit igazán csak a tengertől megváltott és pénzzel ellátott matróz tud érezni, táncoltak és énekeltek teli tüdőből. Fent bő és lent szűk nadrág, zöld selyeming, réztűvel letartott óriási vörös nyakkendő, csikorgó sárga cipő, félfülre vágott kockás sapka, a szomszédok által köl-

csönösen rövidre nyírt haj jellemezte az „Aranykagyló“ legénységét, amint ott álltak teljes dicsőségükben, felkészülten, hogy a kikötővárost betöltsék lármájukkal, elárasszák jókedvükkel és nehezen szerzett, könnyen elköltött keresményükkel, s aztán megkönnyebbülten térjenek vissza hajójukra.

Az, hogy én is részt vehetnék éjszakai kirándulásukban, egy percig sem jutott eszükbe matrózkollégáimnak és én is néhány óra hosszat vitatkoztam magammal erről a kérdésről, anélkül, hogy határozni tudtam volna. Az ötlet ellen szóló énemnek egyetlen, gúnyosan vigyorgó szóval felelt csak ellenfele: „te zsugori!“ Ő viszont a túloldalról afféle halkan suttogott, hátborzongató jóslatokat kapott, mint: „meg fogod bánni!“ vagy „rossz vége lehet!“

A végén persze az az énem győzött, mely a kirándulás mellett kardoskodott, — bár kétes értékű győzelem volt! Öt dolláron kívül ugyanis otthon hagytam minden pénzemet és így azzal a vitathatatlan érvvel nyugtattam meg lelkiismeretemet, hogy öt dollárral aligha lehet eljutni a pokol közelébe.

Így történt, hogy Slim, Micky és a csónakmester nem túlságosan előkelő társaságában, ott járkáltam én is az érdektelen, félvér Kalkutta hangyabolyszerűen nyüzsgő városában. Többrendbeli whisky-szoda-menet már megtette megfelelő hatását kvartettünk három tagjára, főleg a csónakmesterre, akit aránylag csekély ékesszólással sikerült rábírnom arra, hogy az általam rendelt italok kilenctized részét helyettem elfogyassza. Amint keresztülhaladtunk a kínai negyeden, egy riksa-állomáshoz értünk és minthogy négyünk közül hárman még nem ültek ezen a járművön, leküzdhetetlen vágyat éreztünk egy kis azonnali kocsikázásra. Egy-egy rikzába két ember fér, de mi persze személyenként béreltünk egyet, hiszen szárazföldi kirándulásunk legfőbb célja az volt, hogy minél több pénzt sikerüljön elköltenünk.

Paul Revere fogai vacogtak volna az irígységtől

azért a sétakocsizásért, amely most következett. A legelső izgalmat mindjárt az elején az a körülmény váltotta ki, hogy a kulik libasorban ügettek velünk, már pedig egyikünk sem volt hajlandó a többi három mögött maradni; így aztán addig ösztökéltük kuliinkat, míg sikerült — vad. győzelmi üvöltések kíséretében, — a menet élére kerülnünk. Ennek egyetlen következménye lehetett: örült száguldozás. Végigrohantunk a nyüzsgő utcákon és közben fenyegetésekkel, ordítással és borra való ígérekkel nógattuk szüntelenül rémült ember-motorjainkat. Minthogy Micky volt közöttünk a legsúlyosabb, ő nemsokára lemaradt, mire dühösen kezdte ütögetni sapkájával kuliját, hogy behozhasson bennünket. Amikor rájöttünk, hogy milyen eredményesen vált be ez a módszer, mi is követtük példáját és ütlegeinkkel majdnem megdupláztuk a sebességünket. És csak száguldtunk hepehupás kövezen át, — nyomunkban utcagyerekekkel és rendőrökkel, — időnként ökrösszekereknek tértünk ki, máskor összeütköztünk velük — és végig egész utunkat bámezsan ácsorgó bennszülöttek csődülete jelezte. Micky és a csónakmester részeg csatakiáltásait már a következő utca népe is meghallotta, különben meg vagyok győződve róla, hogy az én nevetésem visszhangja sem maradt el mögöttük. A szegény kulik alig szuszogtak már és csak úgy csurgott róluk a verejték, de azért ügettek, találomra betévedve minden nyílásba, ami az utcák hóbortos labirintusában nyílt elöttük, s persze nem törődtek azzal, hogy az út hová vezet. Ez a vágatás nem tarthatott sokáig. Slim kulija, akinek az egész idő legnagyobb részében sikerült a menet élén maradnia, egyszerre csak hirtelen végét vetette a riksaversenynek, amennyiben egyenesen beleszaladt egy bambuszállványba. Hanyat-homlok zuhant a csatornába, maga fölé rántva a riksát és szegény Slimet belevágta a porba, aki nem nagyon kellemesen ülhetett ott, mert csak úgy szórta válogatott tengerészátkait a kábult, értelmetlen kínaira.

— Kelj föl, Slim, mielőtt mindannyiunkat bevisznek a dutyiba, — rimánkodtam neki, mikor odaérttem hozzá.

Slim szótfogadott és miután jól megfizettük félhalott riksalegényeinket szép teljesítményükért, gyalog folytattuk utunkat, ami nem volt könnyű feladat, mert át kellett törnünk azon a sűrű embergyűrűn, mely közben körülöttünk keletkezett.

Az idők folyamán aztán Slim és a csónakmester megbontották a kvartettet és csak Micky maradt a társaságomban. Éjfél tájban úgy éreztem, hogy már eleget láttunk és azt gondoltam: itt az ideje, hogy elkörmányozzam sugárzóan jókedvű társamat a Y. M. C. A.-ba, ahol szobát szereztem éjszakára. Ez a feladat azonban nem volt egészen könnyen megoldható. A legnagyobb idevonatkozó akadályt egy „tetoválóintézet“ képezte, amelynek kirakatát ama művészi mesterművek csábító mintarajzgyűjteménye díszítette, melyeket az ember oly dekoratívan égettethet bele saját bőrébe. Voltak itt például horgonyok és sasok és keresztbe rakott zászlók, pillangók, fészületek, hölgyek trikóban, vérző szívek, csigák és más ilyen rokonszenves témák a tetováló tű számára. Mickyt úgy elbűvölte ez a látvány, hogy nem tudott elszakadni tőle.

— Mindig vágyódtam valami ilyesmire! — rebegte. — Minden embernek, aki tengerre száll, feltétlenül tetováltatnia *kell* magát. Te meg én vagyunk az egyetlenek a hajón, akiknek még üres a karunk. No, most itt a kedvező alkalom.

— Micky! — szóltam rémülten, — te részeg vagy! Gyere innét gyorsan, mielőtt telepumpáltatnád magad piros tintával.

Ám Micky állhatatos volt és egész ékesszólásom kárba veszett, nem tudtam elszakítani a bolttól. A tulajdonos, — egy pápaszemes kínai, — éppen zárni akarta műintézetét, de amint meglátta a részeg matrózt ajtajában, rögtön megérezte, hogy üzletszag van a levegőben és elénk jött, hogy üdvözlje a késői látó-

gatót. Micky nem tudta elhatározni, hogy a százféle rajz közül melyik felel meg legjobban művészi ízlésének. Egy sellő roppantul tetszett neki, de én megesküdttem, hogy izzé-porrá zúzom az egész épületet, semhogy megengedjem, hogy ilyesmivel csúfítsák el a barátoimat. Most egy félméteres, vérző feszület mellett döntöttem. Ez még borzalmasabb volt, mint a sellő.

— Hát akkor válassz ki te nekem valamit! — kiáltott rám végül, mert dühbegurult, amiért én kigúnyoltam és elleneztem mindent, ami neki tetszett.

— Hátha mindenáron ki akarod tenni magad ennek a megszegyenítésnek, Micky, miért nem választod a saját monogrammodat? Csináltasd meg apró betűkkel valami olyan helyre, ahol nem igen látják, az legalább olyan azonosság okmány-féle lesz.

Ez a javaslat nem ragadta meg a képzeletét, de új ötletet juttatott eszébe.

— Nem kő a' én monigrammom, hanem a Mabelé, a Providence-beli leányé, akitű a képet kaptam. Persze, a' lesz a legjobb: „M. M. C.“

Tombolni kezdett boldogságában és ráparancsolt a „művész“-re, hogy hozza azonnal a tűjét. Az egész história meglehetősen kétes bók volt Mabel számára, de az ír fűtő másképp látta a dolgokat, mint én.

— No, de hová is tegyük? — kérdezte izgatottan. — Tudom má', ide! — feltépte az ingét és ujjával szél-tében végighúzott a mellén. — Még pedig nagy betűkkel!

— Ne nagy betűkkel, Micky, — nyöszörögtem, — szép, apró betűkkel!

— Dehogyis! Nagy M. M. C.-t akarok, mint itt van a papíron, M. M. C.-t!

Néhány perc alatt túlestünk az operáción. Mickyt egész életére megbélyegezték, de ő végtelen büszkeséggel és hihetetlenül boldogan viselte az óriási, otromba betűket. Imádkoztam, hogy ne találkozzunk senkivel az Y. M. C. A. előcsarnokában, amikor beviszem oda

elázott bajtársamat és imám meghallgatásra talált: az előcsarnok üres volt.

Másnap reggel Micky zavart arccal ébredt.

— Hol vagyok?

— A Young Man Christian Associationban, a fiatalemberek keresztény gyülekezetében.

— Hol a fenében?

Ismételtem.

— És itt nincs helyük ilyen részeges fickóknak, mint te vagy, Micky. Jobban tennéd, ha felkelnél és visszamennél a hajóra, mielőtt zálogba raknának egyheti keresményedért!

— Mi történt az este? — kérdezte Micky és úgy látszik, megpróbálta összeszedni szórványos emlékeit. — Emlékszem, hogy megvertem egy kínait, aki kocsiztatott engem!

— Ez minden, amire emlékszel?

Nehézkesen bölintott a fejével.

— Nahát, akkor nézz csak a melledre.

Nem akart hinni a szemének. A mellén ott virított óriási, pompázó betűkkel az „M. M. C.”

— Ki csinálta ezt nekem ide?

— A tetováló, te marha.

— Le fog ez jönni?

— Soha! — feleltem diadalmasan.

— De ez nem is az én monigrammom.

— Nem hát; ez a Mabel Isten Tudja, Kinek a monogrammjá.

Most aztán ő kezdett el nyöszörögni.

— No, nem baj. Így legalább el kell vened feleségül. Legalább is mást nem vehetsz el, csak egy M. M. C. monogrammos leányt.

— Már mér kéne elvennem feleségül?

— Na hallod! Csak nem képzeled, hogy egy C. O. D., vagy egy F. O. B., vagy egy P. D. Q. monogrammos leány leélné melletted az életét, ha egy másik nő nevét kellene néznie mindennap az ura mellén?

A felelet csak egy újabb nyöszörgés volt.

Aznap reggel örökre elbúcsúztam az „Aranykagyló“-tól. Csak a búcsúzás órájában vettem észre, hogy mennyire hozzánöttem az otromba öreg hajóhoz és istenkáromló legénységéhez. Slim és a csónakmester nem voltak a hajón s így nem tudtam elbúcsúzni tőlük. Másnap azonban Slim levele utólért a Y. M. C. A.-ban. Itt közlöm, szószerint. (Zárójelben saját magyarázó jegyzeteim olvashatók.)

„Burg Burg (Budge-Budge) április 20. Kedves barátom Fiú. (Bár közben szállásmesterré léptem elő, ez a megszégyenítő gúnynév rajtam ragadt.) Jól megérgeztem az Aranykagylóba. Nem vagyok részek, csak boldokságban vagyog. Hová mendél tegnap éca. Micky mondja, hogy ő a Y. M. C. A.-ban éprett dedovált mejjel. Ha te is dedováltad magad, megverlek. A rövidlábú álat (így szokta Slim a csónakmestert becézni) záraszfödön marat, hát aszér ma sengi se dókoszig. Asz mongyág a hajó visz hat ragomány Ramgoomba (Rangoon) és én téked látni ha vizajösz Himnalyammasból. (Himalayas.) Sweet Caporal (a macska) partonn vót tennap icaka de ma vizajöt és nem részek csak rozkedves. Vigáz makadra. Zárom leveletem, kívánva az egészség tökéleteségét.

Barádságosan

Slim Douratelianous

A levél végén Micky utóirata díszelgett.

„Halló, fiú, — csag agon akarlak ütni, amér tenap icaka hattál enkem megvagdosni és most rajtam van ez az átkoszot dedoválás. Slim meg én bedegre nevedtünk magung a kosciversenyen. A csónakmester még nem mutatta a pofáját, de én má id vagyog eben a pizkos munkamba. Zseretném én is meni veled a Zsungliba, Fiú, — még sosem nem látam kanibált. Isten veled kisfiú.

Sírig hű

Mickyd.“

XV. Tigrismesék.

Kalkutta áprilisban a világ négy legforróbb városa közé tartozik; a másik három ugyanennek a városnak a külvárosai. Bár több ízben figyelmeztettek rá, hogy India éghajlata jellegzetes az ország különös voltára és hogy április, május és június a legkellemetlenebb hónapok Indiában, korlátolt agyam képtelen volt megérteni, hogy az Egyenlítőtől északra a „tavasz“ valami más is lehetne, mint az esőzések és hóolvadás korszaka. Amikor aztán a Hooghlyba érkező „Aranykagyló“-t perzselő fuvallat fogadta, Shelley szavaival így kiáltottam fel:

„Oh szél, ha ez volna a tavasz, vajh hogy fogom túlélni a nyarat?“

Minthogy a forró évszak kellős közepén érkeztem, a Monte Carlóban beszerzett sötétkék szövetruha nyilván rövidesen megérlelt volna az örültek házára, ha idejekorán meg nem szabadulok tőle. Hosszúlejárátú alkudozások után, a város piacán egy bennszülött kereskedővel elcseréltem európai felszerelésemet egy cserkészna drágra (amilyent az angol katonák viselnek Indiában), egy khaki blúzra, egy fekete nyakkendőre, egy trópusi sisakra, hat zsebkendőre, egy pár golfharisnyára és egy doboz szappanra. Indiai háziipari cipőket, pipát és botot külön kellett vásárolnom, mert a kereskedő nem volt hajlandó ezeket a cikkeket is beállítani a csereléstárba. Meztelen térdeimmal és rövid narágommal pálmafának éreztem magam; attól tartottam, hogy minden pillanatban letartóztathatnak erkölcstelen viseletem miatt. Kis utcákon kanyarogtam haza az Y-felé, nehogy összetalálkozzam az „Aranykagyló“ valamelyik emberével, mert tudtam, hogy ki-

tagadnák egykori matróztársukat ilyen tengerészhez nem méltó maskaráért!

Amikor a hajó elindult, magam is alig vártam, hogy elhagyjam az érdektelen Kalkuttát és felkeressem a „Tate Steel and Iron Company“ vezérigazgatóját Jamshedpouri otthonában, a kikötőtől nyugatra, öt órányira. Házigazdám ruhatárával és egy rendelkezésemre álló inashadsereggel kellőképpen felszerelve, bevezettek az angol-amerikai kolóniába, amely együtt nőtt fel ezzel az óriási acélgyárral. Az „Aranykagyló“ fokhagymás kertje után ez a csere határozottan jól esett. A nehéz illatú kultúra emlékei egyre halványodtak. Persze, ez a kilépés a görög matróz szerepköréből nem ment minden erőfeszítés nélkül s a „szolgál ki magad“ című asztali illemszabályok lelkes hadonaszásairól elég nehéz volt lemondani a teáscsésze elegáns kezelésének javára. Egyszer-kétszer csak a gondviselés őrzött meg attól, hogy át ne üvöltsek házigazdám végtelenül szertartásos ebédlőasztalán: „Hé, — kenyeret!“

Jamshedpour előkelően álszent légkörétől a menonita misszionáriusokig hosszú az út, de mégsem olyan hosszú, hogy én tizenhét óra alatt el ne tudtam volna érni egyikből a másikig. Nekem rögtön nagy kedvem volt elfogadni azt a meghívást, amelyet Jamshedpourba kaptam, hogy tudni illik, töltsék el egy hetet ezen a keresztény telepítvényen (főleg, minthogy ottani házigazdám levele szerint ez a hely Hindustan szívében van és remek nagyvad-terület), mert bár már tíz napja eljöttem az „Aranykagyló“-ról, a negyven istentelen matrózzal eltöltött hónapok után égető szükségem volt egy ilyen kis jámborsághoz való visszatérésre.

Hogy Dhamtari falut, utazásom célját elérjem, ötszáz mérföldnyire kellett behatolnom az országba és ez megint egyszer szembeállított az utazás örök fejtörőjével. Az olyan szerény eszközökkel és nagyigényű programmal felszerelt egyénnek, mint csekélységem,

(már arról álmodoztam, hogy Kashmirig is eljutok) még a második osztályú vasúti jegy is merész túlzás volt, a harmadik osztály azonban, amelyet itt kizárólag bennszülöttek használnak, nem jöhetett számításba. Minthogy tehát ez a két eshetőség kiesett, ilyenformán nem maradt más hátra, mint az első osztály használata. Ezt aztán, — a bennszülött kalauznak adott szerény borraivaló segélyével, — meg is cselekedtem egészen Dhamtariig, mely negyven mérföldnyire van a misszió állomásától.

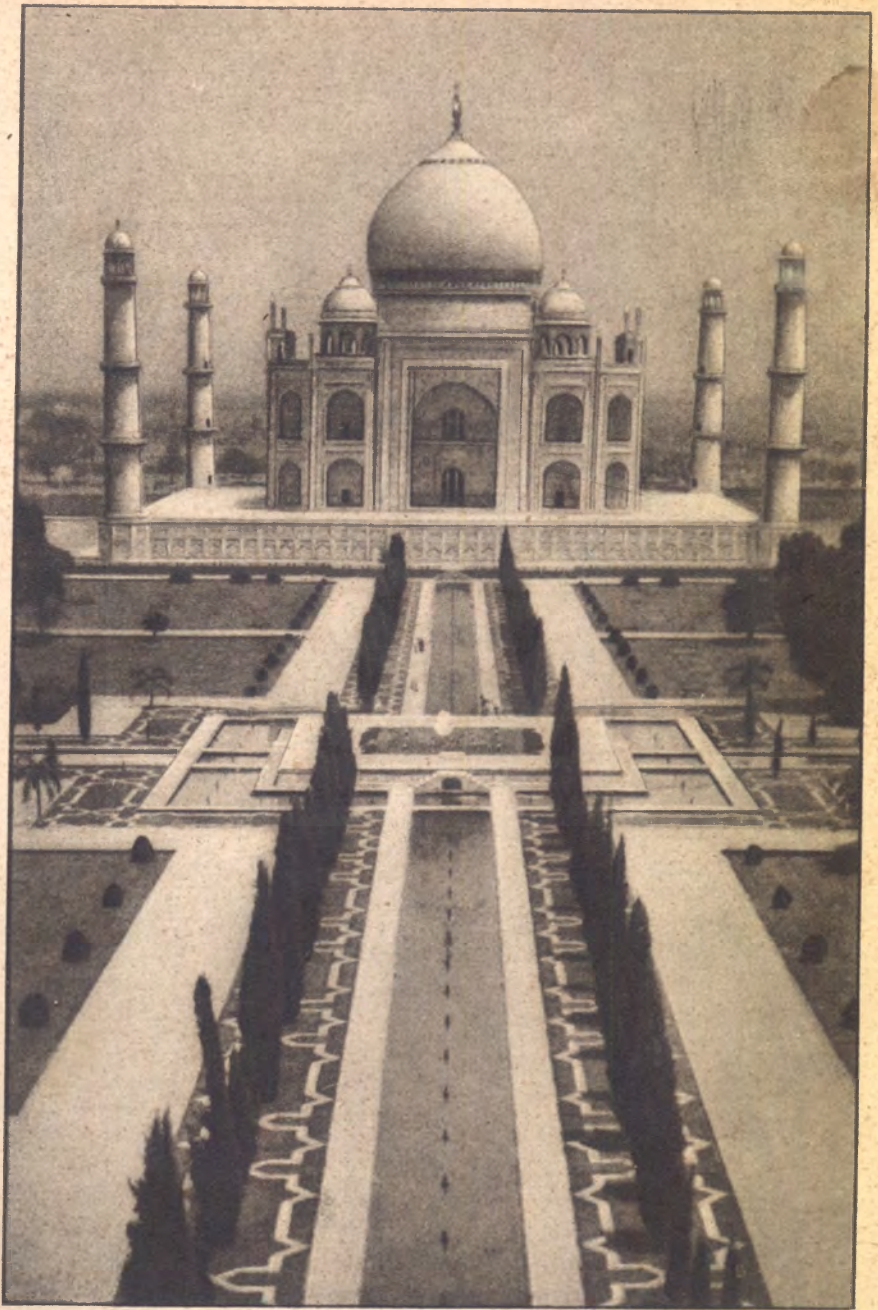
A mult század végén doktor J. M. Lapp és felesége eljöttek Indiának ebbe a tartományába, hogy egy vad, felfedezetlen, dzsungel-környezte helyet találjanak s ott missziót alapítsanak, amely éppen a barbár környezet folytán, igazán áldásos eredményeket érhetne el. Nem volt ennek az önfeláldozó házaspárnak az indulásnál egyéb felszerelése, mint a bátorságuk és mégis olyan missziót alapítottak, mely valósággal táplálja ezt a vidéket jótékonyságának kiapadhatatlan forrásából. Huszonöt esztendeig őrizte Lapp doktor a megtérítettek nyáját, még pedig nemcsak mint lelkiatyjuk, de mint orvosuk, sebészük, bírójuk, papjuk, ácsuk, rendőrük, képviselőjük, — ma is mindenható ura a községének, — igazi fehér maharádzsa.

Amikor megérkeztem, körülvezettek az egész telepen. A leányotthonban igen kellemes időt töltöttem két misszionárius hölgy vezetése mellett, mert mindenütt „papá“-nak köszöntöttek; ugyanis ez a gyöngéd elnevezés jár ki Lapp doktornak és természetesen minden más fehér sahibnak. Mindazok, akik azt tartják, hogy az indiai nő a szépség alacsonyabb rendű alosztályába tartozik, jól tették volna, ha elkísérnek ezen az „ellenőrző körutamon“. Kellemes csalódásban lett volna részük. A hindu költők, akik verseikben „kis lótuszimbóknak“ nevezik a leányokat, tudták, hogy mit beszélnek. E félbarna dzsungellakók gyermekei, szelíd, sötét szemükkel, csillogó hajukkal, finom vonásaikkal, karcsú, kecses alakjukkal, — sőt, — sötét

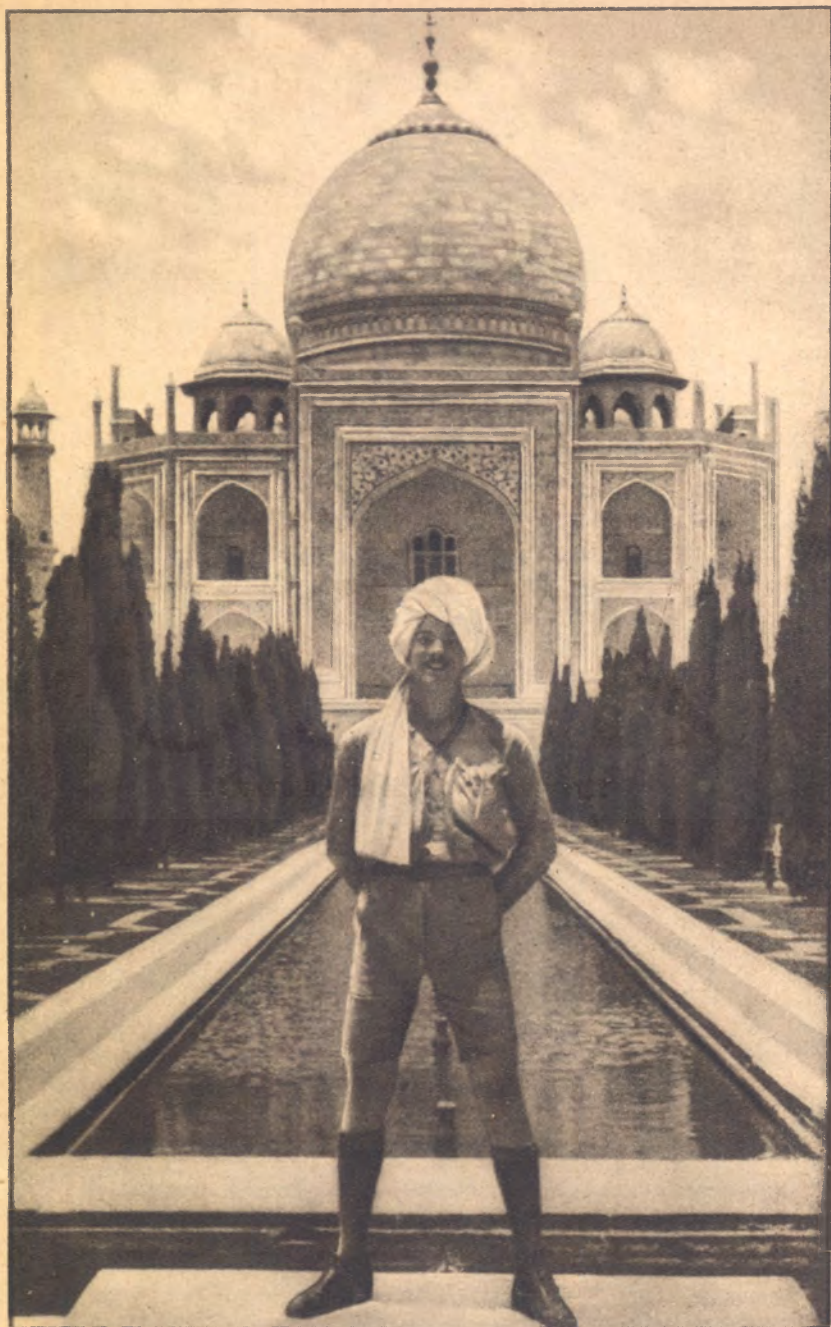
bőrükkel, — még a nyugati szépségideál szempontjából nézve is, tagadhatatlanul elragadó, vonzó jelenségek.

Alig léptünk be a kerítés kapuján, mikor ezek az angyali gyermekek (tulajdonképen túlságosan csinosak ahhoz, hogy így el szabadjon őket rejteni megértő szemek elől), rendkívül megbotránkoztató viselkedést váltottak ki belőlem. Miután sohasem láttak még sahíbot (hát még „papá“-t), hosszú, szürke mennonita szakál nélkül, majd elemésztette őket a kíváncsiság (Istenem, hiszen nők voltak) és félénken figyeltek ajtók és ablakok mögül, amikor a két hölgy védőszárnyai alatt bejártam az udvart. Több ízben sikerült egy-egy túlmerész leányzó pillantását elfognom (s akiknek szem adatott, azok látnak velük . . .), aki, mit sem törődve jó híremmel, hangosan felkacagott s aztán hamar elrejtette fejecskéjét egy zöld vagy sárga kendő mögé. Én majdnem megfulladtam a visszafojtott nevetéstől, de közben reméltem, hogy az élesszemű kis megfigyelő majd csak jelentkezik megint, amit rendszerint meg is cselekedett, — egyre merészebben bonyolódva ebbe a szem-bujócska játékba. Feddhetetlen kísértőnőim azonban észrevették „ellenőrző körutunk“ bűnös folyamányait, mire sürgősen és a legrövidebb úton a kijáráshoz vezettek és így erőszakkal mentettek ki a kísértés bűnös karmai közül.

Dhamnari mögött háromszáz mérföldnyi terjedelemben terül el a dzsungel, amely e korai május perzselő hőségében egészen más képet nyújt, mint amilyennek általában a dzsungelt elképzelni szokták. Nagy, nyílt rétek voltak itt kevés fával, míg a trópusok alatt oly gyakori vadszőlő és kúszónövények teljesen hiányoztak. Ez a hatalmas, lakatlan erdőség félúton Kalkutta és Bombay között remek búvóhelyet nyújt a vadállatok hatalmas csordáinak, melyeket zsarnoki hatalommal kormányoz felséges uralkodójuk, a Tigris. Az erdők szélén élő bennszülötteket vallásuk törvényei tiltják akármilyenfajta élet kioltásától (különben sin-

A Tadz Mahal a márvánvkerttel.

Richard Halliburton a Tadzs Mahal kertjében.

csenek olyan fegyvereik, amelyekkel nyúlnál nagyobb vadállatot megtámadhatnának), így aztán a dzsungel lakói zavartalanul élhetnek és ijesztő mértékben szaporodhatnak.

Röviddel érkezésem előtt az országúton, alig egy mérföldnyire az állomástól, egy tigris bevárta egy hosszú sor ökrösszekér elvonulását, kiválasztotta a tömegből a legkövérebb ökröt, fényes nappal rávetette magát, kitekerte a nyakát és elvonszolta a szekér elől. Bár a bennszülöttek huszan voltak és a tigris egymaga, nem merték megtámadni, hanem engedték, hogy a bandita az út szélére cipelje zsákmányát, a tigrisetikett rendszabályai szerint darabokra szaggassa és mire a hús kihül, s a szürkület beállta jelzi az ebédidőt, — elfogyassza szépen.

Közben Lapp doktor értesült a történetekről és Mr. B. kíséretében (ez a vendégmisszionárius különben a tigrisektől való veleszületett félelmében nem volt éppen alkalmas vadásztársaság) puskákkal felfegyverkezve, a széttépett ökör közvetlen közelében elrejtőzött a fák mögé. Bár a tigris észrevette, hogy emberi ellenség vár rá, talán túlságosan éhes volt, vagy túlságosan közömbös az emberek részéről fenyegető veszély iránt, mert egyáltalában nem habozott visszatérni az elkészített lakomához és éppen az alatt a fa alatt surrant oda, amelynek lombkoronájában a reszkető Mr. B. rejtőzött.

Meggörnyedve és óvatosan kúszott a ravasz gyilkos a hulla felé. Lapp doktor, amilyen csendesen csak tudta, megragadta a puskáját és a vállához emelte. A cső szája pontosan az állatra irányult, — még egy másodperc s a dzsungel visszhangzott volna a lövés zajától. De a Sors másképp tervezte ezt a drámai pillanatot.

Puff! Ám nem a puska durrant, hanem az ág, amelyen a szerencsétlen vendég csüngött. Abbeli igyekezetében ugyanis, hogy minél magasabbra másszék a fára és minél messzebb jusson a csata színterétől,

egy olyan ágra bízta magát, amely túlgyenge volt ahhoz, hogy elbírja és összetört alatta. Nagy puffanással és kétségbeesett kiáltással zuhant le Mr. B. a fa ágai közt a földre, alig félméternyire az elbámult vadállat orra elé. A tigris gyorsan magához tért meglepetéséből; az elnyúlt alakban ellenséget gyanított és minden értelmes ok nélkül, — dühös üvöltéssel rávetette magát. Lapp doktor azonban nem vesztette el lélekjelenlétét. Az elhalasztott puska lövés most elhangzott és az óriási macska holtan rogyott össze kiszemelt áldozata felett.

Néhány nappal azután, hogy Dhamnariba jöttem, Lapp doktor otthagya a missziót, mert orvosi körútra indult. Amikor elbúcsúztam tőle, meg voltam győződve róla, hogy most én vágyok az egyetlen látható, veszélyes jelenség itt s a dzsungel minden bestiája tudni fogja, hogy ez most a legkedvezőbb alkalom az Ámokfutásra és különböző rablóhadjáratok lefolytatására. Még aznap alkonyatkor egy párduc lödörösnyira merészkedett a házunkhoz, elrabolt egy borjút s elvonszolta a félmérföldnyi távolságban lévő tisztásra. A telepen egyszerre rendkívül népszerűtlenek lettek a párducok és engem kértek fel, hogy doktor Lapp távollétében megbosszuljam a borjút. Itt volt tehát az alkalom, hogy a gyöngék erős védőjének szerepében kitüntethessem magam, bár mindeztideig sohasem volt még veszélyesebb fegyver a kezemben — íj nál és nyíl vesszőnél. A többi fegyvernemben nem igen ismertem ki magam, kiválasztottam tehát Lapp doktor elefántölő puskáját (az egész gyűjteményben az látszott a legborzasztóbbnak) és nyolc óra tájban a borjú gazdájának kíséretében és fegyverem súlya alatt görnyedve, elmentem egy fa alá, amely néhány lépésnyire volt a hullától. Kilenc óra lett — és a párducnak még semmi nyoma. A hold kiemelkedett a felhők mögül (oh, mi csoda különös élmények vártak még rám sápadt lámpásának világában) és tompa fényt borított a tisztásra. Még mindig semmi párduc. Ez a görcsös várakozás

a fa tetején lassanként elviselhetetlen lett, — éppen ott tartottam, hogy feladom a vadászatot, mikor kísé-
rőm megragadta a karom és a dzsungel komor sötét-
jébe meredt. Most valami alaktalan fekete tömeg tűnt
elő és szorosan a földhöz tapadva, kígyószerű mozgás-
sal kúszott a zsákmány felé. Gondosan céloztam, —
már ahogy én a célzást elképzeltem! — és puskám
csöve egyre követte a párducot. Amikor a borjúhoz ért,
szaglászni kezdett — és én tüzeltem. Ez a puska-lövés
legalább Kalkuttáig hangzott! A megrántott ravasz
közben a bennszülöttel együtt mindkettőnket lelökött
a fáról és most lent a földön már hárman mennydörög-
tünk: én, a borjú gazdája és az elefántölő fegyver. A
párduc erre három rémült ugrással visszafutott a
dzsungelbe. Hát nem öltem meg! — rettenetesen szé-
gyeltem magam . . . Meg akartuk állapítani, van-e va-
lami vérnyom, — odamentünk hát kísé-
rőmmel a te-
temhez és megállapítottuk, hogy: a helyett, hogy Tell
Vilmos kitűnő módszerével a párducot végeztem volna
ki, — hatalmas lyukat lőttem a halott borjú szügyébe.

Megalázottságom olyan megindító volt, hogy Lapp
doktor, amint visszatért, igazi vadászatot rendezett
tiszteletemre; — így akart rá módot nyújtani, hogy
kiköszörülhessem a becsületemen esett csorbát. Né-
hány mérföldnyivel beljebb a dzsungelben egy mély
gödörben állott víz gyűlt össze és ilyenkor a száraz
évszakban, amikor a sekélyebb pocsolyák mind ki-
apadnak, bizonyos volt, hogy mindenfajta állat járt
ide a szomját oltani. Ötujjú macskatalpak nyoma a
víz mentén és a közeli falvakból rejtélyes módon eltűnt
gyermek, elég beszédesen igazolták, hogy a pocsolya
látogatói között feltétlenül van egy szokatlanul nagy
és vakmerő tigris is. Valóban, az elmúlt hetekben sok
bennszülött hozott ismételt hírt a tigris bűneiről és
Lapp doktor, aki már régebben elhatározta, hogy le-
számol ezzel a fenevaddal, csak olyan megfelelő al-
kalomra várt, mint amilyen az én látogatásom volt,
hogy kimenjen a hadszíntérre. Egész délután gya-

koroltam magam a céllövészetben azzal a nagykaliberű puskával, amelyet a vadászaton használni fogok (persze nem az elefántölő fegyverrel!), míg csak kékre és feketére nyomorított vállam nem kényszerített arra, hogy abbahagyjam. Naplemente előtt két órával házigazdám és én, — ki-ki egy fegyverhordozó kíséretében, — elindultunk a telepről és behatoltunk a napperzselt dzsungelbe, öfensége a Tigris nyomában.

Amint a fák között meneteltünk, a lenyugvó nap lángbaborította a nyugati égboltot és a nappal égető hősége megkezdte visszavonulását az esti szellők elől. Négy, — vagy tíz? — mérföldnyire innen, valamelyik bennszülött faluból a tamtam lármája hallatszott tisztán. Úgy látszik, lakodalmat ültek, mert időnként a bennszülöttek sípjának éles hangjai kísérték a szinkopált dobot. Érdekes lett volna végignézni az ünnepséget, de itt még sokkal érdekesebb sport várt ránk.

A várható kaland feletti lelkesedésemben türelmetlenül masíroztam a menet élén és vagy száz lépésnyire lehettem Lapp doktortól, amikor egy fán szokatlan formájú, nagy, zöld gyümölcsöket vettem észre. És ekkor valami rettenetes dolog történt. Minden figyelmeztető jel nélkül, óriási majom ugrott le valahonnan a fejem fölött a földre és vicsorgó fogakkal, dühös sziszegéssel megállt ott, szemben velem, három lépésnyire. Felettem, a fák lombjai közt a majommorgás és visítás valóságos hangversenye tört ki, mert harminc, vagy még több ilyen vadállat kúszott le a fáról és szóródott szét, — dühösen és vonakodva, — minden irányban. Úgy látszott, mintha az egész fa csupa majomból lett volna, nyulánk testű, hosszú farkú, negyvenfontos állatokból; volt közöttük nagy és kicsi, meg néhány rémülten kapaszkodó kölyök és mindannyian egyszerre morogtak és visítogtak betolakodásom felett érzett felháborodásukban. Aztán biztos távolságban, nagyívű félkörben leültek és onnan figyelték az ütközet lefolyását köztem és a Nagy Főnök között; nyilván ez vállalta a társulat vezéréként,

hogy elintéz engem, — amihez egyébként elég ügyesen is kezdett hozzá.

— Legyen óvatos! — ordította Lapp doktor. — Ne ingerelje!

„Ne ingereljem?“ Remek. Az alattomos fenevad épp a legjobb úton volt, hogy darabokra tépjen. Miközben arra gondoltam, hogy egy régi görög király majomharapásba halt bele, visszavonultam szépen a hadszíntérről és nem vesztettem el közben egyebet a büszkeségemnél, az pedig, — a halott borjúval vívott párbajom óta, — úgy se sokat ért már. És minthogy a majom diadalmasan a helyén maradt, mint az út korlátlan ura, hívei, alattvalói, háreme és fegyvertársai nagy lelkesedéssel ünnepelték vezérük merészségét és fel-alá ugrálva, gúnyosan kacagtak méltatlan visszavonulásom felett.

— Senki sem száll szembe ezekkel a nagy majomokkal — világosított fel a barátom. — A hindúk szentnek tartják, sőt védelmezik is őket. Egyszer-más-szor azonban megbolondulnak és olyankor szigorúan kell bánni velük. Nemrégiben például egy bizonyos Majom úr megfigyelte, hogy a misszió teheneit minden délután ugyanabban az istállóban fejik; elhatározta tehát, hogy orvosi rendeletre tejkúrárt fog tartani. Vad grimaszai segítségével könnyen elkergette a teheneslányokat, s aztán mámorosan vetette magát a tej gyönyöreinek élvezetébe; mikor már csaknem halálra itta magát, ami még megmaradt, mert már nem bírta elfogyasztani, azt kiöntötte. Végül is le kellett lőnom.

Az állóvíz partján egy természetkutató számos könyvhöz találhatna anyagot, mert ott alkonyatkor a madarak és a szelídebb dzsungel-lakók vízikarnevállal ünneplik a perzselően forró és fárasztó nap elmúltát. Szentelen szürke galambok százas vagy még nagyobb csoportokban röpdöstek fáradhatatlanul facsoporttól facsoportig. Megszámlálhatatlan sziklagalamb húzott ide páronként és villámgyorsan az erdő

felől és repült vissza ugyanolyan sebesen, amikor észrevették az embereket. Hatalmas varjak, amelyek India minden részén épp olyan számosak és otthonosak, mint Amerikában a verebek, feszesen billegtek a víz iszapos partján és megtöltötték a levegőt hangos károgásukkal. Különös madarak sűrű raja repkedett — olyan csillogó tollazatuk volt, amilyent még sohasem láttam — és vitt új szint erre a mozgalmas színpadra. Olyan volt az egész, valóban, mint egyetlen, óriási madárház.

Rövidesen elhelyezkedtünk a parton. Az egyetlen út, amellyel a vizet meg lehetett közelíteni, — a mintegy százméternyi, iszapos ingoványon kívül — a meredek domb körül vezetett, mely a vízig ért. Minthogy én semmit sem értettem a tigrisvadászathoz, az egyik kulival egy körakás mögé sáncoltam el magam a domb lábánál, közvetlenül a víz mentén. Doktor Lapp viszont, aki nagyon jól kiismerte magát ebben a művészetben, felmászott fegyverhordójával a túloldalon egy fára. Bár a közöttünk levő dombtól egyikünk sem láthatta a másikat, puskáink csöve kimagasodott.

Amint beállt a sötétség, alábbhagyott az élet a víz mentén. A nyugati hegygerincen pálmásor fekete árnyéka vált ki élesen a sápadó mennybolt alatt. Elkészett varjak kóbor raja lármásan repült vissza a mangrove fákra rakott fészkeikbe. Aztán beburkolt bennünket a dzsungel, feketén és fenyegetőn, titokzatosan és áthatón. Valahonnan, nem tudni milyen irányból, milyen messziről, talán csak magából a levegőből, halk *tam-tam, tam-tam, tam-tam* hallatszott. Most az ifjú hold emelkedett a fák koronája fölé és közelebb hozta várakozásunk beteljesedését, mert így már megtudtuk különböztetni egyik állatot a másiktól és célzni is tudtunk meglehetősen bizonyossággal. Úgy éreztem, hogy az igazi India legigazibb képmásának szívében vagyok, olyan vidéken, ahol a természetet még nem győzte le az ember, ahol csak az életrevaló marad életben s ahol a legnagyobb nyomort, vagy az

erőszakos halált, a dolgok természetes rendjének találják az emberek.

Hét óra elmúlt — végtelen csend és nyugalom volt körülöttünk. Nyolc óra felé két kis szarvas került lőtávolságba, de Lapp doktor kitanított, hogy tigrisen kívül semmire se lőjünk, nehogy elriasszuk azt a bizonyos gonosztévőt, amelyre vártunk. Így hát csak utánuk néztem, amint a víz partjára lopództak és, — az éles holdfényben, — nesztelenül oltották szomjukat. Most meg néhány vaddisznó került elő az erdő sötétjéből és mert veszélyt gyanítottak az én köhalmazom mögött, Lapp doktor fája mellett mentek le a vízhez. Kíváncsi voltam, vajjon lö-e most a barátom. Nem lőtt. Aztán kilenc óra lett és ekkor bent a dzsungel mélyéből száraz avar távoli ropogása hangzott. Aztán egyre erősebb lett ez a nesz és egyenesen felém közeledett. A kulim alig tudott uralkodni izgalmán és karjait a fejéhez emelte, hogy elágazó aggancsot jelezzon velük. Abból a ropogásból ítélve, amit az avarban okozott, biztosan valami nagyobb állat lehetett. Ez a zaj óvatosan közeledett a dzsungel széléig, aztán visszafordult megint.

Tíz óra elmúlt. A hold most már magasan fenn járt az égen és elárasztotta a terepet. A kulim, aki régen otthonos volt már a dzsungelben és ezért jóval előbb látta és hallotta a dolgokat mint én, most hirtelen rendkívül izgatottnak látszott és átható pillantású, tágranyílt szemével a dombtetőre meredt. Követtem a tekintetét, de csak fekete árnyékokat láttam; óh, most az egyik elmozdult és kialakult, — egy tigris volt. Most néhány lépést tett előre, megállt, körül nézett. Csak ekkor kezdtem sejteni, hogy milyen veszélyes a helyzetem. Ha lesz is alkalmam löni, talán nem ölöm meg és ha akkor engem szemel ki zsákmánynak, a kis kőrakás kevés védelmet biztosít... Viszont van-e valami regényesebb és hősiesebb halál-nem, mint közelharcban elpusztulni egy tigristől? És aztán, — ez a legsportszerűbb módja egy tigrisrel való

találkozásnak. Lehet az is, hogy most jött el az én időm és megbosszulhatom magam az állatvilágon azért a két megaláztatásért, amelyet nemrég kellett tőlük elviselnem. Azért hát nagyon szépen fohászkoztam a fekete árnyékhoz, hogy válassza azt az utat a vízparthoz, ami énfelem vezet! A fenevad illetén főzésében bizonyára heves ellenzékre találtam Lapp doktornál, aki az ég háttéréből kiemelkedő árnyéket épp oly tisztán láthatta, mint én és aki kétségkívül épp ily hevesen fohászkodott saját lesállásának érdekében! Ez a harc azonban egyenlőtlen erők közt dúlt, mert miféle győzelmi lehetőségeim voltak nekem, aki sohasem tanultam presbyter-katekizmust és akinek kétségkívül az ördög volt a védőszentje, szemben Lapp doktor ékesszólásával, aki harminc éve prédikálta az evangéliumot és aki pontos számítások szerint kétezernegyvenegy pogány lelket mentett meg az örök kárhozattól? A tigris természetesen az orrát finitorgatta lelkem gyenge kis hatalma felett és lenyüggözve a misszionárius fohászaitól, megfordult és egyenesen a halálthozó fa alá indult. Most egy másodpercnyi kínos várakozás következett, aztán fény lobbant fel az ágak között, puskalövés durrant és a tigris rémülten felhorkant. A félelemtől és kintől félőrrült fenevad nyilván keresni kezdte a gyilkos merénylet forrását. Lobbanás — durranás; lobbanás — durranás. Az erdők halálosan megsebzett zsarnoka a holdfényben vagy öt méternyire vonszolta magát a fa árnyékától, aztán vad üvöltéssel összerogyott.

A következő percben átrohantam a dombon, mert alig vártam, hogy elsőnek cibálhassam meg a szakállát.

— Álljon meg! — kiáltott rám Lapp doktor, a fa tetejéről, — mikor látta, hogy a part felé közeledem. — Hiszen lehet, hogy még él!

Egy-két követ dobtam a mozdulatlan tömegre, mely semmiféle életjelt sem adott. Síma és csíkos fenéges lénye nem fogja tehát többé a környezetét ve-

széleztetni. A végén úgy bántak el vele, ahogy ő bánt el annyi áldozatával. Az elragadott ökör, a lemészárolt szarvas, e vérszomjas tigris annyi emberi áldozata végre megbosszultatott. Az élete csupa erőszak volt és erőszak lett a halála is.

Ott álltunk előtte a holdfényben, Lapp doktorral. Micsoda gyönyörű és fenséges fenevad volt ez az állat és mégis milyen törvényromboló gyilkos, sötét gonosztevő! De akárhogy is gyűlöltek téged, óh tigris, mi mélységesen tiszteltük bátorságodat és hatalmadat; hogy megölhattunk — a legbüszkébb férfiakká tett bennünket egész Hindosztánban.

Amikor zsákmányunkkal hazatértünk, a közeli falvakból csoportosan tódultak oda a bennszülöttek, hogy megbámulhassák a hirhedt fenevadat, amely egy hónapja veszélyeztette az életüket, hogy rávág hassanak fényes irhájára, hogy megráncigálhassák a farkát és köszönetet mond hassanak a nagy sahibnak, amiért megszabadította őket a zsarnoktól. Minden anya különös gondot fordított arra, hogy összes gyermekeivel rendre megismertesse a halott ellenséget, amelyet minden veszélyek közül a legjobban kell kerülniük. Az egyik anya kétéves leánykáját — a baba boldog kacagása mellett — fel-alá sétáltatta a hulla bordáin és kérésünkre nagyon szívesen volt hajlandó egyensúlyban tartani a gyermeket, míg mi lefényképeztük, amint falomballal veregette az elhullott óriás vállát.

Mielőtt elbúcsúztam vendégszerető misszionárius barátaimtól, bennszülött fegyverhordozóm, akit párducvadászatunkon elefántölőm ravasza olyan csunyán lehajított a fa tetejéről, megajándékozott a tigris egyik karmával, és erősen bizonygatta, hogy az varázshatalmú szerencsetalizmán.

— Megvéd ez engem vasuti kalauzoktól, amikor jegy nélkül utazom? — kérdeztem.

A kuli ünnepélyesen biztosított, hogy megvéd; és amikor egy ezermérföldes körutazást (vissza Kalkut-

táig s a Ganges völgyén át Benareszig, illetve Agraig, Tadzs Mahal városáig) összesen egy rupia erejéig sikerült megoldanom — kicsit hajlandónak mutatkoztam: ezt el is hinni neki.

XVI. A halhatatlanság kertje.

Még éjszaka volt és a nappal első szelíd fuvallata Jumna felől jött el hozzánk. A folyón túl, a derengő ködön át, hatalmas, ívelt kupola bontakozott ki elmosódott körvonalakban a sötét ég háttéréből. Amint fák lombkoronájából a felhők partjára emelkedett, — életre kelt délibábnak tűnt ez a kép.

— Mi ez? — kérdeztem Ahmedtől, pendzsabi kíséremtől.

— Ez lenni a Tadzs Mahal.

Ha postahivatal lett volna, vagy misszionárius templom, akkor sem beszélhetett volna kevesebb lelkesedéssel róla; mégis, — nem tudom leírni, hogy milyen mélységesen megindított engem ez a közömbös válasz. Olyan volt, mint mikor Kolumbusz első utazásán megkérdezte Roderigótól: „Miféle sötét vonal az ottan?” és Roderigo azt felelte: „Oh, az? Csak a szárazföld.”

Én azóta imádom a Tadzs Mahalt, amióta először láttam gyermekkoromban a tündéri síremlék képét és elolvastam felépítésének halhatatlan történetét. Álomkastély volt a számomra, valami olyan mesebeli dolog, aminek nem is lehet kiterjedése, súlya, vagy helye a földön — valami olyan bűbajos szépség, ami nem is létezhet, csak a meséskönyvekben. Órákig gubbasztottam egy ilyen meséskönyv felett és odáig jutottam, hogy ezt az épületet a világ minden más épülete fölé helyeztem, Arjemand mongol hercegnőt pedig, akiből később Mumtaz Mahal császárnő lett és akinek

szépségét és tökéletességét örökítette meg ez az épület, — istennővé léptettem elő. Azokat az élményeket, amelyekhez eddig jutottam Indiában, csak előjátéknak tekintettem ahhoz a legnagyobb élményhez: hogy látni és érinteni fogom a Tadzs Mahalt.

Tények és legendák tömege rohant meg, amint ott álltam a vártoronyban és néztem az éjszakába vesző hatalmas kupola felé. Jehan sah tébolyáról, aki a Tadzs-ot felépítette, már megfelejtkeztem és ki törődött bűneinek számával? Zseniális építész volt és a hagyományok szerint a történelem legnagyobb szerelmese — ez a két tény inkább rászolgált a megemlékezésre! Ez a forrószívű szerelmes a Tadzs márványkölteményében tette halhatatlanná szerelmének tárgyát. Köveiben él Arjemand, ezer feleség közül a legkedvesebb; makulátlan falai érzéktik meg tisztaságát, égi szépségét ismétli minden finom, gyengéd törésű vonal és fenségét tükrözi a kupola s a minaret légies bája, amely ott a folyó tulsó partján ködlik halványan.

Most hallgattunk néhány percig és élveztük az éjszaka mindent kitöltő hűvösségét. Ahmed szólalt meg először.

— Ismerni Jehan saht?

— Igen, — feleltem, — „Ismerni.“

— Itt halt meg, ezen az erkélyen.

— Hogyan, Ahmed? Hát ez a Jázmtorony?

Ahmed biztosított, hogy ez az és hogy olyan köveken lépkedünk közömbösen, amelyek India legszentebb kövei közé tartoznak, — mert ez volt az a hely, ahonnan a császár utoljára nézte imádott hitvese emlékművét. Birodalma minden kincsét erre a koporsóra költötte, amíg alattvalói, — saját fiának vezetése alatt, — fel nem lázadtak ellene és börtönbe vetették saját palotájába, itt a Jumna partján, a „Föld Királyát“. Megfosztva trónjától, hatalmától, börtönben sínylődve, — hét esztendőn át bűbajos Arjemandjának emléke volt az egyetlen vigasza. Amikor aztán úgy érezte, hogy közeleg a halál, az összetörött öreg

ember kikönyörögte magának, hogy felvigyék a Jázmin-toronyba és megtörő szemét még egyszer utoljára a mauzoleum távoli minaretjeire függeszthesse. Szíve és lelke úgyis ott volt már és tudta, hogy nemsokára a teste is ott lesz az imádott kedves mellett, akinek emlékére ezt a tökéletes épületet megteremtette. Homályosodó szemmel nézte a keleti láthatár megvilágosodását és a felkelő nap első sugarát, amely beárnyozta a kupolát. Aztán a fáradt, nehéz pillák örökre lecsukódtak — és a Tadzs eltűnt.

★

— Egész éjszaka itt akarsz maradni, Sahib?

— Nem! — feleltem felriadva álmaimból — mehetünk.

Leereszkedtünk a toronyból, végig botorkáltunk a sötét folyósókon, megtaláltuk a komor külsejű kaput és a népes uccákon át hazasiettünk. De én bizony nem láttam meg a himbálódzó lampionokat, az üzleteket, a tömeget. Gondolataim Mumtaz Mahalnál időztek akivel holnap, végre, — úgy terveztem, — szemtől szembe összetalálkozom majd.

Másnap korán reggel — már égtem a türelmetlenségtől! — egyedül útnak indultam. Áthaladtam a vöröses, ívelt kapun, mely a Tadzs kertjéhez vezet és ekkor, a vakító nyári napsütésben s a kapu ívének keretében elémtárult az égnek, a kert zöldjének s az elefántcsontnak ez a lélegzetelállító csodás harmoniája. Álomkastélyom — életre kelt . . .

Mélységes megadással feleltem hívására és szinte öntudatlanul lépkedtem a csillogó márványúton, amely egyenesen az épület szívéhez vezetett. Nem vettem észre a szökőkutakat s az indigókék eget fölöttem, csak azt láttam, hogy a rég sóvárgott Tadzs vár rám, a Tadzs, amely harmónikus, mint a legszebb muzsika és bűbajos, mint annak a halhatatlan asszonynak az arca, akinek emlékét őrzi.

Az egész napot ott töltöttem ebben a hófehér

templomban, mert szelíd szépsége elbűvölt és elfelejtette velem az időt, meg önmagamat. Tükörsima folyosóin sétálgattam, felmásztam a telejére és leereszkedtem kriptáiba. A színek százai kicsalogattak a kertbe, amely körülfogja ezt az óriási gyöngyszemet; időztem a liliomos tavaknál, amelyek visszatükrözik a kupolát s a minareteket és bekószáltam a hatalmas ciprusokkal szegett utakat.

Dél lett, aztán délután. Árnyékos gypágyon nyújtózva bámultam fel a csillogó falakra; hideg kőből épültek, mégis: éteriek, — emberkéz emelte, de istenek érintették őket. „Olyan gyönyörűt alkoss, amilyen gyönyörű, finom és kecses ő volt!“ — utasította a bánatsujtotta császár Ustad Ísát, legkitűnőbb építészét. — „Teremtsd meg szépségének képmását és lelkét.“ — És Ustad Isa álmában meglátta ezt a kriptát, amely olyan bájos volt és mégis olyan fenséges, mint a holdarcú császárnő. Bár kétszáznyolcvan esztendő múlt el azóta, hogy ez az álom megvalósult és Mumtaz Mahal örök nyugovóra tért, — a Tadzs ma úgy tűnik, mintha tegnap épült volna. Ott lebegett felettem — és nemcsak a hibátlan asszonyi szépség szimboluma volt, de ennek a mérhetetlen imádatnak ékesszavú kifejezője is, amelyet a császárok császára érzett egész palotájának választott kedvence iránt. Ez az épület magán viselte annak a szenvedélynek bélyegét, amely a császár és Arjemand hölgyének egymás iránti szépséges érzéseit jellemezte, mert a császár nemcsak kincseit építette bele, de minden könnyét és minden bánatát is. Ezért van *lelke* ennek a síremléknek, amely — a legenda szerint — nyári éjszakákon életre kel és a királyné képmásában ragyogva emelkedik fel a kriptából, hogy köddé váljék a hold ezüstös fényében.

Alkonyodott és a szél elült. E fehér szépségek trópusikus, sötétkék háttere lassanként belesápadt az éjszakába. Körülöttem elnémult az elhagyatott kert, csak a szökőkutak vize csörgedezett halkan s a szürkület birodalmát átvette a csillagfényes éjszaka. En-

gem azonban bűvöletben tartott a fátyolos Tadzs és semmiféle kötelesség, sem éhség nem tudott volna elszakítani ettől a paradicsomi látványtól.

A nyári hold egy hét előtt érte el zenitjét és most fogyóban volt, — ilyenkor csak hajnal felé szokott felemelkedni az égen. Éjfélkor azonban minden látogatónak el kell hagynia a kertet, így hát el kellett volna mennem innen anélkül, hogy láthatnám a holdfényben fürdő palotát. Az örök már zárni kezdték a torony kapuit és őrszemek gyülekeztek a kripta küszöbe elé. Néhány elkésett látogatót várakozó kocsijuk felé tereltek s amint utánuk néztem, valami eszembe jutott: „Meg kellene kísérelnem, hogy itt maradhassak, — akkor a Tadzs az enyém volna egyedül!” Egy ilyen gyönyörű kaland romantikus lehetőségei felgyújtották képzeletemet, — gyorsan elbujtam egy sötétedő bozótban. Az örök közvetlen közelembe jöttek lámpásaikkal, de elhaladtak mellettem. Egy királyságért se tágitottam volna innen, mikor az a lehetőség várt rám, hogy egy éjszakát tölthetek márványhercegnőm mellett!

A bejárat felől hallottam, amint a súlyos, vasveretű kapu csikordulva fordult helyére. Láncok csörrenését is hallottam és baljóslatú visszhangjukat, mely falról falra verődött a néma kertben és hirtelen rémülettel töltött el — hiszen én, a halandó, most fogságban vagyok egy sápadt gyöngykísértet mellett, — egyedül maradtam a Tadzs Mahallal.

Elmúlt egy óra, aztán még egy s én türelmesen várakoztam hajlékony bokrom alatt a holdra, — elbűvölve ennek az álmországnak halvány szépségétől és késlekedő titokzatosságától. Aztán, amikor az óra kettőt ütött, — lehullott az ég halotti leple és az ágak szűrőjén át az álmodó kertet ellepte a hold csillogó fénye.

Mostanáig mélységes csönd uralkodott; de a legmagasabb ágról egyszerre csak felcsattant egy őrbagoly harsány szava és ráparancsolt a kert láthatat-

lan lakóinak milliárdjaira, — bokrokban, fákon, virágokon, — hogy ébredjenek és hódoljanak úrnőjüknek, Éjszaka őfelségének. A tücsökzenekar azonnal cirpelni kezdett mély tisztelete jeléül s a levegőben bogarak röpködtek. India virágzó vörös bokraiból, a szent fügefák ágairól, a clematis folyondárjáról és vadszőlős bozótokról ébredő galambok szárnycsattogása hangzott és a csalogányok halk erdei zenéje. Csak a kapu őrei aludtak rendületlenül.

És amint tovább figyeltem, láttam, hogy a hold a fák koronája fölé emelkedik és ott találkozik titokban a Tadzs fantómjával, amíg földi imádói távol vannak és halandók szentségtelen tekintete nem zavarhatja meg ezt az együttlétet. A fenséges kriptá ezüstösen emelkedett ki az árnyékból és új csillogásban köszöntött ismét varázsos szépsége. Képtelen voltam következményekre gondolni, — előbujtam zöld rejtekemből, nesztelenül. Lábujjhegyen lépkedtem fel az emelvényre; semmi fenyegető zaj, — az örök szemhéját varázspálca érinthette, mert mélyen aludtak.

A hold egyre emelkedett, egyre fehérebben csillogott a Tadzs: napsütésben az építészet harmónikus remeke, csillagfényben kísértet, — de most ezüstösen villogó, selymes, könnyű szövedék, — szappanbuborék talán, amely elpattan, ha soká bámulod . . .

Nem tudtam a múltó órákról, csak néztem, amint az árnyak behúzódtak az épület mélyívvű fülkéibe, — amíg végül nem tudtam tovább ellenállni egy belső unszolásnak s a főbejárat felé fordultam. Nesztelenül surrantam az alvó örök körül, halkán léptem át a küszöböt — és ott álltam, szemben a Császárok Császárának és Arjemandnak halványan megvilágított sírjával. A kupola sötétjéből bronzlámpás csüngött alá egy láncon s a lámpás áttört falain át szűrődő fény fantasztikus árnyakat vetett a vésett falakra. Megfelejtkezve az örökről, egy halk akkordot füttyültem és fülleltem, amint fent, a mennyezet sötétjéből vissza-visszaverődve, halkan elhalt a hang.

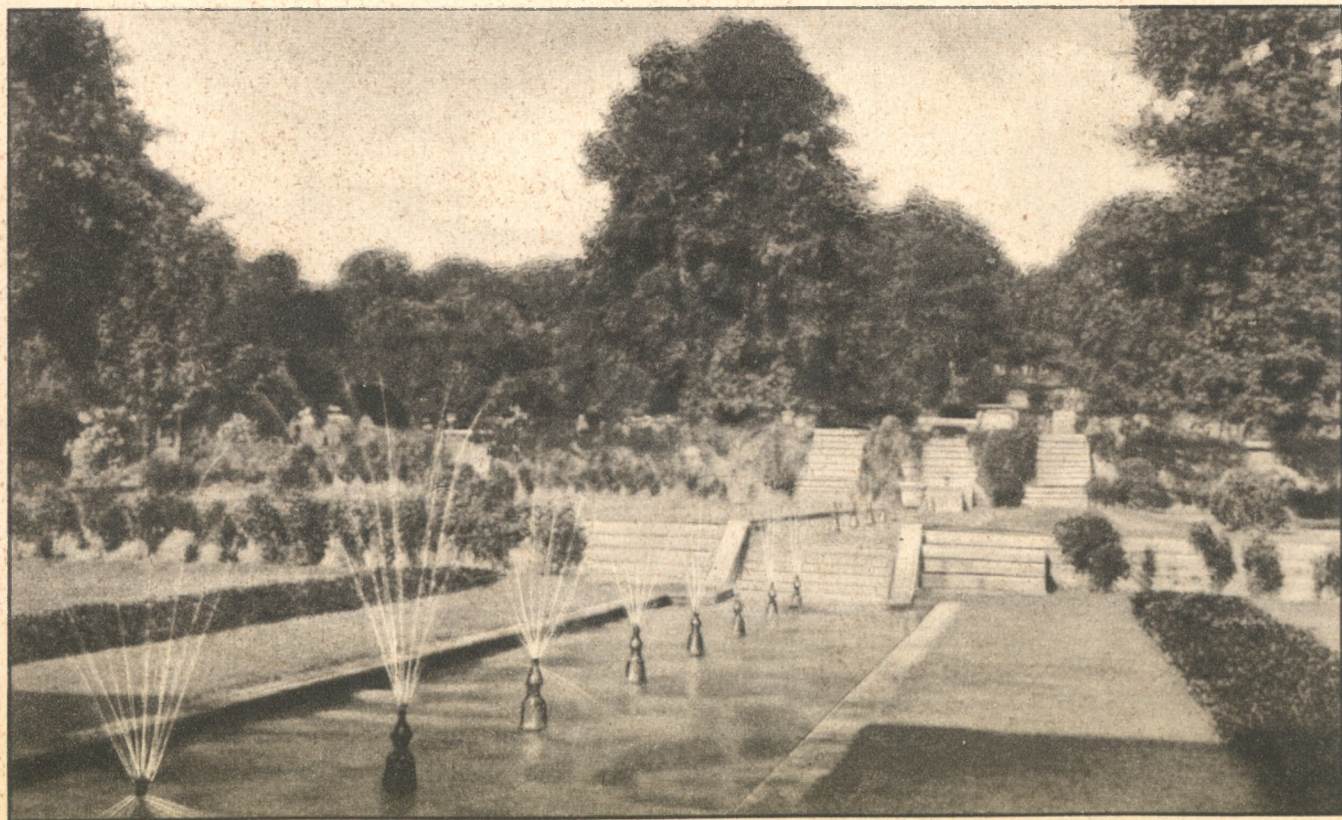
Négy óra lett és én még mindig ott álltam elgondolkozva a császárnő sírja előtt. Úgy éreztem, hogy a felséges asszony megáldotta és megvédte sírjának zarándokát. De egyszer csak hirtelen szégyenkezéssel vettem észre, hogy — nem hoztam magammal semmiféle áldozatot neki. Sem aranyam, sem ezüstöm nem volt, még csak egy szál virágom sem; de amint átkutatam a tárcám, egy emlékebe eltett, hervadó mirtuszágat találtam, amelyet hat hónap előtt téptem le a mórok Alhambrájának valamelyik udvarában, e magas épületben, ahol egy maihoz hasonló éjszakán, szintén a mesét kerestem... A spanyolországi muzulmán emlékműtől így jutottam hát az indiaihoz, — talán Allah keze vezetett ebben. Mélységes hódolattal helyeztem e törékeny szirmokat a sírra. Most egy szelíd szellő suhant át az ívelt folyosón és könnyedén meglóbálta a függő lámpást. Mondhatatlanul boldog voltam, — úgy éreztem, hogy a királyasszony lelke suttogja halk áldását felém.

Nem volt ébren senki, — senki sem láthatta, amint kisurrantam az illatos éjszakába és senki sem nézhetett árnyékom után, amint elhagyta a márványtalapzatot és a holdfényes parkba indult. A Jumna-folyó harmata ellepte a szomjas kertet, — mintha valami csillogó szövedék vontat volna be a gyepet, a virágágyakat, a kövezetet. Mezítláb keltem át egy virágos taven. Milyen hideg és üdítő volt a harmatos fű érintése, — milyen messze éreztem magamtól a föld valóságát! Ott ültem egy márványpadon a legmélyebb lótuszos tó partján és elnéztem a fehér virágok hajladozását az indiai ég csillagait tükröző vizen, — s amint néztem őket, úgy éreztem, mintha a mélységből hívná valami, talán ugyanaz a hang, amelyet már kétszer követtem tehetetlenül a Tadzs-ba: „Jer ölelő karjaimba, oh Halandó, — fürdesd meg tested hűvös vizemben, — pihenj meg csillogó tükrömön, — öblítsd ki agyadból a tudatot!”

Csak egy álmatlan bagoly láthatta, amint levetet-

Szrinagar, Délázsia Velencéje.

Salimar esodakertje a Kásmir völgyében.

tem a ruhám, s hallhatta a halk csobbanást, mikor az alabástrom medencébe ugrottam. Olyan volt az egész, mint az Ezeregyéjszaka valamelyik oldala, mint régi uralkodók mesebeli fényűzésének újra átélése, — igen, ez igazi romantika volt.

Már csak egy óráma maradt a napfelkeltéig. A hold érte útjának tetőpontját és túlvilági fénnnyel ragyogott. Ott pihentem mind e földöntúli szépségek között, a Tadzs fantómjával szemben, a márványtő partján és úgy éreztem, hogy valami régi életemet élem, amikor még nem volt idő, távolság, test. Én és mindez itt körülöttem, — mese volt csak, mitosz. Tudatalatti énem vette át felettem az uralmat és visszavitt valami régi létformámba, a ködös multba.

Valami különös izgalom vett erőt rajtam; egyszer csak hallom, hogy lázasan felkacagok.. A tó sima tük-rén óriási lótusz úszkált; a medence alabástrompereme fölé hajoltam, hogy letépjem száráról, — de micsoda félelmetes arc meredt vissza rám a vízből? Kié volt ez az arc, kié a különösen metszett szempár és a szarvak? Rémulten ugrottam vissza. *Ez* lettem volna én, az idők kezdetén, vagy ezzé varázsolt-e most valami bosszú-álló szellem, amiért szentségtelen kezemmel illetem a halhatatlanok szentélyét?

— Kár, — kár, — kár! — A szomszédos bokorban egy varjú mulatott rémulatementen. Összerezzentem és felnéztem, — keleten már a nap köszöntött, szellő sut-togott, levél zizzent... Egyszerre csak észrevettem, hogy kegyetlenül hideg van. A valóság éledezett előttem. Kert vett körül — mereven és érinthetőn. És a Tadzs megint — kővé változott.

A félelem s a megdöbbenés láza tört ki rajtam, magamra kaptam a ruháimat, a kapuhoz szaladtam és önként jelentkeztem az öröknél, rimánkodva, hogy szabadítsanak ki engem a természetfeletti jelenségek birodalmából!

Amikor, — mindkét oldalamon egy-egy örrel, — keresztülhaladtam a boltíves tornyon, visszanéztem a

bejárat ívelt nyílásán; az ég ámbraszínű volt és a harmatcsepp-ékkövekkel kirakott park a pacsirták és veresbegyek hajnali énekétől ébredezett. Még láttam a Tadzs-ot, amint visszatükröződött az aranyló rózsaszín láthatáron, gyengéd és csábító szépségében és amikor feléje fordultam, hogy utolsó búcsúpillantást vessek rá, a napkelte első sugara épp a kupolát érte. Aztán a súlyos, fáradt vaskapu becsapódott mögöttem és Álmaim Asszonya eltűnt szemem elől.

XVII. Kaland a Pendzsabban.

Egyenesen az angol kormányzó bungalowjába vezettek. Az ágyból ugrott ki, hogy megtudja: miért zavarjuk és nem volt éppen szeretetreméltó hangulatban, amikor eléje léptem.

— Mit keresett a parkban ilyen lehetetlen időben? — kérdezte szigorúan, miután végighallgatta porkolábjaim beszámolóját. — Éjszaka a Tadzs Mahalban tartózkodni tilos és büntetendő cselekmény.

Mint Gibraltárban, itt is ügyvéd nélkül védtem magam; a lehető legőszintébben vallottam be a helyzetet, sőt zsebeimet is kiürítettem, hogy eloszlassam azt a gyanút, mintha esetleg elloptam volna a Tadzs-ot.

Úgy látszik: sikerült meggyőzőnöm a kormányzó urat, hogy pusztán ártalmatlan, szabályok elleni vétéségről van szó, — no meg túlságosan álmos is volt akármiféle intézkedéshez, — elbocsátott tehát és visszafeküdt az ágyába.

Olyan lehangolt voltam, amilyen a mámoros ember szokott lenni ébredés után, mikor a korai hajnalban hazaballagtam Agra csúnya utcáin. A szörnyű reggeli hőség, por, éhség durván visszaszóllították gondolataimat a sivár valóságba és felhívták figyelmemet arra az egyszerű tényre, hogy az elmúlt éjszaka min-

den varázsa ellenére, üresszembű, szegény csavargó vagyok, aki gyalog jön vissza a paradicsomból, — mert nincsen pénze semmiféle járműre.

Amikor a lakásomra értem, angol szállásadónőm jó hírrel fogadott.

— Tegnap este, a távollétében, valami David nevű másik amerikai látogatott meg bennünket. Körülbelül a maga korában lehet és úgy látszik, éppúgy csavarog a világban, mint maga; azt mondja: valami útitárs után szeretne nézni és én rögtön magára gondoltam. Most éppen itt van.

Davidról kiderült, hogy eszményi útitárs. Keletről nyugatra csavarogta végig a világot abból a pénzből, amit egy év alatt keresett Középalaszkában. Húszéves volt, igazi jó pofa és tapasztalt csavargó, akinek fiatalos külseje és modora arra indította hitelezőit, hogy elengedjék adósságát, a vasúti kalauzokat, hogy legyintsenek egyet, amikor holmi jegykezelésről lett volna szó és az alkalmi ismerősöket, hogy ellássák ingyen kosztal és kvártállal!

Ezzel az új pajtással „intéztem el“ Agrát és utaztam el, — szokásom szerint, jegy nélkül, — Delhibe.

David és én sohasem fogjuk elfelejteni azt az első éjszakát, amelyet a fővárosban töltöttünk. (Ugyanis 1919 óta Delhi a főváros.)¹⁾ Igaz, hogy időnk legnagyobb részét ágyainkban töltöttük, de az ágyunk kint állt a penziónk orgonavirágos kertjében, virágzó fák alatt, melyek olyan sűrű-szorosan fonódtak össze a fejünk felett, hogy a sok billió csillag égilámpása közül csak néhánynak a fénye tudott áthatolni az ágak között. A közelben egy zenekar hangversenyezett a szabadban s ez a szellők sodorta, halk muzsika még szebbé, békésebbé tette az éjszakát.

Sokáig feküdtem ébren és mosolyogva gondoltam vissza az elmúlt tíz hónapra. Milyen érdekes volt ez a tíz hónap és milyen gazdag élményekben! Delhi va-

¹⁾ Idén, 1931-ben iktatták be India új fővárosát, New-Delhit. (A ford.)

lami olyan végállomásféle volt, vagy inkább vasúti csomópont, ahol az ember egy kicsit rendet csinál önmagában és elindul újra, új lelkesedéssel, új irányok felé. Most vajjon mi következik? Merre várnak rám új élmények, Kabulban talán, — amint reméltem, — vagy Argentínában? Nem kis meglepéssel töltött el az a tény, hogy ez a kérdés egyelőre függő kérdés marad és ez jó is volt így, mert ha tudtam volna, hogy miféle kalandok várnak rám az elkövetkezendő tíz hónap alatt, nem aludtam volna egy szemernyit sem azon az éjszakán.

Kissé elkedvetlenedve vettük tudomásul, hogy Delhi legtöbb érdekessége a városon kívül van. De mert úgy határoztunk, hogy semmit sem fogunk elmulasztani, már napfelkelte előtt elindultunk és egy nap alatt az összes „látványosságok”-kal elkészültünk.

Egyébként annyi minden látnivaló volt ezen a hajnali kiránduláson, hogy a hét mérföldnyi gyalogláson, a híres Kartul-toronyig gyorsan túlestünk. A torony egy hajdani város rég rombadőlt mecsetjének egyetlen megmaradt minaretje. Rendkívüli magasságának és különös kúpalakjának köszönheti, hogy minden turista, aki Delhiben jár, felkeresi. Mintegy nyolcvan méter magas csúcsáról belátni mind a hét fővárosnak és mind a hét birodalomnak romjait, amelyeket, — egyiket a másik után, — emeltek ezen a síkon, hogy aztán rombadőljenek és egyiket a másik után elfelejtsék megint. Úgy látszik, mintha a brittek hagyományos konokságukkal maguk hívták volna ki a végzetet, amikor nem törődtek a romok intő szózatával és szerencsétlen sorsú elődeik helyére építették a nyolcadik szövetséges várost is. Mindezekről eltekintve, Delhi csak az év öt hónapjában főváros, mert az éghajlat olyan tikkasztó, hogy a kormánynak tizenkét hónap közül hetet Szimlában, egy apró, távoleső hegyivároskában kell töltenie, amely a Himalayában fekszik, mintegy kétezeröttszáz méternyi magasságban.

A moséromok közepén harminc méter magas, tömör bronzoszlop áll, amely rég letűnt kultúrák emléke. A helyi babona úgy tartja, hogyha valaki háttal az oszlopnak dülve össze tudja kulcsolni az oszlop túloldalán ujjait, akkor az a kívánság, amelyre abban a percben gondol, — teljesülni fog. Az oszlop terjedelme azonban olyan, hogy ez a feladat csak egész rendkívülien hosszúkarú embereknek szokott sikerülni. Amikor számos kísérlet után végre egymáshoz tudtam valahogy illeszteni középső ujjaimat, szenvedélyesen azt kívántam, sikerüljön elérnünk az afgán konzult Szimlában (csak ötöle lehetett útlevelet kapni Kabulba) a nélkül, hogy le kelljen szurkolnunk az elsőosztályú vasúti jegy árát, mely tudomásunk szerint, negyvenöt rupia volt!

Most David foglalta el helyemet a vágyak oszlopánál, de, — bár hőiesen nyújtóztatta az ujjait, — vagy harminc centiméternyi távolság mindig maradt köztük. Addig húztam a karját, amíg kegyelemért üvöltött, — de hiába, — nem ment! Tizenöt centiméterrel már nem tudott megbirkózni.

— Azért csak kívánj mégis valamit, — bátorítottam Davidot. — Majd meglátod, tizenöt centiméter híján teljesülni fog.

Így aztán azt kívánta, hogy ne kelljen megfizetnünk a negyvenöt rupiát, — visszafelé sem.

Talán az oszlop rejtélyes hatalma tette, talán a véletlen szerencsés játéka, de már másnap megvolt rá minden okunk, hogy visszaemlékezzünk kívánságainkra, amikor tizennyolc órai utazás után úgy szálltunk ki Szimlában elsőosztályú kupénkából, hogy — egyetlen fillért sem fizettünk, míg visszafelé egy kis közbejött kellemetlenség miatt mégis csak le kellett szurkolnunk két rupiát — ötven helyett. Két rupia! Lám ez volt az a tizenöt centiméter, ami még hiányzott David kívánsága beteljesedéséhez!

Szimla kellemes kis város. Nem csoda, hogy a kormány itt tölti idejének legnagyobb részét, a fenyvesek

árnyékában s a hegyi levegő hűvösségében. A Delhi-i hivatalos körök minden rideg feszességét átplántálták Szímlába, a társadalmi állás, rang minden súlyával s a ruházkodás megfelelő törvényeivel egyetemben. Az emberek megdöbbenve meredtek szöges cipőinkre és rövid khakinadrágunkra; különböző nézetek is merültek fel, hogy micsoda fajzat lehet vajjon „ez a két különös fiatalember“ s hogy vajjon milyen joga lehetnek itt, az előkelő Szímlában. Állami tisztviselők méltóságteljes hitvesei kocsiztak el mellettünk riksáikban, (amelyet négy látványos díszuniformisba öltözött kuli vitt) és gögös lornyonokon át vizsgálgattak minket. Mi viszont olyan hajlongással és mosolyokkal nyugtáztuk e modortalan hölgyek érdeklődését, hogy az eredménnyel, — mondhatatlanul dühös arckifejezésükkel, — a legteljesebb mértékben meg lehattünk elégedve. Még az Y. M. C. A.-ban is (ahol majdnem ingyen kaptunk szállást) a hibátlan tökélyvel öltözött keresztény ifjak szinte elájultak az ijedtségtől, amikor cserkésznadrágban és kabát nélkül robogtunk be a vacsorához.

Az afgán konzul csírájában fojtotta meg minden kívánságunkat, mielőtt még elmondhattuk volna őket. „Tökéletesen kizárva — a legutóbbi Kaiber-szorosi gyilkosságok óta megszűnt a vízumkiadás, — végtelenül sajnálja, — alászolgája.“ — Mi persze nem nagyon bántuk. Kashmirba el lehetett jutni, már pedig Kashmir sokkal fontosabb és sokkal romantikusabb város, mint Kabul. Így hát megint belevetettük magunkat szokott vasúti jegycsatáinkba és elindultunk Kashmir kapuja: Ravalpindi felé.

Másnap reggel Lahore közelében, David olyan pokoli fájdalmakkal ébredt, hogy jajgatásaiból ítélve, legalább is kolerája lehetett. Ez a halálos ragály India legveszélyesebb réme, még pedig teljes joggal, mert hirtelenül és rendkívül heves mértékben szokott fellépni és — színre vagy társadalmi állásra való tekintet nélkül, — néhány óra alatt lekaszálja áldozatait, hacsak nem

alkalmaznak idejekorán megfelelő ellenszereket. A legtöbbet használt, — még a betegség megelőzésére is alkalmas — gyógyszer az erős alkohol. Ha kolera dühöng, a részeges embernek nincs mitől tartania, ha valaki már megkapta, — a legjobb barátja a whisky.

Minthogy tisztában voltam ezzel, az étkezőkocsiba tuszkoltam a szerencsétlen Davidot, annyi whiskyt rendeltem neki, ami hat embernek is elég lett volna és megittam vele az utolsó csöppig. Ez az adag azonnal megtette hatását. A gyormorfájás ördögét így hát kiűztem volna a purgatórium tüzével, de a gyógymód majdnem olyan súlyosnak bizonyult, mint maga a betegség, — hiszen maga Bacchus se maradt volna józan ennyi whiskytől!

Lahoreban át kellett szállnunk és az új vonat új hadállásváltoztatási fortélyokat vont maga után egy elsőosztályú kupé érdekében. A lógás legjobban bevált eszközének eddig a *láthatatlanság* bizonyult; most azonban, mikor egy ingadozva botorkáló, tökrészeg egyént kellett keresztülvonszolnom, illetve lökdösnöm egy zsúfolt pályaudvaron, felszállásunk éppoly kevésbé maradhatott titokban, mint mondjuk, egy rezesbandáé. Én azonban mindenféle esetleges következményektől függetlenül, belöktem Davidot egy elsőosztályú kupéba, illetőleg annak mély és kényelmes bőrdíványára, ahol aztán a koleragyógymód következményeként azonnal elaludt.

Amikor aztán a kalauz hozzánk érkezett, a pam-lagon elnyúlt ifjú lilavörösre gyúlt arca csodatévő álarcnak bizonyult! Könnyes szemmel mutattam halálosan beteg öcsémre (mind a ketten kifejezetten szőke típusok vagyunk, mindössze két év korkülönbség van köztünk és így állandóan kétségbevonhatatlanul fivéreknak tartottak bennünket) és megmagyaráztam a kalauznak, hogy sorvasztó láza és legyöngült-sége ellenére Kashmir hűvös hegyeibe viszem a fiút, mert végső kétségbeesésemben mindent el akarok követni, hogy megmentsem fiatal életét. A vasúttársaság

jó szívéhez fohászkodom tehát, hogy vigyék el Pendzsab halálthozó síkságáról pénztelen, nagybeteg öcsémet és pénztelen, kétségbeesett, szegény magamat.

A kalauz szíve mélyéig megindult. David arcára pillantott — *nagyon* vörös volt. Megérintette a homlokát, — *nagyon* tüzelt.

— Szegény fiú! — mondotta elérzékenyülten, — én magával érzek! Utazzék vele addig, amíg csak akar. Van a táskámban egy üveg konyak, — talán jót tenne neki egy korty!

Amikor megjött a „korty“ (a jó kalauz egy söröskancsót töltött meg vele), nem a szegény beteg fogyasztotta el, hanem a szegény beteg kísérője, hiszen az előbbi melodráma után neki is erősen szüksége volt egy kis szíverősítőre. Meg aztán a kolera ellen Indiában minden kínálkozó alkalommal harcba kell szállni.

Amikor Ravalpindiben kiszálltunk, megláttuk, hogy utunk célja, Kashmir völgyének fantasztikus fővárosa, Srinagar, még kétszáz mérföldnyire van innét és csak egyetlen hosszú és kanyargós hegyiúton közelíthető meg. Az az összeg, amennyiért Srinagarba szállítottak volna bennünket, többszörösen meghaladta egész vagyónunkat; ilyen csekélységeken azonban mi nem szoktunk fennakadni. Egész életünkben vágyódtunk e poétikus völgy, „Ázsia paradicsoma“ után, amely elérhetetlennek látszott, mint maga a mennybolt; és most, hogy ilyen közel vagyunk vágyaink megvalósulásához, csak nem fogunk megijedni rongyos kétszáz mérföldtől? Felszíjztuk a hátizsákunkat és nekivágtunk gyalog a kashmiri útnak, abban a biztos meggyőződésben, hogy valaki valahogy majd csak megkönnyőrül rajtunk. Szokás szerint így is történt. Még a külvárosban utólért bennünket egy súlyos, döcögő teherautó; integetésünkre megállt és egy rupia, meg egy csomag cigaretta ellenében a bennszülött soffőr hangulata olyan hőfokra emelkedett, hogy helyet csinált nekünk a bőrülésén és átvitt bennünket a híres Yhelum River alagutakkal, hidakkal, serpenti-

nekel megszakított, százhatvan mérföldnyi látványos útján egész Baramuláig. Itt megnyílik a hegyszoros és eléd tárul a világ leggyönyörűbb völgye!

XVIII. Kashmir völgyében.

Tavaszi volt és hajnali hét óra, amikor David és én nekivágtunk az utolsó negyven mérföldnek Srinagar felé. A terebélyes diófák, melyek beárnyékolják a Baramulán át vezető utat, elzárták előlünk az eget s a kilátást is a környező vidékre. Aztán egy helyen hirtelen széthajlottak az ágak és Kashmir völgye elénk tárult. A távolban zöld tenger hullámozott: sarjadzó rizsültetvények üde, nedves földje, integető rezgő nyárfák tavaszi zöldje, a hegyoldalra kúszó fenyvesek mély sötétzöldje, — zöld, zöld, zöld, víztől itatott s a tavaszi napsütésben csillogó zöld mindenütt. Mindkét oldalon szűz hóval borított hegyfalak tornyosodtak, párhuzamosan, végig a völgy mentén. Ez már nem a Sierra Nevada volt, sem a Mont Blanc, vagy a Matterhorn, — ez a Himalaya-hegylánc volt, amely a felhőkbe szúrta 6—7—8000 méter magas csúcsait, ameddig a szem ellátott. Valóban az elmúlt századok költői helyesen nevezték ezt a völgyet: „gyöngyökbe foglalt smaragd“-nak . . .

Jól választottuk az évszakot; május volt. Minden hegyoldalaról körtefák fehérén virágzó ágai nyúltak bele a pipacsmezőkbe, amelyek bíborvörösre tarkázták a föld szőnyegét. A folyam, amely később vadul zúgott a Yhelum-szoroson át, itt még szelíd Avonként folydogált a buján tenyésző, felséges iriszek partjai között. Olyan volt ez a ragyogó virág, mint valami ragályos kór: kiirtott minden növényt, ami az útját keresztezte, — mindent, kivéve a harcos vadrózsát, amely még az irisszel is szembe mert szállni és fehér és rózsaszínű virágait vetette harcha az egyeduralomért!

Első nap gyakran szakítottuk meg vándorutunkat, hogy csörgedező patakok friss vizéből igyunk, vagy felmászunk valamelyik szederfára és jóllakjunk nagy, zamatos gyümölcsseiből. A lakosság ilyenkor rendkívül csodálkozott méltatlan viselkedésünkön, körülállt és úgy bámult fel az ágak közé, a két mordotalan fehér sahibra. Csodálkozásuk a legnagyobb mértékben indokolt volt, hiszen Kashmirt szinte kizárólag az angol hadsereg tisztjei és missziós hölgyek látogatják, akiknek igazán nem szokásuk országutakon szederfákra mászni, amikor megéheznek.

Ezek a megszakítások egyre gyakrabban ismétlődtek, úgyhogy uzsonnaidőre még csak Petannál, egy festői falucskánál jártunk, alig húsz mérföldnyire Baramulától. Itt aztán szállást kerestünk egy csinos, kényelmes, virágos kert közepén épült villaszerű kis vendégfogadóban. Egész nap valódi trópusi tűzzel sütött a nap, de alkonyatkor úgy zuhant a hőmérő, hogy ez eszünkbe juttatta a kétezer méteres magasságot és azt a sajnálatos tényt, hogy kizárólag khaki-inggel és nadrággal védekezhettünk csak a hideg ellen. India perzselő síkságain több ruhára még csak gondolni is elviselhetetlen lett volna. A „lefekvés“ egyszerűen anynyiból állott, hogy az ember levette a trópusi sisakját és kinyújtózott a lehetőleg csak vászonlepedővel borított, párnátlan ágyon. Itt fent, a hegyek közt azonban, ebben az évszakban, mely még nem érett nyárrá, ilyen hideg és spártai ágyakban nem lehetett aludni; ezért úgy vigasztalódtunk, hogy a két szoba összes szőnyegeit és piros gyapjűfüggőnyeit összehordtuk az ágyunkba. A terítők és szőnyegek hatalmas halmazába bugyolálva, szörnyen élveztük a hűvös éjszakát, az első hűvös éjszakát, amelyben — Szimla kivételével — Davidnak Kína és nekem Madrid óta részünk volt.

Amikor időnként turisták robogtak el mellettünk autóbuszaikon, mindig csodálkoztam: hogy tudják ilyen könnyedén elintézni ezt a völgyet. Később rájöttem. A túristák Srinagarba siettek és a főváros érde-

kességével szemben a vidék tájszépsége valóban alulmaradt. Ez a különös nagyváros ugyanis nemcsak természeti szépségekben gazdag, de víziutak és kertek és hidak közötti fekvésével felveheti a versenyt Velence bűbájával is. A Kelum-folyó osztja ketté, mely hét híd alatt szalad frissen és kecsesen, s himbálja a gondolák hadát, mint a Grand Canale, — igazán, olyan ez a város, mint az Adria Királynőjének színes és felfordult mása.

Már az első pillanatban annyira hatott ránk ennek a fantasztikus városnak újszerűsége, hogy valóságos forgalmi akadályt képeztünk az „Első Híd“-on, amint elbűvölve bámultunk lefelé a folyón, a többi hat híd, a festői vízművek és a partokat szegélyező különös házak panorámája felé.

Soha utas Srinagarban nem volt még olyan kevéssé tisztában leendő szállása felől, mint mi. Amikor egy kapu felett angolnyelvű „Polgári és Katonai Ügy-nökség“ című feliratot láttunk, bementünk, hogy megtudakoljuk: van-e a városban Y. M. C. A., ahol szállást kaphatnánk.

Hátizsákunk és egész megjelenésünk, amelyre erősen ráütötte bélyegét a hosszú utazás, természetesen felkeltette a pult mögötti angol tisztviselő érdeklődését.

— Misszionáriusok önök, vagy az Y. munkásai? — kérdezte, tekintetében némi gúnnyal.

— Az Üdv hadseregének ezredesei vagyunk! — feleltem roppant komolyan.

— Azért kérdem, — magyarázta az angol, — mert aki amerikai eddig még itt járt, az vagy az egyik volt, vagy a másik.

Biztosítottuk róla, hogy mi egészen újfajta amerikaiak vagyunk.

— Hol fognak megszállni? Srinagarban nincsen Y. M. C. A.! — kezdett érdeklődni a tisztviselő.

— Reméljük, hogy a radzsa rögtön meghív ben-

nünket palotájába, mihelyt megtudja, hogy a városba érkezünk.

— Hoztak magukkal legalább valami sátrat, arra az esetre, ha a Radzsa ezt elmulasztaná?

— Nem.

— Van ágyneműjük, vagy egyéb felszerelésük?

— Nincs. Összes poggyásznak két fényképező-gép, de lemez nincs bennük.

— No, hát a szállásom közelében van egy sátor. Teljesen fel van szerelve és valami Bornard doktorra vár, akinek a jövetele egyelőre késik. Remélem, nem lesz kifogása ellene, ha egy-két napig maguk használják majd.

— Oh, biztos vagyok benne, hogy ezt elvárja tőlünk és direkt követelni fogja! — feleltük, David és én szinte egyszerre.

Így kerültünk hát a szállásunkhoz, — a felszerelése valóban semmi kívánni valót nem hagyott hátra.

Lakott akkor Srinagarban egy Mr. C. nevű amerikai, — kitűnő ember, jóindulatú lélek és megértő szív. Amikor meghallotta az ügynökségtől, hogy két új amerikai látogató érkezett a városba, rögtön meghívott bennünket ebédre. Elmentünk a megadott címre és egy fejedelmi hajóházba nyitottunk, tetőkerttel, hosszú tarka gondolával és tökéletes inassereggel, mely fogadott és vezetett bennünket. Házigazdánkat rögtön rendkívüli módon érdekelte csavargói pályafutásunk; ragaszkodott hozzá, hogy költözzünk a lakásába és maradjunk, ameddig csak akarunk, hiszen van három vendégszobája és egy vagy két külön fürdőszobája is. Boldogan elfogadtuk meghívását és még aznap este otthon éreztük magunkat a „Szerencsefia“ nevű hajóházban, amely szerintünk a legteljesebb mértékben rászolgált nevére.

A most következő napok élénk ellentétben álltak a megelőzőkkel. Nem kellett már többé vörös függönyökkel takaródnunk, vagy szederfa tetején ebédelnünk. A csavargóélet az egyetlen megoldás olyan

ember számára, aki — mint mi — igazán közelről akarja megismerni a világot; de azért egy kis alkalmi visszaesés a fényűző jólétbe — mégis csak egészen kellemes dolog! A hajóház élete fokozott gyönyörűség volt az elmúlt hosszú hetek után, amikor David és én olyan szörnyű takarékosan éltünk. A „Szerencsefiá“-n az ember csak tapsolt egyet és már rohantak is minden irányból a rabszolgák. Egy taps az inasunknak szólt, — kettő: a csónakos boynak, — három: a fürdő-boynak, — négy: a gondolának. Mr. C. jól felszerelt ruhatára rendelkezésünkre állt s így belevethettük magunkat Srinagar külföldi kolóniáinak kellemes és mulatságos társadalmi életébe. Mindenre inkább el voltam készülve Kashmir völgyében, mint az olyan jellegzetesen nyugati sportra, amilyen a golf — és a város szívében remek golfpálya várt ránk, ahol majdnem naponta játszottunk. Persze, nem volt könnyű dolog a labdára figyelni, mert körülöttünk hófedte hegyóriások sorakoztak körbe és magukra vontak minden figyelmet, amit a golfütőre kellett volna összpontosítanunk.

Golf e csúcok között — újdonság volt. Lovaglás a virágzó völgyeken át — valóságos gyönyörűség; szmoking és klubélet — jóleső változatosság, de a sok boldog óra között a legboldogabbak mégis azok voltak, amelyeket a gondolánkban töltöttünk. Kecses kis jármű volt, könnyű, mint egy canoe, felette kartontető és puha párnák kárpitozták. Órák hosszat ringatódtunk benne mi hárman, Srinagar vízi utain. Ázsia Velencéjében ugyanis alig van ucca; a közlekedés céljaira csatornák egész hálózata szolgál. Zöldelő partok között kanyarognak ezek a csatornák és diófa-ligetek alatt, melyeknek ágai átívelnek a víz fölött és hűvös, zöld alagutakat képeznek a halkán síkló csónakok fölé. Itt ágakba keretezett hindú szentély ragyog a csendes víztükör felett, amott a lombsátor résén át az ezüstszürke Himalaya csillog-villog egy más világ napsütésében...

Mr. C. azok közé a ritka emberpéldányok közé tartozott, akik — bárhogyan is igyekeznek — képtelenek elkölteni a jövedelmüket. Még lovagias szolgálataink ellenére is hatalmas fölöslegei maradtak. Sokszor körüljártunk a Yhelum folyó fölött függő műkereskedéseket és fillérekért vásároltunk össze gyönyörűen faragott bútorokat, ritka keleti szőnyeget és olyan puha, rugalmas kasmirsálakat, amiket egy gyűrűn is keresztül lehetett húzni. Az egyik üzlet mohamedán tulajdonosa ritka kegyben részesített: kiterítette előttünk legdrágább kincsét, egy nyolc négyzetméteres, tiszta selyemből szőtt, régi, pávakék perzsa-szőnyeget. Ez a szőnyeg kétségtelenül műkincs volt, — Mr. C. azonnal alkudni kezdett rá. Legnagyobb csodálkozásunkra a kereskedő erélyesen visszautasított minden árajánlatot, ami valóban egyedülálló jelenség volt a keleti kereskedelemben nyert tapasztalataink közt.

Amikor a kereskedő észrevette, hogy álmodozva bámulok a Tadzs Mahal falon függő képére, odahozta Jehan sah és Mumtaz Mahal elefántcsont miniatűrportréit, amelyeket a márványkriptában töltött romantikus éjszakám óta annyit kerestem és annyira vágytam. Most végre megtudhattam tehát, hogy nézett ki „Álmaim Asszonya“. A kortól sárgult képek olyan elragadóan finomak és gyönyörűek voltak, hogy nem tudtam ellenállni és felajánlottam értük vagyonom felét. Ez az összeg azonban még meg sem közelítette a vételárat és bizony a képek nélkül kellett volna elutaznom, ha Mr. C. — amint észrevette, hogy milyen *rettenetesen* vágyódom a miniatűrök után, — titokban meg nem veszi és másnap reggel a reggeliző tálcámra nem teszi őket.

Négy gondolásunk szinte sohasem pihent. Miután a napot azzal töltöttük, hogy fel-alá eveztünk a Yhelum-folyón, alkonyatkor gyakran kimentünk még a Dal-tóra és a párnákon elnyúlva vitettük magunkat a hullámokkal, míg a naplemente parazsa megfakult

a lángoló vízen és a hold az amfiteatrum-szerű falak fölé emelkedett. Gondolásaink ilyenkor többnyire le szoktak vinni bennünket a csillogó víziösvényen Shalimar kapuihoz. Egész életemben sok dalt hallottam már e híres kertről és valami kis paradicsomfélének képzeltem. A valóság nem ábrándított ki! Mongol császár készítette ezt a kertet kedvenc királynőjének és a kertművészet minden kincse egyesült benne mindazzal, ami a természetben szép és jó — míg az egészből csobogó vizek és zöldelő virágok bűbajos hőskölteménye lett. A levegője nehéz illatoktól terhes és a csörgedező szökőkutak muzsikájától dallamos. Nyári éjszakákon srinagari ifjú szerelmes párok lopóznak át a lótoszos tavakon a kert márványkikötőjéhez. Oh, boldog kashmiriak, akik ilyen romantikus környezetben élvezhetik szerelmüket!

Első Shalimar-kerti holdfényes éjszakánk után új szépségeket találtam Laurence Hope híres indiai szerelmes verseiben, főleg abban, ahol a hűtlen kedvesétől elhagyott összetört szívű szerelmes Shalimar kertje után vágyódik, mert ott csókolta meg utoljára a szépséges, sápadt kezeket . . .

XIX. Ladakh.

Hogy valaki valaha is belefáradjon ilyen fényűző, gyönyörű életbe, bizonyára hihetetlennek látszik, pedig két hétbe se telt és a fenséges, hideg, sápadt, változatos Himalaya hegylánc elcsalt bennünket elvarázsolt völgyünkből. A távoli eget ostromló jég-hegyek szava kezdte már elnyomni a Shalimar szökőkutainak halk duruzsolását. Szemünk egyre ritkábban pihent környezetünk szépséges költészetén — és egyre gyakrabban azokon az álmodó hegyóriásokon, melyek a távolból csillogtak felénk. Mintha azt mondták volna:

— Ide! Ide! Gyertek el abból az illatos völgyből és töltsétek meg tüdőtöket gleccsereink lehelletével. Élmény és kaland vár rátok hófedte csúcsainkon. Hát gyertek már!

Végül is megadtuk magunkat. Elhatároztuk, hogy elhagyjuk az Éden kertjét és felesküszünk a Himalayara. Mr. C. szentül meg volt győződve róla, hogy örültek vagyunk, ha megválnak ettől az élvezetes, korlátlan vendégszeretettől, hogy elmerüljünk a hegyvidék viszontagságaiba; de mi túlságosan éhesek voltunk új szenzációk új színterére, új veszélyeire, — semhogy le tudtuk volna küzdeni ezt az éhséget.

Felkerestük barátunkat az angol ügynökségen és megkérdeztük, hogy miféle különleges hegyitúrát ajánlhat nekünk.

— Az Amernath barlangja csinos kirándulás! — indítványozta.

— Ugyan kérem, — feleltem gúnyosan, — hisz oda minden turista elmegy! Bennünket nem érdekelnek a tömegkirándulások. Mije van raktáron olyasmiben, ami magas, nehéz és veszélyes? Valami például ott azokon a vad hegyeken?

— Na igen, itt volna persze Ladakh, dehát az nem jöhet számításba.

— Mi az a Ladakh? — kérdeztük David és én egyhangúan.

— Kashmir egyik tartománya a Himalayán túl, a tibeti oldalon. Igen vonzó vidék. Tudtommal az egyetlen olyan ország a világon, ahol egy nőnek több férje van.

— Mi-i-i? — kiáltottam.

— Komolyan! Ezt polyandrianak, többférjűségnek nevezik.

— Oh, hiszen ez remek!

— Csakhogy kétszázötven mérföldnyire van innen, — egyenesen keletre Srinagartól — és kétszázötven mérföldnyire vissza, s csak egyetlen keskeny ösvérút vezet fel, amely olyan magasan emelkedik,

Leh főuccája.

Fent az egykori rajah palotája, mely ma üresen áll.

Lamayuru, Tibeti falu.

mint az Alpeselek. Egyébként az év legnagyobb részében még ezt az utat is hó és jég borítja.

— Nagyszerű!

— Azonfelül három hegyláncon kellene átkelniük, mintegy négyezer méternyi magasságban!

— De, hiszen ez gyönyörű!

— Ez a világ legmagasabb lakott vidéke. Némely helyeken ötezer méter magas és a hőmérséklet nyolcvan fok körül váltakozik naponta és minden harmadik ember szerzetes és csak tizenkét idegen látogathatja évente és —

— Várjon csak, várjon! — ordítottuk, — csak tizenkét idegen mehet oda évente? De hiszen akkor egész biztosan elmegyünk és legyen jó fiú, kérem és mondjon el mindent arról a Ladakhról, amit csak tud és ne ugráljon annyit fel-alá.

A hivatalnok tényleg nagyon szíves volt, elénk terítette Ázsia térképét és vagy egy órát beszélt nekünk a világnak erről az elvárársolt kis pontjáról.

A térképen hatalmas emelkedést láttunk, amely észak felől ékelődött Afganisztán és Tibet közé. Ennek a felső részén terül el Kashmir. Magas és nagyrészt járhatatlan hegyláncok sora vonul keresztül északról délre és osztja két egyenlő részre az államot, amelyek India és Kína természetes határát alkották mindig. Száz év előtt azonban a sikh-ek, a síkság egy harcias törzse átkelt valahogy a hegyfalon és amikor keletre értek hódító körútjukon, elfoglalták Tibet nyugati részét. Ez ma Ladakh. Minthogy azonban fekvése folytán teljesen el van szigetelve Kashmir befolyásától, ma külsőségeiben, társadalmi berendezkedésében és vallásában éppen olyan hamisítatlanul tibeti, mint amilyen mindig is volt a történelem folyamán. A lakosságnak például ferdén metszett szeme és kiálló pocacsontja van. Még copfot is viselnek. Szóval röviden: kínaiak!

Minthogy ezt az országot csak soknapos, fáradságos

ságos utazás után, lovon vagy gyalog, hómezőkön, sivatagon át lehet megközelíteni, az idegenek „tömege“, amely felkeresi, nem mondható éppen nagy-nak. Meg aztán az a terméketlen állam olyan nehézségek árán tudja csak ellátni vendégeit élelemmel, vagy szállítóeszközökkel, hogy évente mindössze tizenkét fehér látogatónak engedélyezik csak az utazást. Ez a legfőbb oka annak, hogy Ladakh, geológiai érdekessége és a föld népei közt egyedül álló fajtájú lakossága ellenére elkerülte azt az érdeklődést, amelyet megérdemelne.

Leh, a fővárosa, háromezernégyszáz méter magasságban épült a felhők közé és abban különbözik Rómától, hogy mindössze három út vezet hozzá. Mint-hogy azonban mindhárom legfeljebb olyan hegyiponnyk számára használható, amelyek mászásban, úszásban és csúszásban egyformán jártasak, az „út“ kifejezés kissé túlzott. Az egyik út Yarkandból vezetett, ez számunkra megközelíthetetlen volt, a másik a Tibet-i Lhasszából, ez idegenek számára tilos, így hát az egyetlen megmaradt lehetőséget, a harmadik utat kellett választanunk, mely Srinagarban, Kashmir völgyében kezdődik és kétszázötven mérföldön át kanyarog sziklák és hegyszakadékok közé fel, Lehig. Mint-hogy úgysis Srinagarban voltunk már, ez az út volt számunkra a legalkalmasabb.

Bár sok minden egyebet is megtudhattunk volna, többre már nem volt szükségünk. Hiszen már abban a percben elhatároztuk, hogy elmegyünk Ladakhba, amikor az ügynök a többférjűséget említette. Az ötszáz mérföldes út oda-vissza és a négy-ötezer méternyi magasságok nem ingathatták meg elhatározásunkat. Kéthetes lelkiismeretes hajóház-beli lustálkodásunk után úgysis szükségünk volt már egy kis testgyakorlásra. Az idő kérdése se nagyon izgatott, — abból több volt nekünk, mint minden egyébből. A „költ-ség“-rovat volt az egyetlen, ami számításba jöhetett.

— Ha gyorsan és olcsón utaznak, fejenként het-

venőt dollárból meg lehet oldani az ügyet! — világosított fel a hivatalnok.

David és én levegő után kapkodtunk. Összes vagyunk se tett ki ennyit. Ehelyett tehát egy ötletet ajánlottam.

— Ujságírók vagyunk, — vallottam be — és anyaggyűjtés céljából akarjuk megtenni ezt az utat. Tudósításainkat számos napilap közli majd és így abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy a „Polgári és katonai ügynökség“-et az amerikai nyájas olvasók nagy tömegének ajánlhatjuk, — feltéve, hogy megéri nekünk. (Ez persze szemenszedett hencegés volt, mert bár elszórtan küldtem is néhány cikket az Államokba, sőt csekket is kaptam Marseillesbe a „Rajná“-ért, meg a „Matterhorn“-ért, tudtommal körülbelül annyi olvasóm lehetett, mint mondjuk a görög Bibliának.)

A tisztviselő azonban intelligens fiatalember lévén, felismerte jószándékunk értékét és beleegyezett abba, hogy féláron felszerel bennünket a szükséges használati cikkekkel és élelmiszerkészlettel, ha viszonzásul megemlítem ebben a könyvben. Így hát engedték meg, hogy azonnal leszögezzem, miszerint:

„A Polgári és Katonai Ügynökség a legértelmesebb és legelőzékenyebb ügynökség egész Kashmirban. Ha Ön azt akarja, hogy látogatása a Völgyben tökéletes sikerrel járjon, — forduljon bizalommal hozzájuk!“

Miután egyedül szándékoztuk kiszolgálni magunkat, — személyzetünket egy szakácsra mérsékeljük; mert szívesebben gyalogoltunk és hálni a földön is tudtunk sátor helyett, — beértük két teherhordó lóval és az az elhatározásunk, hogy élelmiszer szükségletünket útközben cserekereskedelem útján szerezzük majd be, kiadásaink újabb csökkentését jelentette; ilyenformán elértük a túra költségvetésének legalsó határát, amit ötven napon át napi hatvan centet jelen-

tett. Még így, ez az összeg is felemésztette vagyonom nagyobbik felét, de ki törődik az ilyesmivel? A sors mindig barátom volt! Különben is, Kashmir elragadó hely volt arra a célra, hogy visszafelé jövet ott éhen halhassunk.

Úgy látszik, a város összes szakácsai tudomást szereztek Ladakh-i kirándulásunk tervéről, abban a percben, amikor az elhatároztatott; az a tény ugyanis, hogy kijövet az iroda előtt már egy tucat jelölt rohamozott meg bennünket, ezt bizonyította. Mi azt választottuk ki közülük, aki tudott angolul és állítása szerint mester volt a pirítós-sütésben. Mohamednek hívták, de ezt a szép nevet mi rövidesen „Mo“-re rövidítettük, később „Mózes“-sé nyújtottuk, majd végül, — abból a meggyőződésből kiindulva, hogy az ilyesmivel sikerülhet őt esetleg a félholdtól a kereszthez téríteni: megmaradtunk a „Szent Mózesnél“-nél. Tapasztalt vezetésével nagymennyiségű lekvár-, fűszer- és olívaolaj készletet szereztünk be, de a pirítós kenyérhez szükséges lisztről teljesen megfélejtkezünk. A magunk számára egy terítőt vásároltunk, továbbá egy nagy üveg tintát és fejenként egy-egy új fogkefét. Így minden eshetőségre kellőképpen felfegyverkezve, készen álltunk az ötszáz mérföldes és hat hétig tartó Himalaya-gyalogtúrára.

Szent Mózes és csekély poggyásunkat beraktároztuk hát egy holdfényes éjszakán a kis bárkába, amelyen Genderbalig, útunk első állomásáig akartunk eljutni. Aztán felhúztuk a vitorlákat.

Más költőien szép éjszakák emléke lassan elkopik, — de ezé örökre belénk vésődött. Míg David és én, fáradtan a napi munkától leheveredtünk a bárka fenekére, két fáradhatatlan evezősünk átvitt a Yhelum hét hídja alatt, a holdfényben fürdő, összevisszadobált házak mentén, amelyek ebben a világításban még furcsábban hatottak, mint nappal. Egy bennszülött hangszerekkel kísért, daloló nászmenet óriási gondolában síklott el mellettünk, amelyben húsz gondo-

lás evezett és a szívformájú evezőlapátok minden mozdulatnál megvillantak. A gondolát papírlampionok lepték el és jázmin-girlandokkal, dahlia-füzérekkel volt díszítve, amelyek a vízbe értek és hosszú vonallal jelezték a csónak útját a csillogó habokon. A dalos jókedv vidám lármájával húztak el mellettünk és hagytak el minket, aztán a muzsika s a kacaj foszlányai egyre halkabbak lettek, míg végül a távolság elnyelt minden hangot s átengedte a tavat a csöndnek — és nekünk. Az éjszaka végtelen békességében siklottunk tovább a Dahl hűvös-nyugodt tükrén s a szél, meg a lótuszvirágok oly halkán suttogtak körülöttünk, hogy álomba ringattak bennünket.

Amikor elértünk a Scind-völgy végére — az első megmászandó hegylánc kapujába, — a Zogi szorosba jutottunk, amely — bár csak 3500 méter magas, — India egyik leghirhedtebb hegyi útja. A félsziget trópusi esője itt hóvá dermed és állati hullák és emberi sírok hosszú sora tanuskodik a szoros vérszomjas hajlamairól. Tényleg, éppen aznap, amikor arra jártunk, éppen előttünk emelkedett ki a hóviharból egy elmúlt évben ittveszett szerencsétlen kuli holtteste. Ez a látvány már önmagában is elegendő lett volna ahhoz, hogy elrontsa hetek óta tartó jókedvünket, de hogy aztán tökéletesen megkeserítsék az életünket: az eget borító felhők a szoros tizenhat mérföldnyi útján végig jégesőt zúdítottak ránk. Nem tudtunk magunkhoz térni ezen a háromezeröttszáz méter magasságban átvirrasztott éjszakán sem. Patakokban zuhogott az eső a tábortűzre, a szél letépte sátrunk ponyvatetejét, a hideg a velőnkig hatolt és csak a Mr. C. nemesszívű adománya: egy nagy üveg brandy mentett meg bennünket a pusztulástól.

Másnap reggel a sarki vihar visszavonult a hegyekbe és valóságos júniusi nap foglalta el helyét! Milyen más világ járta a hegyláncnak ezen az oldalán! Az emelkedéseket erdő és virág borította, a lejtőket kopár pusztaság — és így volt aztán egész utun-

kon Lehig; csak itt-ott őrizte meg egy kis oázisfoltcska a vidéket attól, hogy valóságos sivatag legyen belőle. Szorosunk nemsokára meredek sziklafalaktól határolt szakadékba szűkült, amelynek mélyén dühöngő, zúgó hegyipatak üvöltött. Nap-nap után haladtunk az öszvérösvényen egy ilyen hegyszorosban, s csak délben és este pihentünk meg apró falvakban, amelyek egymástól tíz-húsz mérföldnyire épültek elszórtan olyan helyeken, ahol a sziklafalak szétnyíltak s egy kis helyet hagytak nekik.

A tizedik napon végre elértük a Lehig vezető út legmagasabb pontját: 4300 métert! Erről a magaslatról száz mérföldnyire is ellátni a Himalaya hegyláncaira minden irányban. Négyezerháromszáz méter, — a legtöbb hegységen a csúcsok csúcsa, — ezen a vidéken többnyire csak fennsík, ahonnan a magaslattól még emelkedni kezd. Körülöttük mindenfelé hétezer méteren felüli csúcsok s az egyik közülük, megszámlálhatatlan mérföldnyire tőlünk észak felé, a nyolcezerhatszázhusz méter magas Godvin Austen, amelynél az egész világon már csak a Mont Everest magasabb. Nincs egy fa, egy fűszál ebben a végeláthatatlan birodalomban, mert eső is csak ritkán esik. E helyett hihetetlen gazdagságú színpompa tobzódott: ragyogó narancssárga-, piros- és bíborszínű, függőleges erek húzódtak a sziklafalon felfelé, míg belevesztek a hófelhőkbe és a hó diadémjába.

E harmadik és legmagasabb hegylánchoz tapadva, elértünk az első tibeti faluba, Lamayuruba és ez az érdekes község valami idegen világot tárt elénk. Napokon át csak terméketlen gránitot láttunk, elképzelhető hát meglepődésünk, mikor egyszerre öntözött rizsföldek friss zöldje ötlött a szemünkbe. A lakosság kunyhói és odui arra a kőszirtre épültek, amely egyenesen a szakadék fölé hajlik, míg a legmagasabb szikla peremén a „gomba“-k, vagyis lámalokostorok egy szép példánya székel, — itt él az egyetlen papi és világi hatóság, amelyet ez az ország ismer.

Alig hogy megállottunk egy kis tisztáson, a függő falú árnyékában, — a férfilakosság már lejött a szirt csúcsáról és körülállt bennünket; csupa igazi ladakhi volt, kínai arcvonásokkal, hosszú és bő, szürke gyapjúruhákban. Mindegyik férfi ékszerekben pompázott, ezüst fülbevalóik a vállukig csüngtek, színes nyakláncaik a derekukig. Még a legszegényebb öszvérhajcsárnak is volt egy-két karkötője. Ettől függetlenül azonban, az átlagos Lamayuru-beli polgár a pizsoknak és a szürkességnek olyan szimfóniáját képviselte, hogy még ezek az ékszerek sem csinálhattak holmi délceg jelenséget belőlük.

Még kevés fehér embert láttak életükben, — olyat, aki mint mi, csak egy szolgálval és öszvérek nélkül utazott, — még egyet sem. Köröskörül meglepődött kiáltások hangoztak, amint végignézték, hogy leszereljük a ponnykat, előszedjük a főzőeszközöket, sőt sajátkezüleg segédkezünk a lakoma elkészítésében. Mikor aztán a magunk egyéni módszere szerint hozzákezdünk a tálaláshoz, a bámész polgárok szoros gyűrűben fogtak körül és szinte lenyüggözve meredtek arra a rejtélyes szertartásra, amellyel a rántottát elkészítettük. Másnap reggel arra ébredtünk, hogy minden ablakban és háztetőn kíváncsi falusiak hemzsegetek, akik a szirtre épített házaikból lenézhetnek ránk, miközben mi mosakodtunk és öltözködtünk. Soha azelőtt és azóta nem öltöztem még ekkora nézőközönség előtt. Minthogy ez a látvány szemmelláthatólag elbűvölte őket, David és én — művészi ráadásként, — a szappan, fogkefe és fésű szokatlanul bőkezű használatával is kedveskedtünk nekik.

A mintegy száz méternyivel magasabbra épült kolostor tetején vöröskámzsás szerzetesek hemzsegetek tucatszámra; amikor azonban észrevették, hogy erődjük felé kezdünk kapaszkodni, rögtön szétfutottak és elbújtak. Sötét alagutakon, létrákon és meredek lépcsőkön, majd folyosók rejtelmes útvesztőjén botorkáltunk keresztül, míg egy pap vezetésével a legbensőbb

szentélybe értünk, ahol megint világos volt. Itt aranyból, fából, bronzból készült Buddha-szobrok guggoltak kövéren és bandzsán néztek a füstölgő tömjénre, meg a tompafényű rézedények sorára, amelyeket olajjal és gabonával töltve, áldozatként állítottak eléjük. Éppen csak annyi világosság volt, amennyi a vidám színű és művészien faragott falú szoba fantasztikus, rejtelmes légköréhez kellett, mely megragadta képzeletünket, de egyben vissza is taszított. A falakról szörnyű démonok vigyorogtak és hasonlóan ijesztő álarcok függtek a mennyezet gerendáiról is. A buddhizmus lámai változatát a bűvészet, varázslat és bálványimádás vallásának mondják és ez a szentély valóban kitűnő példáit adta ezeknek az elemeknek. Imazászlók és -kerekek díszítették az épület minden részét; papi vezetőnk útközben minden ilyen kereket megpergetett és megengedte nekünk, hogy saját számlánkra mi is kövessük példáját. Bár az életünk eddig nem volt túlságosan kellemetlen, egy jó szó Buddhánál sorsunk érdekében tényleg nem árthatott.

Most egy nagy terembe vezettek bennünket, ahonnan sok-sok hang mormolása hallatszott ki; ott ült hosszú padosorokban a kolostor egész lakossága, — mintegy kétszázan, — és szent könyveik egyes részeit énekelgették. A „könyvek“ nagy, félméteres nyomtatott kártyalapok csomagjaiból állottak és amikor egyet elolvastak, mindig a csomag legaljára tették. Hangoknak ilyen bolondos zűrzavarát soha életemben sem hallottam még, de abban a percben, amikor beléptünk, azonnal elült. A diákok, — serdülő fiúktól nagyszakállú vénekig, — ránk bámultak, mi meg visszabámultunk, — igazán nem tudom, melyikünk félt jobban a másiktól.

A szirt másik oldalán át vezettek le minket a kolostor-útra, ahonnan sikerült lecsúsznunk egészen a szakadék fenekére s ott újra a Leh-i útra értünk, amelyen még tarkább hegytorkokon át, még szörnyűbb

hőségben, még meredekebb szorosokon és kopárabb sivatagokon keresztül folytattuk utunkat.

Most Ladakh szívében jártunk, — valóban, nincs a földön vidék, amelyet ehhez lehetne hasonlítani! Mintha az egész ország darabokra szakadozott volna. A hegyek, — amelyek itt mindennél magasabbak — romokban hevernek és az Indus-folyóba siklanak, amely Niagaraként zúgott mellettünk. Fent a szirtekre régi citadellák és csúcskoronázó várak romjai tapadtak, ami azt bizonyítja, hogy négy évszázad előtt, mielőtt még Lhassza elkergette a feudális urakat, Ladakh sokkal népesebb és hatalmasabb állam volt, mint ma. Ezek az egykor oly gőgös erődök ma merő romhalmaz és még hozzájárulnak ahhoz, hogy a vidék úgy nézzen ki, mintha darabokra töredezne.

A légkör ritkasága az oka Ladakh egy másik furcsa jellegzetességének: különös klímájának. A páramentes levegőréteg olyan ritka, hogy sem a trópusi nap sivár hőségének nem tud ellenállni, sem megőrizni nem tudja a lenyugvó nap melegét. Következésképpen hol rendellenes hidegtől, hol rendellenes kánikulától szenved. Nyáron például, a mi kirándulásunk idején, nappal százhusz fokot mutatott a hőmérő napsütésben és éjszaka negyven fok alá süllyedt. Egy felhő árnyéka dermesztő hideget hozott, holott egy perccel előbb még tikkasztó hőségtől szenvedtünk. Télen viszont, amikor pedig alig esik hó, naplemente után nem ritkaság a fagypont, pedig ugyanaz nap délben még nyolcvanöt fok volt! Következésképpen David és én azzal töltöttük időnk nagy részét, hogy a kabátunkat hol levettük, hol fölveltük, — levettük, fölveltük, levettük, fölveltük, — ha eleget akartunk tenni e szélsőyes időjárás követelményeinek.

Egy délután — tizenhat nappal azután, hogy Srinagarból elindultunk, — az útunk egyszerre csak váratlanul bekanyarodott és mi hirtelen Leh-be topantunk. Legalább is azt hittük, hogy Leh-be. Ám ez csak csalóka ábrándkép volt, mert a radzsa hatalmas

és a város fölötti hegycsúcsot koronázó kastélya még tíz mérföldnyire volt innét. Még négy óra hosszat kellett átlábolnunk a bokáig érő homokon, amíg végre a bejáráshoz értünk, átsegítettük teherhordó ponnynkat a kapu félméter magas küszöbén és megállhattunk a világ legkülönösebb városában, az összes szempárok gyűjtőpontjában.

XX. Leh különös története.

„A világ legmagasabb lakott területe“, — ez az a megjelölés, amire Ladakh és Tibet szomszédos része igényt tarthatnak. Szállásunkon, amelyet a város szélén ütöttünk fel, több mint két mérföldnyire voltunk a tenger színe felett, bár ez a legalacsonyabb fennsíkok közé tartozott, mert a lakosság túlnyomó része még ezer-ezerötszáz méterrel magasabban lakott. Szinte hihetetlen, hogy vannak emberek, akik nemcsak megélni tudnak évről évre ilyen magasságban, de gyereket, tehenet, rizst és árpát is tudnak nevelni ebben a légkörben. Hogyha ezeknek a fennsíkoknak lakói leereszkednek a háromezernégyszáz méter magas Leh-be, nem időzhetnek ott soká, hiszen bizonyára szenvednek a levegő sűrűségétől és sietnek felkapaszkodni az otthonukba, ahol a levegő „normális“.

Az ország jellegzetességeinek megfelelően, a tízezer lakosú Leh fantasztikus és festői városka, amelyben össze-vissza épült és dűledező kőkunyhók rugaszkodnak el egymástól. Mindenesetre nagyon büszkék a Fő-utcára, erre az egyenes, széles útra, amelyet nyárfasor szegélyez és amelyen száz különféle fajból és vallásból összeverődött tömeg hullámszik. A város ugyanis nincs messze attól a helytől, ahol India, Oroszország és Kína találkoznak össze s ennek a közelségnek bizonyítékait a bazárok körül tolongó nép arcvonásai és öltözte szolgáltatják.

Lehben volt alkalmunk közelről megfigyelni egy átlagos ladakhi polgár életét; úgy találtuk, hogy országuk abnormis körülményeihez képest igen megvannak elégedve az életükkel. Ha nincs is igazi nyomor ebben az esőtlen államban, az a földterület, amelyet öntözni lehet, szigorúan korlátozott s ez aztán megszabja az élelmiszer mennyiség és következésképpen a népesség számának határait is. A harmincötezer négyzetmérföldnyi területen csak harmincötezer ember lakik és bár mindenki átlag egy négyzetmérföldnyi földdarab termékeiből táplálkozhatik, a kenyérharc mégis állandó és nehéz. A születési arányszám csökkentésének egyik eszközéül már évszázadok előtt meghonosították a többférjűséget és ez a különös szokás ma komolyan megalapozott intézmény. Amikor egy ladakhi leány férjhez megy, alaposan meg kell gondolnia a dolgot, mert nemcsak a szülei szíve választottjához megy feleségül, hanem annak összes fivéreihez is. Bár a nők a nemzedékek tapasztalatai révén megszokták már a három-négy férj „kezelését”, ha hat fivér is van, vagy esetleg még több, bizony nehéz lehet ilyen sok férjet egyformán tisztelni és egyformán engedelmeskedni nekik. Vannak persze körülmények, amelyek megkönnyítik az ilyen többfejű háztartás belső életét, amennyiben a legidősebb fivér a család feje és szava — törvény. Ő az összes gyermekek törvényes apja és ő felelős az őket megillető elhelyezkedésükért a társadalomban. Dacára számos férjeinek, az asszony sokat van egyedül, mert a ladakhi férjek többnyire házön kívül vannak elfoglalva. Ha valamelyik férj hazajön, kint hagyja cipőit a küszöbön, s ez intőjel a férjvetélytársaknak, hogy most nincs bent a helyük; csak a legidősebb fivér, — akinek cipője szent és sérthetetlen, — zavarhatja őket. Nem csoda persze, hogy olyan kevés a gyerek. De ez talán rendjén is van így, hiszen kevés gyermek biztos az apjában — Ladakhban.

David és én persze rettenetesen vágyódtunk arra,

hogyan bejussunk egy ilyen, többférjű háztartásba. Az ott állomásozó misszionárius nem tudott segíteni rajtunk, mert az a néhány család, amellyel ő jóban volt, már áttért a keresztény vallás érdektelen és közönséges egyférjű házassági rendszerére. Egyik helybeli kereskedőnek kellett hát megoldania problémánkat. Miután néhány rupia ára élelmiszerre volt szükségünk, David és én nekivágtunk szent Mózesnek a piacnak és mielőtt beszereztük volna szükségleteinket, tolmácsunk segítségével minden árustól megkérdeztük, hogy vannak-e férjkollégái. Ha a válasz igenlő volt, felajánlottuk, hogy nála vásárlunk, ha cserébe abban a megtiszteltetésben részesít, hogy meglátogathatjuk a családját. Ilyen módon rövidesen egy igen előzékeny kereskedőre bukkantunk, aki nemcsak, hogy több férjtestvér egyike volt, de azonfelül a háztartás feje is. Elvezetett bennünket a legfejedelemibb kőházhoz, amit Lehben láttunk, néhány percre a városon kívül és (némi határozott, veleszületett előkelőséggel és azzal a tudattal, hogy most valami mulatságos élményt szerez nekik), bemutatott bennünket a feleségének, három férjfivének és két közös kisfiúknak. Az asszony és a gyerekek bámmészán meredtek ránk, a férfiak mosolygó arccal üdvözöltek.

Amikor beléptünk, épp az ebédet készültek felkészíteni és szent Mózes, aki nyilván gondolataink között olvasott, rábeszélte házigazdánkat, hogy ültessen le bennünket is a család asztalához. Bár meg vagyok győződve róla, hogy mi voltunk az első fehér vendégek ebben a házban (néhány arrajáró idegent, ösvérhajcsárt stb. leszámítva), úgy látszik, felsőbb rendű lényeknek tekinthették a fehér emberfajt, mert bár bőségesen elláttak bennünket rizzsel és kovásztalan kenyérrel, semmiféle ékesszólással sem tudtuk rábírnunk őket arra, hogy velünk fogyasszák el ételüket.

Az asszony túltengő ékszerállományából ítélve, ezek az átlagosnál gazdagabb emberek lehettek. Önagysága ugyanis valóságos kétlábon járó ékszerkirakat

volt. Több méter hosszú, tarka gyöngysorain és a barbár gyűrűk és karkötők szokott terhén kívül, a legművészebb türkizekkel kirakott fejdísz viselte, amit életemben láttam. Ez a nélkülözhetetlen és mellőzhetetlen fejdísz ugyanis a ladakhi asszony megjelenésének legfontosabb alkatrésze. Még a legszegényebb ember felesége, vagy leánya, — ha egyébként rongyokban jár is, — sem mondana le a piperének erről a kellékéről. Csúcsainál erősen elnyújtott, mintegy tizenöt centiméter hosszú, ferde négyszögű bőrdarabból áll, amely elöl a nő homlokáig, hátul derekáig ér. A bőrdarabot türkizek fokozatos nagyságú sorai borítják, néha kétszáz türkiz is, számuk ugyanis nemcsak a tulajdonos egész vagyonát képviseli, de számos ősök nemzedékeinek vagyonát is! Bár e szokatlan és művészi dísz ékkövei aligha okoznának feltűnést a Rue de la Paix-n, a színük gyönyörű és tekintélyes értéket jelentenek. A bőrdarabhoz fekete pamutból készült, széles fülfedők vannak erősítve, melyek az arc két oldalán elállva, meglehetősen emlékeztetnek a lovak ellenzőire.

Ez az asszony, — összes türkizeivel, — ha lehet, még ellenségesebb viszonyban volt a szappannal, mint a férfiak. Pávaszerű fejdíszre kimondhatatlanul piszkos haját takart és a félig a fülfedők mögé rejtett arc majdnem csinos lett volna, — ha nem fedi a piszkos több rétege. A ladakhiaknak megvan a mentségük, hogy miért nem fürdenek télen: túlságosan hideg van; mire nyár lesz, addigra viszont már elszoktak tőle. Következésképpen sohasem vetik le a ruhájukat, legfeljebb akkor, amikor már lerothad róluk, ami — a látszathoz képest, — legfeljebb egyszer történik meg minden tíz évben.

Kíváncsi voltam, hogy vajjon meg lehet-e vásárolni háziasszonyunk kincseit; felajánlottam hát neki gyűjteménye ellenében ötszáz képzelt rupiát. Visszatartotta. Feleltem ajánlatomat ezerre, majd — férjei nagy mulatságára — egy millióra. Még mindig

hősiesen ellenállt a (képletes) arany csábításának, — erősködött, hogy nem adná el ékszereit semmi pénzért, mert ha megválna a család örökségétől, ősei szellemei egész biztosan elpusztítanák őt.

Még sohasem sajnáltam annyira, mint most, hogy Babel óta ilyen nyelvzavar uralkodik a világban. Száz kérdésem lett volna ennek a különös családnak tagjaihoz, ha szent Mózes hiányos angol tudása és még korlátozottabb Ladakh-i nyelvismeretei nem állják útját kíváncsiságomnak. Az ő gyenge segítségével sikerült megtudnunk, hogy a három ifjabb fivér, akik különben idegenben dolgoznak, most valami vallásos ünnepségre jöttek haza. Az ötödik fivér megszökött a házi tűzhelytől és egy saját ízlése szerinti nőt vett el feleségül. A négy férjnek összesen hat gvereke született; csak kettő maradt életben, ezek közül az egyik a feltűnő hasonlatosságból ítélve, a legidősebb fivér gyermeke, a második valamelyik másiké. Olyan szenvedélyesen könyörögtünk nekik, hogy — bár önagy-sága hangos kiáltozással tiltakozott a különös fekete doboz ellen, amelyben nyilván az ördög lakozik, — végül felgyülekeztek az udvarban és mi lefényképezhattük őket; a négy apa, egy anya és két gyermek jól sikerült felvétele tudtommal egyetlen a maga nemében!

A misszionáriustól később megtudtam, hogy barátaink haladó gondolkozású fivére, aki áttért az egyférjűségre, nem maradt kivétel, sőt hirtelen iskolát csinált, mert a többférjűséget az új nemzedéknél egyre népszerűtlenebbé tették gazdasági és erkölcsi problémái. Az ifjabb férjek hagyományos hűtlensége folytán egyre jobban lazulnak a családi kapcsolatok, míg a hajadon anyák és ellátatlan gyermekek nagy száma lassanként a társadalmi rend komoly rákfenéjévé növi ki magát. Évről évre fogy a többférjű családok száma, úgyhogy már aligha késik sokáig az a nap, amikor ez a különös szokás elmerül a múltba és minden ladakhi leány saját, külön férjhez jut.

Még mielőtt Lehbe értünk, már nyilvánvaló volt, hogy az állam kormányzatának alapja a vallás. Ladakh, amely tulajdonképpen Tibet egy része, szenvedélyesen ragaszkodik a Buddha vallás lámái változatához, amelyben az anyaország is hisz és kevés olyan kerülete van Tibetnek, ahol a papok és szerzetek annyira uralkodnának a lakosságon, mint itt, a nyugati végeken. Majd minden falunak el kell viselnie egy lámakolostort, amely elárasztja őket vöröscsuhás szerzetesei tömegével, akik megközelíthetetlen szentségükben magasan a nép felett élnek. A kolostorok három-négy évszázad előtt épültek, amikor Lhassza hatalma teljében állott, még pedig a legmagasabb festői hegy-csúcsok legtetetjén, ahol csak nagyon nehezen, néha csak kosárfelvonók segítségével érhetők el. Az ember kénytelen azt hinni, hogy ez a vallás abban az időben szerette az ilyen vigasztalan környezetet és a legvadabb csúcsok közé igyekezett elszigetelni magát.

Minden családból egy fiú valamelyik vallási rendbe lép és így nagyon sok a pap, akiknek semmi gyakorlati hasznuk nincs; következésképpen túlnyomó részük kizárólag vallásos töprengéssel foglalkozik, mely foglalkozást nagy szenvedéllyel űzik, — csak annyi időre hagyják abba, amíg a lámatanítványokat nevelik, hogy mire felnőnek: ők is olyan ügyesen tudjanak töprengeni, mint mestereik.

A lámák azt állítják magukról, hogy természetfeletti erővel rendelkeznek és az elemeken is uralkodnak. A lehi misszionárius kétségbeeséstől vibráló hangon mesélt nekem egy helybeli lámáról, aki tartós szárazság idején esőt ígért, ha ezért kellőképpen megfizetik. Tényleg, igen csinosan díjazták, mire a felhők rég nem tapasztalt, óriási záporosóval élesztették fel a már-már elszáradó vetést; ez persze még megerősítette a papok hatalmába vetett hitet, — a misszió nagy kétségbeesésére. A lámák egyébként pénzt kölcsönző uzsorások és így nem esik nehezükre megkaparintani a megmunkálható földeket. A ladakhi hívó ilyenfor-

mán örök zsákmánya a földi kifosztás, vagy az égi szerencsétlenségek fenyegetéseitől való félelmének.

A nép legelőkelőbb és legszegényebb fia egyformán komolyan veszi a vallást. Minthogy szerintük imákat és fohászokat sokkal gyakrabban lehet ismételni gépiesen, mint gondolkozva, felhasználják ezt a Buddhától kapott engedményt és száz olyan különböző módon forgatják, szövik vagy fonják imáikat az Egekhez, amely részükről semmiféle megerőltetésbe vagy figyelembe nem kerül. Nem az az ember ér el leggyorsabban a Nirvánába, aki legbuzgóbban követi erkölcsi törvényeiket, hanem az, aki a legtöbb imát gyártja. Van az imák közt több olyan ma, amely, ha bizonyos időt szentelnek rá, akármilyen gépiesen ismételgetik is, egész biztosan üdvözt. Ezek közül a legnépszerűbb: „*Om mani padmi hum, om mani padmi hum*“, ami körülbelül annyit jelent: „Oh, Te lótuszvirág szívében rejlő ékszer!“ Az a magányos csepp víz ugyanis, amely minden lótuszvirág kelyhében fellelhető, a buddhista szemében a legtisztább és legmakulátlanabb dolog, melyet Buddhával kapcsolatban említeni lehet; feltételezik tehát, hogy ennek a bőknak végnélküli ismételgetésével megértő és megbocsátó hangulatba sikerül majd ringatniuk a hízélgéssel szemben nem érzéketlen istenséget. Minden háztetőről „*om mani padmis*“-szal teleírt zászló leng, amely felfogja a szelet és az égbe szállítja a háztulajdonos fohászait.

Sokuknak rézcilinderekből készült imamalmuk van, amelyet kézzel hajtanak, amikor munka nélkül üldögélnek, vagy teherhordó lovuk mögött ballagnak. Minden ilyen cylinder nyomtatott „*om manis*“ cédulák ezreivel van tele, tehát a malom minden egyes megforgatása megszámlálhatatlan fohászt könyvel az imádkozó javára. A legszellemesebb ilyen találmány azonban mégis csak a vízimalom, amely néha mázsányi imakendőket pörget, — ehhez képest a többi eszköz valóságos időpocsékolásnak tűnik.

Ezek a gépezetek nemcsak áldást hoznak, de fé-

A Zogi-hágó.

Töllehet csak 3500 m. magas, egyike a legveszedelmesebb indiai átjáróknak.

„Többférjű“ család Ladakh-ban.
Négy férj, egy feleség. Elöl a gyermekek.

kentartják az ördögöt is. Minden falu határán különös építmény látható, a „*mani*“, amely mintegy két méter magas, két méter széles és három métertől egy mérföldig terjedő hosszú falból áll. Ezt a falat teljesen betetőzik az „*om manis*“-szal teleírt lapos kis kövek és — bár rendkívül áldásos azoknak, akik végigsétálnak a fal mentén, — még sokkal hatásosabb abból a szempontból, hogy távoltartja a falutól az ördögi lelkeket. Ugyanis minden rossz szellemnek, éppúgy mint minden rossz embernek végig *kell* mennie a fal mentén és ez a tény megőrzi a községet esetleges megszállásoktól. Azonfelül az ördögöknek, amennyiben egyáltalán el mernek menni a fal mellett, feltétlenül jobboldalt kell haladniuk, miért is szükségképen minden ladakhi polgár kínos gonddal ügyel arra, hogy kizárólag balodalt lépkedjen, hacsak nem akar valami démonba botlani, mely találkozás minden körülmények között elkerülendő!

Leh közelében egy tíz méter széles és egy mérföld hosszú *mani* van, amelyet becslésem szerint félmillió imakő tetőz be. Ha mármost tekintetbe vesszük az ország terméketlenségét, semmi kétség, hogy ezt a falat legalább három nemzedéknek kellett építenie.

A „*mani*“ után a legtekintélyesebb vallásos építmény a „*chorten*“; ennek a szent kőoszlopnak olyan alakja van, mint egy megfordított répának, másfél-hat méter magas és tucatszámra látható majd minden falu előtt. A nagyobb „*chorten*“-eket gyakran használják halott papok síremlékéül, akiknek a csontjait elégetik, porrátorik, majd agyaggal keverve, apró „*chorten*“-eket gyúrnak belőlük s aztán rendes kis halmazokban helyezik el őket a nagy „*chorten*“ belsejében. Én nem tudtam ellenállni a kísértésnek és megszántságtelenítettem egy ilyen síremléket, hogy megszerezsek magamnak egy befőzött lámát s hazavihessem ritka műkincsként. Visszafelé azonban teherhordó lovacskáink, hátán kincsemmel, leszaladt az útról az Indusba és a szegény láma odaveszett.

Leh nemcsak kereskedelmi, de vallási központja is az országnak és itt lakik a „Skushok“, Bakolának (Buddha egyik szent kortársának) élő megtestesítője, aki a kerület legszentebb és legnagyobb lámája. Mielőtt a *Skushok* a Leh-i kolostorkerület ura lesz, mint egy harmincszor kell meghalnia, csak azért, hogy legutolsó halálhelyének szomszédságában, előkelő családban újjászülethessék. Ha a *Skushok* halála után, megfelelő idő elmúltával, a kolostor vénei találnak egy olyan gyermeket, aki igényeiket vagyon és születés szempontjából tökéletesen kielégíti, akkor azt megvásárlják eltávozott Mesterük újjászületett utódjának; és hogy a népek megelégedésére bebizonyítsák, hogy ez az igazi szent, eléje helyeznek a néhai láma személyi hagyatékából néhány tárgyat, még pedig idegen tárgyak közé keverve. A gyermek állítólag sohasem hibázik, amikor kiválogatja és felismeri a „saját“ dolgait — nyilván azért, mert a vének erre előzőleg gondosan betanították . . .

A szerencsés véletlen épp akkor vitt Lehbe, amikor a gyermek-Skushok-ot készültek felszentelni a helyi lámakolostorban. Ilyenkor az új láma tiszteletére olyan ünnepséget szoktak rendezni, amilyen csak egyszer esik egy emberöltőben, három napig tart és nagy távolságokból is hazacsábítja a lakosságot (köztük kereskedő-házigazdám három fivérét is).

Ezen az emlékezetes napon, — mielőtt kivitték volna, hogy megmutassák a tömegnek, — a templom belső szentélyében helyezték el a díszbe öltözött kisfiút, ahol eléje járultak az összes alárendelt kolostorok rendfőnökei és viszonzásul, — áldásaként, — színes kis szövetdarabkát kaptak tőle. Egy leeresztett rácsan keresztül figyeltem az egész szertartást. A hangulat valóban ünnepi volt, amihez nem kis részben járult a „derengő, vallásos világítás“. Az arany szobrok és olajos rézkorsók tompán csillogtak, démonok rikító kínai képmásai és a pokol borzalmait ábrázoló freskók borították a falakat, míg a mennyezetről olyan torz

ördögálarcoknak százai függtek, amelyeneket már Lamayuruban is láttunk. Az egyetlen üde és szép jelenség ebben a hátborzongató díszekkel és ördögarcú papokkal megtömött szobában a selyemruhás gyermek volt, aki édes arccskájával és ártatlan szemeivel egy apró szeráfra emlékeztetett. Nem lehetett több négyévesnél és bár ez a természetellenes élet itt szem-melláthatólag untatta, úgy látszik, már beletörődött és szinte férfias bátorsággal viselte.

Amikor kivitték az udvarra, szőnyeggel borított emelvényen álló trónjához, ahonnan végig kellett néznie az ünnepséget — a várakozók százai ünnepelték forró lelkesedéssel. A térség közepén hatalmas, — a bennszülöttek árpaborával színültig töltött — urnák állottak és körülöttük férfi- és nőtáncosok forogtak és hajladoztak. A gyülekezet férfitagjai, imakerekeiket pergetve, sűrű sorokban ülték körül a teret, míg a nők, akik legszebb türkiz fejdíszeket viselték, csoportosan álldogáltak a sarkokon. A bort olyan bőkezűen töltögették mindenkinek, hogy Leh egész lakossága már naplemente előtt tökrészeg volt és bár egyáltalán nem viselkedtek gyerekesen (ezt egy ladakhi sohasem teszi), nagyon vidáman és lelkesen örültek az új Skushoknak. A dobok és sípok zenéjére ünnepélyesen lépkedtek körbe a táncosok, alkalmilag egy-egy oldal-lépést vagy csuklómozdulatot is tettek. Minthogy azonban kupáikat egyre töltögették, rövidesen úgy berúgtak, hogy táncuk tétova botorkálássá fajult, — mely tény a nézők aligha állapíthatták meg, hiszen maguk is sokkal részegebbek voltak már, semhogy észre tudták volna venni a különbséget.

Közben a kisbaba mélységes álomba merült trónusán. Amikor nevelője felemelte a párnák tömegéről és visszavitte az ijesztő, ördögökkel megtömött „játszószobába“, a gyermek az öreg pap nyaka köré fűzte karjait és fejecskéjét széles vállára ágyazta. Dehogy is volt ez istenség, dehogy is emberfeletti szent, — csak egy nagyon természetes és honvágytól szen-

vedő kicsi fiú volt, akit az ilyen megerőltető nap után sokkal jobban érdekelt ágyacskája, meg a tejbekásája, mint a rábizott akol lelkiüdvössége.

Nem tudtam ellenállni a vágynak és követtem a gyermeket a kolostorba, — különben ezen senki sem látszott fennakadni. A komor trónteremben senki sem volt rajtunk kívül; engedélyt kértem hát a szerzetesdajkától, hogy lefényképezhessem a kis kerubot, amit ő kegyesen meg is engedett és királyi pompájában egy napsütötte helyre állította kis védencét. A gyermekisten mozdulatlanul, derűsen és bátran nézett szembe a géppel és úgy látszik, Buddha rámosolygott vállalkozásomra, mert az előhívott lemez minden részletében tökéletesen ábrázolja az Ég e kegyelt gyermekének édes, átszellemült arcocskáját. Később aztán beküldöttem a kolostornak egy ilyen megnagyított arcképet — ma biztos ott lóg már a falon, az ördögálarcok között.

Már alkonyodott ezen az emlékezetes délutánon, mikor az apró főpap, a szerzetes és én visszatértünk a csendes hálóterembe. Amikor az aggastyán látta, mennyire vonzódok a kicsikéhez, megengedte, hogy bennmaradjak, amíg lefekteti. Ölembe vettem az álmos gyermeket, lehúztam róla sárga díszruháját és egy nagy gyapjúsálba burkoltam. Most meleg árpakását hoztak be egy tányéron és egy nagy fakanál segítségével megettettem kicsi védencemmel ízletes vacsoráját. Mellettünk ott állt a megfeketedett régi bölcső, amelyben már a Skushok hajdani megtestesüléseit is ringatták. Beletettem az álmos szempillájú angyalkát, a kezébe adtam fababáját és mindkettőjüket betakargattam egy bolyhos báránybőrrel. Míg a külvilágból csak halkan szűrődött be a muzsikások vad, fantisztikus zenéje és a tömeg zürzavaros lármája s a nyugati Himalayas felől besütött a rácsos ablakon át egy utolsó, búcsúzó napsugár, én ott álltam a csöpp szent mellett és édes álomba ringattam ezt a drága kis istengyermecket.

XXI. Vissza a földre.

— ugyanazon az úton át, amelyen jöttünk, — minden egyébnek mondható, mint vidámnak. Idejövet tizenhat napig vándoroltunk, de most takarékoságból úgy határoztuk, hogy tíz nap alatt tesszük meg az utat, tehát feleannyi idő alatt, mint ahogy a turisták rendszer körülmények között megtenni szokták. Meg vagyok győződve róla, hogy Srinagarig való loholásunkkal rekordot teremtettünk, mert ennél gyorsabban menetelni, — fizikailag lehetetlen volt. Hajnalban kelünk, hegyszirteken és folyókon rohantunk keresztül, még ebédidőre sem pihentünk meg, — szárított barackot rágszálva rohantunk tovább. Az éjszakai gyalogolás itt különösen veszélyes lehetett, mert a szűk utak, amelyeken nem volt korlát, — holott többnyire szakadékok mentén kanyarogtak, — még nappal is elég bizonytalanok. De mert makacsul a fejünkbe vetjük, hogy keresztülviesszük ezt a magunkszabta megérőltető tervet, sohasem álltunk meg, mielőtt el nem értük az aznapra kitűzött célt, akármilyen későre is járt már az idő.

Minthogy utazásunk alatt két-három naponként ponnykat kellett cserélnünk, rövidesen végkép letettünk róla, hogy meg tudjuk jegyezni magunknak a számos lónevet és a lósport teljes elnevezéstárát: „Whinny“-re és „Ninny“-re építettük le. Valamelyik reggel, — félúton voltunk hazafelé, — szent Mózes átvette a vezetést Whinnyvel, míg az epekedő Ninny hátul maradt velünk. Egyébként útközben nem igen kellett a csomagszállító ponnyokra ügyelni, mert biztoslábú kis állatok voltak és megvetettek minden „vezetést“. Ninny azonban feljegyzésre méltó kivételt ké-

pezett. Kihasználva azt, hogy nem figyelünk rá, álmosan a menet élére ballagott, túlközel ment az út meredek széléhez, megcsúszott és poggyásunkkal, élelmiszerkészletünkkel, továbbá besózott lámánkkal egyetemben lebukfencezett a mintegy hat méter magas szirtről, egyenesen a tébolyult sebességgel hömpölygő Indus-folyó hullámaiba. Kétségbeesetten küzdött a borzalmasan sebes árral, hogy partot érjen és így véleményünk szerint, csak egy kevés segítségre volt szüksége a megmeneküléshez. Nem törődünk az esetleges következményekkel: előre rohantunk, lecsúsztunk a meredek lejtőn a vágató folyóig, derékig beleálltunk a vízbe és amikor a kifulladt állat hozzánk ért, gyorsan megragadtuk a sörényét. Most hősies közelharc kezdődött, mert az örvényes hegyifolyó minden erejével el akarta ragadni tőlünk a ponnyt, míg David és én teljes erővel kapaszkodtunk bele, hogy visszatartsuk. Sajnos, nem voltunk méltó ellenfelek, a folyó hatalmas erejű árával szemben. Feldühödve vakmerő kísérletünkön, mellyel el akartuk ragadni tőle zsákmányát, — az Indus most már utánunk kapott és ha nem menekülünk előle, bennünket is magával ragad sístergő árával, mint ahogy elragadta a szegény, kétségbeesett ponnyt is. Belekapaszkodtunk a partba és még láttuk, amint a tehetetlen kis állat előbb egy kiálló szirthoz ütődött, — aztán magával ragadta az ár és eltűnt szemünk elől.

Vagy egy félóráig túlságosan kimerültek voltunk a harctól és legyengültek az ijedségtől, semhogy fel tudtunk volna kúszni a meredek parton. Kibujtunk dermesztő-vizes ruháinkból és megszáritottuk őket a napon, úgyhogy mire visszaértünk, drámai módon kimosott ingeink és nadrágaink ismét rendbejöttek. Micsoda félbolondok voltunk, amikor így, majdnem vesztünkbe rohantunk, csakhogy egy megszenstségtelelített láma hamvait, egy fél báránytetemet meg egy lábast megmenthessünk! És ha összes poggyásunk odaveszett volna? A ponnyval együtt körülbelül hu-

szonöt dollárt érhetett, már pedig minden valamirevaló temetés többbe kerül!

Aznap este éhesen maradtunk és talán több más estén át is megcselekedhettük volna ezt, ha nem közeledik a gyorssegély egy pompás lovasmenet képében, amelyet Wingate őrnagy, Ladakh angol parancsnoka vezetett Leh felé. Az őrnagyot nagyon kellemes embernek ismertük meg Srinagarban és most, különösen a fennforgó körülmények között, viszontlátása felett érzett elragadtatásunk nem ismert határt! Az arcunkat díszítő, alig egyhónapos szakáll ellenére meghívtak bennünket arra a hivatalos bankettre, melyet egy szomszédos falu előljárósága adott az őrnagy tiszteletére. Ha egy kicsit nagyobb mennyiségeket kebeleztünk volna be, mint amennyit az illem törvényei ilyenkor engedélyeznek, meg vagyok győződve róla, hogy Wingate őrnagy szemet hűnyt felette, hiszen kétségkívül ő is tudta, hogy — hosszú-hosszú idők óta ez volt az első étkezésünk.

Legközelebbi állomásunk Sonamarg, még harminc mérföldnyire volt innét, túl a Zogi-szoroson. Azt reméltük, hogy ott találkozunk majd egy csomó kashmiri ismerőssel; szent Mózeszt hátrahagytuk tehát a magányos ponnyval, mi meg vezető és élelmiszer nélkül, nekivágtunk az útnak, amelynek végén remélhetőleg már vár ránk a gondviselés

A szorost olvadt hó és megdagadt hegyipatakok árasztották el. Jéghideg esőben áztunk és szél szagatta csepegő ruháinkat. Két, alig vánszorgó, elázott, félig megfagyott csavargó voltunk, mire felkerestük és megtaláltuk barátainkat. Azonnal elláttak bennünket meleg ruhával, meleg vacsorával és puha ágyakkal, másnap pedig egy hatalmas csokoládétortával felpakkolva, engedtek tovább utunkra.

Ennyi késedelem folytán csak a tizedik estén értük el a „Srinagar — 25 mérföld“-állomást. A dolog úgy festett, hogy nem sikerült megoldanunk tíznapos programmunkat. David azonban elhatározta, hogy

valahogy mégis el kell kerülnünk a végleges bukást. Aznap telihold volt, így hát felkerekedett vacsora után, egész éjszaka gyalogolt és hajnalban, huszonnégy mérföldes út után, beállított az ügynökségre! Másnap reggel én is követtem.

Amikor összetalálkoztunk Srinagarban, nem tudtuk eldönteni: melyikünk boldogabb, hogy végre „otthon“ lehet megint. E szokatlan utazás után azt a fensőbbiséges és hiúságunknak hízelgő gyönyörűséget éreztük, amelyet bizonyára minden kutató érzett már, mikor, — még ha csak pusztá jégmezőket fedezett is fel, — megborzongott attól a tudattól, hogy elsőnek lépett erre a földre. Sokezer amerikai járt már Indiában, sokan Kashmirban is, de mi ama boldog kevesek közé tartoztunk, akik meglátogathatták az emberiségnek e különös árváit s Ladakhnak e fejtetőre állított, felhőkbe nyúló fennsíkját, mélyen bent, a Himalayas szívében.

Ez a hatheti távollét, úgy látszik, még fogékonnyabbá tett bennünket Srinagar bájai iránt és bűvkörében egyre újabb kifogásokat igyekeztünk találni a maradásra. Én úgy éreztem, hogy a magam számára elég ürügy az üres zsebem; az üres-zseb-ürügy azonban rövidesen tévesnek bizonyult. Nemcsak, hogy az ügynökségen jóval kevesebbet tett ki a számlánk, mint amennyit (mirabile dictu!) vártunk, de sikerült eladnunk a felszerelésünket is és az összeg, amit kaptunk érte, kétharmada volt annak, amennyiért vettük! Így tehát kitűnt, hogy nemcsak, hogy nem álltam pénzsűkében, de a történetek után még mindig maradt hatvanöt rupiám, azaz tizennyolc dollárom.

Minthogy most megint felvetett bennünket a pénz, időt és fáradságot nem kímélve, nekiláttunk egy hajóház beszerzéséhez. Mióta megláttuk a „Szerencsefiá“-t, a srinagari hajóház-élet paradicsomi állapotnak tűnt nekünk. Számos ilyen jármű volt éppen kiadó; nemes versenyre uszítottuk tehát tulajdonosait, hogy leszorítsák javunkra a bérösszeget és ki is

vettünk egy tökéletesen bútorozott hajót, — két hálószobával, két fürdőszobával, ebédlővel, nappalival, tetőkerttel, konyhával, öt cseléddel, gondolával és megfelelő étkezésekkel, — mindezt fejenként napi egy dollárért!

Az első négy napon David és én alig hagytuk el asphodel-ágyainkat, még csak barátainkat sem értesítettük, hogy visszatértünk a vadak közül. Amint bealkonyodott, megtömtük gondolánkat párnákkal és mint holmi egyiptomi faraók, a Dal-tóra vitettük magunkat, ahol végignézhettük, amint a nap alábukik a hegyek pereme mögé; majd a Shalimarhoz csónakáztunk, amelyet hat hét előtt annyira megszerettünk, — aztán besötétedett és mi lassan hazatértünk, hogy másnap reggel kilencig átaludjuk az éjszakát, — míg felettünk fűzfák bólogattak és a parton, ablakunk alatt széles ágyakban nyílt az iris. Igazi, korlátlan, tudatos epikuri élet volt ez! Éltünk, csónakáztunk és álmodoztunk, — hiszen holnap megint szegények leszünk, mint a templom egere. Tíz idillikus napot töltöttünk így, minden felelősségérzés nélkül, majdnem mozdu-latlanul. Egyetlen dolog mentett meg bennünket attól, hogy tökéletesen elmeszesedjünk, — mind a ketten szükségét éreztük annak, hogy megírjuk Leh-i kirándulásunk élményeit. Ha akkor tudtuk volna, hogy a „Travel Magazine“ el fogja fogadni David kéziratát, a „National Geographic“ pedig az enyémet, — attól tartok, hogy ebben a kimerült állapotunkban aligha éltük volna túl ezt az izgalmat!

Amikor tőkém négy dollárra csappant, úgy éreztem, hogy elértem a veszélyes mélypontot és kitartottam a húzódózó Daviddal szemben amellett, hogy vissza kell térnem Indiába, mielőtt elfogy az utolsó garasom. David beleegyezett, hogy elkísér. Felszíjaztuk tehát hátizsákunkat, elbúcsúztunk a pipacsos várostól és nekivágtunk megint az országútnak. Alig tettünk meg vagy egy mérföldet a ránk váró kétszázból, amikor hagyományos jószerencsénk már jelent-

kezett. Egy katonatiszt felszedett bennünket az autójára és letett bennünket Ravalpindiben, ahonnan az előző év májusában elindultunk volt.

Négy dollár! — és ezerhatszáz mérföldnyire Kalkuttától, — ez volt a helyzet.

XXII. A Kaiber-szoroson keresztül.

Kaiber-szoros! — Ez egyike volt azoknak a céloknak, — Tadzs-zsal és Kashmirral egyetemben, — amelyek Keletre csábítottak engem, mikor Egyiptomban azon töprengtem, hogy most merre menjek. Mi várhat még szebb rám Ázsiában? Nincs talán még egyetlen hegyszoros az egész világon, amelynek ilyen történelmi multja lenne, amelyet ennyire belengne rég elporladt hadseregek szelleme, amelyet ennyire átítatott volna a romantika, a háború, a vér. Beláthatatlan idők óta ez a szoros India kulcsa. Nagy Sándor és az ő görögjei, a Mogulok és győztes hadaik, az afgánok, a perzsák, az angolok, — a kopár hegyek e hasadékan át nyomultak be és húzódtak vissza megint. Harminc évszázadon át volt a Kaiber-szoros óriási világkereskedelem kapuja. Meghódítása jelentette birodalmak, sőt civilizációk kezdetét és bukását.

India történelmének alig van oldala, amelyen elő nem fordulna a Kaiber név és míg e sorokat írom: a keleti Izlam India felé nyújtja esengő karjait rokonszenvért és támaszért, Oroszország csak az alkalmas pillanatra vár, hogy elárassza a szorost katonáival, — bizony, lehet, hogy a Kaiber a dolgok mai rendje mellett vagy ellen való szolgálataiban még nem is érte el fontosságának tetőpontját!

Anglia keserves tapasztalatokból tanult és azért mindenkinél inkább tisztában van ezzel; hogy tehát keleti birodalmának ezt az Achilles-sarkát megerő-

sítse, végig az egész szorosból egyetlen felfegyverzett táborhelyet csinált, — bevonta katonai országutakkal — és dühödt energiával síneket rakott le ebben a sivár pusztaságban, amely háromezer év alatt nem látott egyéb teherhordó eszközt az öszvérek és tevék csilingelő karavánjainál.

Vagy száz éven át Anglia minduntalan háborúban állott az afgán törzsekkel, amelyek, — ha úgy találták, hogy sikerkilátásaik kedvezőek, — betörték a szorosban át, fosztogatva és rabolva előrenyomultak, ameddig csak mertek, aztán gyorsan visszavonultak és csak néhány szabadcsapatot hagytak vissza a Kaiber fontosabb pontjain, akik rejtekhelyeikről orozva támadva, könnyen szétverhették az üldözőket. Ezek a törzsek valami szent gyűlöletet éreztek mindig Anglia ellen és úgy vélték a legjobban megakadályozhatni az angol beözönlést, ha lehetetlenné teszik, hogy egyes brittek átléphessék a határt. Ez a politikájuk olyan szép sikerrel járt, hogy megőrizték vele Afganisztán függetlenségét. Annyi „látogatót“ gyilkoltak meg és raboltak már ki a szorosban, hogy minden fehér ember, — hacsak nem kíséri katonai védőrség, — nagy ívben elkerüli a Kaibert. Jelenleg szerződés van érvényben, mely szerint az afgánok becsületszavukat adták, hogy kedden és pénteken sem nem rabolnak, sem nem lönek lesből! Ezeket „fedezett napok“-nak nevezik és csak ilyenkor bonyolítják le a forgalmat és kereskedelmet a szoros két végéről, biztonságban.

David és én egy éjszakát utaztunk (persze „lóg-tunk“ szokás szerint!) Ravalpinditől fel északnyugatra és csütörtökön érkezünk meg Peshavarba, a szoros első indiai állomására. A kormányzósági bungalowban szálltunk meg, de az árak iránt nem is mertünk érdeklődni. Valóban, úgy döntöttünk, hogy tizenkét rupiámmal, — melyek közben kilencre apadtak, — helyesebb lesz holmi árszabás-kérdések megtárgyalását későbbre, azaz Kaiber-kirándulásunk lebonyolítása utánra halasztani.

A megfelelő útlevelekkel kezünkben: elkezdünk most már azon töprengeni, hogy hogyan is jussunk át a Kaiberen. Csütörtök este volt már, holnap péntek, „fedezett nap“, — nem volt hát veszteni való időnk. A gyalogséta nem jöhetett tekintetbe, mert az afgán határ, amelyen át akartunk jutni, harmincöt mérföldnyire volt innen, már pedig a késő júliusi hőség egész biztosan megölt volna, mindjárt elindulásunk után. Bár télen kegyetlen a hideg „... nyáron“, — írja a *National Geographic Magazine* egyik munkatársa, — „a naptól égő hegyeknek ez a hosszú forradása olyan, mint egy lobogó tűzhely, vagy megelevenedett pokol. A légréteg tüzes hullámokban bodrozódik, mint a katlanban forralt folyadék felülete“. Ezeknek a soroknak az írója tisztában volt a hőséggel! Én a magam részéről nem is akarom megírni, hogy mennyit mutatott a hőmérő átkelésünk alatt, mert attól tartok: senki sem hinné el nekem.

Szerencsére megtudtuk, hogy a postaautó reggel hat órakor megy el a bungalow-nk mellett. Most vagy soha! Fizetni bizony nem tudtunk volna, de megálltunk az út közepén az érkező kocsni előtt és integetni kezdtünk; amikor a soffőr fékezett és türelmetlenül ránk szólt, hogy mit akarunk, — gyorsan beugrottunk az autóba. Én zsebrevágtam három banánt a reggeliző asztalunkról, mert azt reméltem, hogy a soffőr majd elfogadja tőlem megvesztegetésképen a szeretetadományt. És el is fogadta.

Noha már hét óra előtt elértük a szorost, még a leglassabban vánszorgó karaván is elhagyott bennünket, mert a többiek már éjjel és a kora hajnali órákban indultak, hogy kitérjenek a szörnyű hőség elől. Csak a katonai teherautók, — amelyek kevésbé érzékenyek a temperatúrával szemben, — kapaszkodtak velünk lihegve a hegynek, vagy robogtak lefelé porfelhőkbe burkolva, csikorgó fékekkel.

Egy-két mérföldnyi távolságokon minduntalan gyakorlatozó terekre bukkantunk, ahol angol tisz-

tek oktattak indiai katonákat. Hét óra harminc perckor a nap a szakadék fala fölé emelkedett, — mire minden mozgás azonnal elült. Milyen vigasztalan vidék volt ez, — amerre a szem ellát: sziklák, por és pusztaság. Nem tudok elképzelni még egy helyet a földön, ahol szomorúbb lehetne a katonák élete.

Postautónk a szoros csúcsánál, egy „Lundi Kotal“ nevű, hatalmas falakkal körülvett tábor előtt fejezte be útját és egész banánágak sem bírták volna rá a soffírt, hogy tovább vigyen bennünket. Mindentől függetlenül: útleveleink pontosan megállapították, hogy messzebb nem mehetünk. Mi azonban merő időpocsékolásnak tartottuk volna, hogy elérjünk egy helyre, amely már csak négy mérföldnyire van Afganisztántól és mégse léphessük át a határt; sürgősen hozzáfogtunk hát, hogy kieszeljünk valami módot, amivel ezt a kellemetlen intézkedést meg lehessen kerülni.

A dolog jóval könnyebben ment, mint ahogy képzeltük. India eme kapujában az ügyeletes tiszt úr éppen muzsikás hangulatban volt, amikor kissé tétozva beléptünk az irodájába, hogy mindenekelőtt mély tisztelettel üdvözölhessük, majd egy határátlépési engedélyt rimáinkodjunk ki tőle. Úgy énekelt, mintha nem is lenne kint száztíz fok napban és mintha nem is lenne még kegyetlenebb pokoli hőség bent. Félénkségünk rögtön elszállt, amikor ilyen gondtalan kedélyállapotban találtuk ő ezredességét, — eddig ugyanis az összes brit ezredesek, akikkel Indiában találkozhatni szerencsénk volt, kifejezetten keményszívű és keményszavú úriemberek voltak. Ez nem, — ez énekelt!

— Jó reggelt, fiatalurak, miféle szerencsés véletlennek köszönhetem, hogy látogatásukkal megtisztelnek?

Megmutattuk neki az útlevelünket, lelkes igyekezettel, módfelett vidám arcot vágtunk, nehogy elrontsuk muzsikás jókedvét és hogy emberi lénné varázsolhassunk egy hivatalos minőségben működő ezre-

dest, — végül is nagyon szépen megkértük: legyen szíves, üsse rá a kabuli vizum bélyegzőjét útleve-
lünkrel!

Ez valami olyan együgyű kérés lehetett, hogy az ezredes hangosan felkacagott. Erre fesztelen beszélgetésbe vontuk és megtudtuk tőle, hogy egy hét mulva haza készül Angliába, mert meg akar házasodni. Ezért csattogott hát az imént olyan vidáman ebben a pusztaságban, mint egy kis pacsirta!

Látogatásunk többrendbeli eredménnyel járt. Megmutatta nekünk például menyasszonya fényképét, továbbá hét fogkefét, melyeket a hét különböző napjain használni szokott, aztán meghívott reggelire (bár egyszer már reggeliztünk máma, egy kis utánpótlás aligha árthatott), kölcsön adta nekünk a saját két háttaslovát, a Sikh-i lovasosztagból kirendelt mellénk egy kísézőcsapatot, telefonált a határmenti kisebbik táborba, hogy üdítő italokat készítsenek nekünk és a végén mindent betetőzött, amennyiben bocsánatot kért, hogy sajnós, nem kísérhet és vezethet bennünket! Amikor lóra ültünk, búcsúszavai úgy hangzottak, hogy nem kell visszasietnünk, — az ebéddel majd várnak ránk és egy teherautó rendelkezésünkre áll a hazaszállításhoz, bármikor, amikor parancsoljuk.

David és én mámorosak voltunk. Soha életünkben nem éreztük még magunkat ilyen jelentékeny személyiségeknek, — pompás lovascsapat élén ügettünk, amelynek minden tagja elegáns alak volt, — kezében hosszú dárdával, melynek hegyéről tarka szalagok lobogtak a perzselő szélben.

Örültünk, hogy lépésben járathattuk lovainkat, — a hőség sokkal elviselhetetlenebb volt, semhogy siettetéssel erőltethettük volna őket. Vagy egy óra hosszat lovagoltunk a kanyargó fehér országúton, mindkét oldalon háromszáz méterre felnyúló sötét sziklafalak között, amelyekről hóhullámok ereszkedtek alá táncos csillogással. Amikor az egyik sarkon befordultunk, lábunk előtt hirtelen megpillantottuk a

határmenti tábornak s Afganisztán kopár fennsíkját, mely elnyúlik egészen a Kabulra letekintő messze kék hegyekig. Míg mi a tábornak környező drótakadályok útvesztőjén átvergődtünk, elhozták nekünk az ezredes által rendelt citromszörpöket, aztán felfrissülve, ellovagoltunk a „*Megállj, — afgán terület!*” feliratú tábla mellett és behatoltunk néhány száz méternyire a tilos területre.

Visszaérve *Lundi Kotalba*, siettünk elbújni a perzselő déli nap elől, mely új hólyagokat szívott meztelen térdünkön és heves fejfájást okozott Davidnak. Szavához híven, az ezredes kitűnően felszolgált villásreggelivel várt hűvös ebédlőjében, aztán teherautót rendelt és utasította a sofőrt, hogy ott tegyen le bennünket, ahol kívánjuk; majd elbúcsúzott a két csavargótól, akik nagyon meleg és őszinte hálával köszönték meg összes szívességeit.

Ha az ezredes úr lénye házassága után is olyan szeretetreméltó és előzékeny marad, amilyen röviddel a házassága előtt volt, akkor a felesége lesz a földkerekség legboldogabb asszonya, — hacsak el nem hozza persze hosszabb tartózkodásra *Lundi Kotalba*!

Vacsora után a bungalowban David és én közgazdasági eszmecserét folytattunk. Vonatunk reggel hétkor indul vissza a síkságra és időközben bungalowbeli számlánk fejenként nyolc rupiára fog emelkedni!

Részemről összes vagyonom kilenc rupia lévén, meglehetősen komoly probléma volt, hogy mitévők legyünk. Kiszámítottuk, hogy mennyibe kerülhetett a bennszülött fogadónak ellátásunk beszerzési ára és fejenként körülbelül három rupiában állapítottuk azt meg; így aztán elhatároztuk, hogy ez az az összeg, amelyet, — egy napi kiszolgálási díjjal megtoldva, — fizetni módunkban áll, ha egyidejűleg barátságos viszonyban óhajtunk maradni lelkiismeretünkkel és becsületérzésünkkel.

Lefekvés előtt egy levélkét írtam tehát a szállodásnak, amelyben tudattam vele, hogy pillanatnyi

pénzzavarral küzdő diákok vagyunk, akik nem tudják megfizetni bungalowszámilájuk teljes összegét; mellékelve küldünk tehát fejenként négy rupiát s ez az összeg fedezi körülbelül összes, ránk költött kiadásait. Jósándékunk igazolásául és további törlesztésül ott hagytam továbbá egy teveszőrmellényt, amelyet Kashmirban kaptam, — kicsit kopott volt már ugyan, de a Himalayaban igen használhatónak bizonyult. A Punjabban azonban, ahol a hőség napról napra elolvasztással fenyegette a higanyoszlopot, nem szerepelt nélkülözhetetlen használati tárgyait listáján a gyapjúmellény. Mindenesetre reméltem, hogy a fogadós ügyesebb lesz nálamnál és majd csak talál valami felhasználási lehetőséget ez öltönydarab számára.

Miután összezsomagoltuk hátizsákjainkat, reggel négyig aludtunk, aztán, alávalóságunk megalázó tudatában, — pláne, minthogy bűnünket még hozzá ilyen nyomorult kis összegért követtük el! — kezünkben cipőinkkel, kisurrantunk egy oldalajtón és a pirkadó hajnalban lesietlünk az állomásra.

Bűnözésben éppúgy, mint egyéb dolgokban, — csak a gyakorlat teszi a mestert; ám az indiai vasúti lógásoktól eltekintve, sem Davidnak, sem nekem nem volt még elegendő gyakorlatunk. Ez kitűnt abból, hogy amikor elhagytuk lakosztályunkat, elfelejtettem becsukni a fürdőszobából a hálósobába vezető ajtót; így aztán, amikor egy órával szökésünk után a víz-hordó fiú bejött vedreivel, hogy megtöltse kádunkat, mindjárt észrevette és jelentette, hogy a hálósoba — üres volt. Erre persze a fogadós, akit előző este gondosan felkértünk, hogy ne zavarjon bennünket reggel kilencig (azaz két órával a vonatindulás utánig), azonnal berohant, hogy saját szemével győződjék meg a felháborító jelentés igazságáról.

Vérbenforgó szemmel, izzadságtól csöpögve, sarkában egy csomó kíváncsi naplopóval, — ott talált minket szelíden társalogva a pályaudvaron. Erre néhány percig olyan izgatottan dühöngött, hogy egy sza-

A nagy Imádkozó-fal Leh közelében.
Három nemzedék kezemunkája emelte.

Ladakh-i asszony.

Legfontosabb ruhadarabja a fejdísz, amely drágaköveivel
a család egész vagyonát reprezentálja.

A gyermek főpap, akinek avatásán jelen volt a szerző.

vát sem lehetett érteni. Most egy polgári ruhás angol rendőr közeledett és igen udvariasan tudatta velünk, hogy a bungalow vendéglőse azzal vádol bennünket, miszerint a vezetése alatt álló intézményből számlánk kifizetése nélkül távoztunk. Nem volnánk olyan szívesek, tisztázni ezt a dolgot?

Mi a lehető legőszintébben elmeséltük neki az egész történetet, hivatkoztunk levelünkre és különös hangsúlyt fektettünk a szvetterre. Erre a vendéglős kétségbeesetten hadonászni kezdett. Allaht hívta fel esküjéhez tanubizonyosságul, hogy sem az említett levélnek, sem a pénznek nyomát sem látta, az egész mesét mi találtuk ki. Tíz perc múlva kellett indulnia vonatunknak, ennyi idő alatt nem érhattünk vissza a bungalowba s ha vissza is értünk volna, — a levél persze nem lett volna ott. Szerencsére a vendéglősnek éppoly kevés érzéke volt a hazudozás finomabb árnyalatai, mint nekünk a számlasikkasztás művészete iránt. Kézét öntudatlanul a kabátja zsebébe süllyesztette és én szinte biztosan tudtam, hogy így akarta alátámasztani megtevesztő esküjét, mely szerint a levél *nincs az asztalon*.

Felhasználtam a kínálkozó alkalmat, benyúltam a gyanús zsebbe és kihalásztam onnan a levelet, — borítékját már feltépték, de a nyolc rupia még benne volt. Két fillérért megölt volna most ez az ember, sőt boldogan ment volna utána a bitófa alá, mert abból a kínos helyzetből, amelybe bennünket hozott, — bumerang lett számára! A félszáz ember, akit szócsatánk körénk csalt, tombolva kacagott és a vendéglős — Punjab legbosszúsabb polgára, — miután visszakapta rupiáit, dühtől tajtékozva, elosont.

Az állomásfőnök, aki alig várta már, hogy megszabaduljon annyi felfordulást okozó jelenlétünkől, szívesen beleegyezett, hogy a vonat ingyen szállítson el bennünket, olyan messzire, ameddig csak akarjuk.

A hosszú, izzóan forró Delhi-i utazás alatt David fejfájása, mely a Kaiber tűzkatlana óta egyre kínzóbb lett, most már az elviselhetetlenségig fokozódott, s ami-

kor Lahorebe értünk (ahol tíz hét előtt oly kellemes koleragyógymódban volt részünk), úgy éreztük, hogy nem folytathatjuk tovább utunkat. Ebben a veszélyes helyzetben feladtuk az önmagukat eltartó, szerény csavargók szerepét és felkerestük a város legjobb szállodáját és legjobb orvosát, — már arra is felkészültünk, hogy kábelileg kérünk Amerikából segítséget a családuktól.

Az orvos egy másodperccel sem jött túlkorán. David már önkívületben volt.

XXIII. Padmini hercegnő.

Bár a betegség kitörése, azaz a Kaiber-szoros óta már harminc óra telt el, az orvos napszúrást állapított meg. Négy napig gyötörte pajtásomat a dühöngő láz; ötödik napon csökkent, s a hatodikon eltűnt.

Időközben a szállodatulajdonosból valóságos jótévőnk lett. Amikor meghallotta csavargásunk történetét és megtudta, hogy David súlyosan beteg, ingyen adott nekünk szállodájában szobát és ellátást. Én viszont a magam részéről nem akartam terhelni lekötözően szíves házigazdánkat s így mihelyt David túl volt a veszélyen, zsebemben öt rupiával tovább utaztam Delhibe, ahová barátom közvetlenül felgyógyulása után, utánam szándékozott jönni. Valami heves vágy fogott el, hogy — mielőtt elhagyom Indiát, — meglátogassam Jaipurt, Chitort és Udaipurt, melyek Rajputana fővárosától négyszáz mérföldnyire terültek el délen, — csak azért, mert azt hallottam róluk, hogy romantikus és szép városok.

Mint a Pyreneusok, mint Gibraltár, vagy mint Ladakh előtt — énem óvatosabbik fele hosszú szónoklatokat intézett hozzám ilyen tébolyult, vakmerő expedíció ellen. Hiszen ez a kirándulás még négyszáz mér-

földdel messzebb vinne el Kalkuttától, éppen ilyenkor, amikor erszényem végzetes kiapadására való tekintettel, a legnagyobb sebességgel kellene visszaro Hannahom abba a városba, ahol három hónap óta felgyűlt postámban esetleg új tőkék várhatnak rám!

De a kíváncsiság s a kalandvágy hatalmukba kerültettek. Holmi vasárnapi turista lett már talán belőlem, aki *csak pénzzel* tud utazni? Csavargói kitartásom, amely felett amerikai barátaim elutazásom előtt annyit mókáztak, tényleg olyan silánynak bizonyulna, mint ahogy ők jósolták?

Méltatlankodva intettem le ezeket az önvádakat, amennyiben felugrottam a Delhi-i éjszakai expresszre, kétségbevonva India összes kalauzainak amaz állítólagos jogát, mintha nekik az utasok jegyei iránt kellene érdeklődniük. El is értem biztonságban a fővárost. Megállapítottam azonban, hogy amennyiben öt rupiámmal valóban el akarok jutni Jaipurba, Chitorba és Udaipurba, — a várható vad jegy-, illetőleg jegytelenségi csatákra való tekintettel, meg kell szabadulnom minden poggyászm terhétől. A pályaudvaron el is adtam hát minden ingóságomat, — hűsége fényképezőgémem, zsebkésem és fogkefém kivételével.

A második osztályú vasúti jegy csak Jaipurig tizenégy rupia! Ezért hát kénytelen voltam első osztályon utazni, ingyen.

Egész napom azzal telt, hogy szenvedélyes jeggyűjtőkkel csatároztam, mert rossz szokásomnak, a jegy nélkül való utazásnak híre sürgönyök útján terjedt végig a vonalon. Már nemcsak a kalauzok álltak állandó hadikészenlétben üldözésekre, de ellenőrök, állomásfőnökök, rendőrök is. Ablakokon ugráltam ki és be, vagonokat cseréltem minduntalan és reggeltől estig vitatkoztam és tárgyaltam. Egy különösen makacs kalauz legszívesebben lelőkött volna a vonatról, — ha én nem lököm idejekorán vissza.

Az utolsóelőtti állomáson rossz hírt hozott a vasúti rendőr.

— Jaipurban le fogják tartóztatni. Telefonáltam a rendőrségnek. No, istenvele, fiatalember.

Cseppet sem érdekelték az indiai börtönviszonyok; és mert rájöttem, hogy a törvény minden további megsértése feltétlenül dutyit jelentene, — leugrottam a robogó vonatról és megkértem, hogy üdvözölje nevemben a jaipuri hatóságokat.

Fogalmam sem volt róla, hogy milyen messze vagyok a várostól, s az alkonyat finom hűvösségében nem is igen törődtem vele. Két hét előtt megkezdődött az esős évszak Rajputanában és az időjárás most igazán nagyon kellemes volt. Nem is hiszem, hogy az északi síkságok olyan üdék és zöldek lehetnek, mint ez itt. Az úton víztócsák álltak és százfajta virág tarkította a vidéket. A pávák, amelyek Indiának ezen a részén ezerszámra járkálnak csoportosan és zavartalanul, minden réten és minden bokorban ott terpeszkedtek és rikoltoztak! A szellők érintése gyengéd círógatás volt, holott egy hónappal ezelőtt itt a levegő megperzselte az ember bőrét. Amikor Indiát megismertem: kopár volt, csúnya és szürke; most, hogy elutazom: smaragdba öltözött s az eső bújá kertté varázsolta a pusztaságot. Sohasem élveztem így még gyalogolást, mint ezt. Megszabadultam a vonat kellemetlenségeitől, poggyász nem terhelt, repültem a sötétedő alkonyatban, szabadon, mint a madár... Bizony, Blakenek igaza van: A józanság nem egyéb, mint „gazdag és csúnya vénlány násza a tehetetlenséggel“. Mennyivel mulatságosabb: jegyben járni a Bolondsággal!

Aznap este tíz óra tájban értem Jaipurba és bár egész nap nem ettem egy falatot sem, most cseppet sem esett nehezemre a váróterem vaspadján mély álomba merülni. Másnap reggel az állomásfőnök meglehetősen gyanakvó tekintettel méregetett, úgy látszik, pontosan fedtem azt a személyleírást, amelyet egy le tartóztatandó csavargóról telefonáltak meg neki. Azonban mégsem lehetett száz százalékgig biztos a dolgában, mert nem akart háborgatni.

A reggeli idején az éhezésben rejlő takarékosági lehetőségek minden érdekességüket elvesztették számomra. Elvettem hát egy rupiát az ötből és megkértem a vasúti vendéglőst, hogy adjon nekem ezért a rézpénzért annyi élelmiszert, amennyit csak lehet! Úgy látszik: több szívvel rendelkezett, mint bölcseséggel, mert elém tett egy nagy friss cipót s egy tele dzsemtartót. Mindkét dolog olyan elképesztő gyorsasággal fogyott el, illetve ürült ki, hogy a pincér tétovázni kezdett, mikor az éppen elkészült tojásokra került a sor, mert attól félt, hogy az egész étterem tönkre megy ezen az éhes vendégen.

A Chitor-i éjszakai potyautazás történetét felesleges itt részleteznem. Meglehetősen eseménytelenül folyt le. Négy rupiával érkeztem meg és úgy találtam, hogy tartaléktőkémből nem igen illik egyet reggeli céljaira elvonni; reggeliznem azonban mégis csak kellett, hiszen ez volt az egyetlen táplálkozási lehetőségem az egész nap folyamán. Bementem tehát a bungalowba, rendeltem és ettem. Most a fizetés kérdése következett. A teveször-mellényemet Peshavarban hagytam, ingemtől nem tudtam megválni, nadrágja is kell, hogy legyen az embernek, sisak nélkül járni veszélyes. Végül úgy találtam, hogy egész kopott külsőmon övem az egyetlen olyan ruhadarab, amelyet nélkülözhetek. A vendéglős meglehetősen idegenkedve fogadta az övet, mint fizetési eszközt, ugyanis nem hordott sem rövid, sem hosszú nadrágot. Minthogy azonban az öv, vagy a semmi között kellett választania, végül mégis csak elfogadta.

Chitor Kelet egyik leghíresebb városa, még pedig teljes joggal. Valamikor a birodalom fővárosa és legnevezetesebb erődítménye volt, nemes romjai még ma is ott láthatók egy sziklasziget csúcsán, amely százötven méternyire emelkedik a síkság fölé. A mohamedán hódítókkal vívott csatáinak és végül elesésének szomorú történetét vérrel írták, — az erőszak, a hősiesség s a nagy tragédiák története ez . . . A mohame-

dán hódítók kapzsiságának és kéjvágyának volt örök áldozata ez a nép, mert Rajputana férfiai nemcsak országuk területi egységéért, de szép asszonyaik szabadságáért is küzdöttek, hiszen nem egy csatának rabszolgánők szerzése, a török háremek benépesítése volt a célja!

1290-ben egy mohamedán hódító: Ala-ud-din, megtudta, hogy Rajput császár ifjú leánya, Padmini hercegnő, rendkívüli szépség; megparancsolta hát az apjának, hogy adja ki neki a leányt, mert különben megszerzi erőszakkal.

A király gúnyos választ küldött.

Ala-ud-din dühében megtámadta seregével Chitort, — eredménytelenül, mert a rajputanaiak elsáncolták magukat várukban, amelyet sziklasziget zárt körül. Ám a leghősiesebb férfiaknak is — enniük kell, s minthogy az ostrom már több hónapja tartott, ez egyre nehezebben ment. És Padmini hercegnő, aki vártornyából figyelte, mint ritkítja éhség és pestis atyja eleinte töretlen seregének sorait, — láthatta, hogy ez a sereg gyengülni kezdett . . .

Ala-ud-din felbuzdult Rajputana hanyatló ellenállásán és megerősítette ostromló hadait. Végül rést ütött a vár falán. Diadalmasan és ellenállhatatlanul nyomult be a hódító sereg az éhező városba.

És ennyi sok halál és vérontás hiába történt. Az egyetlen, bűbájos díj kisiklott a győztes háreme elől. Padmini hercegnő a halálraítélt város ifjú nemesi hölgyeinek kíséretében, — ki-ki fáklyát és vesszőnyalábot tartva kezében, — leereszkedett a királyi palota alatt húzódó földalatti folyosókba és — a nőket maga köré gyűjtve, — eltorlaszolta a kaput.

A mohamedán vezér győzelemtől ittas katonáinak élén már utat tört magának a palotáig. Most végre övé lesz ez a mesebelien gyönyörű leány, ez a Padmini, akiért egy várost döntött romba! A vágyva vágyott hercegnő ölelését érezte már, amikor betört a lakosztályába. A hercegnő, — nem volt ott. Most alapos nyo-

mozás következett, — végre megtalálták és felfeszítették a földalatti folyosó eltorlaszolt kapuját. Láng és füstfelhő fogadta őket. Padmini hű maradt a rajput asszonyok legelső kötelességéhez: „Inkább a halált, mint a becstelenséget!” *ed hogy érti?*

Még ma is látható ugyanaz a megszentelt kapu, mélyen a tetőnélküli palota épülete alatt. Zárva van, de aki ismeri a tragikus sorsú hercegnő történetét, még így is meghatottan és mélységes megindulással áll meg a mártírhalál e színpada előtt, mely ma elhagyatott és csendes, — csak a számlálatlan tömegű pávák gyászos rikácsolása veri fel néha a magas romok csendjét.

Ha Chitor, Rajputana régi fővárosa, Indiának egyik legromantikussabb városa, Udaipur viszont, a mai főváros, mely innen hetven mérföldnyire terül el nyugatra: egyike a legelragadóbbaknak. E takarékosági alapra fektetett kirándulásnak Jaipur és Chitor csak utolsó állomásai voltak, — a tulajdonképeni cél Udaipur volt, a márványból faragott tündérkastélyszerű „Napkelet városa”. Hogy miért nevezik így Udaipurt, nem tudom; hacsak nem csillogó színeiért? A száraz hónapokban ugyanis porszínű és napperzselt; de augusztusban, az üde zöldbe öltözött hegykoszorú közepén, mikor a fák, új, tollkönnyű, lenge levélruhát öltenek, s a kék tavak, — amelyeket színültig töltött az eső és pompás márványgátak őriznek — a partjaikon álló sokszínű palotákat tükrözik — Udaipur számomra olyan volt, mint egy elvarázsolt tündérország.

A rajahok rajahjának székhelye lévén, királyi lakóhelyet csináltak ebből a városból, amely méltó is előkelő hivatásához. Álompalotái közvetlenül a világ legfestőibb tavának partjain épültek és még ebben az országban is, ahol a különleges épületek mindennapiak, szokatlan érdeklődést és szokatlan elragadtatást tudnak kelteni ezek a paloták. Az egyik oldalon a város fölé emelik márványból és színes gipszből épült kecses tornyaikat és ormaikat „magasan fel, lombos fák

közé“, míg a másik oldalon a „tündérországbeli, fenyegető tavak, tajtékzó habjára nyíló, bűvös ablak-szárnyak“ ihlették meg talán Keats-et ezekre a sorokra . . .

Felkapaszkodtam a palota tetejére és letekintettem onnan a szigetre, amelyet ellepnek a király nyári márványlakosztályai. Körülöttük a kék tó csillogott és fent, túl a messzi parton, kék hegyek emelkedtek a kék felhők közé. A tó tükrén hattyúk és fehér vitorlás csónakok úszkáltak. Virágzó fák borultak a tóparti hófehér istenszobrok fölé és mártogatták ágaikat a hűvös habokba. Vagy egy óra hosszat ültem fent, harminc méternyire Kelet művészetének és a természet romantikus szépségeinek e tökéletes harmóniája felett és abban a percben még azt is elfelejtettem, hogy a Tadzs Mahal a legszebb dolog a világon . . .

Szerettem volna abban a látványban is gyönyörködni, amely a tóról nyílik a víz partján emelkedő pompás épületekre; leereszkedtem hát szellős pihenőmről és elindultam csónakot keresni. Nem is ment nehezen; rövidezen találtam egyet s egy fél rupia ellenében a csónak enyém lett egész délutánra. A csónakos eleinte nem tudta felfogni: miért akarok egyedül evezni és miért nem kívánom szolgálatait és társaságát? Ám amikor útra készültem, eszembe jutott, hogy mégis csak nagyon magányos kirándulás lesz ez; elkezdtem hát körülnézni a bámészan ácsorgó rajputok között (fehér sahib nyáron, Udaipurban különös jelenség!), hátha valami érdekes útítársra akadok.

Férfi létemre nem volt éppen nehéz feladat; a bennszülöttek tömegében ugyanis ott állt a legbájosabb kisleány, akit valaha is láttam Indiában. Ha nem is voltam benne biztos, hogy intelligens pajtásra talállok-e benne, — hogy csinos, az viszont biztos volt; és e két női erény között vajjon nem az utóbbi-e a fontosabb?

Még tizenhatéves sem lehetet; bőrének színe szokatlanul világos, mezítláb volt, kalapot sem viselt,

ezüst ékszereinek súlya szinte lehúzta és öltözékének színösszetétele a szivárványra emlékeztetett. Nincs az a férfi, akinek a tekintetét magára ne vonta volna, — hát még egy magányos csavargóét, aki útitársat keresett, hogy evezni mehessen vele ezen a romantikus tavon. A meglepődött bábész társaság füle hallatára megkérdeztem tőle angollal kevert hindusztáni szavakkal (az Indiában töltött négy hónap alatt felszedtem már néhány mondatot), hogy nem akarna-e beszállni a csónakomba. Csinos fejecskéjét szégyenkezve hajtotta le, amiért egy sahib így a nyilvánosság előtt megszólította és valószínűleg rögtön el is szaladt volna, ha a tömeg, amely roppant mulatságosnak találta ötletemet, rengeteg kacagással és vidámsággal rá nem beszél, hogy fogadja el javaslatomat.

Roszmájú barátaim gyakran bizonyígtatták nekem, hogy a nők sokkal jobban szeretik, ha legyőzik, mintha meggyőzik őket — és hogy a mumus szerepe időnként egész hálásnak bizonyul... Gondoltam: nincs kizárva, hogy ez a filozófia éppúgy megállja helyét Indiában, mint Princetonban. Elhatároztam tehát, hogy kipróbálom; megragadtam a csuklóit és a félig húzódozó, félig engedelmes leányt beültettem az első ülésre. A tömeg ujjongott az elragadtatástól s úgy látszik, a kisleánynak is volt némi humora, — felismerte a dolog mulatságos voltát és szívből velük kacagott. Ez volt a legmulatságosabb nőrablás Udaipur történelmében — és bizonyára a legnyilvánosabb is.

A késő délutáni órákban hemzsegetek a csónakok a tavon, s így szép kis útitársamnak nem lehetett oka az aggodalomra. De, — bár nyilván tökéletesen nyugodt volt, — beszélgetésünket nem lehetett éppen ragyogóan szellemesnek mondani. Elhadartam azt a két tucat összefüggéstelen hindosztán kifejezést, melyeket ismertem, számoltam egytől tízig, — egyáltalán roppant sokat fecsegetem, ami őt módfelett mulattatta. Ő is szüntelenül járatta szájacskáját, de mert úgy lát-

szik, még sohasem beszélt fehér emberrel, — azt hitte: azért nem értem meg, mert süket vagyok, mire állandóan kiabált velem.

Naiv kis útitársam annyira mulattatott, hogy egészen megfeledkeztem a parti paloták panorámájáról, pedig éppen ezért akartam evezni a tavon. Azt azonban észrevettem, hogy az eget hirtelen felhők borították el, ami már jelezte, hogy a mindennapi délután három órai zápor közeleg. Nagyon dühös voltam az időjárásra; megfordítottam csónakomat és sietve eveztem a legközelebbi kikötő felé. Úgy látszik azonban, túlsoká késlekedtem. Vagy háromszáz méternyire lehattünk a parttól, mikor az eső patakokban kezdett ömleni és két perc múlva mindkettőnkből csöpögő, csuromvizes alak lett! Kis utasom fátylának piros színe apró folyócskákban csörgedezett a bíborszínű sálra, — a piros fátyol és bíborszínű sál a zöld mellénykére — a zöld mellényke és piros fátyol és bíborszínű sál széles csíkokra és foltokra sápadtak a sárga szoknyán — és a sárga szoknya, piros fátyol, bíborszínű sál, zöld mellényke mind, mind végigfolyt a csónakon. Oh, ti állhatatlan színek! Oh, mulandó csalánszövet! — és mindaz, amivel a kétségbeesett gyermeket vigasztalhattam, csak annyi volt, hogy még gyorsabb tempóban eveztem, — egyenesen bele a zápor tátongó torkába.

Amikor végre elértük a kölépcsőt, ahonnan egy órával ezelőtt olyan vidáman indultunk, megállapítottuk, hogy a tömeg széteszlott s nem maradt ott senki, hogy tanuja lehessen szégyenteljes visszatérésünknek. Partra segítettem a szegény kisleányt, megpróbáltam kifejezni kétségbeesésemet szomorú sorsa felett és bocsánatot kérni tőle az időjárás miatt. Csakhogy szegényke túlságosan fázott, túlvizes volt és túl szerencsétlen, semhogy egyáltalán észrevett volna. Könnyek csurogtak végig arcocskáján az esőcseppek társaságában. végig vidám fátyolán... megfakult ruháján...

— Isten veled, Padmini, — mondtam, amikor

bánatos arckifejezéssel megfordult, hogy hazaszaladjon, biztos tető alá.

Most hirtelen megállt. Padmini? Padmini? Őt szólítottam volna ezen a néven? Hát én akkor őt így félig vízbefúltan, még mindig elbűvölőnek és kíváncsnak és hősiesnek látom, mint a mesebeli hercegnőt? Fekete szemében hirtelen kisütött megint a napfény. Szép arcocskáját felém fordította és rám mosolygott, ragyogón!

Aztán, — mint az ijedt őzike, — felszaladt a csöpgő kis virágszál a márványlépcsőkön és félig futva, félig táncolva egy facsoporthoz ért. Még egy mosolygó tekintet, — röpke integetés felékszerezett karjával, — futó kis pir az arcán — és Padmini hercegnő eltűnt előlem.

XXIV. Újjászületés.

Szinte hihetetlenül hangzik, hogy ezen az eseménydús napon még valami történhetett velem, pedig bizony történt. Utolsó rupiámból harmadik osztályú vasúti jegyet váltottam vissza Chitorig és szokás szerint kiürítettek nekem egy félfülkét. Azon az estén azonban akkora utasforgalom volt, hogy a bennszülött utasok, akik másutt nem tudtak helyet szorítani, kezdtek beözönlenni a kupémba. A háború azonnal kitört. Én ugyanis tudomására hoztam a közömbös kalauznak, hogy amíg nem segít rajtam és nem szerez nekem egy másik fülkét, első osztályon fogok utazni. Erre ő azt felelte, hogy semmi jogom sincs az egyedülutazásra és ha harmadik osztályú jegyet váltottam, ugyanúgy kell utaznom, ahogy a többi harmadik osztályú utas utazik.

Valami olyasféle kifejezést mondhattam, ami körülbelül úgy hangzott, mint: „vigyen el az ördög, ha én harmadikon utazom!” és ezek után szépen át-

sétáltam az első osztályra. A kalauz dühöngött. Kellemetlen helyzetben talált engem, a gyűlölt és szemtelen fehér embert, pokoli gyönyörűsége telt hát benne, hogy még egyet fordítson a prés csavarán. Már előre örült megaláztatásomnak, mert íme: egy bennszülött arra kényszeríthetett, hogy más bennszülöttek között üljek és szenvedjek; valósággal kihozta tehát a sodrából, amikor látta, hogy nem tisztelem tekintélyét. Odajött a tilos kocsi ajtajához és tomboló dühvel ordított rám:

— Maga venni harmadik osztály, — *utazni* harmadik osztály. Nem akar ülni indusokkal, — minek jönni Indiába? Fog menni dutyi — dutyi! . . .

Becsaptam az ajtót és ráfordítottam a zárat. Amikor a vonat befutott egy állomásra, az ablakomhoz rohant, behajolt és újból üvölteni kezdett. Láthatta, hogy be akarom csukni az ablakot, de túlságosan izgatott volt és így kivörösödött arcát éppen a legkíváncsiabb helyzetben tartotta, hogy a lecsapódó ablakkal jól lehorzsolhassam orráról a bőrt. Kétségbeesett jajveszékése talán Delhiig is elhangzott. Ezek után békében maradtam, azaz, csak míg Chitorba értünk; ott ugyanis a félbolond kalauz képtelen volt bevárni, míg a vonat megáll, — leugrott és szaladt, hogy értesítse az állomásfőnököt. Amikor a tőlem telhető legnagyobb szelídséggel tértem napirendre fenyegetődzésük és kívánságaik felett, — a kalauz úgy elszemtelenedett, hogy elvesztettem béketűrésemet és egy akkora pofont kentem le neki, amekkorát csak bírtam. Ezzel aztán véget is ért a történet.

Nem nehéz elképzelni, milyen harcias kedélyállapotban vártam ezek után vonatomra, amelyen Delhibe akartam eljutni, hol David már várt rám. Körülbelül éjfél tájban futott be és minthogy a Bombay—Delhi vonalon Chitorban találkoznak az expresszek, éppen elég felfordulás volt ahhoz, hogy észrevétlenül besurranhassak egy elsőosztályú kocsiba.

Sohasem lehet tudni Indiában, hogy mibe ütközik az ember, ha beugrik egy sötét kupéba. A kocsi

összes ablakai le voltak függönyözve, így hát nem tudtam bekukucskálni és megállapítani, hogy mi történik bent. Miközben néma imát rebegtem, hogy amennyiben hölgyekbe ütköznék: ne sikoltozzanak és ne áruljanak el, — kinyitottam az első ajtót és nesztelenül besurrantam az áthatolhatatlan sötétségbe. Bár senki sem kiáltotta el magát, — az a hirtelen orrhangú szuszogás, amely fogadott, — legalább annyira megijesztett. A legerőteljesebb hortyogás volt, amit valaha is hallottam, de a legszebb Beethoven-mű sem lehetett édesebb muzsika e percben számomra. Tudtam ugyanis, hogy ilyen stentori hang hölgy szájából nem hangozhatnak!

Amikor a vonat elindult, jelzőlámpás mellett haladtunk el és annak fényénél egy puffedt testű hindu hatalmas tömegét pillantottam meg, amely egyre emelkedett és zuhant, mint a nyugtalanul háborgó óceán. Hogy tudhatott aludni ekkora lármában, — magam sem értem. Én bizony nem tudtam egész úton Agmere-ig, ahol átszálltam Delhi felé.

Az Agmere-i állomásfőnök fehér ember volt és miután végighallgatta történetemet, utasította a kaulaut, hogy hagyjon engem „lőgni“ egészen a fővárosig.

Delhibe érkezve, úgy találtam, hogy elértem csavargói pályafutásom mélypontját, — testileg, anyagiilag, gyomorilag, ruhailag egyaránt — és nagyos hálás voltam a sötétségnek, amiért jótékony leple alatt surranhattam be az állomásról az öreg szállodába.

Másnap, — utolsó együtt töltött napunkon, — David „kitartott“ engem. Ha kissé túlettem magam azon a három étkezésen, amelyet jótévőm nyújtott, igazán nem lehetett rossz néven venni tőlem, hiszen nem tudhattam, hogy mennyi időre kell ennek a tartaléknak elégnek lennie!

Nehezen lehetett elképzelni, hogy David és én most elválunk egymástól. Annyi izgalmas élményen és

lecsúszáson mentünk át együtt, — s most mégis búcsúznunk kellett, mert David nyugatra ment, én viszont keletre. Találkoztunk, együtt voltunk, s most tovább kellett mennünk, neki Bombayba, nekem Kalkuttába.

Bár alaposan kimostam mindenemet a Delhiben töltött napon, felszerelésem, melyből kabát, öv és nyakendő már hiányzott, nem volt éppen fényűzőnek nevezhető. Erre főleg akkor jöttem rá, amikor a kalkuttai éjféli expresszet várva, céltalanul ödöngtem fel-alá a perronon, mire három tejfelesszájú pályaőr gyanakodva mustrálgatott s végül meg is kérdezte tőlem, hogy mikor és milyen jogcímen szabadultam ki a fegyházból. Jegytelen állapotomat tekintve, kissé talán túlélesen feleltem nekik, s bár ilyenformán megszabadultam ugyan tolakodó kíváncsiságuktól, — három ádáz ellenséget szereztem magamnak, akik szentül megfogadták, hogy amennyiben mégis éppen bűntényre készülnék, ők bizony azonnal hűvösre tennének!

Éjfélkor berobogott a súlyos „train de luxe“ és megállott egy üres kocsisor másik oldalán. Vagy tíz percig figyelt a pályaőr s így nem tudtam moccanni. Abban a másodpercben azonban, amikor felhangzott a vonatfütty, átvetettem magam egy üres vagonon, keresztül, a két vonat közt tátongó sötét ürbe, onnan pedig egy ablakon keresztül az első kínálkozó kocsiba, illetőleg annak mosdóhelyiségébe, — addig is, míg nyugodtabb idők járnak majd felettünk. Mielőtt a pályaőr lármát csaphatott volna, az expressz már nyílt pályán robogott s én messze magam mögött hagytam Delhit és benne három ellenségemet.

Jószerencsém és ügyes bujkálómódszerem révén a vonaton maradtam egész másnap délutánig, amikor Mogul Szeraiiba értünk. Itt egy zsarnoki kalauz, — aki már kétszer kidobott bennünket Daviddal, boldogult együtt-potyázásunk idején, — rám ordított.

— Ha még egyszer felszáll jegy nélkül a vonatomra, akkor meghúzom a vészféket és kihajítom magát, még ha a Gangesz-folyó közepén lennénk, akkor

is. Az indiai vasúttársaság elfogatási parancsot köröz maga ellen Kalkuttától egész a Kaiberig.

Hát most mit csináljak? Nem volt a zsebemben egyetlen anna¹⁾ sem. Egész nap egy falatot sem ettem. És *muszáj* eljutnom Kalkuttába!

Végleg kétségbeesve és kimerülten a harctól, ott álltam hát a perronon, amikor észrevettem, hogy a régi mozdonyt lekapcsolják és elviszik s a helyébe újat tolatnak. Az új gépész arcán a korom és füstfelhő alól *fehér* bőr villant ki!

Felmásztam a mozdonyra és a lehető legtömörebb szavakban megkértem: segítsen rajtam, — fehér ember a másik fehér emberen! Megmagyaráztam neki kétségbeesett helyzetemet és arra kértem, hogy vigyen el a mozdonyán Kalkuttáig.

— Nem tehetem, testvér, akárhogy is szeretném! Kirúgnának.

— Igérem, hogy egész úton a széntartóban maradok! Senki sem fog észrevenni.

Hát az angolszászoknak, úgy látszik, össze kell tartaniuk Indiában, különben, — mint Franklin mondja: külön-külön fogják felakasztani őket. Húzódozva ugyan, de megengedte, hogy ott maradjak.

Az egész délutánon s az egész éjszakán keresztül megtartottam ígéreteimet és nem mozdultam ki a széntartályból. Az eső (mely három hét óta mindent elmosott), patakokban zuhogott. A szénpor fekete folyókban ömlött végig rajtam; a mozdonyfüst fekete felhőkben csapta meg az arcomat. Éhesen, vizesen, piszkosan kapaszkodtam az inogó szerkocsiba és átkoztam magam örültségemért.

E kegyetlen tizenöt óra alatt minden romantika és minden öröm eltűnt „Wanderjahr“-omból. Gyűlöltem ezt a méltatlan helyzetet, — hogy mozdonyfüstfelhőben kellett utaznom, végtelen záporosóban, — ha el akartam kerülni a büntetést, amiért néhány rupiá-

¹⁾ Indiai aprópénz.

val megrövidítettem a vasúttársaságot. Rettenetes honvágyam támadt, megvettem magamat, szerencsétlen voltam és éhes, — oh, borzalmasan éhes! Vacogó fogakkal megfogadtam, hogyha valamikor mégis csak eljutok Kalkuttába, kábelezek kétségbeesett családomnak és ezzel pontot teszek e lassú öngyilkosságot jelentő pályafutás végére.

Hajnali két óra tájban dübörögtünk be a pályaudvarra. Annyira kimerült és merev voltam, hogy alig tudtam leszállni a szerkocsiból. Hálásan szögeztem le, hogy e korai esős órákban alig néhány fehér ember lézengett csak, aki tanuja lehetett volna méltatlan helyzetemnek, — aztán kabát és öv és kalap nélkül (sisakom lesodródott a szerkocsiról), rongyosan, mocskosan, dühösen, a vizes ruhában töltött tizenöt órától vacogva, keresztültántorogtam a Howrah-hídon és felvonszoltam magam az „American Express Company“ lépcsőin, ahová a postámat rendeltem.

Még nem nyitottak. Ott üldögéltem hát a tornáccon és közömbösen türtem, hogy a zápor mosdassa fekete arcomat. Aztán jött a portás, kinyitotta az irodát és visszaretent, amikor meglátott. Ütlevelem igazolta személyazonosságomat és azt, hogy tulajdonosa vagyok annak a vastag levélcsomagnak, amely hetek alatt felgyült számomra.

Nem törődtem a kormos tócsákkal, amelyek minden lépésemet jelezték, lezuhantam egy padra és olvastam, — olvastam, — olvastam.

Volt itt egy ajánlott levél is. Kíváncsian felnyitottam. Egy csekk esett ki belőle, — egy *csekk!* — százhetvenöt dollárról!!! Túlságosan kábult voltam ahhoz, hogy felugorjak és kánkánt táncoljak, így hát csak ültem és bámultam mereven a nem várt papírszeletkére, mely igazán az utolsó percben jött! Bandzsa lettem talán a sok koromfüsttől, vagy hallucináltam a sok átkoplalt nap után? Nem, — „kifizetendő Richard Halliburton rendeletére“ — jelentette a cédula félreérthetetlenül. És ha Mefisztó küldi cserébe lelkem üd-

A Kalber-szoros.
Délázsia legfontosabb stratégiai pontja.

Afganisztán határa.
A tilalomfa átlépése életveszéllyel jár.

vösségéért, én bizony nem haboztam volna, — ráadásul megkaphatta volna még Margitot is!

A valóság azonban az volt, hogy a csekket nem a Sátán küldte, hanem a „*Commercial Appeal*“, Memphis napilapjának kiadója. Leköszölte hét külföldi riportomat és ennek az eredménye volt e spenceri mestermű. Épp olyan elfogadható, mint a csekk, — volt ama kérésük, hogy: „küldjek be annyi cikket, amennyit csak tudok.“

Kint még mindig patakokban zuhogott az eső, de amikor az Y. M. C. A.-ba cuppogtam sártócsákon át, úgy találtam, hogy magasan, fent a felhők fölött, a nap süt, pacsirták dalolnak és minden a leggyönyörűbb rendben van ezen a világon.

XXV. *Kerülővel Bangkokig.*

E szerény, de állandó jellegű jövedelem kilátása úgy eloszlatta Amerika iránti honvágyamat, mint a nap a hajnali ködöt. Hiszen nemcsak arról volt szó, hogy ebből a takarékosan kezelt százhetvenöt dollárból legalább két hónapig futja majd, de arról is, hogy a Kashmirből beküldött hat cikkem a csekk dátuma óta nyilván ugyancsak megjelent már. Így hát, ha a kiadóm továbbra is jó fiú marad, — mire ez a pénz elfogy, újabb százötven dollár vár már rám.

Öt napig tobzódtam szappanban és előkelőségben. Egy bennszülött komornyik segített eltemetni khaki-ingemet és -nadrágomat, fényesítette új cipőmet, vasalta fehér vászonöltönyeimet, szolgált fel étkezéseimnél az „Y“-ban és állt készenlétben új trópusi sisakkal és sétapálcámmal, amikor távozni óhajtottam. Fensőbbseges és zárkózott méltósággal intéztem el ama társadalmi kötelezettségeimet, amelyek két előző kalkuttai látogatásom óta vártak rám és hogy ki egyenlítsem az elmúlt négy hónap alatt folytatott vad-

emberéletemet, ebben az öt naphan megdöntöttem az összes teaivási rekordokat.

Amikor új tőkém százhusz dollárra apadt le, rájöttem arra, hogyha még sokáig hadonászom barátaimnál a teáscsészékkel, aligha jutok messzire; hirtelen abbahagytam tehát a tortapusztítást és a térképnek szenteltem minden érdeklődésemet, — miközben rájöttem, hogy céltalan csatangolásom alatt bejártam már a fél világot! Most egyformán messze voltam hazulról nyugat és kelet felé; elhatároztam tehát, hogy Japánon át térek vissza Amerikába, bár ez a tény végleg alkalmassá tesz majd arra, hogy kiérdemeljem a szörnyű „globetrotter“ csúfnevet . . .

A kínálkozó útvonalak meglehetősen kisszámúak voltak. Azonkívül mindegyik tele volt gondosan őrzött és terelt tömegturisták lábnyomaival. A szokásos elcsépett Rangoon—Szingapore—Batavia—Hongkongútvonalat el akartam kerülni mindenáron. Egyetlen út érdekelt csak engem: felhajózni az Irrawaddyn Burmán keresztül Mandalay-ig és Bhamoig, aztán szárazföldön Yun-Nan kínai tartományon keresztül, karavánnal Yun-Nan városáig, majd vissza délre Hanoi-ig s a francia vasutakon Indokínáig. Szerintem ez volt a probléma legeredetibb megoldása s azonnal nekiültem, hogy kitervezzem az expedíciót.

Először Rangoonba kellett jutnom. Minthogy onnan csak *P.* és *O.* személyszállító gőzösök közlekedtek Burmáig, kénytelen leszek fedélközi jeggyel beérni, mert az utazás egyéb, fényűzőbb módjai komoly veszéllyel fenyegették volna tőkémét.

Fehér vászonruhák és sétapálcák, enyhén szólva, nem éppen elengedhetetlenül szükséges kellékei a fedélközi utazásnak; Délkína vadonjaiban, a karavánutakon még kevésbé szükségesek. A vászonruhát elcseréltem tehát a khaki-ing és -nadrág már jólismert kombinációjával és miután fogkefemből és fényképezőgépből álló poggyászatot kiegészítettem még egy új hátizsákkal is, felszálltam az „*Ellora*“-gőzösre.

A stewardnak adott borralaló napi három étkezést biztosított számomra a második osztályú étteremben. Most már csak hálólhely hiányzott, — de az se sokáig.

Röviddel, mielőtt hajónk felszedte a horgonyt, egy terjedelmes héber megragadta a karomat és háttartalan szívéllyel megkérdezte, hogy Rangoonba utazom-e. Mondtam, hogy igen. Most lekötelezően szeretetreméltó kérdések sora következett egészségemről, koromról, nemzetiségemről, — amelyek meglehetősen megleptek. Később azonban minden kiderült, — amikor ugyanis egy hatalmas, kashmiri almákkal telt kosárhoz vezetett és megkérdezte: nem vállalnám-e el az almákat személyi poggyásznak. Neje Rangoonban majd átveszi tőlem; a felháborítóan drága fuvardíj ugyanis közel ötven centet tett volna ki!

Semmi kedvem sem volt magamra vállalni ezt az új terhet, hiszen a tisztesség legszűkebb határain belül már mindent feláldoztam, csakhogy ne kelljen poggyással bajlódnom. De örördögöm éppen jókor súgta fülembé tanácsát:

— Vedd csak el az almákat! Az alma Indiában igen hatalmas érv, ha az ember kabinhoz szeretne jutni!

Hallgattam a kísértésre — és el voltam veszve.

A steward megengedte, hogy leüljek a második osztályú fedélzetre. Ott egy angol katonával ismerkedtem össze, aki feleségével és két serdülőfélfelben levő gyermekével Mandalayba utazott. Két kabinja volt, mire megkértem, hogy az egyikben elhelyezhessem almáimat, mert ott biztonságban lesznek. A hadfi szívesen beleegyezett. Erre természetesen az következett, hogy felnyitottam a kosarat és bőkezűen elhalmoztam a kisfiút meg a kisleányt válogatottan szép gyümölcsökkel, mire viszont még természetesebben az következett, hogy a katona meghívott kabinjába, egy üres padra. Így követtem én el Ádámhoz és Évához hasonlóan almacsalást. Csakhogy azonos bűnünk bünteté-

seként őket kiűzték kabínjukból — én meg kabínhoz jutottam.

Rangoon meglehetősen unalmas hely. Nekem volt rá okom, amiért még kikötés előtt elhatároztam, hogy nem fogom szeretni. Mindenki, aki ezt a várost felkeresi, ziháló lélekzettel és dobogó szívvel azonnal elrohan a híres elefántcsordához. A Cook-programm ugyanis ezt javasolja. Különben lehet is, hiszen Rangoonban úgy sincs egyéb nézni való, — hacsak a birmai nők nem, akik vastag szivarokat pőfékelnek; három-négy óra múlva azonban ez a látványosság is elveszti érdekességét.

Rangoonban soha senki sem hallott még Yunnanról. Az amerikai konzul azt mondta nekem, hogy Mandalay közelebb van, ott könnyebben jutok majd útbaigazításhoz. Az éjszakai vonatokon itt ugyanolyan úri módon őrzik az elsőosztályú utasok éjszakai nyugalmaát, mint Indiában, így hát potyán utaztam. Barátaim egy misszionáriushoz utasítottak, aki Bhamóban, a Hanoi-i szárazföldi út végállomásán töltötte egész életét, — ám ez az úriember azonnal megsemmisítette összes reményeimet.

— Igaz, hogy rendkívül szép utazás lenne, — mondotta, — de most nem utazhat oda. Senki sem utazhatik, amíg az esős évszak tart! Persze, hidak nincsenek, viszont a folyók áradnak és nem lehet átkelni rajtuk. Nem is hiszem, hogy egy karaván hat héten belül indulhatna.

Ilyen sokáig nem akartam várni, elkeseredve tértem hát vissza Rangoonba.

És most hová? Az esős évszak, amely elárasztott minden utat és átkelhetetlenné tett minden folyót, úgy látszik, azt a keserves sorsot akarja rámkényszeríteni, hogy tömegturista legyem belőlem s a csordával vándoroljak keletre, Szingapore és Hongkong felé.

Hogy megmeneküljek e szörnyű kilátástól, dühömben fel-alá rohantam folyton. Nagyon csábított

az egyenes szárazföldi út Bangkokig, amíg meg nem tudtam, hogy egy amerikai, aki éppen most jött végig ezen az úton, eredményképen a helybeli kórházban haldoklik.

Amikor a *Rangoon Standard Oil* irodavezetője meghallotta, hogy szeretnék Bangkokba jutni, a nélkül, hogy megkerüljem az egész maláji félszigetet, azt ajánlotta, hogy próbáljak meg átjutni a Sziámi szoroson, még most az esős évszakban is: elefántháton. Ő több esztendővel ezelőtt hallott egy emberről, aki elment Victoria Point-ig, a burmai partvonal legdélibb pontjáig, néhány mérföldnyire fölfelé hajózott a folyón, aztán keresztülment a szárazföldön, amíg a keleti parton vasútvonalhoz és a vasúton ismét civilizált vidékre ért. Ez a félsziget legkeskenyebb része, ugyanis a folyó eredetétől a Sziámi golfig nincs több negyven mérföldnél. További nyomozások során megállapítottam, hogy ez az út tényleg létezik, száraz évszakban a hennszülöttek szokták is használni. És bár soha még évszak ennél nem volt nedvesebb, — megragadtam ezt a szalmaszálat, mert kész voltam gyalogolni negyven mérföldet bármiért, ami több új élményt jelenthet számomra, mint a singaporei utazás — utasszállító gőzösön.

Most, hogy Yun-Nanról már nem lehetett szó, különben sem idegenkedtem attól, hogy felfedezzem Malakkát. Hiszen hacsak a fele igaz azoknak a meséknek, amit a félszigetről hallani, nem is igen találhatnék megfelelőbb vidéket a kalandkeresésre! Tessék csak megnézni Ázsia térképén azt a különös topográfiai csíkot, amely kígyóvonalban kanyarog Sziámtól többszáz mérföldnyire dél felé s amelyet a végén Szingapore város tetőz be. Már csak a formája is izgatón! Egyes helyeken nem szélesebb, mint a Panama-szoros és épp olyan akadályt jelent a hajózás számára, mint a Panama, mielőtt csatorna volt. Ha ugyanis az ember Bangkokból akar eljutni a félsziget másik oldalára, — alig százötven mérföld távolság légvonalban!

— kétezerkétszáz mérföldön kell körülhajóznia a déli csúcsot, ami teherhajójáráttal például két hetet jelent!

Bár a félsziget egy helyen csak ötven mérföld széles, ezen az ötven mérföldön a dzsungel eléri áthatolhatatlanságának tetőpontját. Egyetlen hely kivételével, az egész világon ezt az országot sújtja leg súlyosabb záporaival az esős évszak. Mintha sohasem akarna elállni a monszum, mintha sohasem akarna enyhülni a trópusi kánikula, — és ebből a két tényből következik a vegetációnak az a példátlan sűrű bújása, amit olyasvalaki, aki csak az enyhébb éghajlatok erdőit ismeri, el sem tud képzelni. Ezek a dzsungel természetesen eszményi lakóhelyet jelentenek a vadállatok számára. A tigrisek, elefántok, óriáskígyók, krokodílusok, rinoceroszok, mérges királykobra, leopárdok és óriásmajmok, amelyek benépesítik Amerika és Európa állatkertjeit, vagy a cirkuszközönség ereiben fagyasztják meg a vért, túlnyomórészt Malakkát, a Maláji félszigetet vallják hazájuknak.

A rangooni hajóstársaságnál úgy informáltak, hogy bár közvetlen összeköttetés nincs a Victoria Pointig, a kis Mergui kikötőig azonban járatnak egy hajót. Mergui nem egészen az, amire nekem szükségem volna, de csak kétszáz mérföldnyire van onnét. Az ügynök úgy képzelte, hogy majd csak akad valami alkalmatosság ennek a távolságnak az áthidalására, — hogy miféle, arról persze fogalma sincs. Én azonban bizakodó és optimista természet vagyok; megváltottam hát fedélközi jegyemet, ameddig csak lehetett.

Hajóm, az „Adamson“, — ha nem is hasonlított éppen az *Olimpicre*, — csinos, tiszta fedélzettel rendelkezett és miután megtaláltam egy ismeretlen egyén rosszul elrejtett nyugszékét, kényelmesen elnyújtóztam benne. Lehet, hogy mindez azért ment ilyen símán, mert a Sors megszánt azokért a hurkokért és kelepccékért, melyeket a félszigeten tartogatott számomra, — s ezért volt ilyen lekötelezően nyájas hozzám útközben. Az is lehet, hogy az egész csak szeszély

volt tőle. A dolgok mindenesetre gyönyörűen rendeződtek számomra az „Adamson”-on. A főgépész keménykötésű, de gyöngeszívű öreg skót volt, aki úgy látszik, hazafias kötelességének tartotta, hogy a hazai szeszfőzdeket éjjel-nappal munkával lássa el. Már éppen a túlórák rendelkezésknél tarthatott, amikor kitekintett kabínjának kis ablakán és megpillantott engem, amint kényelmesen heverészttem az ő saját külön fekvőszékén. Erre kissé indiszkrét magánnyomozásba kezdett, hogy ki vagyok tulajdonképpen és mi keresnivalóm van az ő székén? Amikor megtudta, hogy „sur le pont” utazom és Skóciát tartom a világ legcsodásabb országának, a szó szoros értelmében becipelt a kabínjába, rendelt két adag whisky-szodát és mély, mennydörgő hangon tudatta velem, hogy az egész úton vendége leszek. Ki tudott volna ennyi szívéllyességgnek ellenállni?

Az étkezések és hálólhelyem tökéletesek voltak, de ordítózásait és zsarnoki modorát nehéz volt elviselni, helyesebben nehéz lett volna, ha nem lettem volna magam is félig mámoros a whisky-szóda-folyó folytán, melyet állandóan belém töltögetett. Amikor részeg volt (és mikor nem volt részeg? Én sohasem láttam józannak) legnagyobb bűnéül a költészet iránti szerelmét róttam fel. Hányingert keltett bennem szünni nem akaró Burns-idézeteivel, aztán vérszomjas hangon megkérdezte, hogy talán nem tetszett? Szemtelenül és vakmerően tudattam vele, hogy: nem, mire azzal torkolt le, hogy féleszü hülye vagyok.

Egyik kedvenc verse (nem Burns írta) emlékezetes maradt számomra. Nemcsak azért, mert legalább százszor ordította a fülembe, hanem, mert bölcs alapgondolata az emlékezetembe vésődött, amikor néhány nappal azután, hogy elhagytam a hajót, csak valami csodálatos véletlen folytán sikerült megmenekülnöm a biztos haláltól. A vers nagyjából így hangzik:

*Ha hibba terveltem, jótettet nem tettem s kapott javaim pocsékoltam,
Ma sírni ezért, már késő; tudom.
Am ha élhetnék ismét, csak így élnék megint,
Míg sorsom vinne, vinne, — ahová egyszer minden ember eljut.¹⁾*

Merguiban eszményien lehet élni, — körülbelül három napig. A leggyönyörűbb kicsi város, amit az ember csak találhat a trópusi partokon, de oh, milyen elhagyatott! Amíg konjunktúra volt önban és gumban, aránylag meglehetősen kereskedelmi jelentőségre tett szert, mert a közelében nagy mennyiségben bányásztak ónt és gumiültetvényein nagyszerű volt mindig a termés. Amikor azonban én ott jártam, már a teljes kereskedelmi romlás képét mutatta. Alig egy tucat fehér ember maradt csak a városban s azok is megszöktek volna, ha tehetetlenségük, vagy családi körülményeik engedik.

Ezek a családi körülmények: a bennszülött feleség s a félvér utódok, — a legsúlyosabb problémát jelentik, mellyel a fehér embernek keleten küzdenie kell. Mint például Merguiban, számtalan mérföldnyi távolságra sodródik a kultúrától, primitív dzsungelfaluban él, — ahol az élet olcsó s az ösztönöket nem fékezi semmiféle tízparancsolat, — többnyire elkopik minden ellenállása s végül — a mi civilizációnk mértékeivel mérve, — tönkreteszi az életét.

Ez a szerencsétlen helyzet meglehetősen szokatlan módon tárult elém, amikor alig két órája voltam még csak a városban. Egy középkorú burman nő látogatott meg szállásomon s egy bennszülött tolmács segítségével, véleményem szerint kissé magánéletembe vágó kérdéseket kezdett feszegetni. Mindenekelőtt azt akarta megtudni, hogy le akarok-e telepedni Merguiban; ki akartam szedni belőle látogatásának célját, tehát azt feleltem: „Talán“.

¹⁾ For good undone and gifts misspent and resolutions vain,
'T is somewhat late to trouble, this I know.
But I would lead the same life over, if I had to live again
Though the chances are I'd go where most men go.

— Te hoz feleség?

— Hát ez meg mit érdekli magukat?

— Te ne hozz feleség, — hölgy lánya neked lenne jó feleség. Tud főzni jól. Nem kerül sokba tartása!

Amikor visszautasítottam megtisztelő ajánlatukat s megmagyaráztam, hogy csak átutazó látogató vagyok, önagysága megkért, hogy amennyiben mégis itt maradnék, nagyon kér, ne felejtkezzem meg róla, hogy ő keresett fel elsőnek, következésképpen próbáljam ki először az ő leányát, mielőtt más leánnyal tárgyalnék. Ez az ambíciózus anya igen nagy tisztességnak találta volna, ha gyermekét egy ritka és aránylag gazdag *sahibhoz* adhatja és minthogy én fehér ember voltam s következésképpen úgysis magamhoz veszek majd valami leányt, — hát akkor miért ne az övét?

Még ugyanaz nap, amint elmentem egy barak mellett, az ajtóból utánam szólt egy európai s meghívott: jöjjen be, legalább egy csapásra megismerkedhetem Mergui fehér lakosságának egy negyedével. Bent három ember heverészett; mindegyiküknek volt egy vagy két barna felesége és több barnásbőrű gyermeke, akik mindannyian boldogan hemperegtek abban az életmederben, mely az apák számára nyomorúságos tengődést jelentett. Ezek a merguiak az idegenek ama nagy tömegéhez tartoztak, akik magukhoz vettek valakit „csak éppen, hogy főzzön és rendben tartsa a házat“, — ám most már itt vannak a gyermekek, — az ő gyermekei, akik azonban egyidejűleg burman gyermekek is, akiket tehát nem lehet hazavinni a színesekkel szemben oly ellenséges Angliába, vagy Amerikába, míg itt Ázsiában az anyjuk fajától távol és apjukétól megvetetten és száműzötten kell felnőniök.

A ház gazdája hamis és hiányos bizonyítékokkal igyekezett megvédeni tengődő életét, elítélte az ambíció hiábavalóságát és egyre a mellett kardoskodott, hogy ő boldog ebben a környezetben. Miközben meglehetősen gúnyosan elmélkedett a kötelességekről, ame-

lyekkel az ember önmagának és fajának tartozik, mezítláb és beretvátatlanul hevert egy kosárszékekben, a piszkos, takarítatlan szobában. Egy-két meztelen kisbaba mászkált a földön és két meglehetősen csinos, alig öltözött burman leány szaladgált ki-be a szobából. Ez volt hát az otthona, — az „otthon“, amelyet egy valamikor finom és hasznos londoni polgárember utópiának tartott volna.

Néhány nap múlva a „*Daracotta*“ nevű tehergőzös elvitt a part mentén Victoria Pointig. Miután én voltam az egyetlen fehér utas a hajón, a kapitány ki-nevetett, amikor azt mondtam, hogy a fedélközön szeretnék utazni, — pláne, miután a hajón nem is volt semmiféle fedélköz. A hajó vendégeként vezetett be tehát az utasok névsorába és így három napig teljesen ingyen utaztam fényűzően, — már amilyen fényűzően a *Daracottá*-n utazni lehetett. Boldogan hagytam el Merguit. E külföldi kolóniának romjai kétségbeejtettek és feldöntötték szociális gondolkodásom egyensúlyát. Még ennél is megdöbbentőbb viszonyok vártak azonban rám Victoria Pointben, mert míg Merguiban két asszony csimpaszkodott a fehér emberbe, — itt már négyel cipekedhetett szegény.

Amikor hajónk kikötött végcélomnál, három fehér polgár jött fel a fedélzetre. Az egyik a rendőrséget képviselte, a másik „Alsó-Burma koronázatlan királya“ címét viselte (mely cím inkább háreme révén ragadt rá, mint holmi felségjogokból), a harmadik végül meglepően kulturált angol fiatalember volt, aki már egy esztendeje nem látott nem hivatalos minőségben külföldit: meghívott hát saját külön szigetére, ahol ellakhatom addig, míg tökéletesen kidolgozom bangkoki utazásom tervét.

Házigazdám kis birodalma rendkívül alkalmas volt a tökéletesen teljhatalmú kormányzásra. Négy mérföld hosszú volt és két mérföld széles a fehér homokos parttól, bungalowja mentén a túloldali lagúnáig. Kizárólag a remek fa miatt vette, mely el-

borította ezt a szigetet és egyszerű fűrészmalmost állított fel, amelyből Szingaporeba szállította a téka- és kámforfát.

A régi maharádzsák sem voltak soha ilyen mindenhatók, mint ez az ember. Vaskézzelel kormányozta bennszülötteit, mintegy száz embert. Az ő tulajdonai voltak, azt tehette velük, amit akart és bár többeket megbüntetett, amiért engedélye nélkül hagyták el a szigetet, eddig még senkit sem fejeztetett le. Ritkán távozott bungalow-kastélyából. Gyümölcs, kókuszdió az ölebe hullott, citrom, grapefruit, ananász, banán úgy burjánzott körülötte, mint másutt a gaz. A Tengeri Élelmiszerszállító minisztere naponta szállította a halat és a húszem ellátta vadszárnyassal meg sértéssel. Élete csak annyiban különbözött Robinzonétól, hogy fürdőszobájában hideg-melegvíz folyt a csapból, ebédhez fehér flanelba öltözött és motorcsónakján szokott kirándulni a szárazföldre.

Fölösleges bevallanom, hogy minél továbbra nyúlt látogatásom, annál inkább csökkent érdeklődésem a szorosbeli kirándulás iránt; mert ez itten szerintem tökéletes élet volt! A puha, tiszta homokos strandnak nem lehetett ellentállni. Órák hosszat úsztunk néha napsütésben, máskor holdvilágban, gyakran esőben, végig a palota előtt, a fehér homokos part mentén, míg egyszer egy reggel legkedvesebb partszakaszunkon hat alvó krokodílusra bukkantunk, ahová a közeli folyótorkolatból rándultak ki ökelmék. Ezekután felhagytunk ezzel a sporttal és — nem törődve a meg-megismétlődő felhőszakadásokkal, — a dzsungelben gyalogtunk inkább, átlábolva a megdagadt folyók medrén.

Olyan volt ez az egész sziget, mint a virágok és növények paradicsoma. A hatalmas tékafák, — melyeknek törzsét levendulavirágú folyondár fonta körül, búja rotang futotta be és lombkoronáját rikácsoló papagájok népesítették be, — ráhajlottak a bambuszok, pálmák, kúszónövények, összezsavarodott léggyökerek szinte szilárd, áthatolhatatlan lömegére,

melyben gyakran légygyökerekhez hasonló kígyók is megbújtak.

Volt ezen a szigeten kobra is, python is, amennyi csak kellett. Én a magam részéről egyébként egész jól meglettem volna nélkülük, főleg amióta láttam, hogy mi történt azzal a fiatal foxival, amely a sziget királyának tizenkét kínai rabszolgáján kívül egyetlen társa volt. Mialatt ott voltam ugyanis, a kutya egy kígyóra bukkant, amely kastélyunktól nem messze, bekúszott odujába, egy fa gyökerei alá. Gyorsan rávetette magát, fogaival megragadta a kígyó farkát és bátran kiráncigálta a lyukból. Bár a dühös kobra közben nem feledkezett meg róla, hogy alaposan bele ne harapjon a szegény kis kutyába, az mégis visszarohant még hozzánk és szemmel láthatólag semmi különösebb baja nem lett ebből a találkozásból. Néhány perccel később azonban egyszerre csak különös módon elcsendesedett a foxi és egy negyedóra múlva — kimúlt.

Bár kis kedvencének elvesztése nagyon fájt a házigazdámnak, egyébként nem tett rá nagy hatást ennek a mérge-drámának gyorsasága. Ő már ismerte és megszokta a dzsungel „fogait és karmait“.

Én rá azonban mélységes és hátborzongató hatást tett. Mintha eljövendő események beharangozójának szánta volna a Sors és ez az incidens valóban előjátéka volt egy drámának, amely elől most kezdett emelkedni a függöny.

XXVI. Óriáskígyók.

Esik, esik, esik! Két nap és éjszaka óta egy órára sem szűnt még meg a zápor. És én mégis úgy terveztem, hogy ebben a vízőzönben, szúzi, járatlan dzsungelen keresztül áthatolok a félszigeten, térkép, iránytű, tolmács nélkül. Tervem öngyilkosságnak lát-

szott; Victoria Point három fehér lakosa azt állította, hogy az is lesz belőle. Hogy legyőzzem érveiket, kihasználtam minden másodpercet, amikor a zápor szünetelt és felhívtam rá figyelmüket: íme, végre elállt az eső. Aztán valahányszor felkorbácsoltam bátorságomat a döntés pillanatáig, — újra megnyílt az ég, hogy még az eddiginél is bővebben ontsa áldását; mire újból elmosta mindig elhatározásomat. Mindegy, — most már túlmesszire mentem, semhogy visszalépjek. Bangkoktól már csak nyolcvan mérföldnyire vagyok, — Rangoontól hatszáznyira. Így aztán — bár belülről átkoztam ezt a kellemetlen helyzetet, amibe kerültem, — hadat üzentem az elemeknek.

A Standard Oil tisztviselője egész helyesen tájékoztatott. Victoria Point-i házigazdám nemcsak, hogy tudott a félszigetet átvágó útról, de azt is tudta, hogy kerülhetnék oda. Itt torkollott a tengerbe a Puckhan folyó, amely Burmát választja el Sziámtól és északkeleti irányban folyik, úgyhogy ha mindig a folyó mentén haladok, egyre közelebb érek a keleti partvidékhez és kevesebb a gyalogolni valóm. A sziget királyának segítségével szereztem magamnak két evezőst meg egy „*sampan*“-t, ami Malakkában egy nagyobbfajta deszkával fedett canoet jelent, alacsonyan ívelt pálmagyékénytetővel és szélvitorlával. Elláttam magam egy tucat banánnal és, — a fehér lakosság jókívánságaitól kísérve, — a szokottnál is jobban dühöngő záporban, vitorla, evező és az áradat segítségével, huszonnégy óra alatt elértem a folyó eredetéhez. Ez a hely Tapleenél van, a sziámi oldalon, negyven mérföldnyire Victoria Point-től és negyven mérföldnyire a keleti part vasútállomásától, Chumpontól is.

A Puckhan folyó pontosan olyan, amilyennek az ember az Egyenlítő-menti víziutakat képzei; fasorok ágainak sűrű tömege hajlik föléje és sekélyesebb helyeken szúrós pálmafák erdői szegélyezik. Darvak és kócsagok röpködnek fölötte, vagy állnak térdig a vízében és várják bölcs nyugalommal, míg egy kíváncsi

halacska közeledik felénk, — míg apálykor krokodílusok tűnnek fel az iszapos partokon, amelyek éppen úgy hozzátartoznak a tájképhez, mint az arra úszó korhadt fatörzsek. Ha puska lett volna nálam, ritka vadászatra nyílt volna alkalmam, — a nap folyamán legalább egy tucat krokodílus került lőtávra elé.

Miután evezőseim letettek engem ebben a vízmosta vadonban, hazavitorláztak és én ott maradtam a félsziget szívében. Felkerestem a falu törzsfőnökét és hosszas fáradozások után sikerült megértetnem vele azt a tényt, hogy Chumponba szeretnék eljutni.

— Nem tanácsos! — felelte ő, amennyiben a nyakát mutogatta, hogy odáig ér a víz. Most én egy elefántot igyekeztem megjátszani. Erre harsány nevetésben tört ki, a fejét rázta és élvezetes némajátékban mutatta be, hogyan sülyedne az elefánt fejebúbjáig az iszapba.

És még így sem lehetett szó semmiféle visszatérésről! Elhatároztam, hogy nekivágok, még ha ez lesz az utolsó utam is ezen a földön. Kétnapi szakadatlan kudarcok után, végre sikerült megnyernem három dollár (körülbelül három heti bér), ellenében a falu bolondját vezetőül, aki ekkora vagyonért hajlandónak mutatkozott a fejét kockáztatni. Ezen a két elpocsékolt napon egyébként a törzsfőnök szalmagyékénnyel borított padlásán kellett éjszakáznom, ahol mókusok játszadoztak rajtam és a zápor szünet nélkül átsöpögött a szalmatetőn. A harmadik reggelen azután, amikor olyan erővel zuhogott az eső, mint még soha, — nekivágtunk egy „út“-nak, amely a legmerészebb kigúnyolása volt az út fogalmának.

Vagy száz évvel ezelőtt még kocsit vezetett erre felé; néhány évtized alatt azonban a dzsungel benőtte az utat és az özönvíz még a nyomait is elmosta. Ha eláll az eső (amire meggyőződéseim szerint még sohasem volt példa), elefántok szoktak erre utat törni. Sajnos, valóban kétségtelen volt, hogy nemrégiben számos ilyen vastagbőrű vándor járt erre, ugyanis láb-

nyomaikat még őrizte a föld, — mély, széles, vízzel telt lyukak formájában, amelyekbe két-három méterenként állandóan belepotyogtunk. Én nehéz turistacipőket viseltem, — de csak félidőben, mert az iszap minduntalan meg akart rabolni tőlük és ilyenkor kisebb ütközeteket kellett vívnom a visszaszerzésükért. Hogy elejét vegyem ennek a kellemetlenségnek: nem haboztam csíkokat lehasítani egyetlen, víztől csöpögő ingemről és a bokámra kötöztem velük a cipőimet — ez az ötlet egyébként óránként egy mérfölddel gyorsította előhaladásunk sebességét!

Vezetőm és én reggel hattól délután hatig harcoltuk így ki méterről méterre utunkat a kegyetlen dzsungelban. Az eső szakadatlanul zuhogott. Minden kis ér patakká dagadt és minden forrás folyóvá. Minden lépésünknel térdig süllyedtünk vízbe és iszapba. gyökerekbe botlottunk, kúszónövényekbe gabalyodtunk, bambuszsövényen törünk át, estünk, csúsztunk és gyakran nagyon közel jártunk a vízbefúláshoz. A legtöbb folyóval úgy birkóztunk meg, hogy vezetőm a lazackonzerveket és kekszes dobozokat tartotta maga fölé, én pedig, aki magasabb voltam, a fényképezőgépre és hátizsákra ügyeltem. Két-három esetben azonban a víz összezsapott a fejünk fölött, át kellett úsznunk tehát a túlsó partra, miközben az ár vagy harminc méterrel lejjebb vitt kiindulási irányunknál és ilyenkor egy negyedórába is beletellett, míg át tudtunk törni a sűrű bambuszbokrokon keresztül, úgynevezett utunkig. Az ember azt hihette volna, hogy ennél többet már nem kell kínlódnunk, pedig dehogy is nem! Piócák ugrottak le minden ágról és levélről félmesztelen testünkre, alattomos, fájdalomtalan fullánkjukat a húsunkba bocsátották és észrevétlenül teleszívták magukat, amíg kis vérpatakat jelezte jelenlétüket. Ha az eső, meg az úzás tisztára nem mos, azt hiszem, szörnyű látványt nyújtottunk volna!

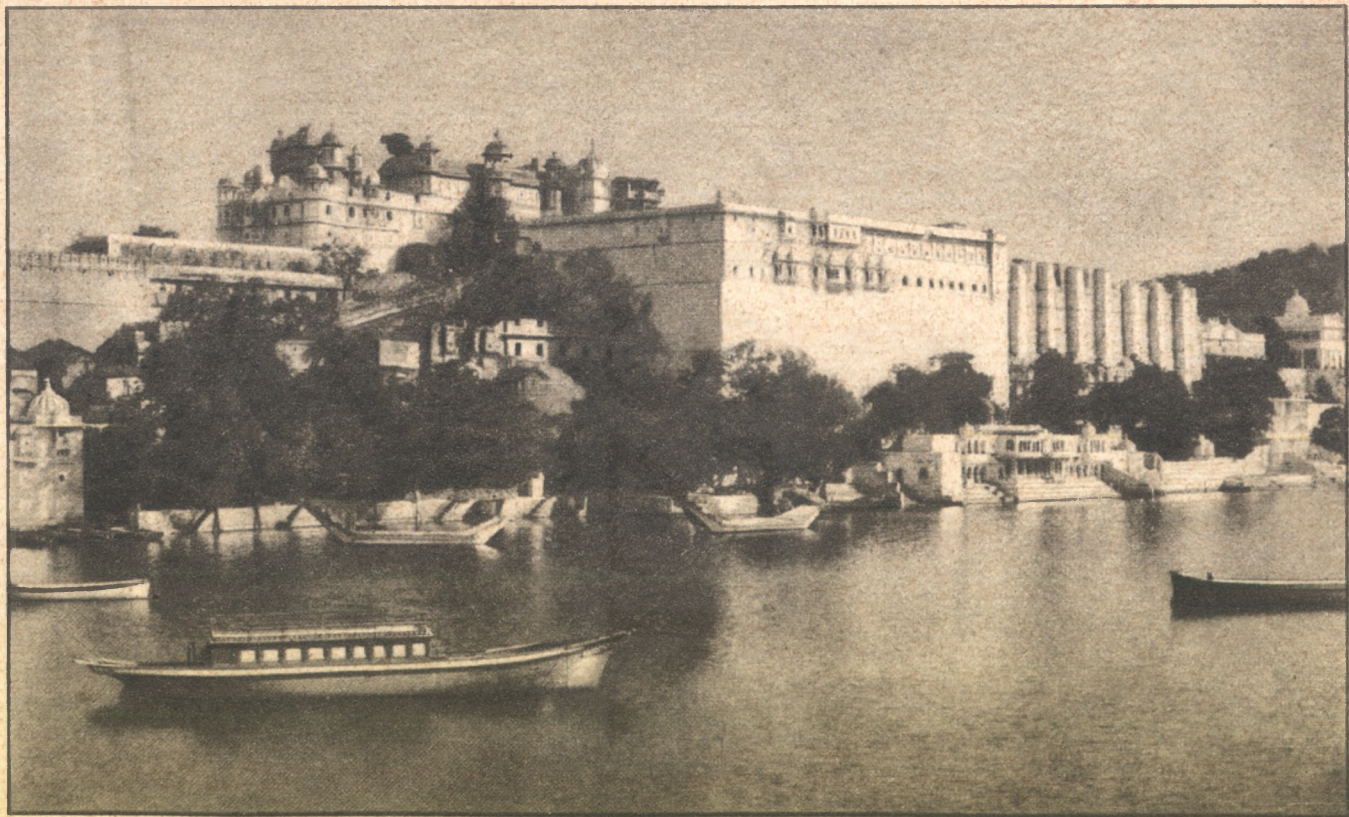
Nem folytatom ezeket a kellemetlen részleteket. Akármilyen elviselhetetlen volt is időnként ez az isten-

ítélet, valami megveszekedett öröm tört ki rajtam, amikor túltettem magam a majd csak végetérő megpróbáltatásokon és a Nagy Kalandra gondoltam. Hiszen ez a vakító eső nem ártott nekem, az iszap-páncélt le lehet mosni és majd csak begyógyulnak sebeim és zúzódásaim is. Mindez nem nagy ár a rám váró élményekért.

Sziámi vezetőm szerencsére tudta az utat, — azt is, hogy hol van és azt is, hogy hol nincs. Miután meggyőződtem erről, vakon bíztam benne, követtem és nem zaklattam kérdésekkel akkor sem, mikor már besötétedett és ő csak vezetett, bukdácsolva és el-elmerülve, mindig tovább, szünet nélkül. Tudta, hogy mit csinál, mert éppen mielőtt beállt az éjszaka, tisztásra értünk, ahol dzsungelházacsákák kis csoportja állt. Vagy két tucat bennszülött lakott az omlatag viskókban, — mind kiszaladtak és álmélkodva meredtek erre a két piszkos alakra, akik valahonnan a felhőkből pottyanhattak le az esővel. Bizony, kevés idegen nyitott be hozzájuk ebben az évszakban.

Addig hadonásztak ujjakkal és rajzolgattak a földön, míg megértettem, hogy eddig tizenkét mérföldet tettünk meg, — tizenkét mérföldet tizenkét óra alatt! — és még huszonnyolcat kell megtennünk.

Kétségkívül épp olyan különös látvány lehettem számukra, mint ők nekem, bár tulajdonképen, — hiányzó ingemre és rongyokra mállott khaki-nadrágomra való tekintettel kevés különbség volt öllözködésünk között és a bőrünk színe közt fennálló eltérést is szépen áthidalta az iszap. A felnőtt bennszülöttek, — férfiak és nők egyaránt, — övig mesztelenek voltak s csak egy térdig érő ágyékkötényt viseltek. Az asszonyok, — sziámi szokáshoz híven, — éppen olyan hosszúra vágják a hajukat, mint a férfiak és minthogy mindenki betelt rág, ami befeketíti fogaikat és bemocskolja szájukat, — aki a fejükre néz: aligha tudja megállapítani, hogy melyik a férfi és melyik a nő. A féltucat gyermek közül mindegyiknek a bokáját réz-

Udaipur, Hindosztán legbájosabb városa.
Ezen a tavon csónakázott „Padmini hercegnő“.

Vízjármű a Pukehan-folyón, Burma és Sziám határán.

karika díszítette művészien, ehhez a leányoknál a magasabb erkölcs követelményeként még egy üveggyöngysor is járult.

Ezt az éjszakát a vadak hosszú sorának élén, egy gyékényen töltöttem. Mellettem aludt a falu törzsfőnöke, mellette kedvenc felesége, második felesége, fivére, fivérének felesége, nagyszülei, közönséges polgárok, ifjak és leányok, serdülő gyermekek, lépcsőzetesen lefelé a kicsi, kisebb és legkisebb gyermekekig. Közös ágyunk egy félméter magas talapzat volt, míg a kunyhó vagy két méternyire volt a vizes, kígyóktól fertőzött talajtól. Bár a fűből font gyékény alatt is nagyon-nagyon kemény volt ez az ágy, — én akkor is remekül aludtam volna rajta, ha gránitból van.

Másnap reggel fűszeres rizst kaptunk. Én persze nem tudtam, hogy ez az étel szinte kizárólag vörös paprikából áll és jó nagy adagot vettem belőle. Egyetlen „pálcikányi“ annyira égette a számát, hogy többet aztán már a világon semmit sem tudtam enni és így utazásom másodnapján üres gyomorral vágtam neki az útnak.

Az eső egy perccig sem szünetelt, egész éjszaka és napfelkelte után újult erővel zuhogott tovább. Reggelre egyre erősebben dühöngött a szél, míg aztán délre viharrá erősödött és valóságos felhőszakadást zúdított le ránk. Vihar a hegyekben érdekes jelenség, az biztos, de aligha látványosabb, mint a vihar a dzsungelben. A szél üvöltésétől, amely tömör növényfalakon tört át, meg kellett siketülni. Mintha hatalmi kérdésben csatázott volna a vihar és az erdő, — a szél támadott, a dzsungel ellenállt, — de hiába, mert a vihar dühöngve, tombolva betört, egymáshoz csapkodta az ágakat, kitépte a földből a gyökereket és felfordulást, pusztulást hagyott maga mögött, — mintegy intő jelül más dzsungelek számára, hogy ne merészeljenek ellenállni útján!

A vihar támadása most a sűrű bambuszbozót tartalékban tartott seregét érte. Átható robajjal estek el

ezek is, ami még szörnyűbbé tette a csatazajt. A hatalmas vesszők túlharsogták még a szél üvöltését is, amint szaggatott mennydörgésszerű zajjal törtek össze és hasadoztak szét, mintha a mennybolt összes vad vilámai egyszerre szabadultak volna el!

Ez azonban hál Istennek csak múló vihar volt; két óra felé már tovább száguldott kelet felé, hogy a Kínai-tenger hajóit fenyegetse. Mindkettőnk nagy örömére, magával vitte az esőt is, amely az elmúlt hetvenkét óra alatt egy másodpercre sem szünetelt. És ki törődik azzal, ha az út sara ilyenkor még a szokottnál is komiszabb, — mikor egy kis napsugár ígérkezik a láthatáron?

És mi történt azokkal az állatokkal, amelyekre annyit gondoltam utazásom elején? Amíg a vihar véget nem ért, az élet egyetlen jelét sem láttam vagy hallottam, még csak mókust, vagy békát sem, tigrisről, vagy vadelefántról nem is beszélve. Az eső olyan hevesen zuhogott, hogy semmiféle élőlény sem merészkedett ki ilyenkor. Most azonban, amikor felszikkasztott az első napsugár, feléledt a dzsungel! Egy hatalmas fajd-pár repült el pont az orrom előtt. Közel és távol papagájok kezdtek rikácsolni megkönnyebbülten, majmok fecsegték és tornásztak a fák lombkoronái közt a fejünk fölött. Sok apró kígyó surrant vissza a sűrűbe lépteink elől és egy szarvas szaladt előttünk keresztbe az úton.

Mennyi anyag rejlik pszichológusok számára a gondolatok és történések találkozásában! Mennyiben befolyásolja a gondolat az eseményeket? Mennyire bátorítja fel a veszélyt a félelem, vagy miért tud kitérni a veszély elől az, aki nem ismeri? Másfél napig halvány sejtelmem sem volt arról a tényről, hogy az egész világon ebben a szorosban érezték magukat legotthonosabban a vadállatok s a legnagyobb, legveszélyesebb kígyók — és nem találkoztam egyetlen eggyel sem. De most a szarvas, a majmok, a fajdkakas eszembe juttatták, hogy micsoda állatkerthben vagyok. Ettől a perctől kezdve, — minthogy tökéletesen fegy-

vertelen voltam, — ezeknek az állatoknak a társaságában, amelyekről, tudtommal, a félsziget hirhedi volt, nagyon kényelmetlenül kezdtem érezni magam. Négy hatalmas, fehér-fekete kócsag repült el csapkodó szárnyakkal a fejem felett és ez a váratlan zaj nagyon ráijesztett. Veszélyt kezdtem érezni, — kerestem, hogy merre lehet, és — mint ahogy az ilyenkor lenni szokott, — meg is találtam.

Egy olyan területhez közeledtünk, amelyet feneketlen sár borított és minden oldalról térdig érő fű vett körül. Amikor észrevettem, hogy vezetőm, aki néhány lépésnyire haladt előttem, belesüppedt az iszapba, elhatároztam, hogy én inkább a fűvön lábolok keresztül.

Ebben a percben az elképzelhető legszörnyűbb és legdrámaibb élmény csapott le rám, helyesebben font körül, mert egyenesen egy kobrafészekbe léptem bele. A fészek megdühödött gazdája villámgyorsan csavarodott védetlen bokám köré és felfújódott fejével alig öt centiméternyire lábszárcsontomtól, pokoli, pillátlan, leírhatatlanul gonosz kifejezésű szemmel meredt hamuszínű arcomba.

Egy tucat gondolat futott át szinte egyidejűleg az agyamon: reménytelen helyzetem, — több órányi és mérföldnyi távolság minden segélyforrástól, — a félkegyelmű vezető, aki képtelen lenne átvinni vagy vonszolni engem a még hátralévő út megdagadt folyóin és iszapos területén, — és az a kutya ott a szigeten, amely öt perc múlva mozdulatlanná dermedt, tíz perc múlva elvesztette az öntudatát és egy negyedóra múlva! . . . Hát így fogok elpusztulni én is és itt maradok a sziámi dzsungelben, mert a kíváncsiság árát meg kell fizetni Hiszen nem a haláltól félttem, csak a végső kétségbeesés fogott el, amiért itt kell hagynom mindazt, ami az Élet. Nem kérdeztem semmit és nem félttem a jövőtől és nem volt bennem bűnbánat, vagy sajnálkozás és nem rimáncodtam könnyörületért. Az „Adamson“ hetvenkedő skót mérnöke jutott eszembe és minden poklokkal dacoló ordítóása:

„elmulasztott tettek, elpazarolt javak, meddő elhatározások, vétkeim, hibáim, bűneim, — megátkozlak benneteket!”

És a multtal sem törődtem, akár piros volt, fekete vagy fehér, — egy cseppet sem! Ha még egyszer szabadna élnem, ugyanígy élném végig az életem, bár a sors másodszor is csak oda vinne, ahová a legtöbb ember megy... És mindez keresztülfutott az agyamon egy másodperc alatt, amint ott álltam, dermedten a rémülettől és belebámultam abba a gyilkos szempárba.

Amit tettem, az tisztán gépiesen történt, bénult agyam tudta nélkül. A természet gyakran ment így meg bennünket önmagunktól. A kezemben egy bambuszpalcát tartottam, amit az úton szedtem fel és azóta szórakozottan használtam. Még nem mult el tíz perce, hogy egész súlyommal rátámaszkodtam, — akkor kettétört és a vége éles és szúrós maradt. A felső részét — a szokás hatalmából, — még mindig magamnál, bár ahhoz már túlrövid volt, hogy használhattam volna. Magam sem tudtam pontosan, hogy mi történik, de megragadtam a bot letörött végét és minden erőmet összeszedve, a kobra felfűjt fejének puha alsó felére csaptam vele. Az ütés ült, — lerepítette a kígyót bokámról és lehetővé tette, hogy visszavonuljak. Amint kiszabadultam a mérges ölelésből, oldalt ugrottam — nem tudtam és nem is törődtem vele, hogy mi történt ellenségemmel, csak szaladtam előre, amilyen gyorsan reszkető térdeim vittek, vezetőm után, — aki az egész melodráma alatt messzebb és messzebb bandukolt s boldog együgyűségében sejtelve sem volt arról a halálos párbajról, amely az imént zajlott le mögötte.

Nem jutottam messzire. A reakció, amely az ilyen dermesztő rémületet követni szokta, hirtelen rajtam is erőt vett. Minden erőm elpárolgott, agyam szédülni kezdett, lábaim felmondták a szolgálatot és hirtelen belefordultam egy puha iszaptócsába. De oh, milyen remek iszap volt ez, micsoda bűbájos, dús barna sár!

Átszivárgott ujjaim között, éreztem, hogy milyen meleg és ragadós. Most újra esni kezdett az eső. Szelíd patakocskákban csurgott égneke emelt orromra, — édes, kedves eső... milyen tiszta és milyen hűvös — és a félkegyelmű kuli, aki most bámész arckifejezéssel hajolt fölém, micsoda hűséges, barátságos öreg cimbor! Oh, gyönyörű dzsungel, — csodaszép világ, — csodálatos élet...

Végefelé közeledett ennek a kétségbeesett küzdelemnek harmadik napja. Kezdtém már türelmetlenkedni, amiért célunk ilyen elérhetetlennek látszott; letertem tehát utunkról és maradék kis erőmmel utat törtem magamnak egy dombra, amelynek magaslatáról messze elláthattam kelet felé. Reméltem, hogy meglátom célunkat, az óceánt — és ha nem láttam volna meg, nem maradt volna annyi bátorságom, hogy akár csak egy lépést is tegyek. De a tenger ott volt, alig fél mérföldnyire tőlem és szorosan a partja mellett vonat robogott! Nem hiszem, hogy a felfedezetlen Csendes-óceán annyi örömet szerzett volna Balboa szemének, amikor keresztülküzdötte magát az úttalan Panama-szoroson, mint ahogy ez az öreg Kínai-tenger elbűvölt engem, miután keresztül verekedtem magam a víz alá merült Sziámi-szoroson. És Kolumbusz sem lehetett olyan boldog, mikor „Föld“-et kiáltott, mint én, a saját hangom hallatára: „Isten hozott, Óceán!“

Mesélik, hogy a nagy admirális közvetlenül ezután térdre esett és úgy mondotta el hálaimáit. Tudom, hogy nekem is ezt kellett volna tennem, csak hogy én az elmúlt három nap alatt minden két-három lépés után térdre estem és térdeimet ennek következtében olyan sötétkék és fekete bőrfelület fedte már, amely teljesen alkalmatlanná tette őket efajta hálaimákhoz.

Amikor vonatom északra vitt, Sziám fővárosa felé és messze el a szorostól, — bevallottam magamnak, hogy a Maláji-félsziget iránti érdeklődésem, — immár a múlté. Mindazok az álmok, amelyeket e vad

vidékről álmodtam, beteljesültek, bár néhányról közülük kiderült, hogy nem egyéb, mint — dajkamese.

Tényleg, — most, hogy múlnak a napok, s a szoros rémeinek éles emléke halványodni kezd, — kezdem ragyogóan érdekesnek találni ezt a kirándulást. De még ma is haboznék, ha arról volna szó, hogy, — főleg az esős évszakban, — reumára hajlamos egyéneknek, vagy egyedül utazó idősebb hajadonoknak ajánljam ezt az utat. Ami pedig engem illet, — bár nagyon örülök, hogy egyszer megpróbáltam, — ha legközelebb Rangoonban leszek, azt hiszem mégis inkább a turisták nyáját követem majd Bangkok felé a kitaposott országúton!

XXVII. Közjáték.

Ez a vasúti utazás Chumpontól észak felé meglehetősen hangosan zajlott le. Bangalore-n, Bangatong-on, Bang Pennom-on, Bang Bang-on utaztunk keresztül, míg elértünk végre a bang-ok leghangsabbikába, Bangkokba.

Az ottani amerikai konzul s a követségi titkár mindketten Princetonban végeztek s amikor megtudták, hogy én is ennek az Alma Maternek neveltje vagyok, nekem adták a város kulcsát! Az ő révükön ismerkedtem meg az amerikai követtel és elragadó feleségével és e vendégszerető család védenca előtt megnyílt a főváros egész előkelő hivatalos társadalma.

A titkár egyébként, — fiatal uriember, — rettetesen zavarba jött, amikor szokott rövid nadrágomban először fölkerestem. Titokban imádkozott is, nehogy a követ bejöjjön az irodába és egy khakinadrágos csavargó társaságában találja őt. Persze, pontosan ez történt. Ám a titkár nagy megkönnyebbülésére, követtünk, a helyett, hogy hűvösen kezelt volna különös

jelmezem miatt, meghívott aznap este vacsorára a követségre.

Előkészületeim ez ünnepélyes alkalomra a következők voltak: egy bérelt kabát, kölcsönkért nadrág, vásárolt nyakkendő és néhány bocsánatkérő szó. A helybeli angol lapban már megjelent rólam egy interjú és a riportom is, amelyben a félszigetet átvágó kirándulásomról számolok be (a tiszteledíj, amelyet kaptam érte, bőségesen fedezte összes szíami kiadásaimat). Élményemet a kobrával már városszerte tárgyalták. Vacsora közben természetesen részletesen el kellett mesélnem kalandomat, sőt többi kalandjaim végnélküli sorát is, amelyek Amerikából való elutazásom óta értek. Én, persze, boldogan mulattattam történeteimmal a vendégeket, hisz ez volt az egyetlen módja, hogy eltereljem figyelmüket öltözködésennek kissé szokatlan és nem egészen idevaló eleganciájáról.

Ez a követségi vacsora körülbelül annyit jelentett, hogy a Bangkok-i társadalom ünnepélyesen befogadott. A most következő tíz napban a király kivételével, lassanként mindenkivel megismerkedtem.

Persze, aztán nem ment éppen könnyen otthagyni ezt a színes életet és visszatérni megint a csavargáshoz. Pedig vissza kellett térnem, mert ha még sokáig pihe-nem annak a kegyetlen szerepnek fáradsalmait, amelyet tizennégy hónapja játszom és végig is akarok játszani a keserves befejezésig, — kiapad, legvégül ben-nem a csavargókedv és akkor nincs tovább . . .

Igy aztán visszavándorolt gazdájához a kölcsönkért nadrág, s a szabóhoz a bérelt kabát. Helyükbe új khaki-ing került, meg rövid nadrág. — S hogy tovább szürcsölhessem az élet italának újabb ízeit, egy francia parti gőzös fedélzetére szálltam, — megint egyszer a régi csavargó, romantikus üldözője szálló bárányszerűeknek . . . Malakka borzalmait rég elfelejtettem, Bangkok vendégszeretete is a múlté már. Most új, csodálatos vidék terült el előttem s egy olyan látvány elé hajóztam, amely már önmagában is megéri mindazt,

amit eddig szenvedtem. Hiszen nemsokára egyike leszek azoknak az istenekkedvelte halandóknak, akik abban a különös, keveseknek kijáró kegyben része-sülnek, hogy megláthatják *Angkor*-t...

A kis hajó, amely valaha yacht volt, de most Bangkok és Szaigon között közlekedik, két nap és két éjjel vitt engem fedélközi utasi minőségben (teljesen hamis megjelölés, — egy francia kereskedő ugyanis meghívott, hogy osszam meg vele elsőosztályú kabin-ját) végig Indokína partja mentén.

Szaigon az a hely, ahol mindenki, aki Angkorba készül, partraszáll. Egy Mekong-folyón közlekedő gőzös szállítja az utasokat háromszázötven mérföld-nyire az ország belsejébe, egészen vissza a sziámi ha-tárig. Én is ezt az utat választottam volna, ha egy régi bangkoki lakos fel nem világosít, hogy felére rövidít-hetem meg az Angkori utazást, ha Cambodzsza déli part-ján Kampotban szállok partra és szárazföldön utazom a Mekong-menti Pnom Penh-ig.

Partraszálltam tehát a kis kikötőben, egy éjszakát a parton töltöttem és autóbuszban száznegyven mér-földet tettem meg sziklába vágott, remek utakon. Al-landóan változó, érdekes utazás volt, mert hol sűrű dzsungelen, hol csinos falucskákon vezetett keresztül. Éppen jókor érkeztem Pnom Penh-be, hogy felszáll-jak egy hajóra, amely Szaigontól indul a folyón fölfelé Angkorig.

Hogy kiegyensúlyozzam az autóbuszutazással el-követett fényűző költségeimet, ismét „fedélközi utas” voltam, — egy angol hölgy és felnőtt leányának nagy megbotrántkozására, akik rajtam kívül az egyet-len fehér emberek voltak a hajón.

Alkonyatkor értünk a Nagy Tóba, amelynek leg-távolabbi pontján terül el Angkor. Ez a tó csak az esős évszakban hajózható, amikor annyira megtelik víz-zel, hogy nagy gőzösöket is elbír a hátán. A száraz hat hónap alatt úgy kiapad, hogy iszapenger lesz belőle, amelyen alig tud elvergődni egy „sampan”. Az elszánt

turistának aztán négy nap és négy éjjel kell utat törnie a tó medrében ezen a kis lélekvesztőn. Ilyenkor azonban, október elején, a víz eléri tetőpontját és az ember nem lát maga körül egyebet, mint víz alá merült erdők lombkoronáinak ágaskodó csúcsát; közöttük és fölöttük igyekezett utat törni magának hajónk. A kora reggeli órák óta igen heves szél fújt és itt a nyílt vizeken most újult dühvel üvöltött felénk. Három órakor hajnalban, — az eső patakokban ömlött, — felkeltették a két angol hölgyet és engem és jelentették nekünk, hogy: „C'est Angkor, ici.“

— Hol? — kérdeztük mi hárman álmos hangon, amikor kinéztünk a dühöngő éjszakába és Angkor helyett nem láttunk egyebet, mint azt, hogy tajtékzó tó közepén vagyunk, s előttünk az a kellemes kilátás, hogy egy három méter hosszú sampanban öt vagy hat mérföldet kell facsúcsok között áteveznünk.

— Hát ott, ni! — felelte a kapitány és kezével az áthatolhatatlan sötétség felé intett.

A hölgyek majdnem sírva fakadtak. Azért jöttek Szingaporetól egészen idáig, hogy megláthassák Angkort és most, végcéljuk kapujában választaniuk kell: vagy beülnek egy sampanba és felveszik a harcot a hullámokkal meg az elmerült erdőkkel, — vagy üres kézzel mennek vissza háromszázötven mérföldnyire Szaigonba.

Hogy saját csüggedő bátorságomat felelősszem, rábeszéltem a hölgyeket, hogy kíséreljék meg ezt az utolsó ugrást a sötétbe, — biztosítom őket, hogy haj nélkül kerülnek a partra. Hogy én magam mire alapoztam ezt a garanciát, azt persze magam is nagyon szerettem volna tudni.

A szívünk a torkunkban dobogott, amikor leereszkedtünk a létrán a törékeny, himbálódzó lélekvesztőbe. Bumm!! Villámok cikkáztak a fejünk felett. Sssss! A vihar a hajó oldalához csapott bennünket. Bumm, sz-sz-sz! A hullámok jeges vízáradata majdnem kidobott bennünket az apró csónakból. A leány

ziháló lélekzettel sikítozott, az anyja belékapaszkodott, s a rémülettől nem tudott szóhoz jutni. Most újabb záporfergeteg — és hajónk eltűnt előlünk a sötétségben. Volt ugyan velünk egy evezős, de hogy fekete volt-e, fehér, vagy zöld, azt nem láthattuk. Különben a hangját sem hallottuk. Kétségbeejtő, halotti csendben kezelte az egyetlen evezőlapátot, elhárította velük a kiálló facsúcsokat és méterről méterre vágta útját a burjánzó vízinövények sűrű tömegein keresztül, miközben olyan sötét volt, hogy a saját kezét sem láthatta, ha az arca elé emeli. Nem tudtuk: északra megyünk-e, vagy délre, s hogy Charon volt-e ez az ember, aki a viharos Styxen át a Hadesbe visz bennünket, — azt sem tudtuk. Sötétnek mindenesetre elég sötét volt.

Közel két óráig, — mi úgy éreztük: két napig! — tartott ez a kimerítő harc tintával, esővel, facsúcsokkal. Lassanként megszoktuk egy kicsit a hullámok s a vihar ostromát és mert azt reméltük, hogy mindevek ellenére talán mégis életben maradunk, — elhatároztuk, hogy megismerkedünk.

Milyen könnyű és természetes dolog az ismerkedés ilyen veszélyes órákban, amikor a bajt és hideget és nedvességet és félelmet egyformán kell elviselnie mindenkinek! Utitársaim már nem vetették meg a fedélközi utast és én már nem vetettem meg az ő megvetésüket. A vízőzön első gyilkos megnyilvánulásai után rendkívül bátran viselkedtek ez alatt a két óra alatt, amikor pedig jellemük leggyöngébb elemeinek kellett volna természetszerűleg megnyilvánulniuk. Hősök voltak és brittek az utolsó porcikájukig és példát mutattak nekem a bátorságból. — sokkal inkább, mint én nekik.

Hogy mint találta meg evezősünk pontosan a megfelelő kikötőhelyet, ez örök titok marad előttem.

Hálaimákkal köszöntük meg megszabadulásunkat a sampanból, amikor partra léptünk. Egy özönvíz előtti Ford — még a dzsungel vadonjában is elkerül-

hetetlen jelenség — várt ránk az esőben, halványan pislogó lámpásaival.

— Milyen messze van a bungalow? — kérdeztem a franciául beszélő bennszülött sofőrt és azt hittem, néhány lépést fog mondani.

— Huszonöt kilométer, azaz tizenöt mérföldnyire — hangzott a válasz.

És a saigoni utazási irodák azt hirdetik, hogy gőzösek „pontosan Angkor kapui előtt“ teszik le az utast!

Ha lehetséges: az utazásnak ez a része még sokkal kellemetlenebb volt, mint a csónakázás, mert az út a folyó mentén haladt, amely — megdagadva és nekiszilajodva az állandó záportól — előntötte partját. Utunk nagyrésze például akkoriban egészen víz alatt állott, úgyhogy sohasem tudtuk megállapítani, melyik az út és melyik a folyó. A sofőr óvatosan, lépésről lépésre kúszott csak előre, erősen megnehezítette útját a régimódi világítás, amely minduntalan kialudt, valahányszor a motor leállt. (Amit az minden két-három méter után meg is cselekedett.)

Amikor a kimerüléstől, megerőltetéstől, hidegtől félholtan, nyolc órakor berobogtunk a bungalow elé, különös szürke felhőt pillantottam meg, amely égbenyúló tornyaival rövidesen eltűnt a ködben. Óh, de hiszen nem is felhő volt! Kő volt, — kő volt az a valami, amiért idejöttem, a csodák csodája, a leghatalmasabb és legtökéletesebb emlékmű, amelyet valaha építettek, — Angkor csodálatos temploma!

XXVIII. Angkor bűvös kövei.

Kairóban megismerkedtem egy angollal, aki már járt Angkorban. Olyan megilletődött hangon beszélt róla, mint valami emberfeletti élményről. Indiában is sűrűn hallottam ezt a nevet, a hihetetlen méreteiről és

bűbájos részleteiről szóló jelzőhalmozásokkal kapcsolatban, de mindig valami homály és szóbeszéd leplei mögött. Senki Indiában nem látta Angkort és mindenki azt mondta róla, hogy valóságos csoda. „Angkor“, — minél keletebbre jöttem, annál sűrűbben morajlott körülöttem ez a név. *Angkor* — dicsőségének történetei visszhangzottak fülembe Bangkokban *ANGKOR* — a szél s a dzsungel s ez a nagy szürke kö-felhő mind azt muzsikálták felém, mikor elstettem a bungalow-tól a mintegy mérföldnyi távolságban levő misztériumhoz: íme, az ipar és művészet legtökéletesebb remeke, az emberi teljesítőképesség koronája. Ez Angkor, a világ legelső csodája és a történelem legmélysegebb rejtélye.

Dzungel, dzsungel, — amerre a szem eltekint, sok mérföldnyi távolságban mindenütt sűrű, fekete, áthatolhatatlan, falánk dzsungel nyeli a földet — és ebből nő ki ez a szinte hihetetlen és megdöbbentő gigászi, bűvös templom, sok-sok sornyí, szürkére fakult köveivel, faragott mezőnyeivel, sok száz elragadó ívű ablakával, mérföldnyi oszlopsoraival, magas, csipkés tornyaival, — minden képzeletet felülmúló, hatalmas, csodaszép és vígasztalan látvány.

Annyira lenyűgöző volt ez a kép itt az erdő közepében, hogy talán nem is hittem volna el a szememnek, ha ma kora reggel meg nem pillantom messze messze a fák csúcsai felett. Ha Ázsia e vad vidékének elhagyatott dzsungeljében, ahol csak mókusok és denvérek tanyáznak, hirtelen a pyramisokra vagy Szent Péter templomára bukkanok, — talán akkor sem csodálkozom jobban — nem, még ennyire sem, mert Angkor, amelyet istenek emeltek egy mesék ködébe veszett birodalom számára, arányainak hatásában, művészi szépségében, fenségességében — és mindenekfelett abban a csodálatos erőben, amellyel dacolni tudott a múlt századokkal, Angkor felülmúlja mindazt, amit Görögország, Róma vagy Egyiptom valaha is láttak.

Honnan származik tulajdonképpen ez az emberfeletti emlékmű s a még különösebb halott város, amelyet körülvesz? Mindkettő beleveszett vagy hétszáz év óta Indokína áthatolhatatlan vadonába és csak most ásta ki a világ meglepett csodálata. Eredetükről senki sem tud pontosat. Hová tűntek azok a titánok, akik egymásra halmozták ezeket a köveket és hihetetlenül gazdag faragványokkal látták el őket? Ezt sem tudja senki. A kezdet minden nyomát éppúgy elnyelte a könyörtelen dzsungel, mint ahogy fátyolt borított rombadőlésének történetére is.

Megfelelőbb elnevezés híján a történelem khymer-eknek hívja ezt a rejtélyes fajt, amely egykor itt uralkodott. A feltevés szerint birodalmuk a negyedik évszázadban épült és a tizenkettedikben omlott össze. Eltekintve a domborművek mérföldnyi sorától, amelyek csatákból, mitológiából s a mindennapi életből vették tárgyukat s ott láthatók a hatszáz középület rombadőlt kövein, ama helyen, ahol valaha a khymer főváros állott — nem tudunk semmit erről az emberfajról, amelynek művészi és építészeti képességeit ma alig tudják megközelíteni.

Szinte hihetetlennek látszik, hogy egy ilyen mestermű, amely ma annyi gyönyörűséget szerez, oly hosszú ideig elkerülte a világ figyelmét. Ha azonban az ember látja a vegetációnak azt a burjánzó gazdagságát, amely körülveszi és elgondolja, hogy a világnak milyen elszigetelt vidékén bújt meg ez az épület, meg lehet érteni, hogy miért maradt ismeretlenül és megéneketlenül, holott sokkal kevésbbé érdekes emlékműveket régen felkutattak és képekben, cikkekben ismertettek már meg a világgal.

1857-ben egy francia — felbuzdulva az „angyalok építtette” templom mesebeli legendáján, amely állítólag Sziám legdélibb partjain terül el — utat tört magának ehhez a helyhez a dzsungel mérföldein át és amikor visszatért a civilizációhoz, olyan hihetetlen történeteket mesélt a látott romok méreteiről és csodálatosságá-

ról, — amelyeket valószínűleg egy rég elpusztult felsőbbrendű emberfajta építhetett, — hogy az emberek a szemébe nevettek és azt hitték: a nélkülözések elvették az esztét!

Ma már senki sem nevet Angkor rajongó dicséretén. Egy modern archeológus író szerint: „Ez a legcsodálatosabb archeológikus lelet a világon. Ma — és talán mindörökké — az emberi kéz emelte legfenségebb emlékmű ez az épület.“

A tizenkilencedik század második feléig éppen olyan elérhetetlen maradt, mint amilyen ezerháromszáz év óta mindig is volt, az elemek játéka és vadállatok lakóhelye volt továbbra is. 1907-ben azonban Franciaország szerződést kötött Sziámmal, amely szerint utóbbi átengedi a keleti vadon erdők egy nagy részét s azt is, amelyben a Khymer-ek hajdani fővárosának tizenöt négyzetmérföldnyi romjai állnak — a paloták, könyvtárak, kapuk, falak s az *Angkor Vat*-nak, a hatalmas templomnak romjai. Minthogy ez a templom volt a legkésőbbben épült és legszilárdabb épület, ma is eredeti dicsőségében áll, míg a többi khymer épület áldozatul esett a falánk dzsungelnek és az idők ostromának.

A sziámiak, — akikről azt tartják, hogy ők üzték el a khymereket Angkor Vat-ból, — azt állítják, hogy ezt a templomot maguk az istenek építették, mert emberi erő sem elég hatalmas, sem elég ihletett nem lehetett ahhoz, hogy ilyesmit létrehozzon. Aki csak képeket lát, vagy leírásokat olvas Angkorról, aligha hisz ilyen legendákban és azt sem hiszi el, hogy négy nemzedék állandó, serény munkája kellett a befejezéséhez, — vagy azt, hogy a királyok ötszázezer rabszolgát parancsoltak ide hatvan tartományukból és foglalkoztattak az építkezésnél; de aki egyszer a valóságban meglátja Angkort, — az mindent elhisz.

A templom piramisformájú és öt egymásra állított és egymásba illő, derékszögű részből áll. A két legfelső terrasz mindegyik sarkát művészi tornyok dí-

szítik, amelyeket teljesen elborít a hétfejű kobrákat, medaillonokat, istenségeket és táncosok füzéreit ábrázoló faragás; és mindegyik sor egyre magasabbra emelkedik, egészen a hatvan méter magas csipkés főtornyig, amely felséges göggel tekint le a Kínáig töretlen vonalban terjedő, hullámozó, leselkedő dzsungel-tengerre.

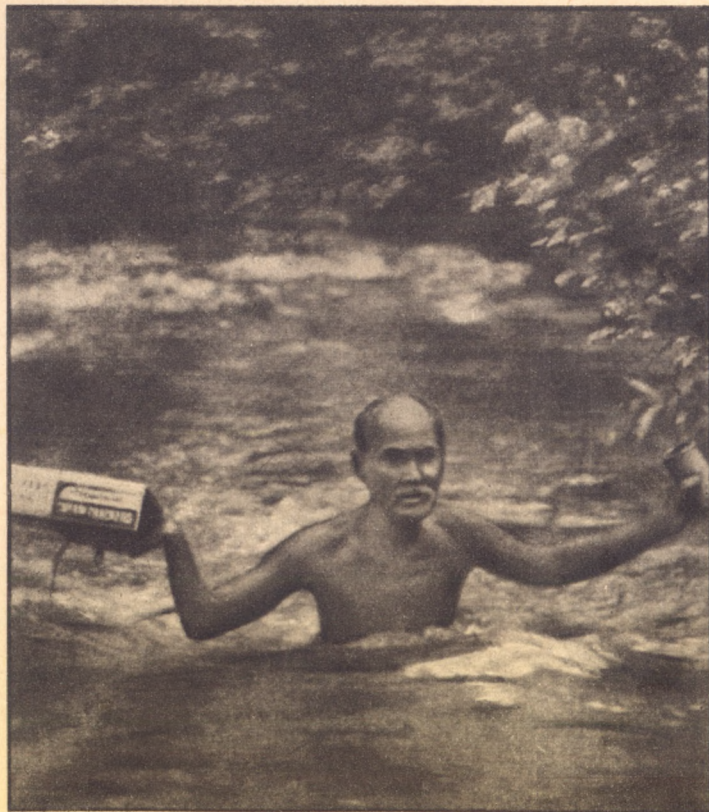
Tegnap éjszakai társaim még a sampan s a Ford ütközeteinek fáradalmaikat pihenték; egyedül indultam hát a bejárat felé egy négyszáz méter hosszú és tizenkét méter széles köviadukt alatt, amely itt valamikor egy tavat hidalt át. Ez a nagy híd, amely magasan emelkedik a föld fölé s amelyet hétfejű kókígyók és régi harci szekerek mélyen bevésődött keréknyomai díszítenek, méltó bejárata ennek a hatalmas épületnek.

Megilletődéstől és csodálattól eltelve közeledtem a kőhegy felé, hogy én, e materialisztikus, modern kor gyermeke, a csavargó, a pogány, — íme betekintést nyerjek az istenek művébe. Mélységes csendben lépkedtem felfelé a kopott lépcsőkön, amelyek a második galériához vezettek — és megálltam a világ legcsodálatosabb bűvös köszönyegének közepén. Ez az óriási templom a közelben gyakorolja a leglenyűgözőbb hatást. Messziről Angkor emelkedő, oszlopsoros galériáival, sok száz, művészien rácsozott ablakával, tetőzeteinek útvesztőjével, lépcsőivel, kupoláival, tornyaival — inkább képzeletszülte délibábnak tűnik, mint valóságnak. Csak így, egész közélről lehet teljes mértékben elgyönyörködni részleteinek és díszítményeinek megfoghatatlan és bonyolult szépségeiben. Talán az egyiptomiak is fel tudtak volna halmozni ekkora kötömeget, de ilyen művészi szobrászmunkát csak a khymerek tudtak létrehozni! Ennek a csodálatos épületnek minden centiméternyi helyét finoman vésett ékítmények borítják. Minden ablak hajlása, minden ajtó kerete az egyéni tervezőművészet egy-egy utólérhetetlenül finom és kecses remekműve. Királyok és kobrák, mosolygó istenségek és táncos alakok le-

begnek a falakon s a tornyokon. És sehol egyetlen mértani ornamens — minden csupa lendület és élet! Itt szabad teret engedtek a művészek képzeletének, de a részletek tökéletesebb egybehangoltsága mégis elképzelhetetlen! Akárhogy is, — én nem tudom kellőképen méltányolni Angkor köveit; csak Ruskin, vagy Chateaubriand tudná, de ők is csak úgy, ha sok-sok kötetet tölthetnének meg ezzel az anyaggal.

Angkor számos csodái között a legcsodálatosabb az a relief, amely töretlenül szalad vagy félmérföldnyi csíkban a második terraszkörül. Az időjárás viszonyosságaitól egy föléje hajló oszlopsor védi s így dacolt az idő vasfogával, — ma éppoly élénk és üde, mint hétszáz évvel ezelőtt volt. Heteket kellene e hatalmas kőkép előtt tölteni, de még így sem lehetne mindent látni rajta, hiszen pontosan ötvenezer alak van belevésve, még pedig olyan kibogozhatatlan, bonyolult rendben, hogy az ember szeme káprázni kezd, amint nézegeti.

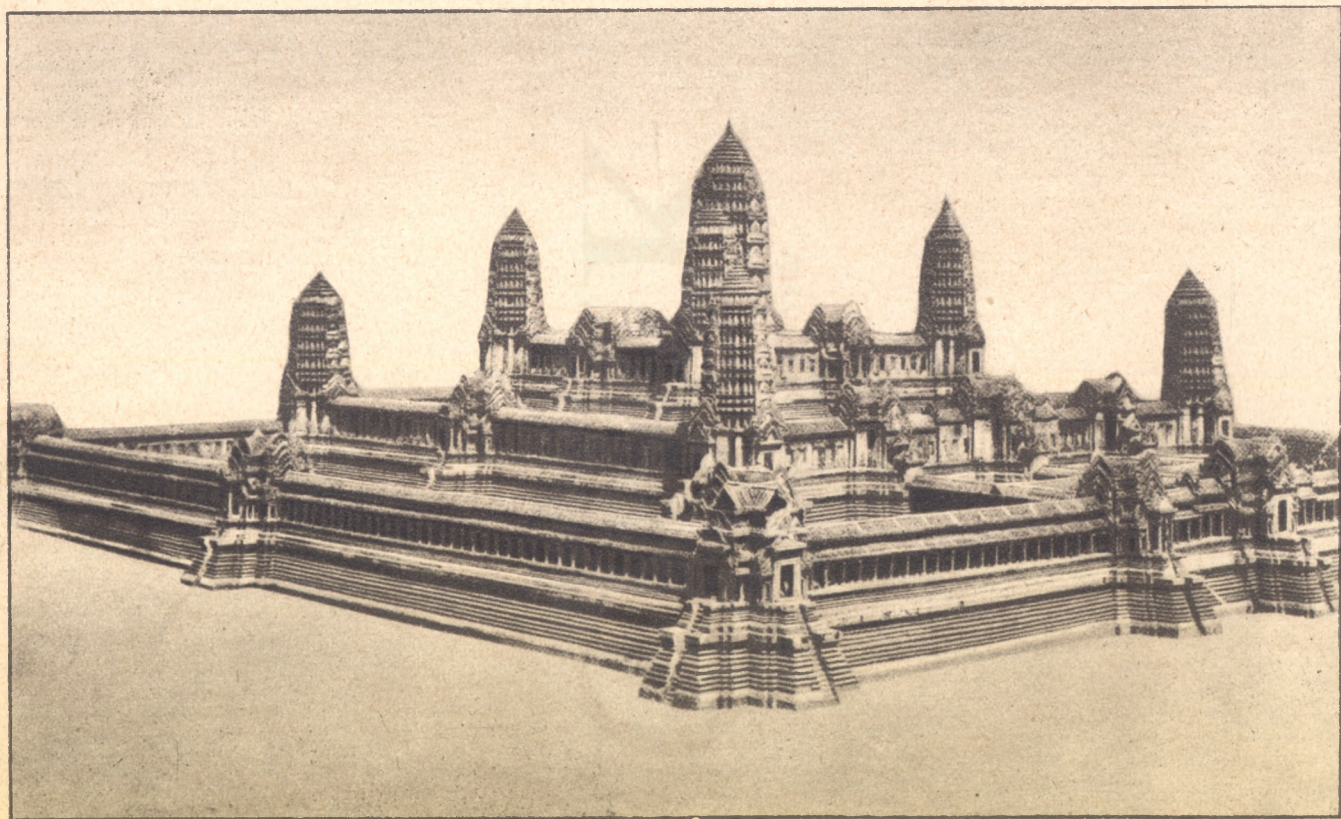
Az egyik, százhet méter hosszú fal harci jelenetet ábrázol egy khymer király és ellenségei között. Sok-száz felfegyverzett harcos látható rajta, pajzzsal és karddal, gyalog és lóháton és százak és százak harci szekereken és elefántokon, — de egyetlen élettelen alak sincs köztük. Igazi csata! Mindegyik hadsereg a másik ellen támad és a középben látható ütközet rettenetes. A férfiak egymásra zuhannak, csoportokban, vagy párosan harcolnak, összeszorított fogakkal, haldokolva, ádáz dühvel, kétségbeesetten, diadalmasan; nyilak és lándzsák repkednek sűrűn és gyorsan; tisztek kergetik a csapatot; harsonások riadót fújnak; a lovak s az elefántok ágaskodnak és reszketnek az izgalomtól; a halottak s haldoklók egymáson hevernek a földön, hogy eltapossák őket a száguldó seregek. A tartaléksereg sűrű, tömött sorait ordítva kergetik előre, az ütközetbe. Csupa cselekvés, cselekvés mindenütt és vérfürdő és csataüvöltés! Szemem döbbenetesen mered az élethű képre, a szívem hevesen dobog, mintha ma-

**A félkegyelmű kuli,
aki a Maláji-félszigeten kalauzolta Halliburtont.**

Kobrakígyó támadásra készen.

Angkor, a világesoda, melynek multját, történetét sűrű homály fedi.

gam is ott volnék e halálos ütközetben. Pedig mindez csak kő, — hideg, néma, színtelen kő. A művészet-történet talán megállapítja majd valamikor, hogy a khymerek voltak a legnagyobb élő művészek, — pedig talán sohasem éltek. Talán angyalok voltak, mint Sziámban állítják, akik égből szálltak alá, hogy kivéssék ezt az emberfeletti művet.

Az Ég s a Pokol ábrázolása másik száz métert fed be. Elképzeléseik, amelyekkel az erényes életet jutalmazták, nem túlságosan leleményesek, amennyiben az Eget egy igen kellemes, pávákkal benépesített facsoporthoz ábrázolják, ahol a férfiak körbenülve táplálkoznak, míg az asszonyok (külön egy sarokban) a gyermekeikkel játszanak.

De ami a Poklot illeti, — oh, az egészen más! A purgatórium ábrázolása mindazoknak a testi kínoknak múzeuma, amelyeket a Sátán csak kigondolhat. Amikor a gonosz bűnhődéséről van szó, nem tévelyeg a képzelet! Hatalmas, szarvakkal díszített démonok üldözik áldozataikat, akik csontig, bőrig fogytak és orrukba fűzött karikáknál fogva olyan végtelen, pokoli kínokon kergetik keresztül őket, amelyekhez képest a felnégyeltetés vagy kerékbetörés például egyszerűen tavaszi karnevál lehet.

Lépcsők tömege, — amelyeket az évszázadok folyamán már majdnem sikamlós lejtővé tapostak, — vezet terrasról terraszra és az oszlopsorok alá, ahol naphosszat járkálhatsz a nélkül, hogy a saját lépéseid nyomával találkoznál. Valamikor nyüzsgő élet színpada volt ez a világ, — ma kihalt és csendes, eltekintve a denevérek millióinak állandó vijjogásától és kerengésétől, amelyek az elhagyott épület sötét üregeiben tanyáznak.

Amint járkáltam, terrasról terraszra, kőképtől kőképig, ezek a visszataszító állatok, lépteim tompa zajától felzavarva, tömegesen repkedtek a rosszszagú folyosókon és nyilván átkoztak engem, a betolakodót. Angkor Vat hétszáz éven át gyíkok és majmok

és denevérek magántulajdona volt. Ki vagyok én, aki megzavartam nyugalmaikat?

Vagy egy óra hosszat nem találkoztam emberi lénnel. Nem volt körülöttem más, mint ez a minden-nél csodálatosabb építészeti remekmű, amely mégis csak hulla volt, — holttetem, amely a halálon túl is megőrizte külső formáit. Ez a lehangelő csend, ez a kísérteties kihaltság, ez a kegyetlen, könyörtelen dzsungel, amely a kapukon kívül leselkedett, hogy újból rávesse magát ezekre az istenek-véste kövekre és felfalja őket, — megborzogtam ettől a különös világtól, — szerettem volna felsikoltani, hogy elkeressem a végzetet, amely körülöttem ólálkodott, akármerre is fordultam.

Összerezentem, — mi volt az a sárga csík, amely óriás pillangóként suhant át egy távoli naptócsa felett? Odasiettem, hogy megvizsgáljam, s egy buddhista papra bukkantam, aki nárciszsárga ruhájában sétálgatott éppúgy, mint én, a végtelen folyosókon. Azoknak a rendeknek egyikéhez tartozott, amelyek ezt az óriás holttestet kolostor céljaira használják. Angkort Brahma templomának építették, de Buddha néhány helyi követője, — mint egy elhagyott lakás egerei, — beköltözködtek a kőhalmaz számtalan zugába és felállították ott oltáraikat, azaz elhelyezték Buddha néhány viharvert szobrát és egy kevés szegényes gyertyaszálat.

Ha az ember váratlanul bukkan rájuk, ezek a mosolygó, guggoló szobrok, a maguk megrendíthetetlen, rejtélyes nyugalmaiban, — valósággal ijesztően hatnak. Az egyik udvarban buddhatemető van, ahová többszáz szobrot dobáltak össze-vissza egymásra. Oda-hajították őket és porrá hullanak szét, de ama néhány szikár papok egyike, akik állandóan szerte csavarognak a templomban, — majdnem agyonütött, amikor felszedtem a halmazból az egyik törött Buddha egy darabját és létrának használtam, hogy feljussak a tetőre, ahonnan fényképezni akartam.

Világossárga talárjuk nélkül könnyen elvesznének ezek a papok Angkor rengetegében. Ettől függetlenül, ajánlatos óvakodni tőlük! A bennszülöttek állandóan azt suttogják, hogy a középső torony lezárt kriptáiban mesebeli kincsek hevernek s ezeket az omlatag folyosókat fokozott hévvel őrzik a papok. Ám akármilyen hatalmas kincset rejtegetnek is a falak, őreik bizony édes keveset használhatnak belőlük, — én legalább még soha rongyosabb Buddha tanítványokkal nem találkoztam!

Angkor Vat egyébként csak a legnagyobb és legépebben maradt része a pompás homokkőépületek hatalmas tömegének, amelyek egykor Angkor Thom városát alkották, — a hatalmas birodalomnak ezt a fényűző székhelyét, melynek dicsősége teljében többmillió lakosa volt. A város romjainak száma és arányai szédítőek — és mégis milyen mélységesen szomorúak, milyen leírhatatlanul elhagyottak! Hogy is lehetséges, hogy egy ilyen emberfajta, mint a khymerek, ennyire nyomtalanul kipusztuljon? Vajjon egyetlen napon történt-e? Lehetséges, hogy ezt az isteni várost, óriási lakosságát, hadseregét, palotáit, hatalmát és dicsőségét hirtelen ellenség támadta meg és kiirtotta egyetlen éjszakán? Micsoda ördögi erők foghattak össze ellene? És alig halt el a rombadülő épületek zuhanásának zaja, — örökké éhes ellensége, a dzsungel megrohanta ezt a sok összeomlott szépséget és néhány elpusztíthatatlan óriás kivételével, elnyelt mindent...

A többi épület közül Bayan temploma önmagában is egészen különösen érdekes. Megcsonkult, romokban hever, fák és folyondárok egész erdeje burjánzik benne — és még így is a világ legérdekesebb és legfantasztikusabb temploma. Valaha ötvenegy tornya volt és mindegyik tornyot mind a négy oldalán, közel a csúcshoz egy-egy nyolc láb magas faragott Brahma képmás díszítette. Bár számos ilyen fej elveszett, nagy részük megmaradt és ez a látvány, — amint szelíden és mozdulatlanul néznek az ég négy tája felé, mint a

szfinxek, — igazán csodálatos és végzetszerű. Azok a rések és hasadékok, amelyek a kőből faragott fejek részeinek összeillesztésénél keletkeztek, mindegyik arcnak más-más, torzult kifejezést adnak; van közöttük fintorgó, — a másik mosolygó, — a harmadik gonosz . . . Az egyik szemébe lián kapaszkodott, a másikat zuzmó és moha vakította meg. Facsúcsokról bandzsítottak rám, gyanakvó kíváncsiságuk úgy követett, mint a rossz lelkiismeret, akármerre próbáltam is megszökni előlük. Úgy éreztem, hogy ezer esztendő bölcsségük törpe lelkemben olvas és kigúnyol azért a riadt tiszteletért, amellyel felnézek rájuk.

Mélységes, áhítatos csodálattal, némán bolyongtam e mesebeli romok között. A nap már lenyugodott a nyugati dzsungelcsúcsok mögött és alig vettem észre, hogy elmúlt a nap, — már beburkolt az alkony. Elnémultak a madarak, — mintha a leghalkabb szellő is visszatartotta volna lélegzetét. Még egy tücsök sem törte meg a csend varázsát, amely most alászállt a hatalmas holttestre. S az árnyakból felemelkedett a halál s a feledés és elragadták a várost a lenyugvó naptól; szellemek lengtek körül, míg álmodozva lépkedtem a sötétedő alkonyatban.

Magány, magány mindenütt, — s az ember és kőhalmaz e csodálatos temetőjében ott állottam én, — egyedül, az élő élet . . .

XXIX. Dolce far niente.

Álmos köd úszkált az óceán felett, — elmosta az ég kékjét és letompította az egyenlítői nap forróságát. Vagy egy óra hosszat a fedélzeten heverésztem (ugyanis szokás szerint megint a fedélzet volt a kabinom), és egy nagy szürke felhőt nézegettem, amely rejtelmesen bújt ki a köd mögül és mintha a földről az égbe ért volna, vagy száz mérföldnyi magasságba.

— Mintha valami óriási hegy volna, mi? — kérdeztem a hajóstisztól és a különös felhőtömegre mutattam.

— Hegy *volna*? — nevetett a tiszt. — De hiszen *hegy*! Ez a Bali csúcsa.

Bali? . . . megremegtem. De hiszen én akkor ennek a csodálatos szigetnek a küszöbén állok, Holland-Keletindianának ebben a kis paradicsomában, ahová olyan messziről jöttem, hogy láthassam! Először Szai-gonban hallottam rajongani róla (Angkor dzsungeljeiből ugyanis, miután két napig utaztam lefelé a Mekong-folyón, Szaigonban bukkantam fel), ott dicsérték gyönyörű népét, ragyogó színeit és fekvésének természetes ősi szépségeit. Amint a kikötőben kószáltam, hogy egy hajóra bukkanjak, amely valahogy elvinne oda, — egy öreg trópusi csavargóra akadtam, aki be-járta már Új-Guinea és Szumatra partjait és jól ismert minden szigetet és várost, amelyre az Egyenlítő napja süt. Ő már Baliban is járt és amikor beszélt róla, úgy ragyogott az arca, mint mikor Ádám mesélt Káinnak az Éden kertjéről. Szerinte ez volt a Csendes-óceán legbűbájosabb vidéke, még pedig főleg azért, mert majdnem az egyetlen sziget volt, amelyet még nem mocskoltak be Európa kultúrája és Amerika konzer-ves dobozai. Biztosított róla, hogy ez a szirének szigete és regényes szépségével leigáz mindenkit, aki csak felkeresi.

Még jóval, mielőtt befejezte volna Bali dicshimnuszát, én már elhatároztam, hogy elmegyek Baliba, — még pedig azonnal. Közben az történt, hogy mielőtt elváltunk, hirtelen eszembe jutott, — hogy nekem halvány sejtelmem sincs róla, merre lehet az a Bali. Elővettem hát a zsebemből Ázsia térképét és megmutattam magamnak a tengerek csavargójával azt a csepp kis smaragdot, amely éppen csak hogy érinti Jáva keleti csúcsát és Szaigontól kétezer mérföldnyire, dél-keleten terül el.

Szerencsémre, egy amerikai teherhajó a kikötő-

ben éppen Szurabayába készült, tehát abba a jávai kikötőbe, ahonnan Bali a legjobban megközelíthető, s a konzulunk elhelyezett engem — fedélközi utasnak. A kapitány, — mint az *Adamson* részeges mérnöke, — jószívű, vén tengeri fóka volt, megosztotta velem étkezéseit és fekvőszékeket, úgyhogy a nyolcnapos egyenlítői utazás alatt összesen öt percet sem kellett lent töltenem a fedélközön, amelyen a legalacsonyabb néprétegek tanyáztak.

Mindössze egy nappal késtem el a Balival való összeköttetést; minthogy azonban ezáltal majdnem két hétig kellett a legközelebbi hajóra várnom, elhatároztam, hogy közben megismerkedem Jávával.

India királynője azonban rövidesen kiábrándított. Bár alaposan hozzáláttam és e sziget majd minden városát, templomát és érdekesebb vulkánját felkerestem, — soha semmiféle romantikus élményben, kalandban nem volt részem. Még pedig azért nem, mert Jávának, — csodálatos fekvése, különös művészete és bennszülötteinek festői tömege ellenére, — nincs egy szikrányi eredeti egyénisége. Ra zsputana és Pendzsab után a jávaiak olyan hűvös hatást gyakoroltak rám, mint holmi egyforma, barna borsószemek. Borobudur világhírű temploma pedig, a sziget közepén, amelytől földrajzi kutató-írók és archeológusok általában a mennyekig szoktak ugrálni elragadtatásukban, Angkor után olyan izgató volt számomra, mint egy vörös téglából épült baptista templom valami Kansas-i utcasarkon. Jáva a világ leggyönyörűbb unalomszék-helye. Konvencionális hollandi kormányzók ráütötték erre a szelíd és passzív emberfajra a maguk unalmas, otromba bélyegét, — az eredmény szörnyű! Valami olyan rettenetes, közömbös, ártalmatlan jóindulat jellemzi ezt a népet, valami olyan végsőkéig fokozott nemtörődömség, hogy az ember gombostűket szeretne beléjük szurkálni, vagy forradalmat szítani közöttük. Ha be nem fut idejében a Bali-beli hajó, én bizony megteszem valamelyiket a kettő közül.

Amikor Boelevelengbe értem, — kis falucska szigetem északi partján, — tele voltam várakozással. És a szaigoni csavargónak igaza volt! Itt aztán igazi kis paradicsom burjánzott, déltengeri Éden, — még azokat az Évákat is megtaláltam benne, akiket az öreg olyan szárnyaló szavakkal dícsért. Nyílegyenes, dianai termettel járkáltak az utcán és éppoly kevéssé törődtek félmeztelen, bronzszínű testükkel, mint a beléjük kapaszkodó kis kövér, totyogó sárga gyerekek.

Baliban tisztességtelen és szemérmetlen dolog: eltakarni a melleket, — valamirevaló, jóra való nő nem is gondolna ilyesmire! Nemrégiben például igen kellemtelen feltűnést okozott egy bennszülött tisztviselő, akit már megfertőzött a holland erkölcs és ezért illetlennek tartotta volna, hogy a leányát bennszülött divat szerint öltöztesse. Minthogy a hagyományos hollandi módon akarta ruházni a kisleányt, de a nélkül, hogy ezzel megütköztesse a környezetét, — a tisztviselő elrendelte, hogy ezentúl *minden* nőnek kabátkát kell viselnie; úgy gondolta, hogy ilyenformán senki sem ítélné el az ő leányát. Az új törvény azonban olyan ellenséges fogadtatásra talált, hogy Boelevelengen kívül, ahol néhány külföldi is él, sehol sem lehetett keresztülvinni.

Még jóval e szigeti utazásom előtt megtanultam azt az aranyigazságot, hogy az utazás gyönyörűsége egyenes arányban áll a poggyász csökkentésével. Következésképen a szurabayai konzulátuson hagytam még a hátizsákomat is, — nem volt velem egyéb, mint a fényképezőgépem, a fogkefém, beretvám és szappanom. Ezeket az apró tárgyakat kényelmesen el lehetett helyezni azokba a hatalmas zsebekbe, amelyeket a saját ingem mellére varrtam fel, míg a zsebek anyagát ugyanennek a ruhadarabnak ujjaiból merítettem, melyeket előbb válltól gondosan lefejtettem volt. Tudtam, hogyha meg akarom nézni és „tanulni“ Balit, gyalognom kell, már pedig, aki ilyen izzó éghajlat alatt gyalogolni akar, annak nem szabad megterhelni ma-

gát olyan felesleges és lényegtelen dolgokkal, mint ruhanemű, vagy hiú fontoskodás. Ha az egyenlítői időjárás kedvéért mindenki levetkőzik, miért éppen én ne? Húsz dollárral (mindössze ennyi maradt ugyanis a százhusz dollárból, amellyel Kalkuttából elindultam), térképpel, bottal, néhány maláji szóval, — ez az Indiák eszperantója! — és könnyű szívvel felfegyverkezve, nekivágtam tehát a sziget felfedezésének. Csak az orrom után mentem és úgy terveztem, hogy arra kószálok, amerre a képzeletem visz és csak akkor megyek tovább, amikor a kedvem jónak látja.

Tudtam, hogy a legnépesebb és legérdekesebb vidék a hegyláncnak déli oldalán terül el, amely keletről nyugatra húzódik és az északi parton emelkedik hirtelen.

Miután alaposan megnézegettem a gondtalan, lusta Boelelenget, nekivágtam a hegycsúcsnak. Alig másztam vagy egy fél mérföldet a tenger színe fölé, amikor leszállt az est és én elbűvölten álltam meg a trópusi alkonyat varázsos szépsége előtt. A tűzgolyó egyenesen aláhullott egy felhőkbe nyúló vulkán kráterébe, amely Jáva keleti csúcsa fölé emelkedik. A lángoló tűzcsóva megfestette a hegy fölött úszkáló fellegeket és ámbraszínnel itatta az óceánt, a partmenti pálmadsungeleket és az apró rizsültetvények síkjait, amelyek meglepő ügyességgel kúsztak fel a meredek lejtőig, ahol én állottam.

Maláj-szorosbeli kirándulásom óta ma éjjel aludtam először puszta földön. Most azonban nem gyötört a monszun, sem a kobrák, sem a vízőzön, — a páfrányszőnyeg erdei magányt lehelt, a szél gyengéden cirógatott s az éjszaka nehéz virágillata Tadzs Mahal kertjére emlékeztetett. Letörtem a hibiscusfákról egy ölnyi virágzó gallyat, leterítettem a hegyoldalra és békésen elaludtam ebben a gyönyörűséges, zöld- és bíborágyban.

A nappal ébredtem és első gondolatom a reggelinek szólt. A reggelibeszerzés nem volt nehéz feladat,

az utat ugyanis jobbról, balról apró falvak szegték és egy pennyért mindenütt kaphattam egy tucat banánt. A reggeli tejeskávé helyébe zöld kókuszdiót kerestem magamnak, lyukat fúrtam belé és kiittam üdítő tejét. Ez az ital olyan felséges, hogy az egész hónap alatt, amíg a szigeten csavarogtam, sohasem ittam vizet, — ki iszik vizet, mikor ez az összehasonlíthatatlanul finomabb vízpótlék mindig kéznél van?

Minél messzebbre jut az ember az északi parttól, annál romlatlanabb lesz a lakosság és annál feleslegesebbnek tekinti a nép a ruhát. Amint leereszkedtem a hegycsúcsról, az egyenlítői pálmák ismét sűrű dzsungelekbe csoportosultak és az út hatalmas pálmakatedrális íve alatt vezetett. Megjelenésem az összes falvakban az elmúlt hónapok legnagyobb izgalmét okozta. A páriakutyák nagyszámú tömege lármásan jelezte jöveletemet és az összes falusiak kirohantak ilyenkor, hogy megbámuljanak, amint elhaladok mellettük. Minden községnek külön temploma van, amely ma már ódon és omlatag, de kopott külsején is meglátni a művészi faragás és vésés nyomait, — annak a magasfokú művészi kultúrának bizonyítékait, amely Bali népében virágzott egykor.

A harmadik napon Den Paszarba értem, ebbe a kicsi fővárosba, a déli part közelében. Mikor azonban úgy találtam, hogy nem olyan érdekes, mint a sziget vad tájai, keletre fordultam és tempósan meneteltem rizsültetvényeken, meg a pálmák mögött rejtőző, lánghibiscusbokrokkal szegett falvakon keresztül. Tápálélékomat kókuszdió, banán, mangófagyümlöcs képezte, az ágyamat pusztá föld egy-egy árnyékos csailtban, üde, hidegvízű folyók mentén, vagy egy kis védett helyen a tengerparton, hosszúszerű pálmák alatt, amelyek szomszamosan nyújtóztak a mélységesen kék óceán felé.

A keleti part túlságosan szaggatott ahhoz, hogy utat építhettek volna a part mentén, azért ez Bali legőseredetibb része. A partvonal megszakítás nélkül vagy

negyven mérföld hosszú és tulajdonképen ez az egyetlen országút. Ha valahol, hát itt van az ismeretlen, meg nem énekelt, romlatlan, szűztalaj Bali. A félköralakú part körülöleli az egekbe nyúló Bali hegy csúcsát, amely háromezerkétszáz méternyre emelkedik a tenger színe fölé és az egész sziget felett uralkodik. Balról ez a hatalmas hegy kísért utamon, jobbról az indigókék óceán, — így bandukoltam álmodozva három héten át a pálmaárnyékos tengerparton. Utazásom leggondtalanabb, legromantikussabb szakasza volt ez a három hét.

Néhány napig egy magányos halással éltem és apró halászcsonakján kivitorláztam vele a tengerre, hogy kivethesse hálóit. Soha olyan tiszta nem volt az óceán vize! Az ember belenézhetett a mélyébe és elgyönyörködhetett a csillogó halak játékában.

Aligha létezik spártaibb egyszerűségű ágy, mint ezé a halászé; két pálmalevéllal letakart rudat egy sziklához támasztott, — ez volt az egész. Én a magam részéről lombágyat vetettem magamnak és a homokban aludtam.

Den Paszarban papírt és tollat vásároltam és amikor az égető napsütés elkergetett a halászmesterségtől, leheveredtem a szomszédos erdős hegyfok egy sziklájára és hallgattam a mesét, amelyet a szél, meg a hullámok diktáltak nekem, amerikai lapjaim számára.

Aztán elfogyott megint a türelmem és tovább vándoroltam a széles parti úton. Tizenöt mérföldnyi gyalogolás után, alkonyatkor egy kis öbölhöz értem, ahol egy sógyűjtő család póznákból nagyon csinos kunyhót épített egy sűrű pálmaberekben. Amikor arra mentem, az apa, az anya, a fiú és a leány egy frissvízű tóban fürödtek éppen a ház közelében és miután én is félíg puhára főttem már és majd elepedtem a szomjúságtól, követtem kitűnő példájukat. Nem tudták hamarjában, hogy megijedjenek-e barátságos közeledésemtől, vagy mulassanak-e rajta; végül is, amikor meghallották

kétségbeesett igyekezetemet, amellyel maláji nyelven akartam társalogni velük, mégis inkább a mosolygás mellett döntöttek. Az anya kókuszdióolajjal kente be megperzselt karomat, kamasz fiúk a fára mászott, hogy egy kis „friss italt” hozzon nekem. Lassan-lassan eltűnt eredendő félénkségük és végkép eltűnt aztán, amikor a papának egy holland forintot ajánlottam fel, viszont meghívtam magam rizsből és halból álló, pompás ebédjükhöz.

Az éjszaka akkora nagy és kerek trópusi holdat hozott, amilyent soha életemben nem láttam még és úgy látszik, a hold hozta magával azt a vágyat, hogy valami emberi lény társaságába húzódhassam, — bárki is legyen, még ha csak ez az egyszerű lelkű család is... Itt maradtam hát éjszakára és kitűnően aludtam megszokott pálmaágyamon.

Másnap reggel egészen új sport várt rám: segítettem nekik kimeríteni a lyukas fatörzsekbe rakodott sót, amelyhez úgy jutottak, hogy tengeri vizet öntöttek az üregekbe és a forró napsütésben állni hagyták, amíg a folyadék elpárolgott.

Másnap este már annyira rabul ejtett ennek az egyszerű kis háztartásnak bája, hogy úgy határoztam: itt maradok ezen az elragadó helyen, vendégszerető barátaimnál, a legközelebbi hajójáratig.

Nemsokára rájöttem, hogy a habokban uszkálni sokkal kellemesebb időtöltés, mint sót gyűjteni és naponta órákat töltöttem a tengerben; persze, ha a víz már nem védett, gyorsan elmenekültem a nap elől. A két gyerek, — eltérően a többi Bali szigetlakótól, akik nem túlságosan érdeklődnek vízisportok iránt, — remekül úszott. Mikor látták, hogy én faképnél hagytam a sózúletet, őket is elrontotta a rossz példa, áttértek az úszás vidámabb mesterségére és szüleik fenyegetődzésére csak lubickolással és ujjongó kiáltozással feleltek.

A legjobban azért mégis az alkonyat óráit élveztük. Ilyenkor csendes volt a tenger és elhagyatott a

part. A család fiának és leányának sohasem volt még ilyen furcsa pajtása, mint ez a különös fehér ember, — egy fehér ember, aki éppúgy imádta a vizet, mint ők ... Következésképen az alkonyat mindig együtt talált hármunkat, amint a csendes, hűvös tengert élveztük. Amikor az éhség visszakergetett bennünket a homokba, Taja, a kisleány, vacsorát hozott nekünk az édesanyja tűzhelyéről. Ilyenkor aztán ez a két barna gyermek és én, akik két különböző nyelvet beszéltünk és két különböző világban éltünk, ott üldögéltünk a kelő hold fényében, a vacsoránkat eszegettük és olyan jókedvűen nevetgéltünk, mintha ugyanahhoz az emberfajtához tartoznánk és egyformán gondolkoznánk a világ dolgairól. Kis idő múlva egyáltalán nem is zavart már, hogy nem tudtuk megbeszélni gondolatainkat. A közös nyelv nem feltétlenül szükséges ahhoz, hogy az emberek megértsék egymást, — ha a lelkük értelmes ...

Ezekben a romantikus órákban egészen megfeledkeztem azokról a viszontagságokról, amelyeknek árán idáig eljutottam. Elfelejtettem egész eddigi életemet, — ezek a szelíd balinéziaiak lótoszvirág nedvét préselték a kókusztejembe, amely eltörli a mult minden emlékét és elnémítja a jövő szavát. Rupert Brooke intő szózata szerint éltünk: „füleltünk a hold szavára és a halk suttogásra, amely a túnya, langyos laguna felett hangzik ...“ Siettünk „virágos utakon át, le a homályba“, „a homok fehér szőnyegén“, „s a víz cirógató gyengédségével“ mostuk le agyunk „tébolyát“.

Egy hete élhettem már a sógyűjtő család körében, amikor vidám színekbe öltözött balinéziaiak vonultak el csoportosan parti lakásunk előtt — és mind ugyanabban az irányban haladtak. Különböző kézmozdulatok segítségével megkérdeztem Tajat, hogy hová mennek ezek.

— Den Paszarba, — felelte és újabb gesztusokkal hozzátette, hogy az ő egész családja is odamegy, szeretnék, ha én is velük tartanék.

— De miért?

Felelet helyett Taja énekelni és táncolni kezdett és roppant izgatott lett... úgy látszik, valami ünnep-ről, vagy ünnepségről lehetett szó..., hát persze, hogy velük megyek!

Másnap kitartóan meneteltünk mind az öten Den Paszar felé. Az úton hemzsegték a magunk fajtájú zarándokok, akik szemmel láthatólag nagyon jókedvűek voltak és alig várták az elkövetkezendő eseményeket.

Amint a külvárosba értünk, már felhangzott meszsiról a bennszülött muzsikusok zenéje; lármájuk méreteiből arra következtettem, hogy valami rendkívüli esemény van kilátásban; abba az irányba siettem tehát és rövidesen egy hatalmas processzióhoz érkeztem. Ott álltunk Tajával és mélységes csodálattal bámultunk a színek elvonuló kaleidoszkópja után. Tarka színekbe öltözött asszonyok hosszú sora lépkedett libasorban s a fejükön ételeket vittek a lakomához. Igyekvő kulik tömege mindenféle csillogó cifraságokkal megtömött kocsikat tolt. A város kifestett, megkoszorúzott táncosnőinek csapata az ünnepség királynőinek szerepét töltötte be, aranyozott székeken magasra emelve vitték őket lovagjaik testőrségének kíséretében.

A menet *sine qua non*-ja azonban a rémes szörnyetegek és festett gipszből készült álarcos mesebeli fenevadak csoportja volt, akik üvöltve büszkélkedtek a tolongó tömeg között, össze-vissza kergették a rémült nézőket és maguk után vonták Den Paszar valamennyi kis meztelen csirkefogóját. Néhány lépésnyi közökben xylophon- és cimbalzenekar „húzta“ erőteljesen a három hangjegyből álló melódiát, de a zenekarok olyan szorosan lépkedtek egymás mögött, hogy semmit sem lehetett hallani, csak valami szörnyű lármát, amittől az ember majdnem megsiketült. Ez a csillogó, neki-szilajodott, lármás menet körülkanyarodott a falu pálmásos utcáin egészen a templomig, ahol aztán az ájulásig telezabálták magukat.

Engem. persze, majd megevett a kíváncsiság. Sietve megkerestem az angolul is beszélő hollandus városparancsnokot és megkérdeztem tőle, hogy ez a húshagyó keddi processzió valami egyszerű cirkuszi parádé volt-e, — vagy mi a csoda?

— Ez kérem, egy *temetés!* — hangzott a meglepő válasz.

Amikor elképedt arcomra nézett, több felvilágosítással is szolgált.

— Azt hiszem, az Indiák legnagyobb látványosságainak egyike a balinéziai temetkezési szertartás. Minél előkelőbb volt a halott, annál pompásabb persze a temetés. Magának nagy szerencséje van, hogy éppen most jár itt, — néhány nappal ezelőtt ugyanis meghalt egy radzsa és ez itt most a legnagyobb temetés lesz, ami egy nemzedék életében előfordulhat.

Megtudtam, hogy ez a mai szilaj jókedv csak a temetés első napja, előjátéka; a tulajdonképeni halottégetés csak holnap megy végbe.

Tengerparti csavargó barátomnak igaza volt, amikor azt állította, hogy a balinéziai egyszerű nép; mégis megvannak azonban a maguk kis hiúságaik, melyek közül egyik legkülönösebb ez az előszeretetük a pompás temetkezések iránt.

Ha olyan ember hal meg, akinek a hozzátartozói nem elég gazdagok ahhoz, hogy fényűző halottégetést rendezzenek, akkor bebalzsamozzák és eltemetik; ott marad a sírban, amíg valami nemes-, vagy gazdag ember nem követi a halálba. Ilyenkor aztán a lármás parádé hangjai mellett, — amik egy lord temetését különböztetik meg az egyszerű halandóétól, — kiássák a polgári holttestet és a pompás processzió végére állva, szegényke, ő is teljes mértékben élvezheti a lármát, lakomát, látványosságot, melyekre az ő saját kis földi javaiból nem futotta! És tényleg, — ha egy radzsán a közelgő halál előjelei mutatkoznak, egy ideig egyáltalában nincsenek halottégetések. Mindenki későbbre halasztja a ceremóniát abban a reményben, hogy a

radzsa majd csak meghal nemsokára és hozzájuttatja a szerényebb halottat ahhoz a nagy tisztességhez, családjukat pedig ahhoz a nagy dicsőséghez, hogy ők is részt kapnak a király temetéséből! Aztán meg, ki tudja — amikor az Ég kapui megnyílnak és beeresztik az előkelő urat, — talán besurranhat mellette a nép néhány egyszerűbb gyermekének lelke is . . .

E szokás következményeképen, másnap a temetkezési menetet vagy száz különböző nagyságú és formájú koporsó követte, a rádza csillogó üvegből készült hatalmas műremekétől le, egészen a kuli csontjait rejtő, durván ácsolt kis ládikóig.

A koporsó egyébként maga is egyike a legkülönösebb számos balinéziai jellegzetességnek; a szokásos, hosszúkás láda helyett ugyanis itt egy fából és papírból készült, vidám színekre festett, bikaformájú dobozba rakják a halottat; e különös „koporsót“ szarvak, villogó fogak és magasan a levegőbe emelkedő farok díszíti.

Ezt a gonosz fenevadat talpfákra állítják, amelyek viszont a halottvivők vállain nyugszanak. Aztán a máglyára helyezik őket, ahol a beléjük zárt holttesttel együtt porrá égnek. Nem sikerült megtudnom ennek a szokásnak sem az eredetét, sem a jelentőségét. Mindig így temettek, — ez minden, amit felelni tudtak.

A második napi temetkezési ünnepségen talán még szilajabb volt a tömeg, mint az elsőn. Egy cirkusz aligha kelthetett volna akkora izgalmat, mint ez az esemény. A magasra tornyosodó koporsókat majdnem teljesen meztelen férfiak tömege vitte. Akik elől tartották, azok húzták a koporsót, a hátsók pedig visszatartották, nem engedték s a kis csetepáté meglehetősen veszélyes ugrálásra és állhatatlan viselkedésre készítette az idomtalan bikákat.

Ez a harc azt ábrázolja, hogy a lélek nem szívesen válik meg a testtől. A póznák hordozóinak egyik fele az „Ég barátai“-t ábrázolta, a másik fele a „Föld barátai“-t. A „lélek“ a megsemmisítő máglyához von-

szolja a testet; a „test“ még küzd az elkerülhetetlen ellen, — azért küzd, hogy meghosszabbíthassa földi tartózkodását. S a két erő még harcol a koporsó felett, amely lassan és vonakodva halad a lángok felé.

A legelképesztőbb látvány azonban még csak most következett. Mikor hosszas küzdelem után a koporsó végre elérte célját, leszedték a radzsa bikájának nyergét és kiszedték belőle a holttestet, amely bambusz közé volt szorosan csomagolva. És ekkor a szertartás elérte tetőpontját. A „Föld barátai“ hirtelen, — utoljára — összeszedték minden erejüket, megragadták a múmiát és hangos ordítózással próbálták még az örökkévalóság kapui előtt elragadni. Az „Ég barátai“ nem voltak felkészülve e hirtelen rajtaütésre és először engedtek az erőszaknak; ám nem hagyták el a csatateret és nemsokára sikerült is nekik visszaverni a támadást. Az ütközet kimenetele egyébként sokáig kétségesnek látszott. Friss tartalékok tucatjai álltak be minduntalan mindkét küzdő félhez és rövidesen elmerültek a viaskodó emberek összegabalyodott tömegében. A holttest szinte elveszett a barna hústengerben. Ez volt az utolsó kétségbeesett lázadás a fáklya ellen és mindkét párt hisztérikus erőfeszítéssel igyekezett győzelemre vinni a maga ügyét. A verejtékben fürdő, üvöltöző, fanatikus férfiak sűrű tömegben gomolyogtak egymáson; miközben görcsösen kapaszkodtak a múmiába, lélekzet után kapkodva le-lezuhantak s azt a kevés szakadt rongyot is elvesztették, ami még megmaradt rajtuk. A hullára csavart sok méternyi lepel is leszakadozott a harc hevében és a harcosok köré gabalyodott.

A nézők százai egyébként éppoly izgatottak voltak, mint maguk a résztvevők. Ordításaikkal buzdították kedvelt pártjukat, vagy olyan is volt, aki már nem tudott uralkodni izgalmán és maga is belemerült a csata gyönyöreibe.

Időközben a tisztás szélein hatalmas körben falták fel a lángok a száz kevésbbé előkelő halottat s a

Angkor egyik kőcsipkés szeglettornya.

Domborművek Angkor falán.

A hatalmas építményt köröskörül ilyen domborművek borítják.

máglyáról óriási füstoszlop emelkedett és függött vész-
jósloán a tömeg feje fölött; az egymásba fonódott füst-
felhők valóságos szilárd tetőt vontak az örült csatatér
fölé. Ehhez a leírhatatlan képhez az utolsó drámai
ecsetvonást a zenekíséret szolgáltatta, mert az ember-
falon túl húsz bennszülött zenekar — az általános neki-
szilajodástól megtébolyodva, — vadul ütötte xylophon-
jait, amíg a dübörgő hangok még a száz máglya ropo-
gását és a tömeg üvöltözését is túldörögték. — Csak
mire mindkét fél teljesen kimerült, vitték vissza a
máglyára a csúnyán megtépázott holttestet.

Tágranyílt szemmel álltunk Tajával egy kis közeli
dombon és onnan bámultuk ezt a rendkívüli jelenetet.
Van a világon valahol ilyesmi, — ilyen könyörtelen
harc egy hulláért, rikító színeknek ilyen vad orgiája,
emberi test füstjéből készült halotti lepel, barbár zene,
— s mindez egybeolvadva egyetlen vad, szörnyű szín-
játékká? Hirtelen undor fogott el. A holland sziget-
gyarmat szelíd, békés gyermekei helyén örült vad-
embereket láttam, akik letépték magukról a holland
kultúra hártavékony rétegét és kannibál őseiktől örö-
költ, állati ösztönök hevében tomboltak. Az én sze-
memben ez a halál megszenteltségtelenítése volt, kísér-
tetek tömegének orgiája. De megértettem, hogy valami
olyasmit sikerült meglátnom, amiben eddig kevés ide-
gennek lehetett csak része: Balit láttam, az igazi Balit,
álarc nélkül . . .

Amint elhallgatott a zene, elfogyott az étel és el-
hamvadtak a máglyák, a tömeg meglepő gyorsan szét-
oszlott. Nekem még öt napig kellett várnom a jávai
hajó indulására; visszatértem hát vendégszerető bará-
taimmal keleti parti otthonunkba.

Csak elutazásom órájában tudtam meg, hogy
milyen egész szívvel vonzódtam hozzájuk! Taja ra-
gaszkodott ahhoz, hogy elkísérjen azon a kissé el-
mosódott, meredek úton, amely a tengerpartról emel-
kedik hirtelen ezerhatszáz méternyire és a Bateor-
hegy csúcsán keresztül, egész Boelelengig vezet.

Bár fárasztó és veszélyes túra volt, tudtam, hogy a legnehezebb út választása ez esetben megéri a fáradságot, mert a tengerparti csavargó és a Den Paszar-i városparancsnok egyaránt lelkesedtek azért a csodálatos panorámáért, amely fent a hegytetőről nyílik.

Tényleg, az a kép akár tíz ilyen hegymászást is megért volna. Amikor a kisleány és én a csúcshoz közeledtünk, hatalmas kék ür nyílt a sziget oldaláról és ebből az ürből két füstölő vulkán emelkedett. Siettünk fel a csúcsra és ott megálltunk hirtelen, mert lábunk alatt ötszáz méteres szakadék ásított és előttünk a világ egyik legkülönösebb tájképe terült el.

A lejtő egyik szélén, ahol álltam, vagy egy mérföldnyi óceán csillogott a napsütésben. A másik szélén, ötszáz méter mélységben, a Batur kék tava töltötte meg félig az óriási krátert; a krátertorok meredek falának huszonöt mérföld a kerülete és nyolc mérföld az átlója! Közepéről két egyforma láva- és kénoszlop emelkedik, amelyek állandóan füstöt okádnak és meglehetősen gyakran folyékony kőlavínát is.

Kábultan álltam e látvány előtt; olyan váratlan volt és annyira megrázó! Kis halászcsonakokat fedeztem fel az alattam elterülő kék víztükrön és kint a tengeren egy vitorlást. A lábam előtt, a szakadék s a krátertő közé apró házakból álló kis falu ékelődött, míg a vulkán lábánál túl és a kráter fenekének azon a részén, amelyet nem borított víz, egy másik falucska épült, amelyet majdnem egészen elöntött a vulkán legutóbbi kitörése.

Taja és én a szélverte kráter szélén ülve, pihentük ki a hegymászás fáradsalmait és onnan néztük ezt a felséges panorámát. Egyikünk sem beszélt, — a szavak feleslegesek lettek volna. A délelőtti órákban értünk fel a hegyre, de késő délután lett, mire Bali gyermeke és én elbúcsúztunk egymástól. Voltak az életemben már boldogabb percek is . . .

Szomorúan és magányosan ereszkedtem le egy cik-cakkos úton a hegy túlsó lejtőjén, aztán felmásztam

megint a másik oldalon a csúcshoz. Alkonyat lett, mire felértem és visszatekinttem a gigászi képre. A tó, a két kúp, a gránit hegyfalak füstkéék szimfóniába olvadtak össze. A mély szakadékot súlyos, sötétedő árnyékok feküdték meg, míg a Bali-hegy fenséges távoli csúcsát még megaranyozta a lenyugvó nap.

Elgondolkozva gubbasztottam a lenyűgöző látvány előtt. Holnap viszontlátom a hajómat és itt hagyom ezt a vendégszerető, elragadó partvidéket. Mélységes hálát éreztem a sziget iránt ezekért az üdítő hetekért, amíg olyan ritka boldogságban volt részem. Megtaláltam azt, amit e hosszú hónapok alatt kerestem — és amiben hinni akartam: az igaznak bizonyult. Ezentúl hát szembe merek majd szállni azzal a tévhitel, hogy nincsen új a nap alatt és volt egy gondolat, amely nagy-nagy meglepődéssel töltött el: ha romantikaéhes lelkemet valaha veszéllyel fenyegetné a Nyugat világának anyagiassága és mesterkéltisége, — menedékre és ifjúságra lelek majd mindig a lótuszvirág távoli hazájában, ebben a földi paradicsomban, az idillikus kicsi szigeten, amelyet úgy hívnak, hogy — Bali.

XXX. A potyautas.

— Kapitány úr kérem, potyautas! Mit csináljunk vele?

Az öreg tengeri fóka szigorúan tekintett rám, miközben a hajóstisztek pontosan beszámoltak róla: hogy találtak meg rejtekhelyemen. Miután biztos voltam benne, hogy a kapitány nem fordul vissza egy potyautas miatt harminc mérföldnyire Szurabayától és — ha le is tartóztatnának, mire Szingaporebe érünk, — még mindig jobb lenne ott a dutyiban, mint szabadlábban lógni Jávában, — mindezt végiggondolva, képtelen voltam elnyomni egy diadalmas mosolyt, amint ott álltam előtte.

Szemtelen viselkedésem szörnyű eredménnyel járt.

A kapitány válasza csak ennyi volt:

— Vigyék át a révkalauz-hajóra.

A révkalauz-hajó! Hű, a kutya-fáját, erről egészen megfeledkeztem. Hiszen már három órája úton vagyunk!

Ez a három óra nekem három évnek tűnt. Amikor Baliból visszatértem Szurabayaba, összesen tizenhárom dollárom maradt, továbbá az az emésztő vágyam, hogy minél előbb eljussak Jávából Kínába. Egyéb lehetőségem nem lévén, habozás nélkül megragadtam az egyetlen és útrakeltem — potyautasi minőségben.

Egy angol személyszállító gőzös éppen jókor futott be a kikötőbe és én fényes napsütésben, a lehető legnagyobb lelki nyugalommal felsétáltam a fedélzetre. Előzőleg persze alaposan kimosakodtam és kisuvikszoltam magam, mert azt reméltem, hogy ilyenformán össze fognak téveszteni a kapitánnyal. Módszerem tökéletesen bevált. Miközben igyekeztem úgy festeni, mintha az egész hajózási vállalat az enyém lenne, sorra lenyomtam az elsőosztályú kabinok kilincseit és találtam is egyet, amely nem volt bezárva. Gyorsan beléptem, persze, — valamelyik távollevő hajóستiszt lakosztálya volt.

Nem sokkal ezután elindult a hajó s a gépek zakatolása a legszebb muzsikaként visszhangzott fülemben. Elmult egy óra, — kettő, — három, — az éjszaka is beállt, — amikor egyszer csak nyílt az ajtó és egy meglehetősen meglepődött fősteward kissé bizalmatlan hangon felkért: lennék-e talán olyan szíves megmagyarázni jelenlétemet szobájában és egyáltalán a hajón.

Magyarázatom úgy látszik nem bizonyult kielégítőnek, — a könyörtelen kapitány elé vezettek s találkozásunk az előbb említett eredménnyel járt.

Egyszerre a nyílt tengeren, hirtelen megálltunk. A sötétből könnyű csónak körvonalai bontakoztak ki, kötélhágcsót dobtak le a fedélzetről és durván rám

szóltak, hogy másszam le a matróz mögött. A csikorgó csónakban ülve, néztem, amint hajóm újra elindul és — szókincsem szépszáma, virágos átokformuláitól követte, — eltűnik a sötétben.

A révkalauz-hajó vagy harminc méternyire innét horgonyzott, — úgy örültek nekem a fedélzeten, mint a fekete pestisnek. Egy üres kajútban aludtam aznap éjjel a nyílt tengeren, — szégyenemben és dühömben meg tudtam volna halni! Másnap reggel felkapaszkodtam egy holland gőzösre, amely visszafelé haladt az általam annyira utált Szurabayába.

Másnap egy amerikai teherhajó, a „*Minerva*“ (ez nem az igazi neve) futott be a kikötőbe, amely Szingaporén át Hongkongba indult. Mielőtt a kapitány, egy kitűnő humorérzéssel megáldott, pompás öregúr partraszállhatott volna, én már felkerestem és rimánkodva kértem, hogy vigyen el ingyen a hajóján.

Annyira elcsodálkozott, hogy némi megszorítással teljesítette is a kérésemet, — ugyanis az efajta ajánlkozás az „*Unites States Shipping Board*“-nál szigorúan tilos volt. Azt kívánta tehát tőlem, hogy lopódzsam éjfélkor a hajóra, akkor a beavatott első tiszt elrejt majd a betegszobában s onnan legalább huszonnégy óráig nem szabad előkerülnöm.

Betűről betűre követtem utasításait és huszonnégy órán át titokban tápláltak és gondoztak. Ekkor aztán jótevőm, az első tiszt „megtalált“ és tökéletesen megjátszott dührohamban vonszolta a „minden ízében reszkető“ csirkefogót az áldott öreg kapitány bácsi elé. Ő aztán, — hunyorgó szemmel, — addig fokozta műfelháborodását, míg a hajó egész legénysége felkészült rá, hogy rövidesen felhúznak egy árbócra.

Mihelyt meggyőződött róla, hogy a hajón már mindenki végighallgatta ezt a szörnyű vihart, bevitt a kabinjába, adott egy szivart és rámparancsolt, hogy azonnal szívjam el. Ez volt első ütközetem a szivarral . . . Mikor kissé elzöldültem tőle, az öreg tengerész majd megszakadt nevéttében és azonnal rámerőszakolt

még egy féltucatot. Azt kívánta, hogy szívjam el mind és tanuljam meg: hogy kell szivarozni.

Amint a fedélzetre értem, a féltucat havanna azonnal a cápák gyomrába vándorolt. Meg vagyok győződve róla, hogy szegénykéket rövidesen megütötte a guta.

A legtöbb potyautas-mese tanulsága szerint a szakácshoz kellett volna kerülnöm, kukta-rabszolgának. E helyett a kapitány munkába fogott: rám bízta törött grammofonjának megjavítását. Én aztán olyan remekül „megjavítottam“, hogy a lemezeket épp olyan kitűnően játszotta visszafelé, mint előre, — mire a kapitány elragadtatásában a jövőben felmentett minden munka alól, kivéve, hogy be kellett fejeznem helyette Thackeray „Hiúság vására“ című regényének elolvasását, amelyet ő kezdett meg, de túlságosan unalmasnak talált ahhoz, hogy be is fejezze.

A *Minervá*-nak negyvennyolc órát kellett Szingaporeben időznie, ahol a kapitány megengedte, hogy észrevétlenül a partra lopóddzam. Egyenesen az amerikai konzulátusra mentem és igen kis fáradsággal sikerült kieszközölnöm egy fedélközi szabadjegyet Hongkongig.

— Milyen hajón akar utazni? — kérdezte a konzul.

— A „*Minervá*“-n, — feleltem én pirulás nélkül.

Miután ezt az ügyemet szépen elintézttem volna, siettem átadni ajánlóleveletem, — amelyet Kalkuttában kaptam szerencsémre egy amerikai gumi részvénytársaság elnökétől, — Mr. X.-nek, aki a társaság angol képviselője volt ebben a gumimetropólisban. Mint Bangkokban, khaki-ingem és hátizsákom dacára, az angol-amerikai kolónia itt is szívesen befogadott és én harminchat órára belevetettem magam a társadalmi élet forgatagába.

Másnap este, miután megvacsoráztam Mr. X. ott-hanában, kölcsönkértem a szmokingját, stb. és barátainak társaságában elmentem táncolni a Raffles-szál-

lodába. Én a magam részéről nagyszerűen mulattam, — amíg egyszer csak meg nem pillantom egy oldalasztalnál a „*Minerva*“ kapitányát. Tátott szájjal bámult rám, — képtelen volt elhinni, hogy az a rongyos csavargó, az a potyautas, akit ő olyan jószívűen pártfogásába vett és a szmokingos úriember, aki Szingapore legcsinosabb hölgyével táncolt éppen, — ugyanaz a személy lehetne! Attól féltem, hogy álruhás csalónak tart majd és így jobbnak láttam őt meg nem ismerni. Kővé dermedt arccal viszonoztam egész este szúrósan kutató tekintetét . . .

A hajó hajnali két órakor indult. Másodpercet sem késlekedve, visszarohantam házigazdám otthonába és kicseréltem a szmokingot régi, elviselt rongyaimmal.

A kapitány ott állt a fedélzeten és ellenőrizte az indulást, mikor én, — a konzulátus megfelelő papírjaival ellátva, — a hajóra siettem.

Amikor megint eléje álltam, gúnyos felháborodással fogadott és a válogatott cáromkodások egész záporával árasztott el.

— No, de kapitány úr, kapitány úr! — méltatlankodtam, — így nem szoktak előkelő, jeggyel ellátott utasokat fogadni! Épp az imént váltottam szingaporei ügynökségüknél egy fedélközi jegyet az ön hajójára Hongkongig és itt a konzulunk levele is, amely ezt megerősíti és az ön különös jóindulatába ajánl!

— Micsoda? Fedélközi utas? — üvöltött a kapitány. — Na hallja? Mondja, micsoda maga tulajdonképen? Az egyik percben mint valami piperkőc majom ugrál egy bálteremben, — a másik percben feljön a hajómra éppen az átkozott cserkész nadrágjában és a fedélközön akar utazni!

— No, de kapitány úr! — feleltem a lehető legsértődöttebb arccal, — hiszen egész este amerikai mogyorót ettem a parkban!

— Hm. És mondja: egész biztos maga abban,

hogy az amerikai mogyorók egy részét nem a Raffles-
Hotelban fogyasztotta el?

— Kicsoda, én? A Rafflesban? Hű, de jó lett
volna...

— Hát vigyen el az ördög, ha nem maga
volt az!...

Szemmel láthatólag jóval több bosszúsága volt eb-
ből az ügyből, mint öröme. A drága, öreg kapitány az
ötnapos hongkongi utazás egész ideje alatt folyton kér-
désekkel faggatott történetem, vagy szándékaim felől,
— de eredménytelenül. Mindig roppant zárkózottan
viselkedtem. Így aztán sohasem volt egész biztos benne,
hogy én voltam-e az az úr, akit a Rafflesban látott, de
abban sem, hogy nem én voltam. Csak amikor célhoz
értünk és meg kellett válnunk egymástól, — vallottam
be neki kettős szerepemet:

— Maga a családja szégyene! — mennydörögte
az öregúr, de tiszta szemében nevetés bujkált. — Ha
ezt belátja, megajándékozom egy doboz szivarral.

Beláttam és aztán partra szálltunk, de nekem nem
sikerült megbirkóznom a drága öreg dörmögő tenge-
rész mérges havannáival.

XXXI. Kalózkod!

Ötszáz dollár! Ekkora összeg várt rám magazin-
és napilap cikkhonoráriumokban az American Express
Companynál, ahol Kalkutta óta felgyűlt a postám. Öt-
száz dollár! Most aztán tisztességesen utazhatom végre,
új öltönyt is vehetek magamnak és kényelmesen át-
kelhetek a Csendes-óceánon. Már csak maga a gondo-
lat is, — az a gondolat, hogy véget vetek ennek a sok
nélkülözésnek és fáradságnak és szép nyugodtan, bé-
késen hazamehetek, — ujjongó lelkesedéssel töltött el.

— Renegát! — suttogta egy vékony kis hang lel-
kesedésem telőpontján a fülembé. — Renegát! Tizen-

hét hónapig igazi csavargó voltál és most, csak azért, mert egy kis pénzhez jutsz, hűtlen leszel eredeti célodhoz és az utolsó percben faképnél hagysz mindent egy meleg fürdő, meg egy kemény kalap kedvéért? Felséges út az Élmény elé! No, igen, nagyon szép. De ha elkezded dobálni a pénzed, az egésznek már itt Hongkongban befellegzik!

Beláttam, hogy a rejtélyes hangnak tökéletesen igaza van. Siettem tehát négyszáz dollárt részben kantoni jade-re, részben Makao-beli játékbarlangokban elkölteni és további utazásaim számára mindössze száz dollárt tettem félre.

Csak aki tizenhét hónapig olyan keservesen küzdött a szerény, kis mindennapi kenyeréért és annyi minden ravasz cselt és furfangot kísérelt meg, hogy egyetlen dollárt megtakaríthasson, — csak az értheti meg, hogy milyen mondhatatlan gyönyörűség az: egyszer meggondolatlanul és hóbortosan pénzt dobálhatni, ahogy szeszélyeink diktálják! Hát még Kínában, ahol az ember legszívesebben összevásárolna mindent, amit csak lát.

Sehol sem áll ez a tétel annyira, mint Kantonban, — főleg az olyan jade-bolondnál, amilyen én vagyok. Két napig kószáltam és vásároltam felle a Jade-utcában és amikor visszatértem Hongkongba, büszkén hordoztam magamnál két csodaszépen faragott karkötőt, két pár fülbevalót és egy remek zöld golyókból fűzött nyakláncot, — olyan gyönyörűek voltak, hogyha rájuk néztem, szinte szédültem a boldogságtól!

Ám még mindig maradt tizenöt dollárom a felesleges pénzemből, hát ennek sürgősen a nyakára kellett hágnom! Elhatároztam tehát, hogy ezt a pénzt Makaóban, — harmincöt mérföldnyire innét, — egy portugál gyarmaton, — „fan-tan“-játékban el fogom veszteni.

Bár Makao csak apró, jelentéktelen városka, a hajójárat Hongkong és Makao között igen kifizetődött a vállalatnak, mert a portugálok nemcsak, hogy enge-

délezzik, de egyenesen felbátorítják a kártyabarlangokat és ez a szórakozás minden héten sokezer kínai, sőt meglehetősen szépszámu európai játékost vonz ide.

Makao nagy napja többnyire a vasárnap. Ilyenkor ugyanis minden hongkongi üzletház zárva van s az alkalmazottak, felhasználva a hajókedvezményt, zsebükben egész heti fizetésükkel, nagy tömegekben sietnek a makaoi „fan-tan“-házakba.

En is egy vasárnapot választottam kirándulásomhoz és felszálltam a „*Sui An*“ nevű angol gőzösre, mely rendszeres, mindennapi menetrendjéhez híven indult a hongkongi kikötőből s hetven európaít és néhány száz kínait szállított. A megszokott hajópublikum volt, — az utasok nagy része turista, akik inkább kíváncsiságból mennek Makaoba, mint egyéb okokból. Ebédidőben mindannyian nagyon jókedvűek voltunk már és különböző „módszereink“-ről beszélgettünk, amelyekkel vagyonokat szándékoztunk nyerni. Nagyon jól tettük, hogy mindenki teleette magát, mielőtt partra szállt, — ugyanis ez volt utolsó étkezésünk a további huszonnégy órában.

Ezerötszázötvenig visszamenőleg Makao környéke volt a kínai kalózok legszerencsésebb vadászterülete. (Még ma is az.) Ezerötszázötvenben, — viszonzásul, amiért egy időre kiűzték onnan a rablókat, — egy há-lás uralkodó a portugáloknak adományozta a várost, akik azóta is bírják és a játék- és ópiumbarlangok jövedelméből meg is gazdagodtak. Különös kis kikötő ez, — építészetiileg a portugál középkor jellemzi, míg a lakossága ázsiai.

Hát itt szállt partra a *Sui An* háromszázhetven utasa; miután tudomásul vettük, hogyha még ma vissza akarunk menni Hongkongba, öt órákor a hajón kell lennünk, szétszóródtunk a különböző fan-tan-kaszinók felé.

Bár ez a fan-tan egyszerű játék, mégis nagyon szórakoztató. Az ember körülbelül épp olyan gyakran veszít, mint nyer, ezért egész tisztességes és népszerű

játék. A játékházak nem is igen tudnák kiszolgálni a közönséget, ha nem kapnának minden dollárnyi nyereségből tíz százalék részesedést. A forgó lap helyett, mely a rulettnél határozza meg a nyerő számot, itt egy kis halmaz rézkarikát dobnak az asztalra. Aztán egyszerre mindig négy-négy gyűrűt elvesznek, míg összesen csak négy gyűrű marad az asztalon. A megmaradt szám dönti el a játékos sorsát. A kínai játékosok körülállják az asztalt, az európaiak egy erkélyen ülnek fent és kosárban adogatják le tétjeiket. A játékbank mindig elég gazdag ahhoz, hogy teával és süteménnyel kínálja meg látogatóit, ilyenformán legalább ingyen étkezéshez jut az is, aki már minden pénzét elvesztette.

Beléptem egy elég jókülsejű házba és rövidesen megértettem a játék rendszerét. Össze-vissza helyeztem tétjeimet és a kezdő játékosok szokásos szerencséjével, többször nyertem, mint vesztettem. Nemsokára kezdtem rájönni, hogy milyen értékes két órát pazaroltam el, amikor az utcákon s a templomok között csavarogtam, — bezzeg, ha értelmesebben használnom fel ezt a két órát, legalább húsz dollárt keresek rajtuk!

Háromnegyed öt tájban már negyvenöt dollár boldog tulajdonosa voltam és éppen arról kezdtem álmodozni, hogy saját yachtomon megyek vissza Amerikába. Közben azonban felhangzott a *Sui An* figyelmeztető jelzése. No, még egy játszma, — aztán felugrom és a hajóhoz szaladok! Öt dollárt tettem a négyes számra és vesztettem.

Ha abban a bizonyos játszmában nyertem volna, — belebolondulok a fan tanba és másnapig vissza sem megyek Hongkongba. Azonban vesztettem. Zsebre vágtam hát a negyven dolláromat, kiszaladtam a kaszinóból, futólépésben értem a *Sui An*-hoz és utolsó utasként értem a fedélzetre. Milyen vékony kis szála-kon függ néha sorsunk! Egyetlen kis rézkarika, — jelentéktelen és mégis sorsdöntő apróság, — ezen múlt az egész.

Sötétedő alkonyatban haladt kis hajónk Hongkong felé. Az utasok részben nyereségükkel hengegtek, részben dühösen dörmögtek a veszteség felett. Minden egyébre inkább gondoltunk volna, mint kalózokra, — pedig abban a pillanatban már a halálfej és keresztbe tett csontok újjáéledt szelleme leselkedett utunkon, készen arra, hogy rávesse magát a hizlalt erszényű, tehetetlen áldozatokra.

Mintegy tíz mérföldnyire Makao után az ellenőr két kínai utashoz közeledett és a jegyüket kérte. Legnagyobb meglepődésére jegy helyett a bordái közé ütöttek egy revolverrel és felszólították, hogy emelje fel a kezét. Az ellenőr rémülten fordult meg és rohant végig a folyosón, — a tengeri rablók vadul lövöldöztek utána. Úgy látszik, ez jeladás volt a gondosan előkészített támadásra. Ebben a pillanatban a hajó minden részén, — a szalontól a harmadosztályig, — álarcos férfiak álltak az utasok elé, lövésre emelt fegyverrel.

Én az elsőosztályú fedélzeten ültem és éppen nagyban vigasztalgattam egy fiatal angol banktisztviselőt, aki elvesztette egész heti keresetét. Mint mindenki, mi is azonnal felugrottunk, amikor meghallottuk ezeket a kellemetlen közelségből hangzó revolverlövéseket. Szörnyű zürzavar tört ki! Kalózok, — kalózok, — valóságos kalózhadsereg öntötte el hirtelen, — Isten tudja, honnan, talán a levegőből? — a fedélzetet. Egy órával azután, hogy a *Sui An* elindult Makaóból, a hajó maga volt a testet öltött béke és akkor hirtelen — üvöltő banditák lepték el a gőzöst és a levegőben golyók süvítettek. Pedig nem volt semmi varázslat ebben a támadásban, legfeljebb az a meglepő ügyesség, amellyel megrendezték. Mindössze hatvan rabló volt a hajón. Egy részük, — hogy megtévezzék a hajó tisztjeit, — vasárnap reggel menettérti jegyekkel el látva, hajóra szállt Hongkongban és semmiben sem különbözött az átlagos kínai játékosoktól. A banda másik része Makaoban szállt hajóra és szépen elhe-

lyezkedett a kiutalt helyre, első osztályon, második osztályon és a fedélközön.

Mikor az első lövések elhangzottak, a négy fel-fegyverzett indiai rendőr közül kettő azonnal odaszaladt. Mielőtt azonban még csak fel is emelhették volna a kezüket a hajó védelmében, már három oldalról érte golyó a testüket. A másik kettőre is rávetették magukat a farkasok és vérbe fagyva, ájultan, haldokolva maradtak ott a fedélzeten.

A rémülten rohanó tömegből hirtelen kivált egy fiatal kínai leány, — nyilván a banda vezetője — és egy létrán felszaladt a kapitány kabinja felé, ahonnan a kapitány éppen kilépett a fedélzetre. Most a leány közvetlen közelből az arcába lőtt. A kapitány összeesett, mire az egyik bandita azonnal szétverte a fejét. A leány nem vesztegetett sok időt első áldozata felett, — tovább szaladt a kínai pénztároshoz, akiről tudta, hogy az őrzi a hajó pénzszekrényének kulcsait. Meg is találta, de későn, mert a pénztárosnak közben volt ideje felhúznia a saját pisztolya ravaszát. A leány most második áldozatára lőtt, de nem talált. A pénztáros visszalőtt — és talált. A vállbalőtt leány most cinkosai karjai közé esett és ha nem is halt meg, az est további folyamán mindenesetre harcképtelen maradt.

Tíz percen belül a *Sui An* tökéletesen ki volt szolgáltatva merénylőinek. A kapitány haldokolt, a két meggyilkolt rendőrt már lehajították a fedélzetről, a másik kettő eszméletlen volt, a gépészeket a fedélzetre vonszolták, az utasokat a sarkokra szorították, a kabinjukba terelték őket, vagy elnyúltak a földön, hogy elkerüljék a repkedő golyókat.

A támadás a második osztályon tört ki, ahol csupa kínai utas utazik; ezekről előre lehetett tudni, hogy rögtön elszaladnak majd és semmiféle ellentállást nem tanúsítanak. De a szalonokban s az első osztályon eloszló banditák sem maradtak tétlenül. A meglepetéstől szóltanul álltunk ott mindannyian, tehetetlenül

és megalázva s olyan magasra emeltük ég felé a kezünket, ameddig csak bírtuk. Én a magam részéről még nem is voltam olyan nagyon megijedve, — hogy titokban ne gratulálhassak magamnak ahhoz a kivételes szerencsééhez, amiért részes lehetek egy ilyen kedélyes kis kalózkalandban. Pedig a részvétel ára nem volt éppen olcsó, — pontosan: ötven dollárba, kalapomba, kabátomba, övembe és maradék büszkeségembe került ez a kis szórakozás. Mélységes hatást tett rám az a különbség is, amely az európaiak ijesztő, megfeszült csendje és a kínaiak hisztérikus, jajgató üvöltöző káosza között mutatkozott. A mi társaságunk nyugalma, a szégyenteljes eljárás ellen nyilvánított erkölcsi ellenállása már nyugtalanítani kezdte támadóink maroknyi csapatát. Egyetlen mozdulatot sem tettek még felénk, hogy kiraboljanak, csak a szemük árulta el azt a tényt, hogy tulajdonképpen ők érzik magukat kényelmetlenebbül a két fél közül. Hajlandó vagyok azt hinni, hogyha valamelyikünk egy merész mozdulatot tesz, — megkísérli az ellenállást, — tökéletesen rájukijesztett volna és a hajó megmenekül! De akármilyen hőstetteket terveztünk is agyunkban, a kivítelezésre már nem került a sor. Most már a második osztályú, rémült szemű, reszkető kínaiak is a szalónba kezdtek özönlenni és mögöttük még egy tucat bandita jött az első osztályú, ingadozó kalóz-osztag erősítésére. Most aztán már minden ellenállás reménytelen lett volna. Tíz mérföldnyire voltunk kinn a tengeren, egy hajón, amelyen nem volt szikratávíró, — menekülésről szó sem lehetett.

Most aztán megkezdődött a *Sui An* rendszeres és alapos kifosztása. Vad összevisszaságban szorítottak be bennünket egy keskeny folyosóra, amely a szalónhoz vezetett és mikor egyikünk a másik után nagynehezen keresztülfurakodott az ajtón, mindenkit külön-külön, alaposan megmotoztak és gondosan megkönnyítették mindamaz értéktárgyaktól, amelyeknek bírásában bűnösnek találtatott!

Százdolláros tartalékom szerencsére Hongkongban maradt. Megpróbáltam volna elrejteni a fan-tan nyereségemet a cipőmben, de a banditák semmiféle lehetőséget nem engedtek arra, hogy egy másodpercre lebocsássam a karomat. Amikor rám került a sor, a zsebembe nyúltak és kihúzták onnan az erszényemet; aztán a karkötőórámat is leszedték rólam, amely már annyi jó szolgálatot tett e viszontagságos történet folyamán. Hát csak szedjék el a fan-tanpénzt, — de az órát, azt nem adom! Nem gondolva arra, hogy egy golyót is kaphatok bordáim közé a merészségemért, hirtelen lebocsátottam a karom és kiragadtam imádott öreg órámat a kalóz kezéből! Magam sem tudom, miért tűrték el ezt a szemtelenséget. Talán azért, mert az órák kicsi volt, ütött-kopott és rozsdás és a fedőlapjára be volt vésve a nevem, meg egy sportdiadalom dátuma. A lényeg az, hogy mégsem vették el.

Az erszénnyel s a pénzzel azonban még nem merült ki egész veszteséglistám. A banda egyik tagjának például olyan kitűnően állt a sapkám, hogy kegyesen elhatározta, hogy viselni fogja. Hasonlóképpen megtetszett neki kabátom és mellényem is, amit három nap előtt vettem Hongkongban, mire ezeket is eltulajdonította. Amikor a kabátot lesegítette rólam, izgató ezüst csattal díszített, széles bőrvörmé ötlött szemébe, — no, Isten veled, öv. Meg voltam győződve róla, hogy ezek után a nadrágom kerül sorra, de semmiféle ilyen illetlenség nem történt. A kabátzsebemben felfedeztek egy felbontatlan doboz „Camel“-cigaretét. Jószívű kifosztóm erre kedvesen megkínált belőle az első cigarettával, — még tüzet is adott, mielőtt tovább lökött volna, hogy helyet adjak a következő áldozatnak.

Utódomnak összesen egy dollár és húsz cent vagyona volt; vállalat vontak és visszaadták neki a pénzét. Egy másik azt bizonygatta, hogy kaucsuk fogvájójának mérhetetlen erkölcsi értéke van számára, — hát meghagyták neki. A mazsola a fehér utasok között az a szerencsétlen amerikai turista volt, aki egy kétszáz-

dolláros papírpénzköteget hordott magánál. Ez azt állította, hogy ez a pénz volt az egész vagyona kerek e nagyvilágon, — ha elveszik tőle: tönkrement ember és valóban kénytelen lesz éhenhalni. A banditákat annyira meghatotta ez az elbeszélés, hogy visszaadtak neki húsz dollárt a saját pénzéből.

Igazán nem lehetett kétségbevonni, hogy porkolábjaink alapos emberek voltak. Minthogy azt gyanították, hogy valamelyikünk még eldugott vagy megtartott valami értéktárgyat, a kabinokba rendelték bennünket s ott kellett magunkat alávetnünk egy második, még alaposabb testi nyomozásnak.

Kabinról kabinra mentek a kalózok, füstölgő pisztolyokat szegeztek az utasoknak és vérszomjas hangon követelték tőlük azt az erszényt, vagy órát, amelyről „kitudódott“, hogy az első nyomozás alkalmából náluk maradt. Tíz eset közül kilencben semmi ilyesféle nem került elő. Ez ugyanis csak csel volt, még pedig igen sikeres csel, mert azok, akiknek valóban volt ilyen elrejtett értéktárgyuk, meg voltak győződve róla, hogy titkuk napfényre került — és úgy remegtek az életükért, hogy az utolsó centjüket is odaadták.

Banditáink különös előszeretettel viseltettek európai kalapok és cipők iránt. Miután minden pénzt és ékszert zsebrevágtak, azt a tapintatlan kívánságot terjesztették áldozataik elé, hogy vegyék le ruhaneműik legnagyobb részét. Így aztán mi, szegény harisnyás, kalaptalan utasok később több kalózt pillantottunk meg, akik egymás tetejére halmozott kalapok oszlopát egyensúlyozva botorkáltak, vagy hat felsőkabát súlya alatt izzadtak.

A *Sui An* közben a teljes sötétség ellenére nem vesztegelt a nyílt tengeren. Hibátlan haditervük értelmében, a banditák még a gépház felett is örködtek; a kormányost elküldték a helyéről és egy utast kényszerítettek arra, hogy kezelje a kormánykereket és vezesse a hajót a parthoz, egy általuk megállapított

Temetés Bali szigetén.

Az Ég és a Föld szimbólikus harcot vívnak a halottért.

Női szépségtypus és köszörnyek Bali szigetén.

helyre. Most megint kimutatták, hogy jellemes sportfiúk: száz dollárt ajánlottak fel a fogolyi minőségében kihasznált utasnak szolgálataiért.

A hegyoldalban messzire világító tábortűz égett, az mutatta nekünk az utat, szorosan a part mentén. Ott aztán egy csomó szövetséges gazember tutajjal várta barátainkat, akik mind felsorakoztak szépen és átvették a szerencsétlen hajón összeszedett negyven-ezer dollár értékű zsákmányt. Amikor a kalapok hegyeit, kabátok tömegét, ezüstneműt, szőnyegeket, bútorokat, tányérokat, élelmiszerkészletet, — szóval minden elmozdíthatót, — átraktak a tutajokra, a hatvan kalóz, a menet élén hordozva megsebesült királynőjét, követte a zsákmányt — és még volt bennük annyi szemtelenség, hogy amikor a dühtől és megalázástól forrongó hajó tovább indult Hongkong felé, — hosszasan és harsányan megéljeneztek bennünket.

Már majdnem hétfő reggel lett, mire a *Sui An* befutott a kikötőbe, — tulajdonosai mondhatatlan megkönnyebbülésére. Amikor ez a nyugodt időkben oly alaposan kipróbált megbízható hajó nem tért meg estéről estére pontosan háromórás útjáról, — a legvadabb hírek kezdtek sorsáról a városban kerengeni.

Mikor kis hajónk kínlódva közeledett dokkja felé, én ingujjban álltam a fedélzeten az amerikai turista mellett, akinek majdnem az egész kétszáz dollárja odaveszett.

— Űristen, milyen éhes vagyok! — nyöszörgött nekem.

— Hát persze, hiszen mindenki éhes, — feleltem barátságtalanul. — De ez a mulatságos kaland megérte.

— *Mulatságos kaland?* — ismételte honfitársam és levegő után kapkodott.

— Talán nem? Soha életemben ilyen jól még nem mulattam!

— Hülye! — tört ki a turista.

— Kedélytelen marha! — feleltem én is kedvesen.

XXXII. Az ég arája.

Pekingben a Princeton Court fejedelmi fogadtatásban részesített. Megérkezésem után az első estén az a hat princetoni fiú, — közülük néhány osztálytársam, — akik ebben a gyönyörű régi kínai házban laktak és a helybeli Y. M. C. A.-ban tanítottak, körülültek engem a nappali szobájuk kandallója előtt, hogy meghallgassák kalandjaim történetét és megnézegezzék fényképeimet, meg egyéb kincseimet.

— Hát ez mi? — kérdezte az egyik és felemelt egy nagy, sárga karmot, amit én előbb az asztalra tettem.

— Ez egy tigriskarom. Egyébként a szerencsetalizmánom. Indiában egyszer részt vettem egy tigrisvadászaton; az egyik bennszülött letörte a tigris karmát, nekem adta és azt állította, hogyha mindig magamnál hordom, egész biztosan szerencsét hoz. És mióta ez a karom nálam van, valóban olyan szerencsés vagyok, hogy kezdek babonás lenni! Például vegyük csak azt az egyszer egy életben előforduló szenttéavatást Ladakhban, vagy azt az épp ily szokatlan halottégetést Baliban — és megmenekülésemet a kobra elől a Maláji félszigeten, — vagy a *Sui An* kalózeit s egy lucat más ilyen esetet. Hongkongig majdnem minden úgy történt, ahogy az nekem a legkedvezőbb volt, na és Hongkongtól idáig meg — egyenesen a szerencse szakadatlan láncolatát élem. Shanghaitól idáig egyetlen egyszer sem zavartak a „*President Cleveland*“-en, amelynek tatján a matrózok rejtegettek. És azon a hajón, amelyen a Yangcse-folyón utaztam, egy dán misszionárius család vett pártfogásába, úgyhogy Hankauig majdnem teljesen ingyen utaztam! Hankauban viszont a Vörösskeresztegyet megbizottja főzte

meg a pekingi expressz kalauzát, hogy engedjen engem mind a harminchat órán át, harmadik osztályú jegyemmel az ő elsőosztályú kupéjában utazni . . .

— Na és aztán, pont aznap, amikor megérkezel, — vágott közbe a hat fiú közül az egyik, — az ifjú császár azzal a szívességgel lep meg, hogy megrendezi neked az első császári esküvőt, amely Pekingben egy nemzedék óta végbement. Igazán utálatos szerencséd van!

Hát ez bizony valóban elragadó meglepetés volt. Én még arról sem tudtam, hogy itt egyáltalán császár van, — azt még kevésbbé, hogy gyermekcsászár. Úgy képzeltem, hogy Kína 1912 óta köztársaság. Mohó kérdezősködéseimre barátaim elmesélték nekem az ifjú herceg történetét és a küszöbön álló esküvő részleteit.

Ezerkilencszáztizenkettőig a Tilos Városban, (falakkal körülvont elzárt kerület Peking szívében), a világ legkülönösebb és legragyogóbb udvartartása tanyázott. Abban az esztendőben azonban a kínaiak, — ez a rendkívül passzív és közömbös keleti népfaj, — elérkezett arra a pontra, hogy már képtelenek voltak tovább tűrni a Mandzsu-nemzetség pusztító romlottságát és vérszomjas lázadással fordultak ellene. A tömegek erejére támaszkodó lázadók, akik eddig a Tilos Város puszta falaitól is reszkettek már, — betörték a palota legrejtettebb termeibe, hogy elrabolják onnan a kicsi herceget. A hirhedt özvegy császárnő ugyanis ezt a gyermeket jelölte ki az elhalt császár utódjául a trónon. Szerencsére a dajka rongyokkal cserélte fel a fiúcska drága öltönyét és arcát a felismerhetetlenségig bepiszkította, — így aztán sikerült megmenteni az életét. Röviddel azután megalakult a köztársaság s az elnök megengedte, hogy a gyermek életben maradjon és az állam foglyaként nevelkedhessék a palota egy kicsi szobájában.

Multak az évek s a kisfiú, akit a kormány bőkezűn támogatott, elérte tizenhetedik esztendejét. Ebből az alkalomból a királyi felség nevelői, az uralkodó

szokásokhoz híven, feleséget választottak számára és miután eljegyezték egymással az ifjú párt, — velük is tudatták ezt a jó hírt. A személyes választást ilyen ügyekben számárságnak tartják. Mielőtt elutaztam Pekingből, az Y. M. C. A.-ban éppen vitaestét hirdettek a következő címen: „Szabad-e Kínában a szabad szerelmet intézményesíteni?” A „szabad szerelem” elnevezés alatt a vitarendezők azt a jogot értették, hogy a kínai fiatalember maga választhassa feleségét, — szülők, vagy más megbízottak helyett.

Az ifjú császár és a tizenöt éves hercegnő-menyasszony esküvője éppen küszöbön állott. Mint Princeton Courtbeli egyetemi barátaim mesélték, a menyasszony háza elé nagy nászmenet fog kivonulni.

Hajnali négy órakor játszódott le ez a felséges színjáték Peking holdfényes utcáin, a palotabörtön előtt. Az egész város talpon volt persze és az utcákon, ahol a menetnek keresztül kellett vonulnia, csak úgy tolongott a nép. A nászajándékok szokásos nyilvános kiállítása itt nem történt meg, — már a délutáni órákban átszállították ugyanis a felbecsülhetetlen értékű tárgyakat, — fegyveres őrk kíséretében és ünnepélyes szertartás formájában, — a menyasszonyi házból a palotába. De ezt a hiányt hihetetlenül sok más érdekes látványosság pótolta.

A menetet gazdagon öltözött, hímzett ruhás, tollaskalapos mandarinok vezették. Mögöttük zászlók erdeje lengett, lobogott... fekete selymen aransárcányok, arany selymen kék sárcányok, — imbolygó lampionok, — aranyozott hintók, amelyekben a mennyasszony ünnepi ruháit szállították, — és hercegek lóháton, akiket ezer színben pompázó kíséret vett körül. És zene szólt mindenütt! — Legvégül a menyasszony sárga brokát-függönyös gyaloghintója következett, amelyet óriási aransárcány tetőzött be és tizenhat nemes úr vitt a vállán.

Én közvetlenül a lefüggönyözött gyaloghintó után követtem a menetet és azon gondolkodtam, hogy mi-

lyen lelkiállapotban lehet most bent az a kicsi leány... Hiszen egyenesen a börtönbe indul, — a küszöbén áll már, — most kell elbúcsúznia a szabadságtól, amelyet eddig élvezett. Bizonyára jólnevelt és művelt, — mennyire utálhatja ennek a barbár processziónak pogány szertartását! És mindössze tizenötéves... Most férjhez megy egy fiatal fiúhoz, akivel szemben a köztársaság bizalmatlan és gyűlölködő, akinek az oldalán csupa félelem lesz az élete, a rosszhiszemű politikai pártvezérekkel szemben. Így festett a kis hercegnő menyasszonyi fátyla, — búcsúja a világtól.

A menet most a palota egyik bejáratához, a „Kedvező Sors Kapujá”-hoz ért és ott megállott. Fáklyák fénye lobbant, elnyomott suttogás hallatszott és valami zavar mutatkozott. Mandarinok és udvaroncok szaladgáltak fel-alá. Most lassan és sötéten felnyílt a nagy kapu, — bepillantottam az udvarra és láttam a lampiónok ragyogó utcáját, amelyen keresztül kellett vonulnia a processziónak a trónteremig, ahol a császár várta őket. Ebbe a csillogó-villogó nagy udvarba vitték hát a virágos skatulyája mélyén reszkető kicsi leányt. És amíg ott álltam és álmodozva néztem utána, becsapódott a kapu — és a kis hercegnőből fogoly-császárnő lett.

Mielőtt elutaztam Pekingből, a fiatal pár, — fuladozva a kíséret és cselédség tömegétől, — megkezdte házaseletét a császári börtönben. Az ifjú férj folytatta tanulmányait egy jól ismert angol tudós személyes felügyelete alatt, aki nemcsak tanára, de öre, nevelője, tanácsadója, barátja is. Amikor ez az angol úriember látta, hogy milyen szüksége van növendékének egy kis testmozgásra, azt követelte az illetékes hatóságoktól, hogy adjanak neki az esküvő idejére háttaslovat. Ám a friss, szilaj állat helyett, amit kért, a kínai tisztviselőknek sikerült előkeríteniük az ország legkövérebb, legfehérebb, legszelídebb és simább ponyját, ami csak található volt. Ezt a bárányszelídségű lovacskát elhozták a fiú börtönének kicsi udvarába és

miután felrakták az ifjú lovast a ponny széles hátára s egy párnázott nyeregbe ültették, két hatalmas lovászfíú jobbról-balról megragadta a fehér selyem kantárszárakat és ünnepélyesen körbe-körbe vezette az udvaron. Így festett a felséges testmozgás!

A kis királynő sem hagyta magát lepipálni a császár nevelőjével. Neki is volt nevelőnője, még pedig egy amerikai misszionárius leánya, aki megtanította őt a Nyugat nyelveire, divatjára és szokásaira. Amikor egyszer a császárnő egyedül maradt lakosztályában, gyorsan ruhát cserélt az amerikai leánnyal és mind a kettőnek naiv öröme telt abban, hogy a lehető legtökéletesebben igyekezett hasonlítani a másikhoz. A császárnő minden tekintetben nagyon meg volt elégedve új külsejével, — kivéve a körmeit! A császári körmök ugyanis nem voltak olyan rózsaszínűek és fényesek, mint a barátnőjéé. Másnap aztán a nevelőnő ollót, ráspolyt hozott és szépen megmanikűrözte az Ég Aráját — s ez a szerény kis szeszély egy napra Kína legboldogabb gyermekévé tette a szegény kis mandzsú rabnőt.

Sokért nem adtam volna, ha abban a szerencsében részesülhetek, hogy egyszer személyesen is megláthassam ezt a mesekönyvbeli hercegnőt; de sajnos, sohasem kínálkozott rá alkalom. Pedig mennyi romantika van a helyzetében, mennyi fennkölt szomorúság! Magánya, börtönélete annyira gyötörték a képzeletemet, hogy szinte elrontották pekingi tartózkodásom minden örömét. Komolyan, — annyira felkeltette a rokonszenvem, hogy félig-meddig beleszerettem!

A nélkül, hogy Princeton Court-beli barátaimnak bevallottam volna: milyen kegyetlen érzésekkel viseltem a császár neje iránt, — egy teljes napot azzal töltöttem, hogy szonettet költöttem a menyei gyermekhez és miután a verset gondosan letisztáztam egy levendulaszínű levélpapírra, belecsavartam bűvös tigriskarmomat, megcímeztem a csomagot:

és azzal a hő fohással adtam postára, hogy bárcsak eljutna a kicsi hölgyszőke kezébe . . .

Attól tartok, hogy a talizmán nem szolgálta őt úgy, mint engem. Nem sokkal azután, hogy elutaztam a fővárosból, sötét napokra ébredt a császári udvar. Forradalom és anarchia tört ki Kínában. Lázadók szentségtelenítették meg újból a Tilos Várost és a fehérarcú kisleányt, szerencsétlen ifjú férjével együtt még a börtönükből is kiűzték. Műkincseik, hímezéseik, selymeik és ékszereik ott maradtak a fosztogatók szabad prédájául, — ellopták, szétszórták, tönkretették a kis királynő kelengyéjét és nászajándékait. A mandzsuk utolsó sarjai elvesztették trónjukat, barátaikat, hazájukat, — úgy mondják: idegen országba menekültek.

Én persze ezekből a szerencsétlenségekből egészen biztosan arra következtetek, hogy a tigriskarom valóban sohasem jutott el a császárnőhöz. Ha megkapta volna, — meg vagyok győződve róla, hogy még mindig császárnő lenne, kihajolna selyemfüggönyös lakosztályának ablakán és csodálatosan manikűrözött kezecskéjével integetne felséges férjének, aki tejjel táplált ponnyján lovagolna lent a palota udvarán . . .

XXXIII. *Veni, vidi, bolsevik.*

Húsz előkelő napot töltöttem a pekingi Princeton Courtban, — húsz boldog, gondtalan, fenékgig élvezett, decemberi napot. Azt hiszem: sohasem utaztam volna el Pekingből, ha meg nem ígértem volna szentül a családomnak, amikor tavaly júliusban eljöttem Ameriká-

ból, hogy a második karácsonyt egész biztosan otthon töltöm megint. Csak ezzel a feltétellel engedtek ugyanis el Bohémiába! Örök kíváncsiságom és fékezhetetlen csavargóösztönöm meggyőztették ugyan szép szándékomat, de kötelességemnek tartottam, hogy legalább karácsony után érjek haza, mihelyt csak lehet. Így aztán, amikor legjobban éreztem magam Pekingben, — előszedtem kopott Ázsia-térképemet és órák hosszat elmerültem a tanulmányozásába.

Most merre menjek? Az bizonyos, hogy Japán túl közel van ahhoz és sokkal romantikusabb, semhogy könnyelműen el lehetne siklani fölötte! Egyenesen botrány volna: eljutni a Távolkeletre és meg nem ismerni a Fuzsijamat! Ez a hegy van olyan fontos, mint a Matterhorn, vagy a Tadzs Mahal. Nem, itt most már igazán nem az volt a kérdés, hogy hová, — csak az, hogy miként.

Tény az, hogy az összes utak közül a legkevésbé közönséges, a tilos és turisták által sohasem használt út Északmandzsúrián át vezetett Charbinba, onnan a Transz-Szibériai vasúttal Vladivosztokig s aztán keresztül a Japán-tengeren. Most, hogy nem volt már balsors ellen védő tigriskarmom, hogy a sarki tél állt a küszöbön, hogy a vasúti utazás első szakaszán kínai banditahadsereg fenyegetett, a másodikon a hivatalos bolsevikiek, — tulajdonképen csak tizenhárompróbás, elszánt kalandvadász merhetett nekivágni ilyen útnak. Annyi hátránya volt, a kellemetlenségei és késleltető eshetőségei olyan számosak, hogy nem vezetett valami izzó lelkesedés, amikor hozzáfogtam a gyakorlati útbaigazítások beszerzéséhez. No, mindegy, — amikor az amerikai és bolsevik hatóságok egyaránt megtagadták útlevelemről vizumukat. Szibéria iránti érdeklődésem, ami nemrég még igazán jelentéktelen tétel volt, — hirtelen eget ostromló lángokba tört ki; annyira felháborodtam ugyanis ezen az igazságtalanságon, hogy elkeserésemben szenvedélyes fogadalmat tettem: most aztán utazom, még ha Ázsia összes tisztviselői

állnák is el utamat. És így megint egyszer jó hasznát vettem velemszületett beteges makacsságomnak.

Volt ezenkívül még egy okom arra, hogy ellátogassak Vladivosztokba. Amikor a trópusokról Pekingbe jöttem, jó szerencsém összehozott M. S.-sel, a pekingi Y. M. C. A. állandó igazgatójával. Teljesen felszeretlenlén lévén a szigorú, hideg időjárás ellen, kegyetlenül szenvedtem volna az észak-kínai téltől, — ha szeretetreméltó barátomnak meg nem esik a szíve rajtam a kalózoztól kifosztott ruhatáram miatt. Azonnal segítségemre sietett és felajánlotta, hogy amennyiben tényleg Vladivosztokba utaznék, kölcsön adja nekem egyik felesleges, prémes télikabátját. Ez volt aztán a döntő tromf. Ütlevéllal, vagy ütlevél nélkül, — Vladivosztokba kellett utaznom, ha nem akartam megfagyni.

Pekingtől Mukdenig huszonnégy óráig tart az út, északkeleti irányban. Utazásom idején Csang-Cso-Lin rablóbandája uralkodott a vasút felett és katonabanditái végigportyázták az egész vonalat. Az én vonatomon egyébként semmi egyéb izgalmas esemény nem történt, mint hogy vagy száz ilyen katona-briganti terpeszkedett szét az étkezőkocsiban, ahol én — harmadosztályú jegyet váltván, — az egész úton tartózkodtam.

Mukdentől húsz óra egyenesen északra Charbinig. Amikor a vonatból kiszálltam, nem voltam felkészülve arra, hogy torzonborz prémkucsmákba, magas csizmákba, csikóbundákba öltözött, szőke férfiakat fogok látni, akiknek bozontos szakálláról jégcsapok csüngtek alá. Gyerekkoromban hangosan elkiáltottam volna magam:

— Jé, oroszok! — valahogy úgy hatott rám a dolog, mintha hirtelen medvékbe ütköztem volna.

Ezeknek az oroszoknak nagy része ellenforradalmár-menekült, akik a forradalom óta telepedtek le ebben a miniatűr-Moszkvában. Bár majdnem mindannyian az arisztokráciához és az intelligenciához tar-

toznak és bár több esztendeje laknak már Mandzsúriában, mégis legtöbbjük keservesen küzd a mindennapi kenyérért és boldogan vállal mindenfajta munkát. Charbini háziasszonyomnak egy hercegnő adott orosz nyelvórát, vizünket a cári hadsereg egy volt tábornoka szállította házhoz, az Y. M. C. A. kapusa valamikor tízezer hold ura volt. Ezek a szerencsétlen arisztokraták a mai kifosztott, lerongyolt, megkínzott állapotban is az igazi nemesi osztály maradtak, — magasan tartják a fejüket, megvetik alacsony sorban született üldözőiket és nyomorult árulóikat.

Van mégis valami, ami a bolsevikok érdeme! Modernizálták a naptárukat, — hozzátettek tíz napot és összeegyeztették más, nyugati államok időszámításával. Következésképpen a nem-bolseviki Charbinban a templomi karácsony három nappal később van, mint a mi újévünk, a helyett, hogy hét nappal megelőzné. Azért mégis tartottak külön istentiszteletet december huszonnegyedikén este a típikus, hagymatornyú orosz templomban, míg kint az arktikus északi szél fűtyült és süvített a kupola körül.

Milyen más volt ez a karácsonyeste, mint a tavalyi! Azt a verőfényes Spanyolországban töltöttem, az Alhambra árnyékában és az ódon granadai székesegyházban hallgattam az ünnepi misét a napbarnított, napimádó andalúziaiak közt. A levegő fűszeres volt és tiszta és a Földközi-tenger felől könnyű szellő illatosította a légkört. Az emberek felsőkabát nélkül sétáltak vidáman az utcákon, a templomok felé. Onnan húszezer mérföldnyire van Charbin, húszezer mérföldnyire a bőség a nélkülözéstől, narancsvirág a dermesztő hidegtől, Spanyolország Szibériától . . .

Esztendő's vándorút után ismét templomba megyek karácsony estén. Itt a tundrák forgószele a velőig hatolt, amint bundámba burkolva utat törtem a csengő-bongó harangok felé.

Mondhatatlan megkönnyebbülést jelentett, mikor az ember végre bent volt a templomban, — biztonság-

ban az üvöltő, dühöngő északi szél elől. Az épület csak halványan volt megvilágítva és falait az ortodox görög-katolikus hitből merített tárgyú képek és szobrok díszítették.

Jeges szélroham és hófergeteg kíséretében léptek be az újabb hívők, topogtak, hogy lerázzák a keményre fagyott pelyheket csizmáikról, dermedt arcukat dörgölték, hogy újra meginduljon ereikben a vérkeringés és letördelték a jégcsapokat, amelyek tömegesen csüngtek vad szakállukról és csapzott hajukról. Kevés kivétellel mindenki szabályosan körbejárta az ikonokat, ajkával az egyik szent képmásának lábait illette, a másik előtt keresztet vetett és valami mondókát hadart el, a harmadik előtt letérdelt és homlokával a földig hajolt. Bár ez a templom csúnya volt és durván kezdetleges, volt benne valami, amiért a legfelségesebb székesegyházak is megirigyelhették volna, — az orosz kórus.

Az én számomra az orosz zene merő varázslat. Minden terjedelme és erőteljessége mellett, megvan benne a részvét mélysége és az igazság emelkedettsége. Mikor a harminc hang minden kíséret nélkül orosz himnuszokat kezdett énekelni a harangszavú szopránokhoz és a mélyzengésű basszusokhoz, az álldogáló hívők látszólag egy másik világba emelkedtek, ahol nem volt kegyetlen hideg, nem volt éhség és bolsevikok sem voltak. Kint az éjszakai szél nyújtotta a kísérő zenét, — szüüü-ü-ü! szü-ü-ü! — A gyertyák lángja ijesztően lobogott, amikor az ajtó- és ablakréseken át befűtült a huzat, de az ének csak szárnyalt mindenk fölött, idegen szöveggel, ismerős szellemmel:

Dicsérjétek az Urat, minden áldás forrását
Dicsérjétek Őt, ti itt lent a földön . .

Szü-ü-ü, rrr-rr-rr, — a szélvihar kint a maga Te Deumát fújta.

Dicsérjétek Őt fent, ti mennyei seregek,
Dicsérjétek az Atyát, Fiút és Szentléleket . .

Szrrr... szrrr... megreszkettek az ablakok és remegtek a falak, mikor a jeges északi szél verdeste a kicsi templomot, de bent dacosan megfelelt neki egy női hang, amely tisztán és magasan szárnyalt, mint a szél s egy basszus, amelynek mélységes, forró hangjával együtt érezve reszketett meg maga az épület is, hogy hatalmas visszhanggal dobja a hangot a szélvihar felé.

Amíg Charbinban időztem, gyakran voltam vendége egy menekült orosz nemes családjának, aki, — mint a régi cári államvasutak igazgatója, — minden nehézség nélkül jólfizetett állást kapott a Keletkínai vasúttársaságnál, annak Mukdentől délre húzódó hálózataán. Bár akkoriban valóságos hercegi palotája volt a városban, össze se lehetett hasonlítani mostani otthonukat azokkal a képekkel, amelyeket a család európai oroszországbeli királyi kastélyukról őrzött.

— Bizony, szörnyű zuhanás volt onnan idáig! — mondotta a ház asszonya tökéletes angolsággal, — de boldogok voltunk, hogy megmenthettük életünket és elegendő értéktárgyat is ahhoz, hogy megszökhessünk. Azok a szörnyű bolsevikik mindent elraboltak, amit otthagytunk és amit nem tudtak magukkal vinni, azt elégették.

Erre aztán mindannyian kifakadtak és szidni kezdték a Szovjetet.

„Banditák, gyilkosok, árulók s még annál is rosszabbak!” — mondták. A cári uralmat, amelyet legtöbbször majdnem egészen elfelejtettek már, most éppoly vakon dicsérték, mint ahogy a bolsevikiket átkozták, ami kissé gyanakodóvá tett engem, mert attól tartottam, hogy érveik inkább személyes természetűek, mint logikusak. Dimitri, a család húszéves fia, mindenki másnál inkább kívánta a romlásukat. Szemei gyűlölettől szikráztak, mikor ezekről a rablókról beszélt és szörnyű volt hallgatni az esküjét, amellyel fogadta, hogy gyűlölete sohasem fog megenyhülni.

Dimitrit oroszországi tapasztalatai tökéletesen el-

tompították a vérengzések és kegyetlenkedésekkel szemben, amiket itt Mandzsúriában naponta láthatott. A legnagyobb közömbösséggel mesélte például el nekem hat kínai bandita lefejezését, — „Hung Hutter“-eknek nevezik itt őket, — amit megérkezésem előtt néhány héttel nézett végig.

— Charbinban a lefejezés a népies szórakozások egy formája. Mindenki elmegy megnézni. Volt ott vagy ötszáz ember is, aki megvárta, míg azt a hat ferdeszemű pofát lenyisszantották. Két harsonás ment végig az utcákon az egész városban és jelezte az előadás kezdetét, mögöttük egy szekér jött, amihez hozzáláncolták a szegény ördögöket. Ez a menet végigtrombitálta és dübörögte az útját egészen a város határán húzódó régi falig, ahol a hat félig megfagyott hung hutzert egymástól körülbelül másfél méternyi távolságban letérdepeltették; a kezüket előbb összekötözték a hátukon és a homlokuk a földet érintette. Látnia kellett volna a hóhért! Az volt a legkomiszabb arcú gazember mind között. Ránk szólt, hogy menjünk hátrább egy kicsit, de mi nem mentünk, — nagyon is kíváncsiak voltunk! Meg is fizettük az árát, mert amikor lehullt az első csapás és a fej a földre gurult, a nézők első sorát tetőtől talpig befecskendezte a vér. Látnia kellett volna, hogy ugrottam én akkor hátra! Utána ugyanis meg voltam hívva uzsonnára és nem akartam bemocskolni a ruhámat. Aztán már nem tolongtunk olyan közel a kivégzéshez. A hóhér különben cseppet sem volt izgatottabb, mintha fát vágott volna. Éppen csak hogy letörölte a kardját, aztán már ment is a következőhöz. Sss — krach — bumm!

Dimitri igen szemléltetően ábrázolta a karjával az egész jelenetet.

— A negyedik banditának egyébként remek idegi lehettek! — folytatta. — Megfordult szépen és végignézte, amint az előtte állót lefejezték. Ettől a hóhérnak úgy látszik, lámpaláza támadt, legalább is eltévesztette a vágást és vagy három-négyszer újra le kel-

lett sújtania, — s a negyedik bandita mindezt végignézte. Ezek a hung hutzer-ek furcsa népség. Ez az egy például legalább húsz embert megölt. Azt nem bánta, hogy meg kell halnia, de hogy rosszul célzott kardcsapások fogják összefasírozni, az úgy látszik még őt is idegessé tette. Bizony, véres bolt volt!

— Dimitri! — kiáltottam — és maga ott állt és végignézte mindezt és nem lett rosszul tőle? — Én már attól is elsápadtam kissé, hogy végighallgattam ezt az élethű leírást.

— Oh, az első alkalommal talán egy kicsit... De aztán annyit láttam, hogy később már untatott. Csak azt kapták, amit megérdemeltek. Ezután a nagy népünnepély után hat hung hutzer-rel apadt a számuk. Most már csak ötvenmillió maradt.

Időközben a bolsevik útlevélhivatalban áttörhetetlen fal fogadott. A hatóságok nem tudták, hogy megfelel-e a törvénynek, vagy ellentmond-e, ha egy amerikait vizum nélkül engednek át a határon. Végre is úgy találták: ez most kitűnő alkalom arra, hogy addig szekírozzanak egy amerikai polgárt, amíg az rábírja makacs kormányát, hogy ismerje el a szovjetet. Legrosszabb esetben azt remélték, hogyha állhatatosan szívtelenek maradnak, legalább is egy hivatalos kérvényt kaphatnak, — már az is valami olyan konzuli „elismerés“-féle. Így hát értesítettek, hogy a konzul beleegyezése és közbenjárása nélkül semmit sem tehetnek. Ezt viszont a konzul tagadta meg. Egyik fél sem engedett és én ugyanabban a dilemmában voltam megint, mint Pekingben.

Ebben a kritikus pillanatban őrangyalom futott be pontosan a segítségemre egy Charbinban élő, fiatal angol képében. Ez az úr barátságos viszonyban volt a bolsevikiekkel és amikor meghallotta kétségbeejtő esetemet, biztosított róla, hogy ő majd segít rajtam. Követtem tanácsát, vettem egy egész doboz cigarettát és az ő társaságában újra elmerészkedtem az útlevélhivatalba, ahol magához a főnökhöz kopogtattunk be. Tár-

sam barátságosan hátbavágta a bolsevikit, cigarettát kínált neki, egyenesen az orra alá dugta kérvényemet, rábökött a pontozott vonalra és azt mondta:

— Írja csak alá itten!

Tíz másodperc alatt lebonyolította az ügyet. Megragadtam az útleveletem, mámorosan támolyogtam ki az épületből, az állomásra siettem, felugrottam egy transzszibériai vonatra és már robogtam is dermedt mezőkön át Vladivosztok felé.

Szokás szerint harmadosztályú jegyet váltottam; minthogy egy szót sem tudtam oroszul, bizalmatlan és barátságtalan országban jártam és még hozzá a pekingi és charbini amerikai konzulok is kiközösítettek (mind a kettő röviden azzal búcsúztatott, hogy remélik, tényleg börtönbe kerülök, más, nyughatatlanvérű amerikaiak intő figyelmeztetéséül . . .) helyesebbnek találtam, ha — életemben először, mióta harmadik osztályú jeggyel utazgatok! — megmaradok szépen a harmadik osztályon, anélkül, hogy megkísérelném megvesztegetni a kalauzt, vagy elhelyezkednék az étkezőkocsiban, vagy a mozdonyon, vagy Trotzki magán pullmanján utaznék. Ez az erényes viselkedés rendkívül nehezemre esett, már csak azért is, mert az összes luxus- hálókocsifülkék üresen álltak.

A Mandzsúria és Szibéria közötti határvonalon az útlevélvizsgáló tisztviselők gyanakodva nézegették a vizumomat és megszámlálhatatlan kérdéssel ostromoltak oroszul, — amelyek közül persze, egyetlenegy sem értettem. Hasonló határozottsággal utasítottam vissza azt a feltevést, mintha franciául, németül, vagy kínaiul értenék. Minthogy az angolul beszélő ellenőr éppen szabadságon volt, kétségbeesetten emelték égnék a kezüket és tovább engedtek.

Az igazi bolsevizmus ízét akkor éreztem először, mikor Vladivosztokba érkeztünk; a szomszédos sín páron ugyanis hosszú sor rozoga marhakocsi állott, megtömve nyomorult külsejű férfiakkal és nőkkel. Ez politikai ellenségeik vonata volt, akiket a hétezer

mérföldnyi, kegyetlenül hideg tundrán át visszaküldtek európai Oroszországba. Ez az utazás négy hétig fog tartani és néhány utas bizonyára belehal majd, de halál... — mit jelent ez a szó a bolsevikieknek?

Amikor az amerikai Y. igazgató megtudta, hogy a városban vagyok, meghívott, hogy lakjam nála és a feleségénél; boldogan fogadtam el ezt az ajánlatot. Alig töltöttem náluk tizenkét órát, felkeltett bennünket az udvaron lépkedő katonák lármája. Házigazdám és én szörnyen dühösek voltunk; amint kihajoltunk a második emeleti lakás ebédlőablakán, nyolc katonát és két tisztviselőt pillantottunk meg. Meg voltam győződve róla, hogy értem jönnek és kezdtem visszagondolni a pekingi és charbini amerikai konzulokra, akiknek talán mégis igazuk volt. Most bizony nem fordulhattam hozzájuk, hogy mentsenek ki a szibériai börtönökből. Ki tudja, — talán Moszkvába deportálnak, azoknak a rettenetes vonatoknak valamelyikén. Az is lehet, hogy ítélet, sőt törvényszék nélkül kivégeznek, vagy egyszerűen eltüntetnek. No, mindegy, a kaland mindenesetre érdekesnek ígérkezik.

A két tisztviselő hangosan dühögött fel a lépcsőkön és a mi lakásunk ajtaja előtt állott meg. Várakozás közben az Y. igazgató és én visszatartottuk lélegzetünket. Most kopogtak az ajtón és miközben házigazdám a szörnyetegek elé lépett, én tragikus arccal fordultam az ablak felé és még egyszer, utoljára kitékintettem a holdfényben fürdő városra, a befagyott, csillogó kikötőre és az arktikus mennyboltra. És most mindettől meg kell válnom, — a tengerek és a szelek szabadságától, a törvénytől, amelyet hónapok óta a saját akaratom képviselt... Nyilván azt hiszik, hogy kém vagyok. Keresztkérdések alá fognak majd és kényszeríteni fognak, hogy ismerjem el a Vörös Zászlót. — Ezer halált inkább! Sohasem fogok meghajlani az anarchia előtt! Soha!

Időközben beengedték a bolsevikiket. Orosz beszelgetést hallottam és mert attól tartottam, hogy azon-

Vladivosztok befagyott kikötőjében.

A Fuzsijama novemberben.

nal le fognak tartóztatni, felvettem a tölem telhető legszomorúbb mártírcot.

Am a bárd nem hullott le. A tisztviselők tévedtek a lakásban. A katonák még egy emelettel feljebb mentek és néhány perc múlva egy orosszal jöttek le, akit amerikai barátaim alig ismertek. A hold fagyos fényében figyeltük, amint elvezették a hírhedt rendőrségi palota felé. Soha többé senki nem hallott róla.

Aztán lefeküdtem megint; a bolsevikékből örökre kiábrándultam és megúáltam őket.

Vladivosztok, amelynek kereskedelme tönkrement, utcáit menekültek özönlötték el, társadalmi rendjében még teljes zavar uralkodott, — félig éhenhalt már és e késő decemberi napokban, fűtőanyag nélkül, — félig megfagyott. A legtöbb nemes úr abból élt a városban, hogy személyes értékeit nevetséges áron herdálta el a piaci árusoknál; ez volt az egyetlen jövedelmi forrásuk. Ez a nagy piac volt a város egyetlen élénk része, mert itt tolongtak reggeltől estig a vevők és eladók, — nincsen város, amely ennél színesebb látványt nyújthatott volna! Minden ember, — akármilyen rongyos, vagy szegény volt egyébként, — bozontos szőrméjű bundákat viselt és óriási kozák kucsmákat. Volt itt orosz paraszt a távoli alföldről, éhes orosz diák, orosz csavargó, katona, — száműzött, — betörő, — az emberiség minden népfajának söpredéke. Valamelyik reggel, amikor a piacon kószáltam, egy igazi, ágrólszakadt, rongyos árusító kőszöntött tökéletes amerikai angolsággal. Jólismert hazai hangok egy ilyen emberi medve szájából, — ez meglepett és érdekelt. Kitűnt, hogy a Szibériába küldött amerikai expedíció haderő szökevénye, aki most, hogy nem mer többé hazamenni. Vöröskereszt-készletek eladásával keresi meg sovány kenyerét, melyeket az organizációtól lopott.

Közeledett az újév első napja, amikor a leglelekeőbb bolsevikik nagy hazafias tömeggyűléseket szoktak rendezni. A városban vörös zászlók lobogtak min-

denütt és a falakat vörös plakátok borították, melyek az ünnepséget hirdették.

December harmincegyedikén este korán megvacsoráztam, hogy jó helyet kapjak a tömeggyűlésen és kiléptem a szélviharba, amely egész nap dühöngött már. Az utca képe úgy festett, mintha az egész város népe egy irányba tódult volna. A hallgatóság soraiban csupa munkásember, kikötői rakodó napszámos, gépész ült, meg a feleségük és gyermekeik. A falak s az emelvény cinóberszínben lángolt, — csupa piros zászló díszítette az erkélyt és a csillárt is.

Aztán megkezdődött a műsor: bolsevik ének és bolsevik zeneszámok és bolsevik mozifelvételek, amelyek a vörös katonák bevonulását mutatták Vladivosztokba. Amint az idő mult, — fogyott a vodka is, és amint a terem hőmérséklete egyre magasabbra emelkedett az izgalommal, — kint hihetetlen sebességgel zuhant a hőmérő oszlopa jóval a zéró alá.

Tizenegy óra tájban a legnépszerűbb bolsevik vezetők kezdték felcsigázni a már amúgy is lázas közhangulatot. Háromnegyed tizenkettőkor pedig kijátsozták a tromfot. A városban állomásozó hadtest parancsnoka, egy fiatal, méltóságteljes vezéregyéniség, felkelt helyéről a „nép“ közül, a dobogóra lépett és valami olyan tüsszel és eréllyel, amelyet igazán ritkán láttam még szószékről, ellenállásra buzdította a hallgatóságot ellenségeik ellen és kitartásra és bátorságra a saját ügyük dicsőségéért. Tizenkét óra előtt egy perccel elérte szenvedélyes lelkesedésének tetőpontját és amikor az óra éjfélét ütött, kinyújtotta a karját az erkélyen felállított ötven tagú rezesbanda felé és rájuk kiáltott.

— *Az internacionálét!*

A zenekar belecsapott hangszereikbe és a lázító dal hullámai felharsantak a mennyezetig. A tökéletesen összehangolt fúvósok drámai játékától elöntötte a lelkesedés a közönséget. Sokan éljeneztek, mások hangosan felzokogtak s a kétezer főnyi hallgatóság leg-

nagyobb része felállt a székére és apró vörös zászlókat lengetve, együtt énekelte a zenekarral az internacionálét:

„Fel, fel, ti rabjai a népnek!
Fel, fel, te éhes proletár!”

Kábultan hagytam el az épületet. Érzéseimben ugyan épp olyan antibolsevista maradtam, mint előbb, de azért mélységesen megindított a párttagok hite ügyük jogosságában és igazságosságában...

XXXIV. „Isten hozott”, — Japánban.

Az újesztendő szélvihara labdázott a helyi hajó-járatokkal. Az a japáni hajó, amely hetenként átjár Vladivosztokba, félúton olyan súlyos helyzetbe került a Japán-tenger jégtáblái között, hogy a kapitány kénytelen volt visszafordulni. Minthogy a hajó öt nap mulva sem érkezett még meg, azt rebesgették a városban, hogy elmerült. Amikor éppen kezdtem bele-törödni, hogy megint megteszem a kétségbeejtően hosszú szárazföldi utat vissza Charbinig és Mukdenig, mert ez volt az egyetlen megmaradt lehetőség, hogy Japánba jussak, megjelent a kikötőben egy jégtörő mögött az összetört, megsérült kicsi gőzös, amely sokkal inkább hasonlított jéghegyhez, mint hajóhoz.

Szerencsére már megérkezésem napján elkezdtem tárgyalni a bolsevik és japán hatóságokkal Vladivosztokból való elutazásomról. De még most, két hét után sem volt rendben az útlevelem, — pedig a hajó indulni készült. Ebben a szerencsétlen helyzetben az amerikai és angol konzulok siettek segítségemre egy remek ötlettel: kineveznek majd hivatalos kurírrá és ez egy csapásra megoldja majd mindazokat az útlevel-

nehézségeket, amiket különben minden átutazónak el kell viselnie.

Minthogy mindkét konzulátuson meg voltam már hívva vacsorára és mindkét konzullal összebarátkoztam, végül is arra a meggyőződésre jutottak, hogy időszakos csavargó pályafutásomtól függetlenül, kifogástalanul megbízható ember vagyok, akire nyugodtan rá lehet bízni a hivatalos yokohamai postát. Mind-egyikük külön útlevelet adott nekem, továbbá egy-egy huszonöt kilós, lepecsételt postazsákot. Nagyon a lelkemre kötötték, hogy éjjel-nappal egy percre sem szabad szem elől tévesztenem a zsákokat, mert rendkívül fontos, diplomáciai iratokat tartalmaznak.

Természetesen mindkét konzul feltételezte, hogy elsőosztályú jegyet fogok váltani, hiszen a hajón csak első osztály volt és fedélköz; én persze nem ábrándítottam ki őket. Viszont összes vagyonom huszonöt dollárra rúgott és bár lehet, hogy Yokohamában felgyült amerikai postámban pénz is vár rám, — de az is könnyen meglehet, hogy nem. Nem lett volna helyes egész vagyonomat egy két napos Japán-tengeri átkelésre költeni, — így hát ott álltam az elsőosztályos fedélzeten, amíg barátaim láthattak, aztán, magam után húzva postazsákjaimat, leereszkedtem a hajó mélyébe.

Eleinte olyan sötét volt, hogy semmit sem láthatam, — legfeljebb orrommal állapíthattam meg nagyszámú japán útitársaim közelségét. Aztán a szemem kezdte megszokni a sötétséget. A japánok sűrű sorokban feküdtek egymás felett és szorosan egymás mellett, kemény, válaszfal nélküli padokon és mind dohányoztak, mind köpködtek, mind táplálkoztak. Ebben a pillanatban, — életemben először, — tengeri beteg lettem.

Amint nyílt vízre értünk, a tenger, mely még a megelőző vihartól háborgott, támadásba ment át. Körülöttünk tombolt, dühöngött a szél és hajónk a feje tetején táncolt. Mind a háromszáz többi fedélközi utas követte rossz példámat és tömegesen megkapta a ten-

geri betegséget. Volt vagy egy féltucat deszkaólba zárt kutya is közöttünk és azok még jobban szenvedtek a „mal de mer“-től, mint az emberi állatok; szánalmasan nyöszörögtek és vinnyogtak és undorral riadtak vissza a csontokkal telt tányéroktól, amelyeket a steward gondosan az orruk elé tett. Néhány óra múlva olyan rettenetes szag volt odunkban, hogy egész biztosan elájultam volna, ha fel nem merészkedem a fedélzetre, egy kis friss levegőt szívni.

Postazsákjaimat magam után vonszolva, felkapaszkodtam az inogó létrán és kidugtam fejemet a csapóajtón át. Kint mindent jég borított. Dér és üvöltő szél csapott az arcomba.

Bumm — hissz-sz . . . A hajó most alámerült és egy óriás víz hullám öntötte el a fedélzetet; félig megfulladtam és tetőtől talpig csuromvizes lettem. Ez a jégvíz-fürdő felébresztett fedélközi eltompultságomból, felmáshoztam hát a meredek, fagyott, csúszós lépcsőkön a sétafedélzetre és a szél alattomos lökéseitől siettetve, valósággal beestem az elsőosztályú szalonba. Egyetlen embert sem láttam. Egyetlen utas volt az első osztályon, egy norvég tengerészkapitány, de még az is jobbnak látta bemenekülni a kabinjába. Miután ismertem ezt az urat Vladivosztokból, egy pillanatig sem haboztam, bekopogtam hozzá és száraz ruhákat kértem tőle, — hiszen egész ruhatáram elázott, mikor a hullámok előntöttek a fedélzeten. A tengerészkapitánynak szerencsére, épp olyan nagy szíve volt, mint testi terjedelme (súlya pontosan százhuszonöt kiló volt), ezért azonnal öltözőfülkévé alakította át számomra a kabinját. Felcseréltem hát ruhámat a kapitány egyik öltönyével, amely, — bár másodmagammal is kényelmesen elfértem volna benne, — rendkívül elfogadható volt. Az egész délutánt kabinjában töltöttem és minthogy igen szívesen lemondtam vacsorámról a fedélköz illemhely-barlangjában, ott maradtam éjszakára is. Párnámul egy kemény, hepehupás postazsák szolgált.

Másnap reggel megkezdődött csetepatém a japán jegyellenőrrel. Ellenállhatatlan mosolyok és vigyorgások között, udvariasan, de határozottan felkért, hogy vagy fizessem meg az elsőosztályú hajójegyet, vagy legyek szíves és távozzam innét. Én ugyanilyen udvariasan és ugyanilyen határozottan és ugyanannyi mosoly és vigyorgás kíséretében utasítottam vissza mindkét ajánlatát. Ő jelezte, hogy amennyiben nem követném utasításait, tulajdonítsam önmagamnak a tsurugai bevándorló hatóságoknál várható következményeket, ahol ki fogunk kötni. Ám én továbbra is megmaradtam az ittmaradás álláspontja mellett, mert úgy találtam, hogy Japán nem tudhat számomra olyan büntetést kieszelni, ami ne volna elviselhetőbb, mint újabb huszonnégy óra a fedélközi odú háromszáz illatos japánja között. A jóságos norvég gyümölcscsel és süteménnyel táplált, amit saját étkezéseitől vont el, — egyébre úgy sem volt szükségem ezen a kedélyes utazáson, melyen a hajó ötpercenként a feje tetején táncolt.

A második nap hajnalán befutottunk Tsuruga hegykoszorúta kikötőjébe. A hegyek és völgyek friss hóba süllyedtek és a vihar elült, — nyomában szikrázva ragyogott az ég és a tenger a hajnali napsütésben. Egyetlen szomjas pillantás ennyi gyönyörűségre, — egyetlen mélységes, részegítő korty ebből a levegőből — és én vidáman készültem fel bármilyen muzsikára, ami itt várhatott rám.

Ez a muzsika hangos volt és hosszadalmas. A hajó minden utasát és összes poggyászát kirakták már, míg a bevándorlási hatóság és vámisztviselők és én még mindig egymást gyilkoltuk. Az a tény, hogy oly méltatlankodva tiltakoztam a *japánokkal* való fedélközi együttutazás ellen, úgy felbőszítette őket, hogy a legközelebbi hajóval legszívesebben visszaküldtek volna egyenesen Vladivosztokba, — ha nem lebegtetem folyton feléjük hivatalos leveleimet, amelyeket sasok és pecsétek teljesen elborítottak — és ha nem fenyege-

tem meg az egész japán császári birodalmat az amerikai és angol kormányok kombinált bosszújával, amennyiben nem engednek útjára egy állami kurirt.

Tsuruga olyan jelentéktelen kis kikötő, hogy a hatóságoknak nem igen volt gyakorlatuk az olyasféle problémákban, amilyent én itt képviseltem. Félig sem értették izgatott angol hadarásomat és a leveleimet sem tudták elolvasni, — szerencsére a postazsákok ékesszavú szószólói voltak ügyemnek. Nekik köszönhetem, hogy végre is szárazföldre engedtek és amint aztán partra léptem, felugrottam az első befutó vonatra, mielőtt a hivatalnokok meggondolhatták volna elhatározásukat.

Elutazásom egyébként korántsem jelentette még az ügy befejezését. Egy kormányzósági detektív követte és egész hét alatt az árnyékom maradt. Nem tehettem egy lépést sem a nélkül, hogy rajtam ne csüngött volna a tekintete. Eleinte bosszantott a dolog, de később kezdtem meglátni mulatságos oldalát és lehetőségeit és a legnagyobb élvezettel tettem a detektív feladatát a lehető legkimerítőbbé és izzasztóbbá. Elkísért például Ama-No-Haszki-date-be (hosszú, keskeny, fenyőborította félsziget, amely egy hajókikötő elé hajlik és Japánban az ország három legszebb látványosságai egyikének tartják) és elkísért Kobe-be és Kyoto-ba és Nara-ba is. De Nagoyában aztán úgy belefáradt ebbe a marathoni futásba, amit rákényszerítettem, hogy nem törődött vele, ellopom-e az erődítmény összes ágyúit, vagy sem, — egyszerűen letette a lantot. Így aztán egyedül kellett észak felé továbbutaznom, mire nagyon elhagyatottnak és tökéletlennek éreztem magam sarkomba szegődött kedvenc kémem nélkül.

XXXV. A Fuzsijama hív . . .

Költészet . . . Japán tele van versekkel. S a versek között van egy, Japán nagy nemzeti éposza, amely mindenkinek felett uralkodik, amelyet nem rím, vagy versláb alkot, de sziklák, hó és erdő és bűbájos, gyengéd, kecses vonalak, — ez a Fuzsijama.

Ha valahol Japánt említik, még az olyan emberek agyában is, akik sohasem jártak Japánban, mindenekelőtt ennek a hófedte vulkánnak a képe ötlik fel. A legtöbb külföldi szemében ez a hasonlíthatatlan hegy Japán igazi szimbóluma. Lehet, hogy sohasem hallottak még Nikko vagy Nara templomairól, vagy Mijadzsimáról, vagy Matsushimáról, melyek Japán szépségeinek híres hirdetői. De hol akad olyan ember, aki olyan messze esik a civilizációtól, hogy a Fuzsi hóruhájának kecses lendülete még nem véste be magát emlékei közé, annak az ezer képnek nyomán, amelyek a japán művészet és iparművészet majd minden tárgyán rajzban, festményben, vagy fényképen láthatók? Hiszen az egész japán nemzetet megszállta a „Fuzsimánia!“ A nép annyira szerelmes a hegy lágyívű lejtőibe és hódiadélmájába, hogy azt hiszik: a Fuzsijama egy istenség testtéválása, s a birodalom túlsó végéről is oda zarándokolnak, hogy felkapaszkodjanak csúcsára és áldozzanak neki. Egyetlen háztartás sem tökéletes, ha falán nem függ a Fuzsi egy színes metszete; szépségének áhitatos szemlélése adott ihletet a japán költészet legszebb gyöngyeihez. És az a sok külföldi, aki abban a kivételes szerencsében részesült, hogy felnézhetett erre a tündéri csúcsra, egyetért a japánokkal abban, hogy a Fuzsijama nemcsak a szigetország legszebb természeti kincse, de az egész világé.

Nipponi látogatásom legfőbb célja az volt,

hogy én is eljussak a hegyek e csábító királynőjének csúcsára és bár már javában benne voltunk a januárban és jég és hó fedett mindent, — lelkesedésem olyan mélyen gyökeredzett bennem, hogy egyáltalán nem vesztettem el a bátorságomat. Az sem befolyásolt egy csepp sem, hogy akárkinél érdeklődtem Kyotóban, mindenki harsány gúnykacajjal biztosított róla, hogy sem én, sem senki emberi lény nem tudná elérni ebben az évszakban a Fuzsi magában álló, megközelíthetetlen, vad északi szélviharoktól korbácsolt jéghegyének háromezernyolcszáz méter magas csúcsát.

Amikor a vonatom éjszaka Kyotóból Yokahama felé rohant, megtudtam, hogy utunk körülkanyarogja a hegy lábát. Alig mertem hát lefeküdni, mert attól féltem, hogy elalszom, hajnalban nem fogok tudni felébredni és elmulasztom legkedvesebb hegycsúcsom várvavárt látványát.

És hajnalban mégis megláttam a Fuzsijamát! Lábatól a csúcsáig jég- és hólepelben csillogott és mélysegebb hatást tett rám, mint a világ legművészibb festménye, — boldog voltam, hogy imádatomat nem pazaroltam méltatlan tárgyra! Kész lettem volna leugrani ott és akkor a robogó vonatról, mert nem tudtam ellenállni a szirén csábító szavának, — meg is tettem volna, ha vonatunk nem robog óránként körülbelül negyven mérföldnyi sebességgel.

Milyen megkönnyebbülés volt: elérni végre a yokahamai amerikai és angol követségekre és megszabadulni a postazsákoktól! Bár igazi teher lett belőlük, amely tekintélyes súllyal nehezítette meg minden lépésemet, nem feledkeztem meg arról a tényről, hogy nélkülük egyáltalán sohasem engedtek volna be Japánba. Aztán meg nekik köszönhetem rendkívül kellemes összeköttetéseimet a yokohamai konzulokkal is, akik hálából a postazsákokért, bevezettek engem a helybeli külföldi kolóniák társaságába és így hozzásegítettek ahhoz, hogy a városban töltött kétheti tartózkodásom nagyon-nagyon kellemessé alakuljon.

Miként Marseillesbe, Kalkuttába és Hongkongba — Yokohamába is fillér nélkül érkeztem. Kölcsönkértem annyi pénzt, amennyiből kábelt küldhettem a memphisi „Commercial Appeal” szerkesztőségének, amely időközben több mint harminc cikkemet közölte már és megkértem őket, hogy küldjenek ötven dollár előleget a „Fuzsijama megmászásá”-ról szóló cikkemért. A pénz postafordultával megjött. Most aztán *fel kellett másznom*.

Kezdtem információforrások után érdeklődni a japáni téli turisztika tárgyában. Igen kevés eredményre volt kilátásom, amikor szerencsére csodálattal vegyes elragadtatással megtudtam, hogy a Fuzsira tavaly februárban jutottak fel először télen, Lees ezredes és kísé-
rője, — mindketten angolok.

Nem vesztettem időt Lees ezredes felkeresésében és egyre növekvő meglepéssel hallgattam a hegyitúra részleteit, amelyet a két angol olyan diadalnisan verekedett végig az elmúlt télen, amikor elérték azt a dicsőséget, hogy elsőnek kapaszkodhattak fel a hó és jég alá merült Fuzsira.

Valahogy egész érthetetlenül egyre optimistább lettem. Íme, egy mindenekfelett romantikus, minde-
nekfelett eredeti ötlet, amelynek már a végiggondolása is lelkesedéssel töltött el! Ha mások fel tudtak jutni, én is megpróbálhatom.

Lees ezredes nem volt olyan bizakodó, mint én. Elmondta, hogy az ő eredményes ostromát a Fuzsi ellen számos előkészület, rendszeres megszervezés, kemény munka és a hegy alapos ismerése előzte meg és így is csak a harmadik kísérletnél sikerült! A tervem ellen felhozott nyomós érvek erősen lenyomták a mérleg másik oldalát. A legelső kedvezőtlen körülmény mindenekelőtt az volt, hogy egyedül kellene mennem, mert mindenki, akit ebben a tárgyban megkörnyékeztem, a szokott hamis színben látta ezt a hegymászást és valahogy egy kalap alá vette azzal a

tervvel, mintha hordóban akarnék átjutni a Niagara-zuhatagon.

Másodszor: expedicióm dátuma összeesne a holdfogytával, míg Lees ezredes telihold fényében tette meg útját.

— Meg vagyok győződve róla, — mondotta, — hogy holdfény nélkül nem lehet megmászni a hegyet, mert a rövid téli napból nem futja.

Harmadszor pedig, csavargó létemre, összes földi javaimat egy hátizsákban hordoztam magamnál és a számos szükséges használati tárgyak listáján, amit *nem* tartalmazott, — ott volt a hőcsizma, jégcsákány, gumicipő, takaró, kucsma, bunda, stb. is...

Igy aztán, hosszas viták után Lees ezredesnek tényleg sikerült kivennie fejemből ezt a tervet. Túlságosan reménytelennek, túlságosan örültnek látszott. Kárpótlásul azonnal visszafordultam a turisták nyájával Nikko templomai felé. Mikor azonban a vonat kora hajnalban elindult, — véletlenül délre pillantottam és miként Banquo szelleme, felém intett a csábító szirén, sápadtan, büszkén, felségesen... Elfordítottam a fejemet; lebocsátottam a függőnyt, hogy ne kelljen látnom, — minden hiába. A Fuzsijama még a függönyön keresztül is csábítón pillantott rám.

Gyűlöltem Nikkot. Türelmetlenül szaladgáltam a pályaudvaron, mikor a visszafelé induló vonatra vártam; amikor végre Yokahamába értem, azonnal Lees ezredes lakására siettem és bejelentettem neki, hogy, — tél vagy nem tél, — én bizony fel fogok mászni a Fuzsijamára. Amikor látta, hogy nem lehetett többé lebeszélni róla, kezdte megbeszélni velem az eshetőségeket.

A számos megnehezítő körülménnyel szemben, sajnos, valóban kevés segédeszköz állt rendelkezésemre. Makacsság, vastermészet és fényképezőgép, — ez volt mindenem.

Az első ellenérvet, az útitárs hiányát, nem lehetett megdönteni. Egyszerűen mellőzni kellett tehát. Mint-

hogy nem volt senki, aki megfogjon, ha csúszni kezdenék, úgy oldottam meg a problémát, hogy egyszerűen három nadrágot fogok felvenni.

A második ellenérvet, a holdfényt, — hát Istennem, azt is mellőzni kellett. Majd csillagokért fogok fohászkodni. Ami a felszerelést illeti, Lees ezredes rendkívül nagylelkűen felajánlotta bundáját, amelyben a túra utolsó szakasza előtt alhatok, továbbá jégcsákányát és hócipőjét. Összes ismerőseimtől kölcsönkértem minden gyapjúholmijukat és tulajdonképpen csak egyetlenegy tárgyat vásároltam be, egy élesre fent jégsarkantyút, amelynek készítését magam ellenőriztem. Ezek a jégsarkantyúk a téli turista számára bűvös szárnyak szerepét töltik be. Miután rászereltetem őket súlyos hegymászó cipőimre, kész voltam rá, hogy megmérkőzzem az öreg hegygel, hogy felmászszam és leereszkedjem jégpáncélos testén, hogy követ hajigáljak tátongó torkának mély üregébe. A vastalpak nélkül azonban minden kísérlet elsőosztályú öngyilkosság lett volna, — még azt is kétlem, hogy az öngyilkossághoz elég magasra lehetett volna feljutni nélkülük.

Így aztán elindultam egyedül a csatatérre, a nélkül, hogy egyetlen japán szót is ismertem volna, a nélkül, hogy tudtam volna, merre is menjek tulajdonképpen. Csak annyit tudtam, hogy egy Gotemba nevű községbe kell eljutnom, ahonnan az út előbb-utóbb, — ha ugyan közben meg nem fagyok, vagy le nem zuhanok, — Japán legmagasabb csúcsára vezet.

Lees ezredes szeretetreméltóan elkészítette számomra azoknak az élelmiszereknek listáját, amelyekre szükségem lesz. Én azonban rögtön elvesztettem a listát. Ezért aztán Gotembában, — egy kuli kíséretében, aki kitűnően szórakozott közben, — üzletről üzletré mentem és összevásároltam azokat a szerény készleteket, amelyeket a kis falucskában kaphattam. Élelmiszerfelszerelésem végül is nem túlságosan étvágygerjesztő szendvicsekből állott, amelyek édes ke-

nyérből és savanyú sonkából készültek, továbbá egy félliter pálinkából.

Huszonnégy órán keresztül próbáltam vezetőt találni, aki felmászna velem. Eredmény, — semmi. Bár tucatszámra laktak itt vezetők, akik nyáron mindig kaphatók voltak erre a túrára, — egyetlen egy sem tette meg az utat télen és nem is lett volna hajlandó rá, Japán minden kincséért sem. Tomboltam és dühöngtem, hízelegtem és rábeszéltem és maroknyi yeneket csörgettem az orruk előtt. Épp ilyen könnyen találtam volna kalauzt a purgatóriumba. Végül is elvesztettem minden türelmemet, azt ajánlottam az egész falunak, hogy vigye el őket az ördög ugyanoda és megesküdtem, hogy fel fogok kapaszkodni a vulkánra egész egyedül, — ha másért nem, hát azért, hogy megmutassam a nyomorult gotembaiaknak, hogy micsoda undok alakok.

Csak igen nagy nehézségek árán tudtam egy kulit rábírní arra, hogy elvigye a poggyászatot a hegy lábáig, ahol a túra előtti éjszakát tölteni szándékoztam; még így is előre kellett kifizetnem neki a bére felét. Meg volt győződve róla, hogy a jégmezőkön fogom haláloimat lelteni, mert egész biztosan lezuhanok majd. Úgy találtam, hogy kétségkívül igaza van és beleegyeztem. Miután az ügynök ezt a részét elintéztük, Katsu és én, a falusiak részvétteljes pillantásainak kíséretében, elindultunk ezen a kegyetlenül hideg januári napon déltájban, a hosszú, meredek, jégborította úton, amely Taroboig, a hegy lábáig vezet. Innen kezdődik a tulajdonképeni hegymászás.

Egyre mélyebb és mélyebb hóban lépkedtünk s már besötétedett, mikor végre elértünk az ezerkétszáz méter magasan fekvő menedékházig. Ott aztán tüzet raktunk, hogy valahogy elűzzük a hideget a huzatos kunyhóból. De éjszakára mégis belopódzott a könyörtelen fagy s egy tucat tűz sem védett volna meg bennünket ellene. Nyugtalanul aludtam, az órák elviselhetetlenül lassan multak. Reggel négykor úgy talál-

tam, hogy a halálba zuhanni van olyan kellemes dolog, mint itt megfagyni.

Kihámoztam hát magamat Lees ezredes medvebundájából, nagyot húztam a pálinkáskulacsomból s ezzel kiirtottam magamból a határozatlanság és félelem utolsó maradványait is, felerősítettem a varázshatalmú vassarkantyút a szalmafonatú hócipők alá (a hó ugyanis innentől kezdve mély volt ugyan, de már keményre fagyott s így a kanadai cipők használhatatlannokká váltak) és elbúcsúztam Katsutól. Elválásunk igazán megrázó volt. A kuli nem remélte, hogy valaha viszontlát még és hat yennel tartoztam neki.

Ha a Fuzsi eddig mindent meg is tett elcsábításomra, — mostani viselkedése egyáltalában nem emlékeztetett szirénnővéreinek közismert törvényeire. Kedvezőbb kilátásokat ígérő fogadtatást nem is kívánhattam volna! Csillagok iránti imám meghallgattatott, — kétszer annyi ragyogott az égen, mint amennyi lenni szokott és bár itt, ezerkétszáz méternyi magasságban a hőmérő erősen fagyponthoz alig járt, — nem fujt a szél és ilyenkor a hideg elviselhető. A sápadt világításban a kísérteties, kopár csúcs úgy villogott felém, mint egy óriás cukorsüveg. Néha hideg borzongott végig rajtam. Ez az élmények teteje volt. Ezeknek a szenzációk közt átélt hónapoknak, csodálatos, méltó befejezése... Mindenkinek ellentmondtam, mindent megkockáztattam ezért az egyetlen lapért! Ez volt az én tűzpróbám, konok kitartásom utolsó legszigorúbb vizsgálója. És ez volt az én huszonharmadik születésnapom — remek alkalom, hogy megünnepeljem és pozdorjává zúzzam azt az ősrégi hagyományt, hogy a Fuzsira nem lehet feljutni télen, egyedül.

Farkasszemet néztem ellenséggemmel, — ő visszaneézett. Mintha azt mondta volna:

— Ostoba! Egyedül akarod véghezvinni azt, ami már egész turistatársaságok számára végzetessé vált? Eridj, küssz fel a Holdba, — oda éppen olyan könnyen jutsz el, mint az én csúcsomig!

Hirtelen ráébredtem kalandom veszélyes voltára. Gonosz sejtések kezdtek kínozni, de aztán eszembe jutott ismét Danton harsonaszava, amelyet a szorongatott Franciaországhoz intézett:

„L’audace, encore l’audace, toujours, toujours l’audace!“ — Légy merész, mindig merész, mindig csak merész!“

Pokolba a habozással! Én nem fordulok vissza soha!

XXXVI. Fel a csúcsra.

Alig mentem vagy egy félmérföldet, mikor a Csendes-óceán felől — mely hullámaival körülöleli a Fuzsijamat, — felemelkedett a nap és izzó paraszával meg-aranyozta a jeges hegycsúcsot felettem. Már felvirradt a nap, egy csodálatos havas, kristályos, zafirkék januári nap, — az ember úgy érezte, hogy ujjongania kell örömében, amiért él . . .

Ha a hegymászás nem volt annyira kellemetlen, mint amilyennek tanácsadóim állították, az csak azért volt, mert *annál* rosszabb már nem lehetett. Hosszas, kétségbeesett küzdelemre voltam felkészülve, — és volt is részem benne.

Óva intettek a csúszós, jeges lejtőktől, hóiharoktól, üvöltő északi széltől. Sokkal többet kaptam belőlük, mint amennyit vártam. Felkészültem arra is, hogy félúton megfagyok majd, — de ebből a szempontból kiábrándultam, mert bár a hőmérő higanyoszlopa legalább is húsz fokot jelezhetett zéró alatt, a három gyapjúréteg alatti erőteljes testmozgás mindig eléggé melegen tartott. Az efajta hegymászás nem kívánt sem túlzott testi erőt, sem különösebb hegymászóképességet. Vezető itt igazán felesleges lett volna, hiszen az utat három méteres hó- és jégréteg fedte. Az egyetlen,

igazán elengedhetetlenül fontos kellékek a vékony, tűszerű jégsarkantyúk és a jégcsákány voltak, amelyek valóban olyan megbízhatóan kapaszkodtak a talajba, mint ahogy elvártam tőlük. Tíz lépést sem tudtam volna megtenni nélkülük, hacsak nem akartam lecsúszni egy kétezerháromszáz méteres ugróáncról, végig az ötmérföldes kitűnő ródlipályán. Lehetséges ugyan, hogy nagyon élveztem volna az ügyet, sőt az összes rekordokat is megdönthettem volna ebben a sportágban, viszont az is lehet, hogy a hosszas dörzsölés túl sok hőt fejlesztett volna ahhoz, hogy ez a ródli nélküli ródlizás igazán kellemes legyen. — Csak ezek a jól bevált segédeszközeim tették lehetővé a túrát. Keményen topogtam a vassarkantyúkkal az egyre meredekebb lejtőn felfelé és jégcsákányommal vágtam az utat hozzá. Ez utóbbi fegyvert egy kétméteres kötéllel a csuklómhoz erősítettem, nehogy megszökjék tőlem, ha elejteném. Ha ez ugyanis — fenti óvintézkedésem nélkül, — megtörtént volna, akkor nélkülözhetetlen szövetségesem sokkal rövidebb idő alatt sielt volna le Taraboig, mint ahogy én ezt most itt elmondom és hiánya módfelett kellemetlen helyzetbe hozhatott volna. Ha, — ami gyakran megtörtént, — megcsúsztam, vagy meginogtam, — gyorsan belevágtam vasfokosomat a jégbe, mire ismét helyreállítottam egyensúlyomat és keményen megkapaszkodhattam a síkos talajban.

Bár hajnalban, teljes szélcsendben indultam el Taroboból, háromezerhatszáz méter magasságban már a szélviharok birodalmába értem, — megkezdődött az újabb küzdelem. Az arcomat csapkodó szél megfagyasztotta volna az orromat és államát, ha állandó dörzsöléssel nem frissítem fel mindig vérkeringésemet. Az utolsó néhány száz méter kétségbeesett állandó harc volt már a Fuzsijama szélőreinek tomboló, dühöngő, mindenre elszánt ellenállásával. Nem egyszer arra gondoltam, hogy megfutamodom támadásaik elől, mielőtt belepusztulok, de valami ismeretlen ördögi erő egyre

Az isteni hegy havassá változik januárban.
A sötét foltok a hegy oldalán fenyőerdők.

Halliburton a tél Fuzsijama megmászása után.

feljebb és feljebb kergetett, egyre veszélyesebb területekre.

— A csúcsra, a csúcsra! — lihegtem, szorosabbra kötöttem a sálamat és kapaszkodtam tovább . . .

Mindegyik lépés közelebbvitt, míg végre fennálltam a hegytetőn. A jeges szélrohamok tombolva szedték össze minden utolsó erejüket az ellentámadáshoz és a messzi hideg égtájakról olyan szörnyű erővel zúdultak rám feltartóztatlanul, hogy kénytelen voltam laposan végignyúlni a földön és a jégbe kapaszkodva küzdeni, nehogy lefújjanak a hegycsúcsról. Bár az ég tiszta volt és a nap januárhoz képest szokatlan tűzzel sütött, nem láttam egyebet a csúcsról, mint kergetődző hófelhők szakadozott fátylait, amelyeket az üvöltő szélvihar dühöngve csapkodott fel-le a sziklákhoz.

Gyötrelmesen hideg volt. — amint abbahagytam a mászást, alig bírtam elviselni. Sietnem kellett hát a fényképezéssel, különben egyáltalán nem került volna rá a sor. Olyan gyorsan dolgoztam, ahogy csak a körülmények engedték; kibontottam gépemet, amely mindig olyan kifogástalanul és megbízhatóan működött, — és megállapítottam, hogy a diafragma, amelyet Nikhoban időfelvételre állítottam be, vagy eltörött, vagy befagyott, — de nem lehetett tágitani. Megátkoztam a szelet és a havat ezért a pokoli csínyért! Fagyasztottak volna meg engem teljes nagyságomban, de hogy merték bántani a gépemet? *Muszáj* volt felvételeket csinálnom, hogy bebizonyítsam: fent jártam a csúcson! És fogok is!

A félig behavazott csúcskilátók egyike mögött összekuporodva, lehúztam az egyik felső kesztyűmet és a fagy csípéseitől kínlódva, eltávolítottam a lencsét. Megpróbáltam szabaddá tenni az érzékeny acéllemezeket, de a hó égette a szememet és nem tudtam eléggé tisztán látni egy ilyen finom operációhoz. Miután gyengéd módszerekkel képtelen voltam elérni célomat, erőszakhoz folyamodtam és teljesen kiszedtem a leme-

zeket a zsebkésemmel. Aztán előszedtem egy névjegyet a tárcámból, kivágtam belőle egy lemezt, megfelelő nagyságú nyílást lyukasztottam rajta és belepréseltem a gépbe.

Közben egész tisztán éreztem, hogy a füleim megfagytak. Az orrom is fehér volt már mint a hó, ujjaimat alig bírtam behajlítani, — de a gépemet, azt megmenntettem! — Nagy fájdalmak árán sikerült helyreállítanom a vérkeringést megdermedt testrészeimben és végtagjaiban és nyitott gépemmel felkapaszkodtam a kétszázharminc méter mélységű kráter pereméhez. Bár a forgósél majdnem kitépte kezemből a gépet, mégis sikerült három időfelvételt csinálnom az óriási kráterszáj szélén; aztán menekültem onnét.

A három felvétel közül egy sikerült. Ez volt az első fénykép, amelyet télen vettek fel a Fuzsijama jégbedermedt csúcsán.

Lefelé jövet a szél mögöttem volt és Taboro előtttem. Még korán volt, — alig három óra, — elhatároztam tehát, hogy meglassítom azt a lélekzetelállító tempót, amellyel felfelé kapaszkodtam. Nem tudtam ugyanis, hogy mennyi ideig tarthat a hegymászás, így hát, hogy baj ne érjen, viszafojtott, ziháló lélekzettel rohantam egész délelőtt. Most, hogy már visszafelé jöttem a csúcsról, úgy találtam, hogy jogom van egy kis jól megérdemelt pihenéshez. Leereszkedtem az északi szél-övig, mélyen belevájtam csákányomat a jégbe és nehezített cipős lábaimat ehhez az oszlophoz támasztva, hátamra feküdtem a negyvenfokos lejtőn. Milyen kényelmes pihenő volt ez és milyen csodálatos kilátás nyíltott innen!

Ezerhatszáz méternyire alattam a Fuzsijama csillogó hóleple hullámozott. Negyvenfokos lejtője szelíden enyhült a négyfokos lankáig, még pedig olyan egyenletes esésű, kecses vonalban, hogy úgy találtam: igazuk van a japánoknak, amikor a csúcsot megteste-sült istenségnek tartják, amely egyetlen éjszakán

emelkedett fel egy sík mezőről, kétszáznyolcvanhat esztendővel Krisztus előtt.

Nem emlékszem egyetlen hegyre sem, amelynek ilyen csodálatos fekvése lenne. Még a hatalmas Matterhornra is, — amely fél Svájcra néz le fenyegetőn, — letekint a még szellősebb Monte Rosa. A Fuzsijama azonban magányosan áll, egyedül, — még apró elő-hegyek, dombok sem állják el útját. Közvetlenül a Csendes-óceán szigetekkel telehintett tükre mellett emelkedik fel egyenesen négyezer méter magasságba. Kevés világítótornya van a világnak, ahonnan olyan messzire lehetne ellátni, mint arról az ezüstös fejről, ahonnan én néztem most le. Míg Japán kisebb csúcsai nyaranta vonakodva szellőztetik arktikus hósapkájukat, ez a felhőkbe nyúló hegy egész évben makacsul fején tartja az övét és tiszta napokon száz mérföldnyire is elküldi a tengeren úszkáló hajókhoz üdvözlét: „Íme, itt vagyok, én, a Fuzsijama!”

Milyen csodálatos sítérep terült el a lábam alatt! Egyetlen kavics sem állta volna el a sí útját egészen le a négy mérföldnyire alattam húzódó erdőig. Képtelen voltam ellenállni a gyerekes váagnak, hogy lecsúsz-tassak valamit a lejtőn, — annyira szerettem volna látni, hogy milyen sebesen gurul. Csökönyös fényképezőgépem megérdemelte volna ezt a sorsot, de meg-esett rajta a szívem és mégis inkább egy üres pálinkás-üveget hajítottam el helyette. Mint valami fénycsík zu-hant és csúszott egyre lejjebb, lejjebb, míg néhány másodperc múlva illanó kis folt lett belőle és egészen el-tűnt a Fuzsijama ruhájának hatalmas szegélyén.

Amint ott pihentem jeges ágyamon, a nap előn-tötte sugaraival a messzire terjedő panorámát. Bele-néztem a mélyen alattam húzódó felhőtakaróba, mely e pillanatban mindent eltakart előlem és jégszigetet csinált a Fuzsijamából a végtelen óceán közepén, — s amelyet a következő percben már messze fújt a távoli erdők, tavak s a lábaimhoz simuló csillogó tenger felől érkező szél. Mennyire éreztem most a régi japán köz-

mondás első felének igazát: „Ostoba vagy, ha nem mászol fel a Fuzsira“, — és még mennyivel inkább egyetértettem a második felével: „de még sokkal, sokkal ostobább vagy, ha másodszor is felkészül rája!...“

Az első kategóriabeli bolondok száma évenként húszezerrel csökken, mert bár a hegyitúra időszaka tulajdonképpen csak hat hétig tart a nyár közepén, közelről-távolról egyformán tömegesen özönlenek ilyenkor a hívők és hangyaként kúsznak fel sohase végződő sorokban a lávaborította szent lejtőkre. A Fuzsijama a világ legtöbbit bejárta hegye.

Hat utai építettek a csúcshoz; mindegyiken tíz-tíz menedékház emeltek, ahol a szezonban minden turista vacsorát és szállást kaphat éjszakára. A többnyire fehérbe öltözött zarándokok felfelé mászás közben messze csengő hangon éneklik a Shinto-imát: „Rokkon sojo, o yama keisei“, — ami körülbelül annyit jelent: „Oh, legyen tiszta ami hat érzékünk és szép az idő a tiszteletreméltó hegyen!“

A vulkán még nem aludt ki.¹⁾ Krisztus előtt 286-tól 1707-ig időszakonként a pokol minden elemét köpködté magából; legutolsó kitörése óta nyugton maradt, de a lávasziklák hasadékaiból még mindig emelkednek időnként gőzfelhők, amelyek azt igazolják, hogy a Fuzsijama „feje tiszta és hűvös ugyan, de van azért egy tulajdonsága, amely ritkán jár együtt a hűvös fejjel: a szíve meleg!“

Japán természeti fekvése oly kegyetlen és megbízhatatlan, hogy cseppet sem lepődnék meg, ha egy napon mindent elpusztító forgószéllé változnának ezek a ma: gőzfelhők és halállal és romlással árasztanák el újból Nippon virágzó földjét.

Agyamon végigvonult mindez és sok egyéb, amit a Fuzsijamaról hallottam, míg fent üldögéltem óriási jégcsap trónusomon és félig álmodó (félig megfa-

¹⁾ 1923 szeptemberében a szörnyű földrengés alkalmából nem tört ki a Fujiyama.

gyott) szemmel néztem le a csillogó Csendes-óceánra. Egész megfélejtkeztem közben róla, hogy milyen bizonytalan helyzetben tapadtam a lejtőhöz, — ám egyszerre hirtelen szörnyű heveességgel figyelmeztettek rá, mert amint félig öntudatlanul megpróbáltam oldaltfordulni, súlyos cipőim lecsúsztak a jégfokosról és én ég felé fordult jégsarkantyúimmal elkezdtem Taroboba zuhanni, — pontosan olyan gyorsan és annyi önfegyelmeléssel, mint az imént a pálinkásüvegem. Ám a sors úgy látszik, más napra tűzte ki a halálomat. Mert mielőtt teljesen fel tudtam volna fogni, hogy miféle öngyilkos útra indultam el, megfeszült a kötél, mely a jégcsákányt erősítette csuklómhoz, — és én megmenekültem a haláltól. Drága öreg jégcsákányom! Azért kötöztem a karomhoz, hogyha ő csúszna ki a *markomból, ne zuhanjon le Taraboig*, — ám végül én csúsztam el és a csákány tartott vissza!

Csak most vettem észre, hogy milyen tékozlón bántam az idővel. A nap már eltűnt egy sziklanyereg mögött és a januári napok korai, rövidéletű alkonya küszöbön állt. Összeszedtem magam az előbb átélt izgalomtól, belevágtam megint sarkantyúimat a jégbe és megindultam újból topogva lefelé.

Hat óra tájban már csak a csillagok sápadt fénye volt egyetlen világításom. És most újabb veszély kezdett fenyegetni. A homályban nem fogok tudni eltalálni Taroboba, vagy arra az útra, amely a Fuzsijama lábát széles gyűrűben övező, áthatolhatatlan erdőn vezet keresztül... Ám a szerencse ismét kedvezett nekem. Alig tűnt le a nap utolsó kis fénymaraméka, lent a mélységben hirtelen fényforrás ragyogott fel.

Hangosan felujjongtam örömömben, — tudtam, hogy ezt a jelzőtüzet hűséges, aggódó Katsu-m gyujtotta meg, hogy hazavezessen. Egyenesen a fényforrás és a biztonság felé irányítottam lépteimet és éjfél előtt egy órával már leértem a kikötőbe.

Katsu arca örömtől ragyogott, amikor élve látott

viszont engem (és hat yenjét) — no és az én arcom is ragyogott persze, — dagadtra fagyott orrom és az állam ragyogott a legjobban.

Szinte az eszméletlenségig fáradt voltam már, de azért nagykeservesen visszafordultam még, hogy egy utolsó pillantást vessek a legyőzött hegyre. Azt vártam, hogy megátkoz majd, amiért magányos párviadalban megaláztam, amiért gögösen felhágtam tilos csúcsára. Azt vártam, hogy bosszúból hó- és jég lavinát zúdít majd utánam, — de csillagfényes tekintete szelíden, nyugodtan nézett le rám.

Azt hiszem, — de igazán, akármilyen különösen hangzik is, — azt hiszem, láttam kedves mosolyát és hallottam, amint azt suttogetta:

— Fiatal barátom, ne hidd, hogy bánom, — hiszen én hívtalak! Te pedig jöttél. Kevesen tették volna meg a te helyedben. Megbecsüllek és megáldalak.

Bár az is lehet, hogy fáradt agyam lázálma volt az egész, amely akkor már félig öntudatlan volt, — vagy az éjszakai szél zúgása, mely a fenyvesek között suttogett.

XXXVII. Az utolsó ütközet.

Katsunak nemcsak kabátokat és hócipőket kellett visszacipelnie Gotambaba, — én is a poggyász közé kerültem. Lábam, — melyeknek zavartalan vérkeringését a jégsarkantyúk megakadályozták, — megfagytak és az erdő egyenetlen, csúszós útján keservesen fájt a járás. Bár mindebből semmit sem tudtam elmesélni a kulinak, hiszen egy szót sem tudtam japánul, — viselkedésem úgy látszik, elég ékesszóló lehetett, mert amíg én azon tűnődtem, hogy hogyan fogok valaha is eljutni a szállodáig, ő hozzáerősítette poggyászunkat hatalmas vállaihoz, aztán legnagyobb csodálkozásomra, felkapott engem is és felrakott a poggyász leg-

tetejére. Úgy látszik, egyáltalán nem zavarta az a körülmény, hogy huszonöt kilóval súlyosabb és egy fejjel magasabb voltam nálánál.

Minthogy előzőleg megkértem a szállodatulajdonost, hogy legyen felkészülve esetleges éjszakai érkezésünkre, — még ébren volt, amikor hajnali négy órakor bebotorkáltunk a küszöbön. Ez az utolsó nyolc mérföld a legszörnyűbb és legfárasztóbb szakasza volt annak a körülbelül negyvenezer mérföldnyi útnak, amelyről ez a könyv beszámol.

Túlságosan fáradt voltam ahhoz, hogy segíthessek, azért csak végignéztem, amint Katsu és a szállodás kibontották fagyott lábaimat és újra életre dörzsölték őket. Egy óriási, két négyzetméteres családi fakád is várt rám, amelyet színültig megtöltöttek gőzölgő forró vízzel és ápolóim beleemelték félig eszméletlen betegüket.

Oh, milyen boldogság volt ez, micsoda gyönyörűség! Már csak ezért az élményért is érdemes volt felmászni a Fuzsijamára! Szabad volt két óráig a kádba főnöm, miközben Katsu nem tágitott mellőlem, nehogy elaludjak és befulladás.

Szerdán hajnalban végre puha párnák tömegébe burkolódtam; Katsu „bepakolt“ az ágyamba, szorosan ágyam köré húzta a papír spanyolfalakat, aztán végre, először, — most, hogy védencét biztonságban és puha ágyban tudta, — önmagával kezdett törődni.

Az udvarban játszó gyermekek lármája ébresztett fel. Napsugárözön öntötte el matracokkal kirakott szobámat, — csütörtök reggel volt.

Amilyen gyorsan csak merev és fájó izmaim engedtek, visszasiettem Tokióba, — négy órányira észak felé, — és értékes filmtekercsemmel berobogtam egy fényképelőhívó-üzletbe. A sötétkamerában aggódva, visszafojtott lélekzettel figyeltem, amint a Fuzsijama kráterének negatívja kibontakozott. Nem volt éppen nagyon jó ez a kép, de félreérthetetlenül azt ábrázolta, amit én le akartam fényképezni.

Leírhatatlanul boldog izgalmamban megragadtam egy nedves kópiát és elrohantam vele a „*Japan Advertiser*“, a legnagyobb japáni angol újság szerkesztőségébe, hogy megkérdezzem tőlük: vajjon megvennék-e cikkemet.

— Mondja, arról nincs riportja, hogy hogyan úszta át a Csendes-óceánt? — kérdezte a szerkesztő gúnyosan.

Meg volt ugyanis győződve róla, hogy állításaim tisztán gazdag képzeletem szüleménye!

— Dehát nézze meg kérem a kráter-felvételt! — kiáltottam kétségbeesetten. — Van ennél kétségbevonhatatlanabb bizonyíték?

Összehívta az egész szerkesztőséget, megkérdezte a véleményüket, mire mindannyian úgy találták, hogy ez a kép kétségtelenül a Fuzsijama kráterét ábrázolja és hogy ez a kráter kétségtelenül hóval van tele, ami azt igazolja, hogy a felvétel télen készült.

Állításomat bebizonyítottam tehát és megkértek, hogy meséljem el az egész történetet.

A következő vasárnapon a lap teljes egészében és feltűnő helyen közölte cikkemet és féltucat fényképfelvételemet, — bár a kráterkép véletlenül fejtetőre állítva jelent meg.

Az „*Advertiser*“ ötven dolláros csekkét persze azonnal eleganciám kiegészítésére fordítottam s felkészültem arra, hogy kiélvezzem azt a meleg társadalmi fogadtatást, amelyben Fuzsijama-túrám és előzetes utazásaim nyilvános ismertetése révén lesz részem. Tökéletesen készen álltam egy heti társadalmi élet forgószeleire, amikor — útban Seattle felé, — befutott a „*President Madison*“ nevű gőzös, melynek egy matrózra volt szüksége.

Az amerikai konzul, — hálából a postazsákért, amelyet Vladivosztokból hoztam el neki, — állandóan figyelte, hogy melyik Amerikába induló hajón volna üresedés, ahol engem elhelyezhetne. És íme, itt nem várt gyorsasággal maga a véletlen jelentkezett, azzal

a lehetőséggel, hogy hazado'gozhassam magam egészen Amerikáig. Azonnal küldöncöt küldött lakásomra, hogy boldoggá tegyen ezzel az örömhírrrel. Intézkednem kell, még pedig azonnal, mert a hajó csak néhány óráig tartózkodik a kikötőben.

Amikor a küldönc befutott, éppen egy estélyhez öltözködtem gondosan. Egy szeretetreméltó ismerőstől kölcsönzött estélyi ruhám frissen vasaltan pihent az ágyon, hófehér, új frakkingem, — benne az új gyöngy inggomb, — új gyöngyös ezüst estélyi óraláncom, új kalapom és cipőm és botom, csodálatosan szép új japáni selyem nyakkendőm, — mind csak arra vártak már, hogy frissen vágott hajam mértani pontosságú választéka elkészüljön.

Mintha főbekólintottak volna ezzel a hírrrel. — Tengerészélet, — tat, — gyapjúruhák, — olajfesték, — és kalarábé és munka, — oh, Istenem!

— No, mi az? Hát nem akar? — kérdezte a küldönc megdöbbenve, mikor észrevette, hogy szótlanul meredek rá.

Hát mit tagadjam, kevés dolgot kívántam ebben a pillanatban a földön, — de *ezt* aztán a legkevésbbé sem kívántam. Viszont, ki tudja, ilyen alkalom talán hetekig sem kínálkozik majd, tőkém pedig az óralánc és nyakkendő kifizetése óta az enyészet legszélén lebegett.

Itt nincs menekülés, — mennem kell. Fájdó szívvel írtam néhány sietős bocsánatkérő sort háziasszonyomnak, amelyben arra hivatkoztam, hogy ebben a pilanatban kaptam levelet Amerikából, amelyben „azonnali hazatérésemet“ sürgetik, miért is e percben indulok a „*President Madison*“ „utasa“-ként. Aztán odaadtam a levelet a küldöncnek, borraivaló gyanánt új frakkingem kíséretében.

És előkerült ismét rongyos, öreg hátizsákom, s egymásután vándoroltak bele a gyöngyös ezüstitlánc, a selyem nyakkendő és az új keménykalap. És felhúztam

a régi cserkészadrágot megint, meg a Fuzsijama-cipőket . . . Oh, te csúnya világ!

Meg tudtam volna halni bánatomban, amint dühösen dübörögtem lefelé a lépcsőn és aztán át a konzul irodájába, aki kedves örömmel nyújtotta át ajánlólevelét annak az átkozott hajónak a kapitányához.

Másnap kora hajnalban indultunk. A messze Fuzsijama kecsesen rajzolt lejtőjén már pirosan izzott a nap. Soha ilyen verset nem olvastam még, — soha ilyen királynői szépséggel nem találkoztam. Egyre magasabbra emelkedett a hajnali napsütésben, amint felém szikrázott utolsó búcsúpillantása.

Szokás szerint megint elvarázsolt havas fensége, — ott álltam mozdulatlanul a fedélzeten és még egyszer, utoljára, hozzátapadt a tekintetem ehhez a mennyeien szép és tökéletes hegyistenséghez.

— Hé te, ott a korlátnál, — hagyd már abba a csillagvizsgálást, — mit gondolsz, uzsonnára vagy hivatalos? — vedd azt a söprűt és seperd ki a fedélzetet, mert kitöröm a nyakad!

Így ráncigált vissza a csónakmester megint a földre, — helyesebben a tengerre.

Tíz napot töltöttünk a tengeren és egyre jobban átkoztam ezt a hajót. Ez volt első tapasztalatom matrózi minőségben utasszállító gőzösön, — és meg vagyok győződve róla, hogy az utolsó is. A teherhajón az ember a maga életét éli, övé a hajó, a fedélzetek, minden. Senki mástól nem tűr el szidást, csak a csónakmestertől. De milyen más az élet az utasszállító hajón! Itt a legénység csupa rabszolga, akiket hajnali öt órakor kikergetnek az ágyukból, hogy megmanikűrözzék és felsúrolják a fedélzetet, nehogy az utasok bepiszkítsák az istenért. kora reggeli emésztő sétájuk alkalmával gyengéd lábacskaikat.

A „*President Madison*“-on mi huszonnégy matrózok a hajótest mélyében, egyetlen szűk kis lyukban aludtunk, ahonnan a szomszédos kamrából beözönlő romlott hús szagát sohasem lehetett kiszellőztetni. Sze-

rencsére olyan halálosan fáradtak voltunk esténként, hogy egyáltalán nem tudtuk, és nem is törődtünk az-
zal, vajjon levegőt lélekezünk-e be, vagy kéjgázt.

Egy hét múlva annyira meguntam, hogy minden-
nap reggeltől estig havat seperjek a fedélzetekről (vé-
geláthatatlan, sziszifuszi munka, hiszen a havazás nyil-
ván sohasem akart elállni), hogy egyszer csak elhají-
tottam gyűlölt seprűmet és felemeltem egy golfütőt,
amelyet egy hanyag utas felejtett ott a hajóstársaság
által rendelkezésükre bocsátott szobagolf-felszerelés
mellett. Most első ízben tartottam golfütőt a kezemben,
mióta eljöttem Kashmírből és e fölött érzett mérhetet-
len lelkesedésemben, teljesen megfeledeztem állandó
harcomról a hóval. Belevágtam a labdába és igye-
keztem visszafelé lökni az egész Yokohamáig vezető
úton. Jaj, mennyivel mulatságosabb volt ez, mint a
fedélzetseprés! Micsoda gyönyörűség lenne megint
egyszer amerikai golfklubomban játszani!

No, még egy ütést, no, még egyet, — a kutyafáját,
milyen remek játék a golf!

Szemben velem, egy matrózkollégám éppen hajtó-
rudakat pingált. Egyszer csak hirtelen feltekintett és
olyan rémült arckifejezéssel bámult el a vállam felett,
hogy elejtettem a golfütőt és hátranéztem, — azt hit-
tem, hogy arrébb kell ugranom, mert mindjárt rám
esik egy árbóc.

Amit láttam, az rosszabb volt ennél. Mögöttem,
mellén keresztezett karokkal, dühében elnémulva, a
President Madison kapitánya állott, a Csendes-óceán
egyik leghirhedtebb, keménykötésű tengerésze és kö-
rülötte a tisztikar legnagyobb része, akikkel éppen el-
lenőrző körútra indult!

A kapitány majdnem felrobbant. Egy féregnél is
hitványabb közönséges matróz, aki csendben hagyja a
seprűjét és az elsőosztályú utasoknak szentelt ütővel
golfot játszik!! — Hát itt már nem terem számomra
babér. A kapitány arca bíborvörösre gyulladt. Vad
mozdulattal megragadtam seprűmet és hanyatthomlok

rohantam a legközelebbi létra felé. Szentül meg voltam győződve róla, hogy az utazás további részét megvasalva fogom tölteni, — de amikor matrózkollégám izgalmban elejtette olajfestékekkel telt vedrét a kifényszerített keményfapadlóra, — a kapitány azonnal megfélemedkezett rólam, és ádáz dühével most az új bűnös ellen fordult.

Az utolsó éjszakát hajnalig átvirasztottam, mert az első fényhajót kémleltem és Puget Soundban megfélemedkeztem a munkámról, mert a hófedte hegyóriásokat bámultam, amelyek ott őrt álltak.

Scattle persze még nem jelentette az otthonomat. Kétségbeesett szüleim Memphisben, Tennessee államban vártak rám. Oda kellett jutnom, — viszont nem akartam áthágni felséges utam állhatatosan betartott alapvető törvényét és segítségért fohászkodni, csak azért, mert most már az amerikai kontinensre értem.

A *President Madison* tizenöt dollárt fizetett nekem. Abból eljutottam Portlandig, sőt tizenöt centem maradt is még, reggelire. Egy Lawrenceville-i szobatársam apja várt ott rám, hogy üdvözljön és arról is gondoskodott, hogy a portlandi „Oregon Journal” nemcsak, hogy elfogadta és kinyomatta Fuzsijama-cikkemet, de még fizetett is érte harmincöt dollárt.

Az út felére lemondtam a Pullmannról és így elértem egész Dowerig. Itt S. kormányzó úrnak és nejének voltam a vendége, akiknek a fia Princetonban szobatársam volt. Házigazdám ajánlólevelet adott velem a „*Rocky Mountain Times*”-hez és ez már elegendő is volt ahhoz, hogy meggyőzzem annak érdemes kiadóját és megvétessem vele Fuzsijama-cikkemet. A jegy Cansas City-ig tizenhat dollárba kerül, — kölcsönkértem tehát egy dollárt a kormányzótól és eljutottam Cansas Citybe.

A Cansas City-beli „*Star*” már bőkezűbben viselkedett, — megkérdezték, hogy hajlandó volnék-e Fuzsijama-riportoméért negyven dollárt elfogadni. Én hajlandó voltam. Még ennél is nagyobb örömet jelentett

azonban számomra az a tény, hogy azt az embert, akivel együtt utaztam el Amerikából, együtt bicikliztem keresztül Németországot, együtt másztam meg a Matterhornot és a Trocaderot, — Irvine Hockadayt — otthon találtam. Ő előttem járta be a világot és kilenc hónappal korábban ért el szülővárosába, Cansas Citybe. Három nap és három éjjel egy percre sem állt be a szánk, mert az ő kalandjai épp olyan drámaiak voltak, mint az enyémeik és mindegyikünk alig várta, hogy megtudja: hogyan járt a másik.

Negyven dollárom volt — és már csak tizenkét óra utam Memphisig! A kalapomat már régen elvesztettem, a prémes télikabát, amit Pekingben kaptam, rongyokra szakadozott, — Irvine mamája ágyba dugott, hogy közben valahogy összefoldozhassa a ruhámat, — cipőimnek, amelyekben megmásztam a Fuzsijamat, már alig volt sarkuk, — de negyven dollárom volt és előttem alig háromszáz mérföldnyi út.

Elutazásom estéjén egy vörössapkás hordár vitte másfélkilós hátizsákomat és vezetett a Florida Limited külön luxusvonatának legdrágább kapható szakaszába. Ilyen csillogó királyi pompában tértem vissza szüleim hajlékába március elsején, pontosan hatszáz nappal New-Yorkból való elutazásom után.

És most aztán egészen biztos voltam benne, hogy akármilyen fényes és előkelő legyen is az élet másutt, — olyan gyönyörű sehol sem lehet, mint — otthon.

Vége.

Képek jegyzéke.

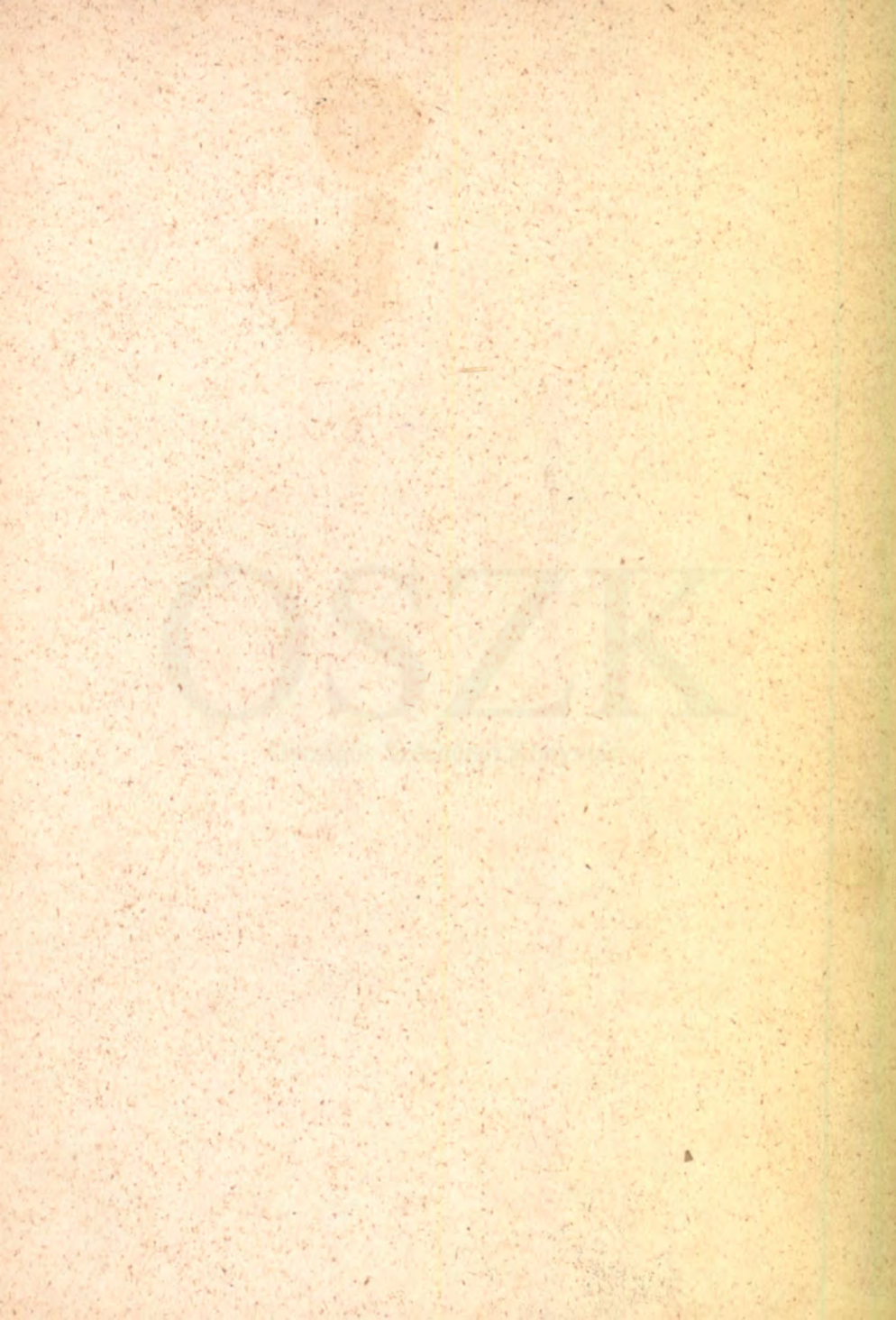
	Oldal
Az „Ipswich“ hét kipróbált tengerésze. A felső sorban jobbról a második Halliburton	8
Carcassonne. Valóságos tündérváros, tornyok, sáncok, várfalak keretében	9
Az „elnök úr“. Andorra köztársaság feje	16
Andorra. A világ legkisebb államának legkisebb fővárosa	17
Az andorrai „kapitólium“, a kis köztársaság parlamentje, mely a XVI. században épült	32
Gibraltár, melyet az ókorban Herkules oszlopának neveztek. A Földközi-tenger kulcsa	33
Gibraltár erődjének legmagasabb építménye, 400 méterrel a tenger színe felett. Titokban készült felvétel	48
Egyiptom pálmakertje. A fákon túl jobboldalt a Kheops-piramis . .	49
Holdvilágos éjjel a Nílus partján	64
Halliburton a Kheops-piramis tetején	65
Nincs az a kergesszívű utazó, akit a Sfinx láttára el ne fogna a megilletődés	65
Halliburton átússza a Nílust Luxornál	80
Vadászszákmány	81
A Tadzs Mahal a márványkerttel	96
Halliburton a Tadzs Mahal kertjében	97
Szrinagar, Délázsia Velencéje	112
Salimar csodakertje a Kashmir völgyében	113
Leh főutcája. Fent az egykori rajah palotája, mely ma üresen áll	128
Lamayuru, tibeti falu	129
A Zogi-hágó. Jóllehet, csak 3500 m magas, egyike a legveszedelmesebb indiai átjáróknak	144
Többférjű család Ladakh-ban. Négy férj, egy feleség. Elöl a gyermekek	145
A nagy imádkozó-fal Leh közelében. Három nemzedék kezemunkája emelte	160
Ladakh-i asszony. Legfontosabb ruhadarabja a fejdísz, amely drágaköveivel a család egész vagyonát reprezentálja	161
A gyermek-főpap, akinek avatásán jelen volt a szerző	161
A Kaiber-szoros, Délázsia legfontosabb stratégiai útja	176
Afganisztán határa. A tilalomfa átlépése életveszéllyel jár	177
Udaipur, Hindosztán legbájosabb városa. Ezen a tavon csónakázott Padmini hercegnő	192
Vízi jármű a Pukchan-folyón, Burma és Sziám határán	193

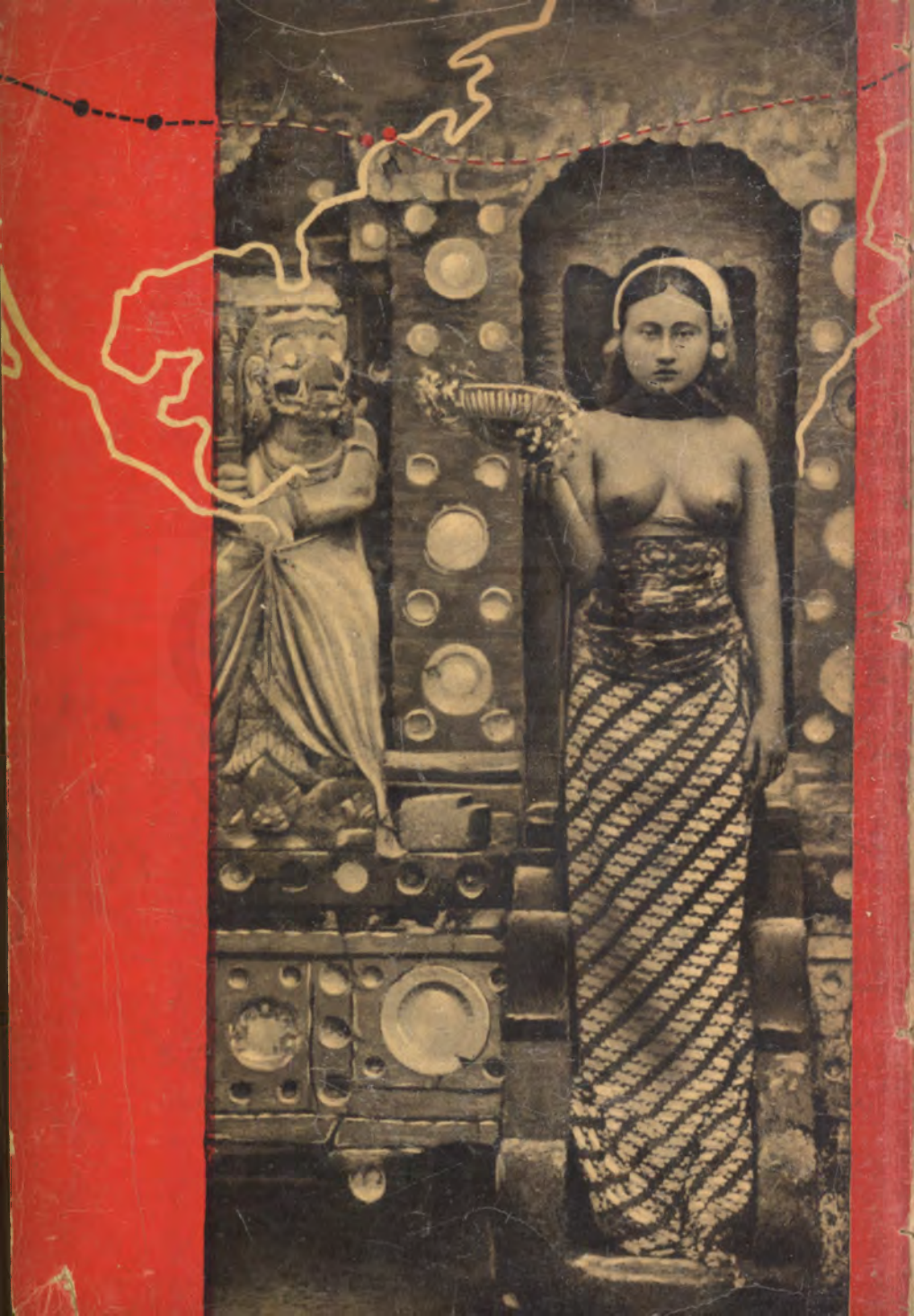
	Oldal
Kobra-kígyó támadásra készen	208
A félkegyelmű kuli, aki a Maláji félszigeten kalauzolta Halliburtont	208
Angkor, a világcsoda, melynek multját, történetét sűrű homály fedi	209
Angkor egyik kőcsipkés szeglettornya	224
Domborművek Angkor falán. A hatalmas építményt köröskörül ilyen domborművek borítják	225
Női szépségtípus és kőszörnyek Bali szigetén	240
Temetés Bali szigetén. Az Ég és Föld szimbólikus harcot vívnak a halottért	241
Vladivosztk befagyott kikötőjében	256
A Fuzsijama novemberben	257
Az isteni hegy havassá változik januárban; a sötét foltok a hegy oldalában fenyőerdők	272
Halliburton a téli Fuzsijama megmászása után	273

Tartalomjegyzék.

	Oldal
Indulás	5
Megalázzuk a Matterhornt	7
Largo	14
Miss Jámborka	15
Francia kastélyok	18
Hannibál betör Andorrába	20
Spanyol tánc	31
Új mesék az Alhambráról	36
Sevillai szirének	39
A gibraltári börtön	42
Monte Carlo grófja	56
Éjszaka a Kheops tetején	60
A Nilus sellője	67
A fokhagyma-evők	76
Tigrismesék	93
A halhatatlanság kertje	106
Kaland a Pendzsábben	114
Kashmir völgyében	121
Ladakh	127
Leh különös története	138
Vissza a földre	149
A Kaiber szoroson keresztül	154
Padmini hercegnő	162
Újjászületés	171
Kerülővel Bangkokig	177
Óriáskígyók	188
Kőjáték	198
Angkor bűvös kövei	203
Dolce far niente	212
A potyautas	227
Kalózok	232
Az ég arája	242
Veni, vidi, bolsevik!	247
„Isten hozott“, — Japánban	259
A Fuzsijama hív	264
Fel a csúcsra	271
Az utolsó ütközet	278

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

